

**UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE**

POLITICI ȘI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII

*SESIUNEA ANUALĂ DE COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE
CU PARTICIPARE INTERNAȚIONALĂ
A CENTRULUI DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE
- 20-21 NOIEMBRIE 2008, BUCUREȘTI -*

***VOL. 2
RAPORTURILE DINTRE CONFLICTUALITATE ȘI SECURITATE***

Coordonator: dr. Constantin MOȘTOFLEI

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I”
BUCUREȘTI, 2008

Moderatori:

CS I dr. Nicolae DOLGHIN

CS II dr. Petre DUȚU

Comitet științific:

Dr. Nicolae DOLGHIN

CS I dr. Grigore ALEXANDRESCU

Secretar științific:

CS Vasile POPA

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
POLITICI ȘI STRATEGII ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII (2008,
București)

Politici și strategii în gestionarea conflictualității: 20-21 noiembrie 2008, București/
Universitatea Națională de Apărare „Carol I”. - București: Editura Universității Naționale de
Apărare „Carol I”, 2008

5 vol.

ISSN 2065 - 1244

Vol. 1: coord.: Constantin Moștoflei.

ISSN 2065 - 1244

I. Moștoflei, Constantin (coord.)

II. Universitatea Națională de Apărare „Carol I” (București)

355.45(498)063

Coperta: Elena PLEȘANU

COPYRIGHT: Sunt autorizate orice reproduceri, fără perceperea taxelor
afereente, cu condiția precizării sursei

- Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorilor.

ISSN 2065 - 1244

CUPRINS

ORGANIZAȚIILE TERORISTE CONTEMPORANE, ACTOR NONSTATAL CU IMPLICAȚII MAJORE ASUPRA SECURITĂȚII Dr. Ion-Aurel STANCIU.....	9
DE LA CONFRUNTAREA GLOBALĂ LA MINI-RĂZBOAIELE PER PROCURA Dr. Janusz SOLAK.....	16
COOPERAREA STAT-PRIVAT ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR INTERNAȚIONALE Dr. Teodor FRUNZETI.....	30
COORDONATE ALE EVOLUȚIEI MONDIALE, ÎNTRE SECURITATE ȘI CONFLICTUALITATE Dr. Olimpiodor ANTONESCU.....	42
PARADOXUL ASIMETRIEI ÎN CONFLICTELE INTERNAȚIONALE ÎN ACTUALA ETAPĂ Dr. Andriy VOLOȘIN Victor MELICA.....	53
EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL GEOPOLITIC POST-RĂZBOI RECE Mirela ATANASIU.....	65
PROLEGOMENE LA CONCEPTUL DE CONFLICTUALITATE Liviu Gabriel GHIȚULEASA Anca-Andreea CÂRJAN.....	71
FORMAREA MANAGERILOR DIN CADRUL SISTEMULUI SECURITĂȚII NAȚIONALE Nicușor MOLDOVAN Mihăiță NICULESCU-CIOCAN.....	77
CONFLICTELE ÎNGHEȚATE ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ A STATELOR DE PROXIMITATE Dr. Petre DUȚU.....	87
POSIBILE SOLUȚII DE REZOLVARE A CONFLICTELOR VIITOARE Dr. Mihai Marcel NEAG.....	96
CONTRIBUȚII ȘI STRATEGII – ELEMENTE DE SPRIJIN ALE SECURITĂȚII Dr. Mihai Marcel NEAG Ileana Gentilia METEA.....	103
GEORGIA – ÎNTRE GENOCID ȘI SUVERANITATE Sorin FETIC.....	113
CAUCAZUL – SFÂRȘIT SAU ÎNCEPUT DE CICLU? Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN.....	123

CONFLICTUALITATEA DE TIP ETNIC – CARACTERISTICI ȘI FRECVENȚĂ Ilie PENTILESCU.....	129
NEVOIA DE UNITATE ȘI COOPERARE ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII – O NOUĂ PROVOCARE PENTRU ACTORII PRINCIPALI AI MEDIULUI DE SECURITATE Ciprian POPESCU.....	140
DEZIDERATUL REDUCERII RISCURILOR DE CONFLICT SOCIAL PRIN INTERMEDIUL UNOR POLITICI INTEGRATE ÎN DOMENIUL RESURSELOR UMANE Petre Ciprian CONSTANTINESCU.....	149
NECESITATEA CORELĂRII POLITICILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ENERGETICE ȘI ALIMENTARE Petre Ciprian CONSTANTINESCU.....	162
NECESITATEA SCIENTIZĂRII CONCEPTELOR DE SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI INTERES NAȚIONAL Marius DIAMESCU.....	175
SECURITATEA ALIMENTARĂ – COMPONENTĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE Ștefan BLACIOTI.....	181
PERICOLE, AMENINȚĂRI ȘI RISCURI CE ADUC ATINGERE SECURITĂȚII NAȚIONALE Ștefan BLACIOTI.....	191
RELAȚIA GLOBALIZARE – SECURITATE VERSUS CRIZĂ - CONFLICT Gheorghe BADEA.....	200
FIZIONOMIA CONFLICTELOR MILITARE – PREZENȚĂ ȘI VIITOR. NECESITĂȚILE PRIVIND MODERNIZAREA ARMATEI Dr Marin DUMITRU Adrian IORDAN.....	211
DESPRE „ISLAMIZAREA” EUROPEI Mihai-Ștefan DINU.....	227
SISTEMUL INFORMAȚIONAL ȘI MANAGEMENTUL DE SECURITATE Dr. Gheorghe SAVU.....	241
PREVIZIBIL ȘI IMPREVIZIBIL ÎN APARIȚIA CRIZELOR Noris NICA.....	254
ADVERSARUL NEREGULAT – ACTORUL DE SECURITATE ACTUAL Alexandru TEODORESCU.....	267
MANAGEMENTUL SITUAȚIILOR CONFLICTUALE Mariana IATAGAN Ana Maria STOICA.....	277
PETROLUL, MIZA CONFLICTELOR DIN CAUCAZ. STUDIU DE CAZ: CECENIA Marian VĂTAVU Claudiu Ionel PASĂRE.....	286

RĂZBOIUL ECONOMIC – O REALITATE A MEDIULUI INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Dr. Constantin HLIHOR

Sorin POPA..... 302

INDEX DE AUTORI..... 309

***SECȚIUNEA A II-A
RAPORTURILE DINTRE
CONFLICTUALITATE ȘI SECURITATE***

ORGANIZAȚIILE TERORISTE CONTEMPORANE, ACTOR NONSTATAL CU IMPLICAȚII MAJORE ASUPRA SECURITĂȚII

Dr. Ion-Aurel STANCIU*

The terrorist waves that hit America, Europe, Asia and the Middle East, especially after 9/11, brought in attention the reality that the international terrorism reached an extremely dangerous level concerning the vulnerabilities of the security institutions and democratic countries of the new risks and threats.

The terrorist organizations reached such an organizational and specialization level that they have a world wide network, making possible in this way a real time reaction anywhere on the planet. Their actions have an extreme violence and amplitude and the targets are diversified, especially civilian objectives and large scale human populated areas anywhere on the globe.

The international reaction besides the terrorist implications in international security field can be easily recognized in a lot of measures and actions as: setting up of the fighting against terrorism coalition, emphasizing on security project, development and implementation of the democracy, free opinion expression of the states besides international terrorism and framing of the international terrorism and international reaction concerning this phenomenon in an ample globalization process.

The terrorist organizations could be included within the non state actor category because they induce significantly, unfortunately in a negative way, the international security field of their unforeseeable of the deployed actions and emotional effects on the public opinions.

Evoluția actuală a mediului de securitate internațional poate fi încadrată în etapa de clarificare a relațiilor dintre principalii protagoniști statali și nonstatali, cu influență semnificativă la nivel global, începutul acestei etape fiind marcat de atentatele teroriste din 11 septembrie 2001 de pe teritoriul SUA.

Principalii actori ai mediului de securitate internațional sunt statele (prin structurile și deținătorii puterii executive interne) și grupurile sau organizațiile, inclusiv cele nonguvernamentale, iar în anumite situații, chiar persoane cu putere mare de decizie.

În acest context, complexitatea și instabilitatea mediului de securitate actual sunt determinate, în mare măsură, de accentuarea fenomenului de proliferare a actorilor, rezultat din procesul de dezintegrare a unor state federale (ceea ce a determinat implicit creșterea numărului de țări) și de creșterea numărului organizațiilor internaționale (apărute pe fondul problemelor complexe, regionale și globale, pe care statele trebuie să le soluționeze). În plus, în ultimul timp, legăturile economice s-au diversificat și au apărut noi piețe de desfacere, determinând creșterea numărului de companii multinaționale și a dorinței lor de afirmare ca actori cu valoare internațională.

În prim planul organizațiilor s-au situat cele cu caracter politic, multistatale ori suprastatale, urmează apoi organizațiile cu caracter tehnic, științific și alte organisme nonguvernamentale, multe dintre ele implicate în soluționarea unor probleme globale sau regionale.

* General de flotilă aeriană, Șeful Direcției operații/Statul Major General

În aceste circumstanțe, mediul de securitate internațional actual înregistrează ca principală amenințare terorismul, reconsiderarea strategiilor și politicilor naționale de securitate (după atentatele de la 11 septembrie 2001) fiind direct conectată identificării celor mai viabile soluții de prevenire și combatere a acțiunilor teroriste. Astfel, terorismul, prin modul său de manifestare, se transformă într-un actor global al mediului de securitate internațional.

Valurile de terorism care au lovit America, Europa, Asia și Orientul Mijlociu în ultimii ani, dar cu precădere după 11 septembrie 2001, au scos în evidență faptul că terorismul internațional a atins un nivel de pericolozitate extremă, pe fondul vulnerabilităților instituțiilor de securitate și ale țărilor democratice față de noile riscuri și amenințări.

Prevenirea și combaterea terorismului internațional impun noi modalități de evaluare, capacități și metode de acțiune adecvate, iar extinderea fenomenului terorist și pericolozitatea deosebită a acestuia determină acțiuni conjugate pentru contracararea lui și realizarea unei coaliții de amplitudine globală.

În aceste condiții, eforturile pentru contracararea terorismului necesită acordarea atenției corespunzătoare, identificarea cauzelor, a metodelor și procedurilor de acțiune a acestor organizații sau grupări care perturbă echilibrul mediului de securitate intern și internațional.

Până în momentul în care organizațiile teroriste transnaționale și internaționale au început să atace în mod organizat și sistematic țintele metropolitane, opinia publică și responsabilii naționali considerau că violența politică este ceva ce poate exista doar în anumite țări ce aparțin lumii a treia, din Africa și America Latină.

Astăzi, principalele caracteristici ale terorismului pot fi polarizate în jurul a câtorva elemente, dintre care, cele mai semnificative sunt: tendința de radicalizare, utilizarea „bombelor umane”, tendința de globalizare, diversificarea formelor și metodelor de acțiune etc.

În același timp însă, lipsa unui sprijin în mase și a unei baze ideologice clare poate să constituie una din caracteristicile terorismului contemporan, indiferent care îi sunt orientările și tendințele. Actele teroriste nu pot câștiga simpatia maselor, dimpotrivă, ele sunt repudiate și provoacă o adevărată reacție împotriva lor.

Terorismul, unul din conceptele cheie în analiza politicii internaționale contemporane, reprezintă o formă specială a violenței politice care are următoarele caracteristici majore:

- este premeditat și dorește să creeze un climat de terorare și frică extremă;
- urmărește să aibă o audiență cât mai mare sau ca scop imediat să facă victime prin violență;
- atacurile se pot produce asupra unor ținte întâmplătoare sau asupra unor ținte simbolice, inclusiv asupra civililor;
- actele de violență comise sunt percepute de societate ca întâmplări ieșite din comun care sfidează normele sociale;
- terorismul este folosit pentru a influența politic (un stat) pe o anumită cale, de exemplu pentru a forța pe oponenti la unele concesii, să răspundă favorabil la unele doleanțe sau să provoace o reacție majoră care să servească drept catalizator pentru un conflict generalizat sau pentru a se face publică o cauză politică.

Datorită faptului că terorismul s-a manifestat și se manifestă sub multiple aspecte, scopurile și mobilurile acțiunilor teroriste nefiind aceleași, acesta a fost clasificat de către specialiști după anumite criterii, ca atare, există numeroase clasificări ale terorismului și numeroase încercări de stabilire a unei tipologii a acestuia, ele diferă în funcție de complexitatea analizei, a minuțiozității criteriilor și definițiilor sau a particularității autorului, a locului și a momentului când acestea au fost elaborate.

Analiza situației internaționale scoate în evidență faptul că terorismul contemporan are mai multe forme de manifestare, respectiv terorismul național, transnațional și internațional:

- primul, *terorismul național*, este exercitat, de la caz la caz, de grupuri teroriste formate din cetățeni ai statului în cauză care, din diverse motivații, acționează împotriva instituțiilor statului sau dimpotrivă, de către sistemul de stat care acționează împotriva propriilor cetățeni, utilizând metode teroriste;

- cel de-al doilea, *terorismul transnațional*, este exercitat de indivizi independenți sau de grupuri de indivizi care sunt sprijiniți sau nu, de unul sau mai multe state independente și execută acțiuni teroriste asupra unor obiective ale unui stat țintă aflate atât pe teritoriul acestuia, cât și pe cel al altor state;

- și în sfârșit, cel de-al treilea, *terorismul internațional*, pentru că acesta este caracterizat de acțiunile desfășurate de unul sau mai multe grupuri teroriste, coordonate de către o țară sau de o entitate centrală de coordonare, care au ca ținte obiective de pe teritoriile mai multor state, ce fac parte din același sistem politic, social sau economic.

Există câteva caracteristici principale ale sistemului politic internațional contemporan care conduc la violențe teroriste. Cea mai importantă dintre ele constă în adâncirea divergențelor etnice, religioase și ideologice care rămân nerezolvate și care înveninează viața sistemului internațional, generând mai multe forme de conflicte violente (incluzând terorismul) care se transformă periodic în războaie civile sau internaționale.

„Zonile neacoperite” din domeniile vieții economico-sociale și politice ale sistemului internațional au determinat apariția unor „nișe” care oferă posibilitatea teroriștilor de a acționa nestingheriți, iar organizațiilor teroriste de a se pregăti și activa, beneficiind de libertate mare de acțiune¹.

Organizațiile teroriste exploatează carențele instituționale, democrațiile neconsolidate sau sistemele corupte, scopurile politice putând fi realizate prin îndeplinirea unor revendicări de natură religioasă sau etnică.

Aceste organizații generatoare de terorism internațional sunt, potrivit motivațiilor care stau la baza acțiunii lor, de esență fundamentalist-islamică, etnic-separatiste și de sorginte ideologică, fiind caracterizate astfel:

Organizațiile teroriste de esență fundamentalist – islamică

Ideologia islamică transformă dominația de fapt, în autoritate de drept și asigură supunerea permanentă fără a recurge la constrângerea fizică, dând naștere

¹ Este cazul organizației teroriste Al-Qaeda, care a reușit să organizeze tabere de antrenament în Afganistan și Pakistan, fără a se teme de interferențe din partea statului.

confuziilor religioase privind lupta dintre bine și rău.

Trebuie înțeles foarte clar că nu religia islamică este un pericol. Acesta vine din partea fundamentalismului islamic, care nu trebuie confundat cu religia islamică.

Organizații teroriste etnic-separatiste

În prezent nu se poate prevedea dacă în viitor vor câștiga supremația forțele integrării sau cele ale separatismului. Se poate presupune însă că, dacă globalizarea progresează, ea va fi încheiată de către alți „subiecți” decât cei cunoscuți în prezent, deoarece există temerea că anumite țări europene, africane, asiatice și sud-americane nu pot să-și mențină unitatea actuală.

Puține state de pe mapamond sunt omogene etnic și religios. În marea majoritate a acestora, conviețuiesc, pe lângă populația majoritară și diferite grupuri etnice. O parte din aceste grupuri minoritare își manifestă dorința de a se separa de majoritari, apelând uneori la metode și mijloace violente, generând conflicte locale de amploare diferită.

Organizații teroriste de sorginte ideologică

Revoluția se manifestă ca o schimbare radicală socială, politică sau economică. Ea este o schimbare de sistem și nu o strategie.

Revoluțiile sunt caracterizate declarativ prin spontaneitate, dar ele sunt pregătite în clandestinitate, cu minuțiozitate. Conform strategiei utilizate, perioada de violență a unei revoluții este de scurtă durată. Preluarea puterii reprezintă un episod cataclismic pentru societate și din acest punct de vedere, în perioada pregătirii se iau măsurile necesare evitării, pe cât posibil, a exacerbării violenței.

Lupta de gherilă este o formă de luptă insurgentă, în care părțile beligerante, militare sau paramilitare, duc acțiuni de luptă specifice luptei armate.

Astfel, apare terorismul ca formă atipică de luptă împotriva ordinii de drept. Prin formele sale de manifestare, el nu produce numai teroare, fiind asimilat cu o idee doctrinară, dar și cu un mod deliberat de acțiune.

Aprecierea, potrivit căreia un terorist este un alt tip de luptător pentru libertate, este de fapt o gravă confuzie față de moralitatea formelor de violență și față de terorism.

Când acțiunile organizațiilor teroriste sunt motivate de o injustiție și au un sens legitim, se încurajează extinderea terorismului. În acest caz se confundă scopurile cu mijloacele.

Sunt totuși situații când forțele pacifiste apelează la forță în circumstanțe particulare și din motive bine justificate, dar terorismul este o formă specială de violență care implică deliberarea asupra unor civili nevinovați.

Chiar și în concordanță cu doctrinele despre războiul just sau despre rebeliunea justă împotriva tiraniei și pentru o cauză dreaptă, nu se justifică folosirea unor acțiuni teroriste.

Presupunând că teroarea este folosită împotriva propriei populații de către asasini ai statului și nu numai, nu poate exista justificarea folosirii terorismului, nici măcar în numele rezistenței, chiar față de un regim tiranic.

În ultima perioadă s-au înregistrat acțiuni de o violență și amploare extreme, care au

avut ca ținte, în special obiective civile de o largă diversitate și mari aglomerări umane, răspândite în diferite zone ale lumii. În aceste condiții, terorismul a depășit sfera de relativă predictibilitate în ceea ce privește motivațiile, modalitățile și obiectivele acționale, fapt ce impune concluzia că promotorii acestuia „pot lovi” oriunde în lume.

Organizațiile teroriste au ajuns la un asemenea nivel de specializare și organizare, încât au ramificații în întreaga lume, putând acționa în orice moment în timp real în orice regiune de pe glob.

Accentuarea compartimentării a fost realizată de unele organizații teroriste în plan orizontal, iar altele au adoptat o compartimentare mai eficientă pe verticală. Compartimentarea în plan „orizontal” nu necesită o structură centrală.

Organizarea organizațiilor teroriste și modul lor de acțiune au cunoscut în ultimul timp o evoluție continuă, în special aspectele referitoare la efectele și facilitățile oferite de globalizare, intensificarea măsurilor de combatere a terorismului în tot mai multe țări, accentuarea cooperării internaționale în combaterea terorismului atât în plan politic cât și militar, instituțional și financiar, precum și arestarea principalilor lideri al unor importante mișcări teroriste.

Viziunea asupra terorismului global caracterizează această evoluție a fenomenului terorist prin modificarea structurilor de comandă, specializarea pe obiective, creșterea complexității actelor teroriste prin coordonare, simultaneitate sau sincronizare, creșterea amenințării cu utilizarea armelor de distrugere în masă, mediatizarea mai abilă și utilizarea mass-media pentru atingerea obținerii unei maxime audiențe, diversificarea continuă a mijloacelor și metodelor de finanțare și colectare a fondurilor.

Statutul de „actor nonstatal al organizațiilor teroriste, cu implicații majore asupra securității”, poate fi „argumentat” și prin prezentarea factorilor comuni pentru majoritatea grupărilor și organizațiilor teroriste internaționale care contribuie la conferirea acestei poziții în cadrul mediului de securitate internațional, și anume:

- amplasarea bazelor sau a sediilor organizațiilor într-un stat și desfășurarea de activități insurgente și teroriste pe teritoriul altor state; antrenamentele militanților se execută în baze de pregătire, modern utilizate și cu facilități apropiate de cele existente la locul și momentul producerii atacului terorist;

- în organizațiile teroriste poate accede orice persoană, indiferent de țara de proveniență, care susține obiectivele acestora și este în măsură să urmeze cursuri de pregătire pentru folosirea armelor automate de calibru greu sau ușor, carabine de asalt, explozivi și rachete etc;

- există organizații din alte țări, cu orientări „la suprafață” altele decât cele ale organizațiilor teroriste, sau există firme cu diferite obiecte de activitate, care aparent nu au nimic în comun cu terorismul, care finanțează acțiunile organizațiilor teroriste; alte surse de finanțare ale organizațiilor provin, în mare parte, din activitățile comerciale, legale și ilegale, folosite ca acoperire de către membrii filialelor mișcărilor din diverse state ale lumii;

- logistica militară a organizațiilor, utilizată în confruntările armate din diferite zone ale globului, este procurată, în principal, din state care susțin terorismul sau din state care s-au dezmembrat după căderea Cortinei de Fier;

- în urma retragerii forțelor de ocupație din anumite teritorii, organizațiile teroriste și-au consolidat poziția prin înființarea unor depozite de armament, recrutarea de activiști și luptători și prin acordarea de ajutoare umanitare rezidenților (donații în bani, echipament și medicamente), toate acestea fiind făcute în scopul câștigării susținerii populației locale;

- o rețea amplă de asociații de caritate și comitete activează în diferite centre urbane, ele reprezentând organisme de față ale organizației care acționează în paralel și servesc la acoperirea operațiunilor. Ideologia mișcării acordă o atenție deosebită activităților de caritate. Rețeaua asociațiilor de caritate reprezintă un paravan al activităților acoperite, inclusiv al legăturilor cu liderii aflați în străinătate, transferurilor de fonduri către membrii din teren și identificarea potențialilor recruți;

- metodele comune sunt schimburile de bani, cecurile emise pe numele unor membri și firme din străinătate, conturi de afaceri în străinătate cu interes economic în teritoriul în care activează organizația teroristă și transferurile în numerar, direct din străinătate, executate de obicei prin bănci occidentale;

- exportul de revoluție (sau de ideologie) reprezintă un alt factor care conferă caracterul de internațional anumitor grupări și organizații teroriste;

- utilizarea simpatizanților sau a membrilor organizației teroriste aflați/trimiși la studii în străinătate, pentru planificarea și executarea atacurilor teroriste, prezentând astfel avantajul că aceștia cunosc foarte bine situația locală și nu stârnesc suspiciuni privind prezența lor în zona atacului;

- promovarea doctrinei organizației teroriste în plan regional sau mondial, prin crearea unor structuri sub care să-și desfășoare activitatea în țările în care aceasta are interese (prezența unui număr relativ mare de adepți), urmărind astfel, atragerea de noi membri, indiferent de naționalitatea sau cetățenia acestora;

- penetrarea unor rețele ale sistemelor de computere din mai multe state permite punerea la cale un atacuri asupra infrastructurii cibernetice din zona de acțiune; prin aceasta sunt vizate sistemele digitale de acces și securitate din turnurile de control aerian, iar prin intermediul centrelor de comunicații din țări în care terorismul este mai accentuat pot fi studiate rețelele telefonice, sistemele de aprovizionare cu apă, centralele energetice, reactoarele nucleare și infrastructura de captare și transport a gazelor naturale. Toate acțiunile derulate pe aceste coordonate urmăresc scoaterea din funcțiune a unor componente vitale pentru infrastructurile statelor vizate de acest flagel numit terorism.

Implicarea internațională a organizațiilor teroriste rezultă și din caracterul transfrontalier al traficului de droguri, știut fiind faptul că beneficiul obținut în urma vânzării acestora revine în țară sub formă de armament, materiale reactive, explozivi tehnică de comunicații performantă sau tehnologie IT.

Concluzii

➤ Prin amploare și implicații pe termen mediu și lung, prin consecințele acțiunilor și impactul psihologic asupra factorilor politici și maselor largi de oameni din întreaga lume, terorismul își consolidează poziția de actor pe scena internațională, eradicarea sa constituind o prioritate a principalilor actori, state sau organizații de securitate regionale și globale.

➤ Organizațiile teroriste internaționale dețin capacități proprii pe care le utilizează la îndeplinirea scopurilor specifice, generând implicații majore în dinamica mediului de securitate internațional.

➤ Perioada imediat următoare va fi caracterizată cel mai probabil, pe de-o parte de tendința de diversificare a tacticilor, tehnicilor și procedurilor de acțiune ale organizațiilor teroriste internaționale și dacă e posibil, de globalizare a fenomenului, iar pe de altă parte, de încercarea comunității internaționale, a statelor, de a găsi cel mai eficient răspuns de contracarare a acestor acțiuni, punându-se probabil accent pe cauzele generatoare.

➤ Având în vedere noile dezvoltări induse de tendința de globalizare a terorismului, apreciez că acesta va fi marcat, pe termen scurt și mediu, de manifestări și reorientări, cum ar fi:

- utilizarea pe scară tot mai largă a unor mijloace și metode specifice, împrumutate din arsenalul serviciilor secrete;

- reconfigurarea structural-organizatorică a celor mai importante grupări teroriste, prin coordonarea reciprocă a unor organizații care, până în prezent, nu aveau legături între ele;

- modificarea strategiei generale de acțiune a unor grupări teroriste, în sensul legalizării și legitimizării existenței acestora, concomitent cu încercarea de schimbare a imaginii acestora, prin transformarea în formațiuni politice;

- folosirea tot mai frecventă a unor mijloace de comunicații ultramoderne, pentru realizarea legăturilor dintre sediile centrale ale organizațiilor și celulele operative, dar și pentru pregătirea, organizarea și desfășurarea actelor teroriste.

➤ Se manifestă tot mai accentuat tendința de atragere la desfășurarea acțiunilor teroriste a unor elemente din cadrul crimei organizate pentru îndeplinirea unor sarcini adecvate, în special din domeniul logistic (una din principalele surse de finanțare a terorismului să o constituie acțiunile din domeniul crimei organizate, respectiv, spălarea de bani, traficul de droguri, armament și persoane).

➤ Fenomenul terorist trebuie combătut, succesiv de la nivel superior la nivel inferior; acesta trebuie „adus” de la nivelul *global* la nivelul *regional*, ulterior la nivel *subregional*, apoi la nivel *național*, urmând nivelul *grup*, până la ultima verigă - *individ*; actele de terorism individuale, sporadice probabil, nu vor putea fi eradicate nici pe termen lung, însă există premise ca ultimele două verigi enumerate să poată fi ținute sub control.

➤ Cheia succesului luptei împotriva terorismului internațional rămâne cooperarea internațională între actorii statali, de o parte și organizațiile nonguvernamentale, culturale, civice, religioase etc, pe de altă parte.

DE LA CONFRUNTAREA GLOBALĂ LA MINI-RĂZBOAIELE PER PROCURA

Dr. Janusz SOLAK*

Cele aproape două decade, care s-au scurs de la încheierea "războiului rece" și a confruntării globale bipolare, ne-au arătat într-un mod foarte dureros la ce schimbări a fost supus echilibrul geopolitic în lume. Acest proces deosebit de complex al reconstrucției geostrategice-la baza căruia stătea revizuirea fundamentală a întregului sistem de relații internaționale precum și convingerea privind diminuarea substanțială a probabilității izbucnirii unui conflict armat pe scară largă dintre Statele Unite ale Americii și NATO pe de o parte, și Rusia pe de altă parte-a dus la conștientizarea faptului că, paradigmele clasice ale războiului, înțeles sub forma ciocnirii dintre două armate "pe uscat, pe mare și în aer" au devenit neadecvate față de noile timpuri și provocări.

În ciuda tuturor așteptărilor abandonarea ordinii universale bipolare nu numai că nu a soluționat contradicțiile deja existente, ba dimpotrivă, unele dintre ele s-au agravat.

În primul rând au apărut noi state și împreună cu ele noi probleme economice, politice, militare, etnice, religioase și altele. Contradicțiile interne au început să evolueze în direcția conflictelor în cadrul aceluiași stat și în conflicte internaționale. A crescut de asemenea gradul lor de imprevizibilitate. Faptul că din ce în ce mai multe state sunt în posesia tehnologiilor rachetelor nucleare (Israel, India, Pakistan, Iran, Republica Populară Coreană) atrage după sine amenințarea reală a răspândirii armelor de distrugere în masă și a folosirii acestora.

În al doilea rând, după perioada unui "echilibru de forțe" relativ a început intensificarea rivalizării economice și tehnologice dintre centrele de forță tradiționale (Statele Unite) și cele renăscute (Rusia). Este un fapt binecunoscut că aceste state posedă în continuare forțe militare puternice precum și un mare potențial militar, printre care un număr semnificativ de arme nucleare și arme de mare precizie.

În fine, a apărut fenomenul "micilor războaie", al conflictelor de mică intensitate, care se rezumă la influențe economice, politice, diplomatice, psihologice, militare și de altă natură asupra celeilalte părți, ca și antiteză a conflictelor cu grad mare de intensitate (războaiele marilor coaliții de state, cu folosirea tuturor mijloacelor de luptă din arsenal, pe câteva continente) și a celor cu grad mediu de intensitate (ciocnirile militare dintre câteva state, pe un teritoriu limitat, cu scopuri limitate și cu folosirea mijloacelor de distrugere convenționale). În cercul nostru cultural ele au un caracter abstract. Această situație rezultă din felul nostru de a privi acest lucru. El sau intră în contradicție cu simțămintele noastre creștine de pacifism, sau depășește granițele regulilor noastre "vestice" de conducere a acțiunilor armate, deși de multe ori aceste acțiuni sunt mai vechi și mai eficiente decât războaiele "clasice", studiate pe băncile școlilor și ale academiilor militare. Un fel de ghid al acestora îl reprezintă maxima chinezească: "a ucide cu cuțitul altuia", "a fura în timpul incendiului", "a pescui în ape tulburi" și altele asemănătoare.

* profesor universitar, Polonia

Caracterul războaielor de tip nou ne obligă să tratăm spațiul, în care trăim (țara natală, civilizația) ca pe un tot compus din câteva spații (transcendental, istoric, geografic, de comunicații, cultural) pe care le leagă o soartă comună. Pe acest plan se ciocnesc de secole diferite forțe, stihii, tendințe care formează diferite lumi și nu este prea ușor de definit, care dintre ele ne este mai apropiat. Orice conflict neregulat (cu excepția situației în care sunt folosite metode rafinate de obținere a succesului cu ajutorul mijloacelor nemilitare) este distructiv cel puțin la scară regională, însă fără obținerea unui avantaj intelectual asupra dușmanului în folosirea acestor tipuri de metode totul se poate încheia în final cu o catastrofă totală. Caracterul "imprevizibil" și "de necondus" al conflictului rezultă din necesitatea examinării acestuia în trei planuri: geopolitic, statal (prin care se înțeleg scopurile statului și starea de statalitate sau caracterul antistatal) precum și al identității (prin care se înțeleg războaiele care paralizează conștiința în dimensiune psihologică și mediatică).

Aspectul geopolitic

În secolul XX, privind din punctul de vedere al sistemului, am traversat cel puțin două perioade. Am avut de a face cu fenomenul a două sisteme, pe vremea când lumea nu era pur și simplu împărțită în două sfere de influență, ci a fost supusă unei polarizări bipolare, iar în fiecare punct al spațiului putea fi simțită prezența unei lupte acerbe în plan ideologic, economic și militar. Am avut de a face de asemenea cu încercări de construire a unor noi ordini internaționale "post război rece" (*Noua Pentarchie, Pax Consortis, Bigemonia, Pax Nipponica, New World Order*). Asta înseamnă, pentru a ne folosi de limbajul metaforic, că am traversat perioada de șlefuire bipolară a întregului teritoriu geopolitic.

Actualmente am părăsit sistemul lumii bipolare. Oare asta înseamnă că ne întoarcem la formația geopolitică a sferelor de influență din secolul XIX, la formele geopolitice mai vechi?

Noțiunea de "Vest" și "Est" în înțelesul "din perioada războiului rece" a încetat să mai funcționeze la începutul secolului XXI. Atât Europa (Uniunea Europeană), cât și Statele Unite ale Americii, NATO sau Rusia au fost puse în fața sarcinii imense de a trece peste ruptura istorică dintre Est și Vest. Sarcina constă de asemenea în a favoriza dezvoltarea adecvată a Europei, a Rusiei euroasiatice și a Chinei, cu cel mai numeros popor din lume.

Președintele american Franklin Delano Roosevelt a înțeles acest lucru foarte bine, deși în stilul său propriu. A vrut să creeze o ordine postbelică universală, îndreptată spre constituirea unei legături al cărei scop să fie dezvoltarea economică a Eurasiei. Se gândea la alianța economică și strategică dintre Statele Unite ale Americii, Uniunea Sovietică, China și Europa de Vest postcolonială. Privea sistemul de guvernare totalitar, comunist al lui Stalin ca pe o perioadă de tranziție în dezvoltarea istorică a Rusiei, și nu ca pe un sistem în stare să guverneze o țară o perioadă lungă de timp. Perioada "războiului rece", care a început de la moartea lui Roosevelt și s-a bazat pe amenințarea distugerii reciproce a împărțit Europa și lumea în mod radical și ca niciodată până atunci.

Pentru Marea Britanie perioada "războiului rece" a fost una dintre cele mai bune în istoria sa. Și-a pierdut ce-i drept majoritatea coloniilor, însă alături de cei doi

adversari globali- Statele Unite și Uniunea Sovietică-a fost cea de-a treia parte, destul de satisfăcută, deși nu a arătat acest lucru niciodată. În vreme ce Statele Unite își concentrau întregul efort în epuizantul conflict cu Uniunea Sovietică și deveneau în acest fel dependente de susținerea aliatului lor britanic în acest conflict, Marea Britanie obținea o influență enormă asupra SUA, precum și spațiu de manevră în domeniul politicii internaționale. În acea perioadă ducea un joc dublu cu Rusia sovietică, pe de o parte îndreptat împotriva SUA, pe de alta-împotriva Republicii Federale Germania și a Franței. Atunci când a apărut o perspectivă istorică nouă de colaborare și dezvoltare economică (1989) Lindon Larush a elaborat concepția Transformării Economice Europene de la Marea Adriatică și până în Ural cu folosirea potențialului industrial al "triunghiului industrial" Paris-Berlin-Viena. Concentrându-se asupra proiectelor de infrastructură și a noilor tehnologii ale celei de "a treia revoluții industriale" s-a plecat de la prezumția generală de modernizare a Spațiului Economic European. Acest pachet strategico-economic a fost supus elaborărilor ulterioare (1989-1992), evoluând în direcția conceptului de "punte europeană" (European Landbridge), adică a unui program de dezvoltare al economiei și infrastructurii întregii Eurasii. Unul dintre principalele scopuri a fost provocarea crizei sociale și economice precum și slăbirea politică a Rusiei. Scopul era real: în timpul președenției lui George Bush (1989-1993) autoritățile SUA erau dominate în mod vădit de dictatul geopolitic al establishmentului britanic. Modul de gândire "britanic" s-a încheiat odată cu preluarea mandatului prezidențial de către Bill (William Jeffereson) Clinton (ianuarie 1993). Acest fapt are o însemnătate decisivă pentru modul de conducere a războaielor neregulate și terorism.

Statele Unite se aflau la încheierea "războiului rece" la o răscruce geopolitică între politica izolaționismului și angajarea în forță. Clinton era un personaj nehotărât, atât în sens strict-privat cât și politic: părerile lui asupra politicii externe au un caracter "rooseveltian". Această nehotărâre s-a transpus în siguranța națională americană. În mod paradoxal, pe vremea când Uniunea Sovietică era adversarul strategic principal al SUA, americanii se simțeau "mai în siguranță" –orice fel de agresiune asupra teritoriului american era "prin definiție" exclusă. Începând cu ianuarie 1993 Statele Unite și obiectele americane dinafara granițelor SUA au devenit ținte ale numeroaselor și sângeroaselor atacuri teroriste îndreptate împotriva *World Trade Center* din New York (1993), a biroului federal din Oklahoma City, care a atras după sine 169 de victime (1995), Jocurile Olimpice de la Atlanta (1996); bazele militare americane *Al-Chobar* în Arabia Saudită, unde au murit 19 soldați americani (1996); ambasadele americane din Kenia și Tanzania (1998); distrugătorul american *USS Cole* din Jemen (2000), precum și atentatele deosebit de periculoase asupra însuși președintelui Clinton și a Casei Albe. Ele s-au intensificat în timpul președenției lui George W. Bush, dovadă fiind atacul aerian sinucigaș tragic și spectaculos îndreptat dinnou împotriva deja amintitului *World Trade Center* (11.09.2001).

De peste un sfert de secol Rusia contemporană, Asia, iar de ceva timp de asemenea NATO suportă consecințele deciziei Uniunii Sovietice de ocupare în 1979 a Afganistanului. Guvernul premierului Margaret Thatcher și a președinților Ronald Reagan și George Bush și-a îndreptat eforturile nu numai către sprijinirea rezistenței afgane, dar a și considerat războiul afgan ca fiind o pârghie, cu ajutorul căreia,

angajând forțele islamice, se va reuși destabilizarea poziției Moscovei în republicile Asiei Centrale. Ideea se baza pe organizarea și sprijinirea forțelor islamice radicale în "punctele slabe" ale Uniunii Sovietice. După încheierea acțiunilor militare sovietice în Afganistan și retragerea trupelor rusești majoritatea mudjahedinilor a înființat nucleul armatei bazate pe talibani, grupare musulmană de un fundamentalism extrem. De atunci ea luptă în îndelungatul război civil din Afganistan, care a devenit în ultimul timp mult mai dur. Actualmente forțele talibanilor (sprijinite de Pakistan și Arabia Saudită) amenință cu destabilizarea situației în întreaga Asie Centrală, din Cașmir prin fostele republici sovietice din centrul Asiei, până la provincia chineză Hongkong, amenințând în acest fel apariția infrastructurii punții eurasiatice.

Pentru prima oară de la perioada Uniunii Sovietice își face apariția un bloc antiamerican bazat pe superputeri. Nu este o coincidență faptul că Rusia întărește colaborarea cu China. Face acest lucru din cauza importanței ei crescânde. China nu vrea să fie "Germania secolului XX-uriașul economic și piticul politic". Ambiția ei țintește mai departe; dorește să fie poporul conducător al secolului XXI sub orice aspect. Dezvoltă relații cu state foarte puternic antiamericane, precum Iranul. Dacă se adaugă la aceasta state antiamericane precum: Siria, Coreea de Nord, Cuba și Venezuela lui Hugo Chavez, putem întrezări începutul blocului "anti-hegemonic", îndreptat împotriva Statelor Unite și a aliaților lor tradiționali.

Au observat acest lucru americanii. *Consolidarea societăților libere (...) pe teritoriul care se întinde de la Marea Neagră până la munții Pamirului permite deschiderea unui coridor de transport și comerț important între Europa și Asia, de-a lungul fostului Drum al Mătăsii. Din păcate la fel de bine lucrurile pot sta altfel. Dacă reformele economice și politice nu vor avea succes, iar conflictele interne și interstatale vor dura și se vor răspândi în continuare, regiunea poate deveni un cuib al terorismului, al extremismului religios și un câmp al războaielor deschise. Acest lucru ar trebui să neliniștească Statele Unite, deoarece se referă la spațiul, în care resursele de petrol ajung la peste 200 miliarde de barili. Acest lucru mai reprezintă încă un motiv pentru ca soluționarea conflictelor din Asia Centrală să devină cea mai importantă sarcină a politicii americane în regiune-avertiza și sfătuia Strobe Talbott.*¹

Abordarea politică și practică a războaielor neregulate și a terorismului ar trebui să se facă, din cauza caracterului lor ascuns și indirect, cu foarte mare atenție și numai acesta poate stabili, dacă se poate lupta în mod eficace cu aceste fenomene. Chiar și cunoașterea amănunțită a "luptătorilor" sau "teroriștilor" (termen folosit în diferite înțelesuri, funcție de faptul dacă aceștia sunt de partea "noastră" sau de partea "celeilalte" părți) precum și a motivelor acțiunilor lor ("fundamentalism religios", "probleme etnice", "motive social-revoluționare", "narco-terorism") nu ne ajută să înțelegem fondul războaielor neregulate. Întrebarea: cui folosesc actele teroriste? îi indică doar pe aceia care stau în spatele teroriștilor și a scopurile propagandistice, pe care aceștia și le propun. Analiza obiectivă a efectelor "profiturilor" politice și practice care decurg din actele de terorism obligă la demascarea celei de "a treia părți interesate".

¹ S. Talbott, *Remarks on U.S. Foreign Policy In Central Asia at the Paul Nitze School for Advanced International Studiem*, US Departament of State 21.07.1997.

Aspectul antistatal

Omenirea, încă de la începutul existenței sale s-a confruntat cu dispute și conflicte armate. Dacă ar fi să tratăm războiul ca pe o formă de violență și să analizăm istoria omenirii sub acest aspect, atunci pot fi deosebite două tendințe generale:

-prima, care tinde să facă din fenomenul războiului un lucru din ce în ce mai ritual și limitat (acest tip de război este legat de distrugerea conștiinței reprezentanților armatei luptătoare și a populației);

-a doua, care tinde spre construirea unei arme din ce în ce mai totale, care constă în distrugerea consecventă a sistemelor și formelor de organizare ale vieții sociale ca atare.

În cazul războiului dus fără nici un fel de limite și sisteme de oprire a fost folosit termenul de "război nelimitat (total)". Era vorba așadar despre un conflict, care nu avea practic "fund". Toate normele dreptului natural-dacă ar fi să ne bazăm pe asemenea autori precum Hugo Grotius (1583-1645) și Johannes Althusius (1557-1638)- încetau să aibe obligativitate în acest caz². Totuși, în comparație cu perioada "războiului rece" au avut loc în acest domeniu modificări calitative. S-au limpezit conflictele generate de rivalitatea dintre superputeri, atâta de influența factorilor externi, s-au intensificat în schimb conflictele interne, din care o parte au devenit internaționale. O desfășurare deosebit de dramatică au avut-o tocmai conflictele pe baze etnice și religioase. Așa s-a întâmplat în anii nouăzeci ai secolului XX și ne putem aștepta, că așa va fi și în viitorul apropiat.

Așa numitele războaie mici "locale-totale" sunt războaie cu o statalitate definită, existentă și formată (trebuie însă făcută deosebirea între statalitate și aparatul de stat care poate fi puternic și sănătos, în același timp în care statalitatea este firavă, mică și ruinată). Aici este vorba nu despre lupta cu aparatul de stat, care este posibil să nu satisfacă intelectualii de orientare liberală, din cauza caracterului său "birocratic", însă tocmai cu structura sa formată din punct de vedere etnic și politico-social și cu forma administrației de stat înrădăcinată în acea structură. Pe de altă parte aceste state luptă cu un subiect nedefinit care, cel puțin până la ora actuală, nu posedă calitatea de stat, însă care tinde cu orice preț spre a fi recunoscut ca și grup etnic, ca și popor care are dreptul la propria statalitate (subiectivitate).

Războiul neregulat nu începe niciodată de la declararea lui și nu se încheie niciodată cu semnarea pactului privind capitularea, dovada faptului fiind numeroasele "conflicte înghețate", despre care nu au nici un fel de idee cum ar putea fi soluționate nici părțile aflate în conflict, nici comunitatea internațională. Obiectul lui îl constituie formarea conștiinței populației adversarului, care trebuie distrusă (de aici rolul decisiv al acțiunilor privind manipularea mijloacelor de comunicare în masă ale adversarului), nimicirea economică și socială a adversarului. Îl reprezintă modul multidimensional de schimbare a spațiilor geopolitice. Deoarece statul nu se reduce numai la sistemul de granițe formale. De exemplu: Kazahstanul nu are nimic în comun cu uigurii care populează China, însă uigurii chinezi se simt legați de uigurii din Kazahstan, iar China

² Comp. H. Grotius, *Trzy księgi o prawie wojny i pokoju (w których znajdują się wyjaśnienia: prawo natury i prawo narodów, a także główne zasady prawa publicznego)*, (Trei cărți despre dreptul războiului și păcii (în care se găsesc explicațiile: dreptul natural și dreptul popoarelor, precum și principiile fundamentale ale dreptului public). Warszawa 1957, *passim*.

(sau cel puțin guvernul Tibetului aflat în emigrație) se interesează de situația din Kazahstan sub toate aspectele: etnic, politic, din punctul de vedere al cultelor, deoarece uigurii sunt musulmani. Rusia nu recunoaște Republica Moldova a Transnistriei, însă se simte responsabilă față de etnicii ruși care locuiesc acolo. Aceștia din urmă nu vor să fie "moldoveni", deși Guvernul de la Chișinău îi consideră cetățeni ai săi. Cetățenia transnistreană este recunoscută în Osetia de Sud și Nagornî Carabah (Carabahul de Sus), singura problemă fiind doar că aceste republici nu sunt recunoscute de nimeni, cu excepția, bineînțeles, a Transnistriei. Pe inguși și pe ceceni îi unește credința (islamul), obiceiurile, comunitatea limbii și simțul fraternității. Rusia sprijină financiar Ingușetia și o apără împotriva locuitorilor Osetiei. De aici și faptul că în Osetia nu există tendințe de independență și suveranitate ca în Cecenia. Lupta cecenilor pentru un stat independent este urmărită cu mare atenție de către alte popoare din Caucaz (cabardini, adeigini, avari). Și pe ei îi unește la fel islamul practicat într-un mod neortodox sub forma sufismului, care desconsideră ierarhia duhovnicească punând pe primul loc contactul direct al individului cu Alah. La fel de caracteristice sunt puternicele legături familiale și de clan, iar cutumele (de exemplu legea răzbunării familiei pentru omorârea unei rude) au întâietate în fața legilor codificate de către stat.

Metoda de acționare a mașinăriei statului este o derivată a capacității de administrare a aparatului de stat, a formelor și modurilor de influențare a stării de spirit a populației. În cazul "clasic" lupta cu statalitatea formată este începută de către structurile nemulțumite de aparatul de stat. Dacă însă forma vieții sociale și etnice le-a fost insuflată, atunci vor fi doar pentru schimbarea aparatului de stat și a guvernului, dar nu și pentru dărâmarea pilonilor vieții, în cadrul cărora există ei înșiși. În "micile războaie" totul decurge altfel.

Atunci când capacitatea de exercitare a puterii este foarte mică (acest lucru se leagă de destrămarea aparatului de stat, antisocial și criminalizat interior), nu există scopuri clare și precise de dezvoltare a unor anumite regiuni, conflictul dat, care are în faza de început caracter de conflict antisocial al unor grupuri și forțe împotriva statalității formate se poate desfășura în diferite moduri. "Structurile paralele ale puterii" au devenit un factor dominant la scară universală în ceea ce privește modul de conducere al războaielor neregulate la cea mai mare scală.

În memoria istorică a oricărui popor "perioada de aur" este legată de asemenea de anumite granițe concrete, care s-au schimbat de nenumărate ori în cazul tuturor statelor învecinate într-un fel sau altul, precum și de activitatea unor personaje istorice concrete "străine" și "ale noastre". Memoria istorică favorizează în mod activ mitologizarea conflictului, precum și justificarea ideii de război just, chiar sfânt. Această experiență nu le este străină albanezilor din Kosovo, care visează la "Marea Albanie" sau kosovarilor, care visează la "Marea Serbie". Mitologizarea conflictului și memoria istorică au jucat un rol extrem de negativ în conflictul cecen. Rușii amintesc de permanentele atacuri ale cecenilor asupra satelor rusești și cazace, rolul lor activ în organizarea atacului bolșevic asupra căzăcimii în anii douăzeci și treizeci ai secolului XX, atunci când s-au încheiat socotelile pentru războiul caucazian și pentru alte numeroase mici nedreptăți. În memorie apar de asemenea faptele privind participarea formațiunilor cecene în spatele Armatei Roșii în timpul marelui război al neamului. Pe

de altă parte cecenii își aduc mereu aminte de ordinele imamului Șamil și de deportarea stalinistă. În schimb deportarea stalinistă reprezintă pentru tătarii din Crimeea-oricât de ciudat ni s-ar părea-una dintre puținele cauze de mândrie națională. Nu au mai avut parte de un alt "secol de aur"; strămoșii lor au avut alte priorități decât statalitatea. Tendința de mitologizare nu i-a ocolit nici pe participanții la conflictul Transnistrean, împărțind un popor. Astfel, la Chișinău pe naționaliștii pro-români îi înfierbânta visul "marșului eliberator" al armatelor române ale mareșalului Ion Antonescu, în schimb moldovenii din Transnistria se mândresc ca mai demult, că de pământul lor se leagă faima lui Alexandru Suvorov.

Analiza complexă, "post-război rece", a situației, a scopurilor și a posibilităților statelor, a forțelor care reprezintă amenințarea principală, a timpilor de prevenire strategică, a componentei coaliției părților luptătoare, a spațiilor posibilelor conflicte, a factorilor de mobilitate, a timpilor de durată a acțiunilor de luptă, a nivelului de risc, a angajării militaro-economice și de luptă cerute precum și a compatibilității structurii de bază a forțelor militare cu noile sarcini, au arătat că:

- dacă în perioada "războiului rece" principala amenințare o reprezenta Uniunea Sovietică, în noua situație internațională principalul pericol îl reprezintă atât puterile regionale (Irak), cât și țările care dispun de un potențial care permite producerea de arme de exterminare în masă precum și de mijloacele de transferare ale acestuia (Corea de Nord, Pakistan și altele);

- dacă în perioada de conflict global între două supraputeri timpul garantat de prevenire a unui eventual atac era în jur de una-două săptămâni, atunci în cazul conflictelor regionale, din cauza gradului ridicat de imprevizibilitate a desfășurării situației acesta poate fi de la o zi la un an și mai mult;

- dacă în perioada "războiului rece" zona unui potențial conflict o reprezenta Eurasia, în situația actuală conflictul poate izbucni practic în orice regiune a lumii;

- dacă în perioada confruntării globale coalițiile de state ale părților beligerante erau definite în mod univoc conform criteriului socio-politic, în cazul în care se prezintă situația actuală în lume, în majoritatea cazurilor nu este posibilă anticiparea componentei coaliției;

- dacă mai demult principalele eforturi erau îndreptate spre deplasarea forțelor și a mijloacelor (a armatelor și a echipamentelor acestora) peste Atlantic, actualmente apare necesitatea parașutării armatelor practic în orice punct de pe globul pământesc (noua cerință de mobilitate strategică);

- dacă în epoca "războiului rece" timpul de pregătire pentru război și pentru acțiuni militare desfășurate în scopul nimicirii adversarului era măsurat în ani, în epoca conflictelor regionale acesta se rezumă la câteva luni;

- dacă în perioada "războiului rece" gradul de risc maxim în perioada de amenințare sau în timpul conflictului (războiului) era așteptat să fie în momentul luării deciziei de folosire a armei nucleare, actualmente riscul, ca și grad maxim de amenințare a securității naționale, se leagă sau de nerespectarea prevederilor referitoare la armele de exterminare în masă, sau de acțiuni neconvenționale (terorism);

- dacă în epoca confruntării inter-blocuri nivelul de angajare militaro-economic și de luptă în cazul războiului global era calculat referitor la maxim, actualmente

există posibilitatea reală de limitare a capacității de producție a complexului industrial-militar până la un anumit nivel și de realizare eficace a sarcinilor operative și de luptă cu o implicare mai mică de forțe.

Războaiele mici au loc în condițiile unei infrastructuri dese de state industrializate-energetice, nucleare, chimice. În condițiile unui război local nimeni nu este asigurat împotriva atacurilor teroriste și a diversiunilor de tipul: otrăvirea marilor rezervoare de apă cu chimicale, explozii în centralele nucleare, etc. Dacă conflictul se desfășoară pe teritoriul unui stat care dispune de obiecte nucleare civile și militare, de o industrie chimică puternică sau de un sistem de transport dezvoltat, atunci orice mic conflict armat poate duce la o catastrofă globală ireversibilă, asta însemnând – confruntare globală.

Începutul secolului XXI reprezintă de asemenea și părăsirea treptată a modelului războiului condus de către state în direcția "reprivatizării" și a "comercializării" acestora. Observăm tendința vizibilă ca anumite intervenții armate, de asemenea operații de pace care necesită intervenția armatei, să nu fie conduse prin folosirea armatei regulate, ci a unor "soldați personali" special selecționați, sau închiriați (*Private Military Companies*). Condotierii contemporani (în stilul *Blackwater Security* americane) fac ordine și aduc siguranța în "micile" conflicte, realizează scopul politic "moarte zero" (în rândurile armatelor regulate) și scopurile tactice, care sunt în contradicție cu postulatele oficiale ale statului. În ceea ce privește "comercializarea", *outsourcing-ul* a dus la apariția în masă în structura forțelor militare americane a firmelor private (de genul firmei americane *Halliburton*), care au preluat problemele logistice.

"Privatizarea" acțiunilor de război, luând un caracter de lavină (în timpul primului război din Golful Persic în anul 1991 un soldat "personal" revenea la o sută din armata regulată; în anul 2003-unul la zece), face ca, granițele dintre noțiunile de "operațiuni militare", "sprijinirea dezvoltării" sau "ajutor umanitar" să se șteargă. La fel ca în cazul liniei de delimitare dintre forțele armate și organizațiile internaționale. Deoarece există convingerea, că operațiunea "militară" în varianta firmelor comerciale este mai puțin costisitoare decât intervenția militară cu participarea armatei regulate, privatizarea va doborî următoarele granițe, pătrunzând din ce în ce mai puternic pe teritoriul rezervat până acum statelor. Calitatea rezultatului și respectul pentru drepturile omului trec pe un plan mai îndepărtat.³ *"Private Military Companies" distrug echilibrul civil și militar și politica tradițională nu numai a societăților care ies din criză, însă de asemenea a societăților vestice. Ștergând delimitarea tradițională civili-militari precum și privat-public, acești actori hibridi funcționează adesea în rețele neformale, care favorizează corupția și crima. Sistemul american strategic al intervenției globale, acordând acestor rețele o poziție centrală, este generatorul instabilității, ba chiar a dezordinii. Autorizează exercitarea unilaterală a*

³ În raportul publicat de către Departamentul de State american au fost enumerate 30 de unități care participă în mod activ în Irak, în special americane și britanice (însă există și două arabe, una sud-africană, coreană, indiană și una din Hong Kong). În același timp guvernul SUA nu poartă răspunderea pentru lipsa de profesionalism și corectitudine (siguranță) din partea persoanelor și a firmelor enumerate în raport. Vezi *Security companies doing business in Iraq*, US Department of State, 2004, http://travel.state.gov/travel/cis_pa_tw/cis/cis_1763.html.

*puterii de către America în lume, mai ales în zonele nesigure din Sud, unde CIA, forțele speciale și companiile militare private duc războaie de mică anvergură).*⁴

Aspectul psihologic

Teza, conform căreia, terorismul din prima decadă a secolului XXI este în primul rând un fenomen sociologic născut din fundamentalismul islamic este un subterfugiu, care are ca și scop ascunderea rădăcinilor lui adevărate. După 1989 mujahedinilor "șomeri" de origine neafgană nu li s-a permis să se întoarcă în țările, din care au fost racolați. Mai devreme fuseseră școliți de către instructori americani pentru a lupta cu armata sovietică și cu cea a guvernului. După preluarea puterii de către talibani, au fost în continuare școliți, închizându-se ochii la faptul că, programul lor politic prevedea construirea unui stat religios, mai fanatic decât cel care fusese construit de către aiatollahul Chomeini în Iran. În calitate de "afgani" islamici au preluat afacerea internațională cu narcotice, comerțul cu arme și alte forme de crimă organizată. Constituie o rezervă, din care pot fi folosiți teroriștii bine instruiți. Au participat la luptele din Somalia, Sudan, Iemen, Bosnia și Herzegovina și Tadjikistan. Formează nucleul așa zisului "terorism islamic" în țările arabe, în Europa și SUA. Istoria a închis cercul pentru a doua oară-islamii școliți de către americani întorc armele împotriva profesorilor lor.

În lucrările lui Samuel P. Huntington și Bernhard Lewis "terorismul islamist fundamentalist" este ideea principală, prin care se înțelege că, așteptata ofensivă generală a "islamismului fundamentalist" este îndreptată împotriva civilizației vestice.⁵ S.P.Huntington –referindu-se în mod direct la controversata teză a lui Francis Fukuyama despre "sfârșitul istoriei"⁶ –atrage atenția asupra faptului că, dacă ceva a intrat în istorie, atunci mai degrabă "clasica" împărțire în trei în: "prima lume" –țările bogate și democrate din Vest, "a doua lume"- țările din blocul estic dominate de Uniunea Sovietică, și "a treia lume" –țările slabe din punct de vedere economic și politic. În noua configurație despre politica internațională și în consecință despre securitatea globală și regională vor decide opt civilizații principale (vestică, chineză, indiană, ortodoxă, africană, islamică, latinoamericană și japoneză), nu însă neapărat cea vestică, care convinsă de superioritatea sa tinde continuu către un conflict cu celălalte. În situația în care avem de a face cu o renaștere religioasă avansată în alte cercuri culturale (în primul rând în cel islamic) cuplată cu o foarte rapidă dezvoltare economică (mai cu seamă în China și India) "valorile" Vestului devin puțin concurențiale.

În reflecțiile lui S. P. Huntington rămâne deschisă problema, dacă terorismul

⁴ S. Makki, *Sociétés militaires privées dans le chaos Irakien*, "Le Monde Diplomatique", nr 11/2004, <http://www.monde-diplomatique.fr/2004/11/MAKKI/11663>.

⁵ Este vorba despre lucrările lui S.P.Huntington, *Zderzenie cywilizacji i kształtowanie nowego ładu światowego (Ciocnirea civilizațiilor și formarea noii ordini mondiale)*, Warszawa 2005; precum și a lui B. Lewis: *Bliski Wschód (Orientul Apropiat)*, ed. Prószyński i S-ka 1998; *Muzułmański Bliski Wschód (Orientul Apropiat Musulman)*, Marabut 2003; *Co się właściwie stało? O kontaktach Zachodu ze światem islamu (Ce s-a întâmplat de fapt? Despre contactele Vestului cu lumea islamului)*, Dialog 2003.

⁶ F. Fukuyama, *Koniec historii (Sfârșitul istoriei)*, Zysk i S-ka, Poznań, 1996.

trebuie tratat ca și un fenomen sociologic "încă" independent, sau ca și "deja" una dintre multiplele forme ale războaielor neregulate.

În sfera socio-economică a conflictelor naționaliste, etnice și ideologice funcționează bineînțeles partizanii metodelor teroriste. Nu trebuie însă crezut în faptul că acești "factori sociologici" în sensul larg reprezintă sursa terorismului contemporan (opțiunea întâi). Conform lui von Heldt, terorismul, cu toate că se naște în urma anumitor factori sociologici, nu este un fenomen sociologic. Cercetătorul german Carl Schmitt (1888-1985) nu avea îndoieli asupra faptului că, *într-o anumită măsură războinicul neregulat este întotdeauna dependent de sprijinul unei mari forțe regulate*(7).⁷

Însă atunci (opțiunea a doua) apare întrebarea: ce forțe politice câștigă cu adevărat în urma actelor teroriste? Dacă terorismul, ca și formă a războiului neregulat este "continuarea politicii cu alte mijloace", atunci în numele căror forțe politice acționează?

Imperiul Bizantin a construit într-un mod uimitor de eficient un întreg complex diplomatic, "acțiuni active" de spionaj, operații psihologico-politice și războaie neregulate, inclusiv terorism. Cu timpul Bizanțul a introdus un arsenal impresionant de elemente strategice și de tactici, care au fost în stare să demoralizeze, să slăbească și să învingă în mod eficient potențialii adversari. Bizanțul a pus întotdeauna mai presus metodele indirecte de conducere a războaielor militaro-politice în fața folosirii directe a forțelor militare destul de slabe. În perioada în care lipsea delimitarea clară dintre război și pace operațiunile politico-militare neregulate au reprezentat cheia succesului politicii internaționale a Bizanțului. Acest "model bizantin" a permis Bizanțului să supraviețuiască veacuri în ciuda degradării economice puternice și a evidentei crize. Aceași politică a fost adoptată mai târziu de către Republica Venețiană, iar actualmente –de către un număr de țări, așa zise "state în decădere" (*failing nations*).

Războiul neregulat condus într-un mod ascuns a căpătat o nouă calitate și importanță în timpul "războiului rece". În epoca "distugerii mutuale garantate" (*Mutual Assured Destruction*) între superputeri era purtat în mod ascuns un război neregulat, care consta în dezvoltarea formelor tactice ale terorismului. Războiul neregulat reprezenta anticamera războiului convențional, ba chiar nuclear până la sfârșitul anului 1989 și avea influență asupra strategiilor politico-militare atât ale NATO, cât și ale Pactului de la Varșovia. În contextul care nu ducea nicăieri, a extinderii potențialelor nucleare și în consecință a patului atomic, micile războaie neregulate au început să ocupe treptat, în sens strategic, locul conflictului prioritar. Aveau "calitățile lor de netăgăduit": erau purtate în mod ascuns și *per procura*, în plus erau relativ ieftine și sigure pentru statele-sponsori, și cel mai important- erau războaie psihologice (în sensul politic al influenței asupra elitelor și a societății). Aspectul lor destabilizator diferit era într-un final mult mai important decât consecința imediată a violenței, îndreptată împotriva diverșilor oameni sau obiecte. Cu toate acestea, după dispariția blocului estic, terorismul internațional nu a dispărut, la fel

⁷ C. Schmitt, *Teologia polityczna i inne pisma (Teologia politică și alte scrieri)*, Znak, Kraków 2000.

cum și terorismul de proveniență vestică nu a început de abia în anul 1989.

Conform zicalei chineze "omoară-l pe unul și bagă frica în inimile a o sută" terorismul contemporan este strâns legat de mijloacele de comunicare în masă. Cu ajutorul lor ideologii acestor metode de purtare a războiului, penetrând granițele de stat, își asigură un "spațiu virtual" pentru influența directă de natură psihologico-politică a atacurilor teroriste, care se răspândește în mod geometric. Strategia este simplă-în mințile oamenilor trebuie sădită frica, neîncrederea generală în stabilitatea vieții politice și sociale. Sentimentul de teamă duce la "dirijarea comportamentului" unori grupuri sociale alese sau unor întregi popoare. Pozițiile politice și comportamentele sociale sunt supuse "reorientării". Acest efect psihologico-politic destabilizator îi obligă pe deținătorii puterii politice să reacționeze. În speranța, că această reacție va căpăta fie forma isteriei, fie cea a unei paralizii pasive.

Aspectul mediatic

Nici o armată a nici unui stat democratic nu poate purta un război, în care există pierderi, dacă acel război nu are sprijinul marii majorități a propriei societăți. Nu are o importanță prea mare faptul dacă armata este recrutată, sau profesionistă.

În cazul în care este recrutată-avem de a face cu proteste de stradă, dacă este profesionistă- atunci vor fi mai puțin doritori de a lupta și pieri, fără a ști pentru ce.⁸

Ne apropiem de o problemă importantă, care se referă la rolul mijloacelor de comunicare în masă în cazul războaielor locale mici. Pentru că ele formează sistemul de imagini și identificare, se poate vorbi despre înlocuirea construcției politico-militare cu una politico-militaro-mediatică.

Mijloacele de comunicare în masă au devenit o armă importantă pentru sprijinirea sau evaluarea operațiilor militare. Ele formează și elaborează un sistem special de valori umane "universale" și reprezintă un punct de referință pentru orice membru luminat al unei societăți luminate. Războiul contemporan devine din ce în ce mai mult un război al cărui scop este provocarea înfrângerii și distrugerea conștiinței inamicului precum și consolidarea conștiinței propriului popor. Războiul informațional, organizat de către mijloacele de comunicare în masă este războiul fără granițe precise, fără o apartenență definită a sistemelor informaționale la o parte sau alta dintre părțile aflate în conflict. Mijloacele de comunicare în masă locale pot transmite informații strategice adversarului și pot distruge conștiința propriei populații (acest ultim fenomen a devenit obiectul unor analize mai profunde în SUA, pe baza experiențelor negative acumulate în timpul războiului din Vietnam precum și al conflictelor de după 1989, când s-a schimbat realitatea legată de prăbușirea Pactului de la Varșovia).

Primul război din Golful Persic a avut o desfășurare clasică: împotriva Irakului lui Sadam Husein a pornit o imensă mașinărie de război, peste jumătate de milion de soldați ajutați de cea mai modernă tehnică militară. Opinia publică americană era pregătită-și "în stare să accepte"- pierderi depășind 30 de mii de victime (*nota bene* au pierit atunci în jur de 400 de soldați ai forțelor aliate). Doi ani mai târziu americanii s-au angajat în misiunea de pace din Somalia, pentru a descoperi că, contextul socio-

⁸ A. Chramczichin, *Saigon nad Tygrysem (Saigonul peste Tigru)*, "Forum" nr 2/2007, p. 5

politic al desfășurării războiului s-a modificat în mod radical. În anul 1991 opinia publică, hrănită cu scenariile războiului termonuclear, era în stare să accepte mii de victime. În 1993 nu a rezistat în fața morții a 18 soldați omorâți în timpul nereușitei intervenții din Mogadișu. Imaginile de televiziune ale cadavrelor profanate au fost mai puternice decât voința politică de continuare a misiunii. Americanii s-au retras.⁹

Asemenea americanilor în Vietnam și Somalia, la fel au pierdut și rușii în Cecenia războiul încă de la început în sens propagandistic. Și deși poziția oficială a Washingtonului și poziția oficială a Moscovei au făcut tot ceea ce le-a fost în putință, nu au reușit să îi convingă nici măcar pe luptătorii lor și pe soldații care își pierdeau tovarășii de luptă că este vorba despre "războaie juste", că oamenii își îndeplinesc acolo datoria lor de soldați și de cetățeni. Vietnamul a fost primul război din lumina camerelor de luat vederi ale televiziunilor. Atotprezenții corespondenți de război relaționau în direct pentru cele mai mari rețele de televiziune americane nu atât desfășurarea luptelor, cât imaginea atrocităților săvârșite de către soldații americani. În Cecenia forțele federale nu permiteau ziariștilor accesul în teritoriul unde aveau loc luptele, în schimb aceștia erau primiți cu bucurie de către ceceni. Liderii ceceni, cu ajutorul ziariștilor ruși și-au mobilizat inteligent poporul, transformându-l într-o singură forță. Din punctul de vedere mediatic "atrocitățile" săvârșite de către soldații ruși erau exagerate; transformate într-un imens factor al războiului psihologic au unit triburile cecene fărâmițate împotriva "agresiunii rusești".

Cea mai proastă variantă pentru sistemul de securitate al unui stat este aceea în care sistemul conștiinței care îl susține este absolut evident pentru potențialul adversar, însă contururile lui sunt absolut neclare pentru proprii cetățeni (în Polonia-participarea militară în Afganistan, "scutul" american antirachetă, desființarea serviciilor speciale militare, acuzele adresate soldaților privind participarea la genocid și crime de război, etc.)

Din acest punct de vedere războiul local este războiul care este legat de procesele de schimbare ale conștiinței, puse în mișcare în același timp. Dacă războiul convențional, regulat presupune că, procesele de autodefinire și identificare au avut loc înainte de începerea acțiunilor militare, schimbarea lor bruscă în timpul acțiunilor militare este interzisă și considerată a fi trădare, atunci în cazul micului război neregulat procesele de autodefinire ale reidentificării însoțesc chiar desfășurarea acțiunilor militare. În condițiile unui război local total devine foarte important factorul calității și al obiectivismului informațiilor elaborate și puse în circulație. Mijloacele de comunicare în masă își pot defini după bunul plac relația lor cu statalitatea, se pot identifica cu un grup social, care a inițiat lupta împotriva statalității și pot să își construiască o imagine proprie, ori se pot identifica cu terțe forțe externe, interpretând situația din punctul lor de vedere. Acest lucru este cu atât mai ușor în lipsa doctrinei privind dezvoltarea și formarea statalității.

⁹ E. Bendyk, *Wojownicy przyszłości (Luptătorii viitorului)*. "Polityka" nr 10/2008 din 8.03.2008, suplimentul "Niezbednik Inteligenta" (Compendiul Intelectualului).

Concluzii

În anii nouăzeci comunitatea internațională care dispunea deja de mijloace verificate în ceea ce privește modul de reacție la litigii și conflicte, s-a văzut pusă în fața unor schimbări calitative în ceea ce privește caracterul și desfășurarea acestora. Marea lor majoritate avea caracterul unor conflicte interne, și nu ca mai înainte, conflicte între state. O parte dintre ele s-au internaționalizat, reprezentând o amenințare chiar pentru statul în sine, pentru vecini sau întreaga regiune. Numeroasele războaie, adesea cu un substrat religios sau etnic se caracterizau printr-o violență și cruzime deosebite. O parte dintre "războaiele înlocuitoare" care aveau loc în interiorul statelor de-a lungul "războiului rece" nu au fost soluționate.

Cele mai mari provocări pentru cercurile politice și militare le vor reprezenta conflictele locale-sursa principală de instabilitate în lume. Toate aceste conflicte au multe trăsături comune, care trebuie observate și înțelese, pentru a ține pasul cu timpul și pentru a le soluționa în mod eficace.

În primul rând –cauza principală, palpabilă a fiecărui conflict local, atât al celui care de-abia se maturizează, cât și al celui deja existent o reprezintă pretențiile teritoriale și litigiile din jurul granițelor "juste" care delimitează diferitele grupuri etnice. În consecință trebuie să ne pregătim că vom avea de a face cu inevitabile delimitări forțate ale grupurilor etnice care locuiesc pe acele terenuri.

În al doilea rând-într-un conflict local apar instantaneu de partea fiecărei părți aliați geopolitici. În consecință participanții la micile războaie, în căutarea aliaților printre frații lor mai mari vor atrage în mod inevitabil în conflict spații geopolitice întinse, provocând ciocnirea intereselor globale.

În al treilea rând –tendința deosebit de periculoasă referitoare la orice fel de ciocnire politico-militară constă în ștergerea granițelor dintre un conflict mic și un conflict global. În consecință, va crește tendința de formare a unor coaliții *ad hoc* a unui număr din ce în ce mai mare de state, al căror interese politice și militare nu vor avea aparent nimic în comun cu conflictul dat.

În al patrulea rând- de fiecare dată, când începe un mic conflict local, între participanții lui apare un interes activ pentru faptele din istoria eroică și în același timp tragică a propriilor popoare. În același timp memoria istorică funcționează foarte selectiv, scoțând în evidență din epocile precedente numai doveziile și argumentele "indispensabile pentru război", făcând din obiectele nostalgicelor suspine "epoca de aur" a cronicii naționale. În consecință trebuie presupus că părțile aflate în conflict vor respinge din principiu argumentele "raționale" în favoarea reconcilierii.

În al cincelea rând-un rol aparte în conflictele locale îl joacă factorul psihologic. În consecință, asupra eficacității acțiunilor va decide mai puțin forța militară, mai mult "corectitudinea politică" și opinia publică manipulată de mijloacele de comunicare în masă.

În al șaselea rând- un factor foarte important al conflictelor locale este participarea la acestea a structurilor criminale. În consecință din ce în ce mai puțin eficace devin acțiunile *stricte* militare, în schimb partea principală a responsabilității pentru instaurarea ordinii interne va cădea în sarcina formațiunilor specializate de poliție și jandarmerie.

În al șaptelea rând războaiele mici sunt războaiele fără bariere morale și

granițe teritoriale. Statele se află în situația desfășurării de acțiuni militare împotriva unui adversar neidentificat, care acționează în secret și poate apărea de oriunde. În consecință nimeni nu dorește să poarte responsabilitatea pentru un astfel de război, din moment ce răspunzători vor fi cu toții.

Tocmai în asta constă fenomenul "micilor războaie", desfășurate *per procura* de către actori principali nedefiniți până la capăt, și anume că sensul lor nu va fi niciodată clar pentru toate părțile conflictului.

COOPERAREA STAT-PRIVAT ÎN MANAGEMENTUL CRIZELOR INTERNAȚIONALE

Dr. Teodor FRUNZETI*

1. Introducere

Sfârșitul războiului rece, dezintegrarea unor state, proliferarea terorismului, tendința unor state de a dezvolta sau intra în posesia armelor de distrugere în masă, crizele de sistem, precum și evenimentele politice majore petrecute în ultima perioadă, au determinat apariția unui nou climat politic în zona Europei, Orientului Mijlociu și nu numai, complet diferit față de secolul trecut.

Probleme complexe, conflicte și în același timp, amenințări în întreaga lume se pot întâlni în diferite zone, regiuni sau state, cea ce poate conduce la tensiuni și, posibil, la destabilizarea acestora, cu rezultate imprevizibile pentru comunitatea internațională. Iată de ce în etapa actuală, ca urmare a evoluției rapide a situației geopolitice și geostrategice, riscurile și amenințările ce se manifestă pe plan internațional, cu efecte majore asupra securității oamenilor, comunităților sau statelor, devin tot mai relevante, iar efectele posibile ale unor amenințări catastrofale – tot mai greu de anticipat.

Personal, consider că principalele caracteristici ale noului climat internațional, pot fi:

- a) existența unor state cu o economie slab dezvoltată și o democrație în stare incipientă;
- b) discrepanțele în plan social, economic și politic ce se manifestă între diferitele state ale lumii, dintre statele dezvoltate și cele mai puțin dezvoltate;
- c) state a căror dezvoltare depinde în mare măsură de ajutorul acordat de comunitatea internațională;
- d) state ce proliferază terorismul și tendința de înarmare fără precedent;
- e) coexistența unui drum către stabilizare și a unei perspective de cooperare, pe de o parte și menținerea unor situații destabilizatoare, pe de altă parte.

În acest context reducerea influenței riscurilor și amenințărilor la adresa securității internaționale, printr-o postură activă în domeniul prevenirii conflictelor și managementului crizelor și urgențelor civile, va constitui o coordonată permanentă a politicii de securitate a oricărui stat, implicit a României, iar managementul crizelor și asigurarea securității internaționale reprezintă o preocupare permanentă a organismelor internaționale.

Dacă ne referim la pericolele pentru securitatea Europei și nu numai, putem spune că aceste sunt:

- a) instabilitatea statelor – destabilizarea statală constituie unul dintre cele mai grave pericole, putând fi rezultatul conflictelor etnice, autoritarismului etnic combinat cu afirmarea tendințelor iredentiste, colapsului economic și destabilizării politice, rezultând instabilitate în respectiva zonă;

* General locotenent profesor universitar, Șeful Statului Major al Forțelor Terestre

b) imigrarea în masă, cu greu stopată de instituțiile abilitate – mărirea instabilității și greutăților economice, în asociere cu economia slabă, creează condițiile pentru un val imens de imigrări care pot destabiliza activitatea socială a statelor mai dezvoltate;

c) mișcările pentru autonomie teritorială cu folosirea forțelor armate sau a măsurilor politico-economice;

d) terorismul internațional, accentuat în ultima perioadă prin acțiuni virulente; dacă ne referim numai la zona europeană aceasta asigură un spațiu favorabil acestor manifestări, întrunind factori esențiali pentru dezvoltare: tendințe de autonomie, naționalism, fundamentalism religios, ambiții politice, situația financiară și economică precară a unei mari părți a populației;

e) naționalismul etnic și ambițiile iredentiste, constituie un pericol prin mărirea neîncrederii între state, privind politica de schimbare a granițelor prin violență; naționaliștii, în efortul lor de a crea națiuni etnice, are ca rezultat măsuri antidemocratice care adâncesc lipsa de comunicare între oameni și fac imposibil dialogul politic pe teme etnice;

f) crima organizată nu trebuie neglijată; economiile slab dezvoltate în combinație cu legi neadecvate creează condiții ideale pentru crima organizată; relațiile autorităților cu crima organizată, determină încetinirea și neluarea măsurilor adecvate pentru stoparea acestui fenomen.

Din cele prezentate mai sus rezultă necesitatea consolidării transparenței și a predictibilității în domeniul securității internaționale, în armonie totală cu cea națională, dezvoltarea cooperării regionale, prevenirea dezastrelor, combaterea amenințărilor de orice natură și asigurarea securității și dezvoltării viitoare prin creșterea rolului structurilor de securitate internațională și europeană.

2. Implicarea organizațiilor internaționale și a celor neguvernamentale în prevenirea și soluționarea conflictelor și a crizelor

Managementul crizelor internaționale *poate fi definit* în general ca: „*Managementul deliberat și imediat, precum și punerea în practică a hotărârilor Comunității Internaționale – de exemplu: cele ale Consiliului de Securitate al Organizației Națiunilor Unite, privind politicile, modul de luare a deciziilor și coordonarea pentru prevenirea și/sau soluționarea amenințărilor și crizelor internaționale sau a actelor de terorism, sau a altor situații de criză cu scopul de a menține securitatea internațională și încrederea în actualul sistem internațional*”.

Dinamica stărilor de tensiune, crizelor și conflictelor recente a scos în evidență necesitatea unei abordări mai cuprinzătoare, utilizând întreaga gamă de instrumente politice, diplomatice, militare și civile de gestionare a acestora, astfel încât contracararea eficientă a riscurilor și amenințărilor să fie cu adevărat posibilă. Pericolul transformării unora dintre riscurile existente, precum tendințele separatiste, mișcările anarhice și alte acțiuni violente sau a riscurilor de mediu (inundații catastrofale, secetă severă de lungă durată, cutremure, accidente nucleare, fenomene meteorologice devastatoare etc.) în amenințări majore la adresa securității naționale este real și trebuie abordat într-o manieră sistematică și anticipativă.

Marile discrepanțe în nivelul de dezvoltare economică – care se accentuează tot

mai mult, în condițiile unor progrese tehnologice fără precedent, accesul discriminatoriu la educație și apărarea sănătății, la resurse esențiale ale vieții, la informație și cunoaștere, provoacă grave crize sociale, generează frustrări și stârnesc nemulțumiri. În condițiile globalizării economice, crizele sociale sunt însoțite, nu o dată, de crize de identitate, generatoare de violențe neașteptate. În acest context se situează apariția crizelor internaționale, în general, și a crizelor teroriste, în particular. Teroriștii își doresc să fie norocoși o singură dată, noi, în schimb, avem nevoie să fim norocoși de fiecare dată! Nu avem decât să acceptăm această realitate și să ne obișnuim cu ea. Așa că tot ceea ce putem face pentru a preveni incidentele internaționale este o investiție, mereu reiterată, în unități de timp și de efort.

În cazul managementului dezastrelor, la nivel mondial, doctrina cea mai larg acceptată și dovedită este aceea de a considera dezastrele din perspectiva *prevenirii, pregătirii, răspunsului și restabilizării/reconstrucției*. Incidentele ce provoacă crize umanitare internaționale – calificate drept dezastre, precum și actele teroriste, care diverg în intensitate și amplitudine, cauzează efecte imprevizibile ale vieții de zi cu zi. De aceea, din perspectiva măsurilor anticriză, managementul crizelor și al conflictelor internaționale se aplică pe întregul spectru al vieții cotidiene în mod continuu, începând de la *prevenire*, trecând prin *pregătire și răspuns*, și până la *restabilire/reconstrucție*, în faza finală.

La nivel global, trendul crizelor internaționale, privind numărul incidentelor, acest lucru putând chiar surprinde, este în scădere în ultimii doi ani (2007-2008). Luând-o *stricto modo* aceasta ar putea să vă facă să gândiți că nu mai există nevoia de a perfecta aranjamente de securitate. Totuși, de ce nu se poate pune problema în acest fel? Pentru că, pot afirma, există o serie de motive.

Evenimentele de la 11 septembrie 2001 au demonstrat vulnerabilitatea și relativa ușurință cu care teroriștii au putut ataca, în mod dramatic, atât importante centre administrative, cât și populația dintr-o mare aglomerație urbană. Scrisorile cu antrax și amenințările asociate cu acestea în lumea largă, precum și alarmele false, au demonstrat, în plus, vulnerabilitatea elementelor cheie ale infrastructurii Comunității Internaționale. De asemenea, acestea subliniază enorma presiune pe care o asemenea situație o exercită asupra sistemului nostru de răspuns la urgențe și asupra societății, în general, precum și *necesitatea stabilirii unor aranjamente privind un management integrat stat-sector privat în managementul crizelor internaționale*.

Desfășurarea atacurilor de la 11 septembrie, ca și pierderile suferite de coalițiile din Afganistan și Irak, ca urmare a războiului global contra terorismului au contribuit la motivarea teroriștilor. Aceste atacuri au arătat foarte clar și convingător ca nu suntem imuni la efectele terorismului.

Așa că, în timp ce numărul incidentelor teroriste a scăzut, atacurile au devenit mult mai letale și au fost îndreptate mai ales către ținte de tip ușor. Mai mult, în timp ce bombele și dispozitivele explozive improvizate/Improvised Explosive Device/IED-urile rămân armele preferate ale teroriștilor, folosirea agenților chimici, biologici și radiologici nu poate fi trecută cu vederea în planificarea intervenției eficiente la starea de criză.

Schimbările de ultim moment ale mediului global de securitate au redus influența guvernelor asupra dezvoltării propriilor lor vieți economice și le-au redus

abilitățile în a-și asigura propria securitate. Aceste schimbări au favorizat influența actorilor globali și a marilor organizații cum ar fi Uniunea Europeană/UE și Organizația Națiunilor Unite/ONU, precum și a micilor organizații teroriste.

Conflictele locale au sporit în intensitate. Folosirea metodelor asimetrice pentru a începe sau a soluționa conflicte a devenit un lucru obișnuit. Este dificil să limităm conflictele la mijloacele de informare în masă sau la anumite teritorii. Numărul părților aflate în conflict s-a extins. Conflictele moderne pot fi duse cu orice fel de mijloace, plecând de la arme de înaltă tehnologie și ajungând la mijloace antice și medievale de utilizare a forței.

Abilitatea de a rezolva conflicte a devenit tot mai dependentă de cooperarea internațională, ceea ce solicită implicarea a cât mai multor actori internaționali.

Economia globală este punctul central al dezvoltării omenirii. Este puterea motivantă care conduce progresul atât în cadrul națiunilor, cât și al firmelor particulare (sector privat) și, în același timp, este cauza stagnării și a regresului pentru aceia care nu au fost în stare să țină pasul cu cererile impuse de creșterea economică. Totuși, face parte din natura umană propensiunea spre cunoaștere și introspecție care, împreună cu nevoia moștenită a omului de comunicare, conduce tranziția lumii către epoca informației, creând avantaje economice și condiții de creștere atât pentru națiuni, cât și pentru viața sa economică.

Oscilațiile de rază scurtă în afaceri ce rezultă din progresul tehnic și din consumul extrem de variabil afectează profund o mulțime de oameni, în timp ce factorii economici de rază lungă, ce rezultă din disponibilitatea resurselor naturale afectează piața și consumatorii, ciudat, într-o măsură mai mică.

Ordinea internațională de securitate s-a schimbat. Conceptul de securitate s-a extins iar focalizarea sa a fost comutată. Dimensiunea geografică a securității și-a pierdut importanța atunci când integrarea guvernelor și globalizarea industriei a șters granițele dintre ceea ce este securitate națională și ceea ce este securitate internațională. Astăzi securitatea acoperă mult mai mult decât deficiențele ce provoacă război sau conflicte de orice natură între țări.

Fiecare dintre noi poate recunoaște cu ușurință că securitatea mondială în lumea post 11 septembrie 2001 solicită noi aranjamente – *politici, proceduri, procese, protocoale, înțelegeri, legături* – atât în sectorul public, cât și în cel privat, precum și între și în interiorul grupurilor care, în mod tradițional, au avut puține motive pentru, sau beneficii ca urmare a muncii în comun. Fiecare dintre noi înțelege, de asemenea, că împărtășirea informației este fundamentală pentru dezvoltarea acestor noi legături. Partajarea informației în sine nu va servi ca o garanție a colaborării și coordonării care sunt necesare pentru a atinge țelurile precizate în strategiile naționale sau colective (NATO, UE-ESDP etc.), însă este un prepus fundamental să construim înțelegerea împărtășită a riscului, a prevenirii, a pregătirii și a răspunsului coordonat care, în ultima instanță, va servi ca o placă turnantă unui parteneriat eficient stat (alianță politico-militară)/sector privat.

Pentru asigurarea capacității de acțiune în orice situație, este necesară implementarea unui sistem integrat de management al crizelor, ce va articula, într-o rețea modernă și funcțională, toate structurile implicate în acest domeniu și va asigura coordonarea eficientă a resurselor umane, materiale, financiare și de altă natură

folosite pentru prevenirea pericolelor, controlul și înlăturarea manifestărilor negative, lichidarea consecințelor și restabilirea sau reconstrucția stării de normalitate. Acest sistem va urmări asigurarea unui nivel optim de pregătire și planificare operațională și funcțională a tuturor structurilor cu responsabilități în domeniu, pentru gestionarea întregului spectru al crizelor din domeniul securității.

Cristalizarea acestor noi legături rămâne o muncă în continuă derulare. O schimbare clară este pe cale să apară și, chiar s-a realizat un oarecare progres cu un anumit grad de discernământ. Sunt emanate noi aranjamente, unele promițătoare, altele redundante, unele slab finanțate, altele nefinanțate, unele chiar grandioase în viziunea lor și în dimensiuni.

Impresia generală este că sunt relativ puțini cei care au o percepție consensuală a tuturor inițiativelor aflate pe rol. Dacă ne aplecăm asupra inițiativelor de punere în comun a informațiilor în cadrul sectorului public aflăm că majoritatea eforturilor par să fi fost făcute în mare parte hazardat, implicând aranjamente între agențiile locale, statale și internaționale, în mod frecvent, pe o bază ad-hoc.

Nici un nivel al sistemului internațional nu și-a exprimat satisfacția privind actualele rezultate ale acestor inițiative. Problemele privind încadrările în timp, acuratețea și relevanța informațiilor ce au fost recepționate sunt îngrijorări comune ale organizațiilor internaționale, statale și locale. Oficialii Comunității Internaționale (ONU, UE, OSCE, NATO etc.) și-au exprimat frustrarea în ce privește nivelul informației pe care au primit-o de la autoritățile statale și locale. În mod similar, agențiile de stat și locale au criticat fluxul de informații venit dinspre agențiile internaționale și au respins în mare măsură îngrijorările oficialilor vis-à-vis de faptul că punerea în comun a informațiilor a fost împiedicată în mod inițial de nivelul limitat de acces la documente secrete și de protocoalele inadecvate pentru documentele de securitate mânuite de angajați la nivel local și de stat.

Comunitatea internațională, prin sistemul promovat, va răspunde adecvat situațiilor de criză, asigurând autonomia subsistemelor componente, astfel încât acestea să poată deveni operaționale și să reacționeze în funcție de natura și amploarea crizei. Pentru aceasta națiunile, aici ne putem referi la Uniunea Europeană și NATO, trebuie să realizeze armonizarea legislativă și procedurală cu sistemul de gestiune a crizelor de securitate și a urgențelor civile.

Perfecționarea mecanismelor, normelor și procedurilor, ca și dezvoltarea structurilor, forțelor și mijloacelor specifice acestui domeniu vor viza cu prioritate: prevenirea, rezolvarea stărilor de criză și gestiunea consecințelor crizelor provocate de acțiuni teroriste; limitarea efectelor, înlăturarea consecințelor și restabilirea activității normale în caz de atac cu arme de distrugere în masă sau de accidente implicând substanțe radioactive, chimice sau biologice; prevenirea și înlăturarea efectelor inundațiilor și a altor consecințe provocate de schimbările climatice majore; prevenirea, înlăturarea efectelor și restabilirea funcționării sistemelor economico-sociale în caz de cutremur major; restabilirea activității normale în caz de întrerupere a fluxurilor vitale – energetice, alimentare, medicale, de comunicații etc.; înlăturarea urmărilor accidentelor industriale; prevenirea și contracararea efectelor pandemiilor.

3. Eficacitatea sporită a acțiunilor într-un sector stat-sector privat. Parteneriatul Sector Privat/Sector Public

Dacă până de curând problemele de securitate națională și internațională au fost dezbătute numai cu agenții din sectorul public, s-ar putea ușor ajunge la concluzia că efortul de a include sectorul privat în această mixtură ar putea fi chiar mult mai problematic decât ne-am fi imaginat. În timp ce unele elemente ale sectorului privat – în special contractorii din domeniul apărării și din domeniul aerospațial – au o lungă istorie de lucru în cadrul structurilor de securitate, spectrul firmelor din sectorul privat care trebuie acum să fie implicate în pregătirile de securitate fac din sarcina dezvoltării unui parteneriat eficient între sectorul public și cel privat o provocare înfricoșătoare.

Într-adevăr, sarcina dezvoltării unui parteneriat eficient public/privat este complexă. Unele dintre aceleași bariere care inhibă partajarea eficientă a informației în cadrul sectorului public – structuri tradiționale „canalizate pe verticală”, sisteme incompatibile de date, suspiciuni culturale și neîncredere – influențează așijderea sectorul privat. Multe societăți comerciale naționale, în special cele implicate în sectoarele de infrastructură importantă (majoră, critică) sunt, în general, controlate cu severitate de guvern și, pe cale de consecință, se tem de „cooperarea” cu agențiile publice. Cercetări sociologice de actualitate sugerează că directorii executivi din sectorul privat privesc cu scepticism, acum, inițiativele guvernamentale legate de anumite investiții suplimentare în structura de securitate a propriilor societăți comerciale. Și, în final, competiția dintre firme, în fiecare dintre subsectoarele de importanță majoră, este o realitate care trebuie transpusă în strategii pertinente pentru implementarea unui parteneriat eficient în pregătirea noului mediu de securitate din cadrul și dintre sectoarele public și privat, atât în interiorul unei țări, cât și în exteriorul acesteia, pentru prevenirea conflictelor, managementul crizelor internaționale și managementul consecințelor dezastrelor naturale sau ale celor create de mâna omului.

Iată câteva dintre provocările și strategiile ce pot fi folosite pentru a întări „*climatul de partajare a cunoștințelor*” dintre sectoarele public și privat, pentru a spori pregătirea de a face față unor situații de urgență sau de criză.

Inițial, sectorul privat a devenit interesat de o colaborare între sectorul public și cel privat pe timpul pregătirilor ce s-au desfășurat pentru întâmpinarea anului 2000 când, am văzut că, în timp ce guvernele și societățile comerciale acordau mare atenție problemelor din cadrul organizațiilor lor și celor de la nivel național și internațional, puțini au fost aceia care s-au asigurat că există același grad de coordonare și la nivel local (sector privat).

După 11 septembrie 2001, când mulți clienți ce beneficiau de servicii din sectorul financiar-bancar au fost direct afectați de atacurile teroriste, acest sector (finanțe-bănci) și-a constituit o nouă divizie corporativă specific colimată pe intensificarea coordonării dintre sectoarele public și privat pe probleme legate de *prevenirea, pregătirea, răspunsul și recuperarea pierderilor și stricăciunilor* apărute ca urmare a dezastrelor naturale sau a celor provocate de mâna omului.

Sectorul privat este prezent, din rațiuni profitabile sau, altfel zis, pentru oportunități de afaceri, atât în mediu permisiv, cât și în mediu ostil. Societățile

comerciale din sectorul de afaceri particulare participă în mod efectiv la managementul crizelor internaționale prin dezvoltarea unor activități strict orientate spre profit.

Este larg acceptată ideea că sectorul privat are nevoie de condiții propice pentru a se dezvolta într-un anumit spațiu geografic. Nimeni nu riscă să investească fără să aibă orizontul unui profit garantat de mediul politic și de afaceri al națiunii gazdă.

Totuși, există și investitori, deci reprezentanți ai sectorului privat, care își permit luxul de a-și asuma riscuri mai mari (față de standardele din țările lor de origine). Aceștia riscă mai mult dar și câștigă infinit mai mult într-o zonă afectată de criză decât într-un mediu strict reglementat de plata unor dări periodice, corelate și clare către stat. Acești investitori caută securitate și garanții privind afacerile lor în mod individual, negociind direct cu autoritățile locale ale națiunii afectată de criză.

Prin lucrul direct al reprezentanților civili și militari ai Comunității Internaționale cu comunitățile de afaceri desfășurate în zonele de criza și cu autoritățile locale se pot umple golurile privind coordonarea la nivel local dintre sectorul public și sectorul privat, fie el format din oameni de afaceri indigeni ori din investitori internaționali.

Cuvântul important aici este „*local*”. Sectorul privat își are propriile birouri, facilități de procesare și fabrici de producție în cadrul comunităților locale. Nu este adevărat numai faptul că toate dezastrele sunt locale, ci și, de asemenea, că teritoriul afectat de criză va fi securizat doar dacă toate localitățile atinse de dezastru vor atinge un nou nivel de securitate.

De aceea, este imperativ ca eforturile de a construi un parteneriat între sectorul public și sectorul privat să se depună în comunitățile locale aflate în zona calamităților. Dacă soluțiile nu sunt oferite la nivel local, atunci experiența ne îndeamnă să spunem că nu se va putea realiza un parteneriat ce poate fi susținut pe o lungă durată între sectoarele public și privat.

Însă provocările lucrului la nivel local sunt numeroase. Pentru mediul de afaceri, complexitatea guvernării autorităților locale, în special în marile localități lovite de criză, poate fi împovărătoare. Facilitățile (activele fixe și circulante) unei societăți comerciale sunt adesea răspândite în toată regiunea afectată de criză, angajații acesteia trăiesc în condiții foarte diverse, în funcție de comunitățile din care fac parte, mulți dintre aceștia fac naveta la și de la locul de muncă, iar multe alte agenții publice sau private și societăți comerciale partenere pot avea responsabilități pentru variatele aspecte ce privesc operațiile și acțiunile societății comerciale supuse efectelor crizei.

Pe de alta parte și pentru angajații structurii de stat (guvern, autorități locale, reprezentanții desfășurați în zona de criză ai Comunității Internaționale), sectorul privat poate fi la fel de misterios. Structurile organizatorice ale unei companii private sunt de cele mai multe ori foarte puțin înțelese. Funcțiunile birourilor de securitate corporatistă, de continuitate a afacerilor, de facilitare a operațiilor sau de management ale unei societăți comerciale indigene sau internaționale, în caz de situație de urgență, nu pot fi defalcate și recunoscute cu claritate.

Ce este necesar și care este rolul inițial care trebuie jucat – este acela de a facilita procesul de a pune laolaltă sectorul de afaceri cu sectorul guvernamental

(local) pentru a iniția un dialog privind pașii care trebuie făcuți pentru a dezvolta o relație lucrativă care să fie reciproc avantajoasă. Aici apare nevoia de a se purta unele discuții fundamentale.

De exemplu, ce informații sunt disponibile, de la ce agenție guvernamentală (locală, provincială, centrală) și sub ce formă? Poate fi această informație pusă în comun cu sectorul de afaceri și, dacă este așa, în ce circumstanțe? Care sunt barierele culturale, procedurale, politice sau legale pentru punerea în comun a informațiilor? Dialogurile trebuie să se desfășoare pe bază de exerciții și discuții, în jurul unei mese rotunde și, să se axeze pe problemele specifice siguranței publice care au un potențial impact atât asupra structurilor guvernamentale/locale, cât și asupra mediului de afaceri.

Deoarece nici sectorul guvernamental, nici sectorul privat nu sunt capabile să aloce personal special și exclusiv dedicat promovării interacțiunii dintre cele două sectoare, trebuie nominalizat, în fapt, un manager de program (care ar putea fi ceea ce NATO promovează acum sub numele de: *Civil Military Fusion Centre*) care să adune la un loc grupurile guvernamentale/locale și de afaceri pentru a iniția acest schimb de informații.

După cum reiese din practica de zi cu zi, programarea temporală, acuratețea și relevanța sunt de importanță fundamentală pentru construirea unei culturi de punere în comun a informațiilor. Acest fapt este valabil atât pentru sectorul public, cât și pentru sectorul privat. Fiecare caută informații „practice, care pot fi puse în aplicare” specifice circumstanțelor în care operează structura sau sectorul respectiv.

Supraîncărcarea cu informații, de exemplu: recepționarea unor volume de informații care sunt numai de interes marginal pentru o societate comercială aparte sau pentru o anumită funcțiune a acesteia, tinde să zăpăcească operatorul aflat sub presiunea muncii de zi cu zi.

La polul opus, când schimburile de informații apar numai pe timpul evenimentelor majore, rare, procesele și protocoalele de management al informațiilor sunt ori ignorate ori uitate.

Fără a rezolva aceasta problema – găsirea metodei și scalei potrivite pentru schimbul de informații pe o bază regulată – propensiunea ambelor sectoare, guvernamental și de afaceri, este spre folosirea relațiilor personale, informale. În timp ce uneori par a fi eficiente, aceste relații, prin rețele informaționale personale, nu pot certifica faptul că nevoile de securitate publică ale unei comunități, aflate în situație de criza, au fost acoperite.

Una dintre provocările cărora trebuie să le facem față este de a defini corect ceea ce ar putea fi „pulsul” critic al informațiilor comunității calamitate. Accesarea și structurarea valurilor de informații într-un format utilizabil pare a fi partea cea mai mare a eforturilor ce trebuie depuse.

Există structuri (locale, provinciale, naționale, regionale, internaționale) specializate care sunt responsabile cu monitorizarea evenimentelor dintr-o anumită comunitate și care au potențialul de a avea un anumit impact asupra siguranței publice. Personalul acestor structuri este, în mod rapid și consistent, în măsură să între, să se logheze, să actualizeze și, acolo unde este necesar, să disemineze în timp util informații către sectorul privat, precum și către agențiile publice adecvate.

Patru elemente suplimentare și-au demonstrat importanța deosebită în promovarea unei culturi a punerii în comun a informațiilor de interes în managementul crizelor internaționale.

Mai întâi, trebuie să fim în stare să construim pe bază de inițiative în interacțiunea public/privat.

În al doilea rând, este esențială folosirea zilnică a mecanismelor de încărcare/alimentare cu informații.

Chiar și evenimentele aparent minore ce apar pe parcurs într-o situație de criză internațională, cum ar fi spargerea unei conducte/magistrale ce aprovizionează o localitate cu apă, pot avea potențialul de a afecta operațiile desfășurate de sectoarele public (civil și militar) și de afaceri în eforturile ce se depun pentru îndepărtarea efectelor cauzate de criză sau de calamitate. Experiențele acumulate din managementul crizelor internaționale și din gestionarea situațiilor de urgență sugerează că practica zilnică este esențială pentru construirea unei *înțelegeri larg acceptate* a proceselor și protocoalelor solicitate pe timpul unor evenimente majore, fie ele legate de fenomenul terorist sau de urgențele civile cauzate de natură.

În al treilea rând, este esențială furnizarea unui mecanism de comunicare care să permită dirijarea fluxurilor de informații în ambele direcții.

Cel de-al patrulea element se ocupă cu problema cheie a relevanței informațiilor.

Fiecare societate comercială indigenă sau internațională, fiind parte a rețelei de securitate și siguranță publică locală poate să-și înregistreze facilitățile în sistemul informațional al sectorului public local, precizând și definind perimetrul în care dorește să primească informații despre evenimentele ce apar în timp, pentru a participa efectiv la prevenirea și/sau la înlăturarea urmărilor crizelor sau ale catastrofelor.

Pe de altă parte, sectorul public este în măsură să localizeze fiecare eveniment ce se poate transforma într-o situație de criză sau de urgență și să permită sectorului privat să fie alertat numai asupra acelor evenimente care pot să aibă un potențial impact asupra facilităților și operațiilor proprii unei anumite societăți comerciale. Această abilitate de a furniza alerte relevante specialiștilor în domeniile securității corporatiste, în continuitatea afacerilor, în managementul facilităților și în cel al resurselor umane ai unei anumite firme conferă o valoare semnificativă societăților comerciale participante la siguranța și securitatea comunității.

Suplimentând procesul de încărcare/alimentare cu informații al rețelei sectorului public/local va spori și mai mult eficiența punerii în comun a informațiilor între sectoarele public/privat.

De exemplu, adăugând informații legate de statutul rețelei de transport, de condițiile atmosferice, de zonele afectate ce trebuie evitate într-un anumit interval de timp etc., se va îmbogăți, dezvolta și se va maturiza cultura punerii în comun a informațiilor.

În Afganistan și Irak provocările sunt la fel de complexe. Hărțile demografice ale regiunilor sunt total diferite, granițele jurisdicționale – localitate, provincie – sunt suprapuse – iar sursele potențiale de informații sunt fragmentate. Nici o agenție de informații nu are responsabilitatea de a agrega informațiile despre evenimentele care

apar într-o anumită regiune din zonele de operații.

Actualmente lucrăm cu o varietate de organizații internaționale și neguvernamentale, precum și cu agenții publice în procesul de stabilizare și reabilitare, de impunere a legii, în transporturi, în managementul situațiilor de urgență și în procesul de evaluare, reconstrucție și dezvoltare economică a Afganistanului și Irakului, asistându-i în a-și defini care sunt informațiile pe care le pot pune în comun cu sectorul privat și sub ce format.

În același timp, facilităm și realizăm dialogul cu comunitatea de afaceri despre informațiile pe care doresc să le primească de la guvernele afgan, respectiv irakian și care sunt informațiile pe care ei sunt dispuși să le pună în comun.

Civil Military Fusion Centre ar putea funcționa în fapt ca un intermediar între sectoarele public și privat astfel încât, în cadrul celor două entități statale, să ne îndreptăm către un *obiectiv* asupra căruia ambele sectoare să cadă de acord că este *dezirabil* – asigurarea unui singur loc unde ambele, comunitatea de afaceri și autoritățile guvernamentale/locale să-și poată pune în comun informațiile legate de siguranța publică.

4. Soluții diferite și responsabilități diferite

Experiențele acumulate în teatrele de operații din secolul XXI sugerează că există cel puțin trei domenii în care sectoarele public și privat ar trebui să dezvolte un parteneriat sporit: între angajații responsabili cu securitatea corporatistă și ofițerii de impunere a legii, între profesioniștii din domeniul continuității afacerilor și oficialii dezvoltării economice locale și, între oficialii în managementul situațiilor de urgență. Aceste zone funcționale furnizează puncte de intrare inițială în procesele de dezvoltare a punerii în comun a informațiilor între sectorul public și cel privat.

În general, există puternice rețele informale (prietenii, camaraderii) între ofițerii de securitate corporatistă. Mulți dintre ei își încep cariera în domeniul impunerii legii și ei reprezintă un semnificativ „multiplicator de forță” *în ochi și urechi* care poate să sprijine impunerea legii în Afganistan și Irak sau în alte zone de criză (Sudan, Sahara Occidentala).

Prevenirea viitoarelor atacuri teroriste este cu siguranță prioritatea de vârf în domeniul securității, indiferent unde ne aflăm, într-o zonă afectată de criză sau acasă, la noi, în țară.

Prin formalizarea proceselor prin care ofițerii de securitate corporatistă să furnizeze informații care să poată servi drept indicatori prevenitori de incidente pentru impunerea legii, pot fi sporite ambele sisteme de securitate și siguranță ale celor două sectoare public și privat.

Rolul profesioniștilor în continuitatea afacerilor este în creștere în noul mediu internațional post 11 septembrie. O dată cu centrarea pe larg pe asigurarea integrității rețelelor și sistemelor de date corporatiste, profesioniștii în continuitatea afacerilor au nevoie să lucreze mult mai aproape cu oficialii din domeniul dezvoltării economice locale și cu cei din domeniul siguranței publice pentru a dezvolta o *înțelegere împărtășită* a ceea ce îi este necesar fiecărui sector pentru a spori vitalitatea economică a comunității locale de afaceri, în special în perioada ce urmează dezastrilor majore și urgențelor civile.

Oficialii din domeniul managementului urgențelor civile atât din sectorul public, cât și din cel privat trebuie să dezvolte procese și protocoale comune pentru a utiliza mult mai eficient deprinderile și resursele lor. Aceștia trebuie să construiască o structură comună pentru o mult mai eficientă coordonare pe timpul urgențelor și să sporească posibilitatea ca totalitatea resurselor unei comunități (naționale sau internaționale) să poată fi mobilizată pentru a răspunde la dezastre sau la situații de criză internațională.

Aceste grupuri reprezintă puncte de intrare valabile pentru dezvoltarea unei culturi a punerii în comun a informațiilor între sectoarele privat și public.

Pe măsură ce punerea în comun și trierea informațiilor devine o parte mult mai instituționalizată a procesului – în ambele sectoare public și privat, trebuie să ne imaginăm o vreme când va exista atât comunicare de la egal la egal, cât și colaborare și coordonare între variatele funcțiuni și niveluri ale societăților comerciale în lumea corporatistă de acasă sau de peste mari și țări, precum și între entitățile guvernamentale la nivel de stat, provincie și la nivel local.

Premisa de bază este că noile vremuri ale erei *post 11 septembrie* necesită dezvoltarea unor noi echipe internaționale care să muncească împreună pentru a atinge o nouă stare de „gata pentru luptă” (readiness) atât pentru a se confrunța cu iminentele atacuri teroriste, cât și pentru a contracara efectele dezastrelor naturale. Un loc central în atingerea acestei viziuni îl ocupă promovarea parteneriatului public/privat.

Această sarcină începe cu dezvoltarea unor mijloace de punere în comun a informațiilor mult mai eficiente, prin facilitarea dialogului dintre sectoarele public și privat și prin dezvoltarea unor sisteme care să ușureze împărtășirea informațiilor.

Experiența acumulată în teatrele de operații sugerează că în timp ce există consens general cu privire la dezirabilitatea punerii în comun a informațiilor, progresele de până acum au fost obținute numai prin țintirea unui auditoriu specific și prin dezvoltarea unor mecanisme care au permis livrarea în timp util de informații relevante și autentificate, începând de la nivel local în sus.

Comunicarea între sectoarele public și privat este însă primul pas de importanță capitală.

Apoi ar trebui să urmeze colaborarea dintre sectoarele public și privat când pot fi dezvoltate procese și protocoale comune, ducând mai apoi la coordonarea dintre sectoare atunci când crizele internaționale și situațiile de urgență amenință comunitățile naționale și internaționale.

Aceste activități trebuie să apară la mai multe niveluri – în cadrul Comunității Internaționale, între guvernul afectat de criză și organizațiile internaționale, neguvernamentale și private de voluntari, între actorii nestatali și oficialii locali indigeni și internaționali, precum și între sectorul public și cel privat.

Totuși, experiențele trăite în Kosovo și Afganistan sugerează că aceste eforturi vor fi *încununare de succes sau nu* doar la nivel local și că, în timp ce nu există răspunsuri rapide și ușoare privind dezvoltarea încrederii și înțelegerii, care să permită apariția colaborării și coordonării, unele mici victorii (realizări, succese, împliniri etc.) pot pregăti satisfăcător etapa pentru atingerea nivelului de protecție și de pregătire cerut de actualul mediu internațional de securitate.

Concluzii

Astăzi, milioane de dolari din fondurile donate pentru înlăturarea urmărilor dezastrelor, stocuri și resurse, laolaltă cu mii de ore de muncă voluntară sunt uneori utilizate în mod ineficient în răspunsurile date evenimentelor ce se succed unei crize globale. Duplicarea eforturilor, lipsa unei direcții clare, sărăcia comunicațiilor, cooperarea limitată și nevoia de diplomație sunt printre factorii care contribuie la această problemă.

Un parteneriat global între sectorul public și cel privat ce este îmbrățișat de corporațiile majore, de Organizația Națiunilor Unite și de organizațiile neguvernamentale poate produce o unică oportunitate pentru a combina deprinderile individuale, resursele și cunoștințele într-o manieră care ar putea îmbunătăți în mod semnificativ modul global în care este acordat ajutorul pentru înlăturarea urmărilor dezastrelor și crizelor umanitare ce decurg din acestea.

Un astfel de parteneriat sporit poate ajuta la reducerea redundanței și la suprapunerea eficientă a nevoilor produse de criză cu resursele disponibile, în timp ce se maximizează beneficiile donațiilor, se accelerează recuperarea și se reduce suferința, în general.

Bibliografie

- [1] *** **Strategia de securitate națională a României**, ediție 2006.
- [2] *** *Cultural Challenges in Military Operations*, NDC Occasional Paper, Editat de Cees M. Coops și Tibor Szvircsev Tresch, Roma, octombrie 2007.
- [3] BORGOMANO-LOUP, Laure – *Improving NATO – NGO Relations in Crisis Response Operations*, Forum Papers Series, capitolul: The dilemmas faced when cooperating with military forces, 2007 – On-line access: <http://www.ndc.nato.int/download/publications/fp>.
- [4] FISH, Mike – *Past crises, public – private cooperation among keys to readiness*, 17 ianuarie 2002, On-line access: <http://www.cnn.com>.
- [5] SABEL, Robbie – *Engaging non-State armed groups: special issue.*, Disarmament Forum = Forum du desarmement, capitolul: Weapons to non-state armed groups: back to Westphalia?, 2008 – On-line access: <http://www.unidir.org/bdd/df>.
- [6] SINGER, Peter W. – *Privatizing sovereignty*, The Brown Journal of World Affairs, 2006, vol. 13, nr. 1, Fall/Winter, capitol: Private actors, humanitarian agents: implications of the private military industry for the humanitarian community.
- [7] YOST, S. David – *NATO and International Organizations*, Forum Papers Series, Editat de Cees M. Coops, Roma, septembrie 2007.

COORDONATE ALE EVOLUȚIEI MONDIALE, ÎNTRE SECURITATE ȘI CONFLICTUALITATE

Dr. Olimpiodor ANTONESCU*

The proliferation of new risks and threats of the rising insecurity of the global environment. In this context, radiografierea for understanding the origins and trends conflictualității phenomenon that polyvalent, unpredictable and often out of control, has become a necessary priority. At the regional level in central Europe, eastern and south-east continues to increase in intensity or states of tension caused by old dispute relating to ethnic or religious, separatist or territorial or border dispute existing as well as cross-border crimes. Regional cooperation in the security field - materializată the existence of a large number of organizations - offers opportunity for improvement mechanisms common strategic environmental assessment, identification of a common agenda risks and instruments suitable for crisis management.

La început de mileniu, lumea a intrat într-o nouă fază a evoluției sale, marcată de coexistența și confruntarea unor tendințe pozitive majore cu altele care generează riscuri, amenințări și pericole. Vechea ordine mondială, bazată pe o logică bipolară – caracterizată de rivalitate și capacitatea de anihilare reciprocă a unor blocuri de state – a dispărut, iar tranziția postbipolară s-a încheiat, în timp ce germenii construcției unei noi arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupării comunității internaționale.

Scena internațională continuă să rămână, la nivel global, puternic conflictuală. Cauzele conflictelor se regăsesc atât în domeniul accesului la resurse, la mecanismele de distribuție și la piețe, cât și în cel al diferențelor identitare de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică. Probabilitatea unui conflict militar de mare amploare este redusă, în timp ce conflictele regionale și cele interne pot fi mai frecvente, iar efectul lor – direct sau cumulat – tot mai greu de controlat.

1. Repere ale conflictualității ca fenomen

Conflictualitatea actuală își are sorginea în fenomenele sociale și în manifestările antagonice, care sunt generate de diversele stadii de dezvoltare economică și tehnologică, atinse de diferitele națiuni componente ale societății umane, la sfârșitul secolului XX și începutul secolului XXI.

Ca **fenomen social**, conflictul militar a evoluat în ceea ce privește conținutul, cât și fizionomia lui, în strânsă legătură cu evoluția societății.

În acest context, starea de **conflict militar** apare sau derivă dintr-un complex de condiții, de care atârână succesul ori insuccesul unei confruntări. Aceasta poate fi considerată produsul simultan al unor forțe materiale, morale, intelectuale, economice, politico-diplomatice, militare, psihologice și informaționale, reprezentând mai mult decât o simplă problemă de strategie, de logistică sau de tehnologie.

* General de brigadă, Inspectoratul General al Jandarmeriei Române, Prim adjunct al Inspectorului General al Jandarmeriei Române

Tabloul fenomenului conflictual în lumea din perioada „*post-război rece*“ nu este nici exhaustiv și nici nu cuprinde totalitatea abordărilor teoretice formulate în ultimii ani. De la sfârșitul „*războiului rece*“ au fost lansate un număr considerabil de viziuni conceptuale privitoare la fizionomia viitoarelor conflicte. În contextul actual, cea mai frecvent menționată este teoria lui Huntington. La începutul anilor '90, acesta a afirmat că adversitatea ideologică dintre cele două superputeri va fi treptat înlocuită, din varii motive, de o „*ciocnire a civilizațiilor*“. El a apreciat că „*principalele conflicte în politica globală vor avea loc între națiuni și grupuri aparținând unor civilizații diferite*“.

Argumentează astfel că Vestul utilizează instituțiile, puterea militară și resursele economice pentru a conduce lumea pe acele căi, care asigură menținerea dominației occidentale, protejează interesele occidentale și promovează valorile politice și economice occidentale. Acest comportament provoacă răspunsuri din partea acelor societăți și state care refuză să accepte și să-și însușească valorile și credințele occidentale, așa cum ar fi democrația liberală sau drepturile omului.

Unul din aceste răspunsuri este *terorismul internațional*, fenomen care se prezintă astăzi ca o amenințare globală, datorită a asimilării unor tehnologii și metode care l-au făcut mult mai potent, mai dinamic, amorf și dificil de contracarat. În condițiile asimetriei covârșitoare în raportul de forțe, el a devenit instrumentul favorit al unor grupuri care nu dispun de alte mijloace de utilizare a puterii, fiind cel mai utilizat și atractiv mijloc de luptă pentru grupări radicale și fundamentaliste.

Capacitatea de a întreprinde acțiuni violente a crescut considerabil, datorită noilor arme și, în special, a accesului la explozivi foarte puternici și dispozitive de detonare sofisticate. Ceea ce îi satisface cel mai mult pe teroriști este posibilitatea de a fi în centrul atenției opiniei publice, de a-și realiza dorința, aproape patologică, de a fi în prim planul atenției mass-media.

Un alt gen de conflicte, care se manifestă cu putere începând cu a doua jumătate a secolului al XX-lea și continuă cu virulență, este cel interetnic. Acesta a apărut ca urmare a manifestării unui proces cu dublă dinamică în societatea post război rece: fragmentarea politică și integrarea regională.

Revitalizarea etnicității și a căutării identității de sine au fost considerate, de unii autori ca fiind pozitive, însă, atunci când au fost afectate drepturile altor comunități, acestea au degenerat și au produs efecte negative. Ideea conform căreia conflictul identitar este expresia unei stări de primitivism politic și este specific doar lumii subdezvoltate nu mai este de actualitate. Realitatea arată că asemenea manifestări apar și în regiuni și state considerate dezvoltate și cu un standard înalt de civilizație.

2. Mediul de securitate internațional, în raport cu originile și tendințele conflictualității

Mediul de securitate internațional se află într-o rapidă schimbare. Unele schimbări sunt lineare și previzibile, fie că decurg dintr-o evoluție obiectivă a mediului de securitate, fie că reprezintă rezultatul unor strategii și programe. Altele au caracter surprinzător, seismic sau de discontinuitate strategică și sunt însoțite de o doză de incertitudine semnificativă ca natură, amploare și durată.

În această lume complexă, dinamică și conflictuală, confruntarea principală se poartă între valori fundamentale diferite, între democrație și totalitarism și este determinată de agresiunea majoră a terorismului internațional de sorginte extremist-religioasă, structurat în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice și a forțelor politice raționale din statele angajate în procesul democratizării. Tendințele majore ce guvernează evoluțiile globale în epoca postbipolară creează îngrijorări justificate, generează noi provocări, oferă oportunități și prezintă riscuri la adresa valorilor și intereselor naționale.

Globalizarea este principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, creând atât oportunități, cât și noi riscuri și amenințări. În acest mediu de securitate contemporan, creând atât oportunități, cât și noi riscuri și amenințări. Securitatea internațională tinde tot mai mult să-și manifeste caracterul indivizibil, iar comunitatea internațională este tot mai conștientă de răspunderile ce îi revin.

În contextul acestei configurații complexe a scenei globale, regiuni întregi sunt afectate de stări de instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității României. La nivel regional, în Europa centrală, de est și sud-est, persistă sau sporesc în intensitate stări de tensiune determinate de vechi dispute de natură etnică sau religioasă, teritoriale sau separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum și de criminalitatea transfrontalieră.

Disensiunile apărute între SUA și Marea Britanie și aliații lor, pe de o parte, și Franța, Germania, Rusia și China, pe de altă parte, cu privire la modalitatea de soluționare a crizei irakiene, au repus în discuție nu numai rolul și locul principalelor organisme internaționale cu vocație de securitate (ONU, NATO și UE) în soluționarea problemelor majore ale omenirii, dar și necesitatea redefinirii ordinii mondiale rezultată după sfârșitul războiului rece.

Sub impactul crizei irakiene, cele două structuri ale stabilității euroatlantice din ultimii 50 de ani, NATO și UE, s-au aflat în postura de a pune în discuție soliditatea și calitatea relațiilor membrilor săi.

Atitudinile au fost, cu puține excepții, rezultatul deciziilor la nivel național și numai accidental au fost adoptate la nivelul forurilor decizionale ale structurilor de securitate colectivă ONU, NATO și UE.

Războiul din Irak a evidențiat că, pentru a combate noile amenințări de tipul „terorism-arme de distrugere în masă”, relațiile dintre statele naționale tind să devină elemente definitorii și nu aranjamente multinaționale.

Evoluția evenimentelor din perioada post-război relevă faptul că procesul de reconstrucție și de restabilire a ordinii se dovedește a fi mult mai complex și de durată decât se preconizase inițial, iar materializarea acestuia solicită efortul colectiv, atât al țărilor implicate, cât și al organismelor internaționale.

Atitudinea ostilă a populației față de prezența forțelor multinaționale și în special a celor americane și engleze ia forme din ce în ce mai categorice și mai radicale, alternând între simple manifestări spontane de antipatie și atacuri armate bine organizate și desfășurate, soldate cu importante pierderi materiale și numeroase victime din rândul militarilor.

Conflictul izbucnit în luna august 2008 între Rusia și Georgia pare a fi un alt

război pentru petrol. La summit-ul UE, liderii europeni au decis amânarea negocierilor pentru un parteneriat consolidat cu Moscova pana la retragerea trupelor ruse din Georgia.

Problematica și conținutul securității europene și euro-atlantice, în noul context geostrategic și politic european, preocupă, în egală măsură, toate statele continentului, în condițiile în care tendința general pozitivă ce se manifestă la nivel global este însoțită de o serie de procese și fenomene ce influențează atât securitatea națională a statelor, cât și ansamblul securității, în plan regional sau continental.

Analizele de specialitate conduc la concluzia că lumea continuă să rămână puternic conflictuală, la origine găsindu-se: accesul limitat la resurse și la mecanismele de distribuție a acestora, precum și la piețe; diferențele de natură etnică, religioasă, culturală sau ideologică.

Referitor la conflictul dintre Rusia și Georgia, Parlamentul European a subliniat, importanta Georgiei pentru securitatea energetica a Europei și a cerut Comisiei Europene să acorde acestei țări asistență pentru protejarea infrastructurii energetice.

În rezoluția dezbătută și adoptată, membrii Parlamentului au subliniat importanta Georgiei ca alternativă la ruta rusească de tranzit al energiei. Este esențial ca infrastructura existentă, de exemplu conducta Baku-Tbilisi-Ceyhan să fie protejată corespunzător, iar parlamentarii cer Comisiei să acorde asistență în acest scop.

Tot în rezoluție, europarlamentarii solicită revizuirea politicii UE dată de Rusia, în cazul în care Moscova nu își respectă angajamentele privind retragerea trupelor.

Mediul de securitate internațional este supus schimbărilor rapide, unele dintre ele fiind previzibile, fie că sunt rezultat al evoluției obiective a acestuia, fie al unor strategii și programe. Majoritatea schimbărilor sunt însoțite de o mare doză de incertitudine din punctul de vedere al naturii, amplitudinii și duratei, unele având caracter surprinzător și de discontinuitate. Acțiunile iraționale reprezintă mijloace de divizare a comunității internaționale și de lărgire a spectrului de riscuri neconvenționale, diversificarea tipologiei crizelor și conflictelor ce generează provocări multiple cărora statele trebuie să le opună reacții atât în plan intern cât și în plan internațional.

În acest context, mediul de securitate internațional, este **caracterizat** de declanșarea unor conflicte militare majore este redusă, cel puțin pe termen scurt, sau chiar pe termen mediu; posibilitatea, totuși, a apariției unor noi conflicte regionale și/sau interne cu efecte greu de controlat; accelerarea proceselor de globalizare și de integrare regională concomitent cu tendințele de fragmentare statală; evoluția fenomenului globalizării care poate crea oportunități de dezvoltare, dar și noi riscuri și amenințări, datorită faptului că unele state cu capacitate mai redusă de a exploata posibilitățile evoluției economice pozitive, pot rămâne în afara acestor procese globalizatoare, ceea ce va provoca ilegalități și reacții iremediabile; existența, în contrast cu această configurație globalistă, a unor regiuni întregi care sunt afectate de stări de instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare, care dau naștere la noi amenințări și provocări, ce duc la lărgirea spectrului riscurilor neconvenționale și a tipologiei crizelor și conflictelor; amplificarea aspectelor de insecuritate la nivel global prin proliferarea riscurilor și amenințărilor de natură asimetrică; convergența eforturilor consacrate construcției unei noi arhitecturi de securitate care să vizeze

echilibrul internațional, capabil să asigure libertatea și democrația la nivel global, alterate de accentuarea tendințelor anarhice la nivel regional și de agresiunea majoră a terorismului de sorginte extremist-religioasă, structurată în rețele transfrontaliere, împotriva statelor democratice și a politicilor raționale, ceea ce creează îngrijorări justificate din partea tuturor; atacurile teroriste asupra Statelor Unite precum și amenințările ulterioare, materializate în acțiuni cu pierderi îngrijorătoare, reclamă tot mai acerb, nevoia de solidaritate și de reacție internațională împotriva terorismului, unul dintre cele mai periculoase și perfide fenomene ale lumii contemporane, încurajat de organizații fundamentaliste, care invocă starea de sărăcie și frustrare a unor zone ale lumii pentru a frâna procesul mondial de democratizare și modernizare în favoarea totalitarismului și a fragmentării lumii; creșterea performanțelor tehnicii militare care adâncește disproporționalitatea în raport cu posibilitățile de achiziționare care are efecte negative asupra capacităților de apărare, persistă sau sporesc în intensitate tensiunile determinate de mai vechi dispute de natură etnică sau religioasă, separatiste ori de contestare a frontierelor existente, precum și de criminalitatea transfrontalieră, multe dintre acestea putând deveni focare cu potențial exploziv; evoluția securității globale demonstrează faptul că succesul acțiunilor și stabilitatea depind în exclusivitate de rezultatul cooperării multidimensionale, valoarea dialogului în cadrul instituționalizat și de refacere a rolului marilor organizații internaționale în definirea stării de securitate a lumii.

3. Noua dinamică a securității în contextul globalizării

Depășind lungul șir al discuțiilor contradictorii pe unele teme care mai necesită o înțelegere congruentă, **globalizarea** există și se manifestă independent de voința noastră. Ea este **rezultatul unui fenomen multidimensional**, care a început să se manifeste în noile condiții de creștere continuă a integrării economiilor lumii, datorată, în special, fluxurilor comerciale și financiare, cu consecințe imediate: permeabilizarea frontierelor, ca urmare a mișcărilor de capital, cunoștințe tehnologice și de populație în căutare de muncă.

În competiția pentru stăpânirea de piețe de desfacere și pentru posedarea și exploatarea materiilor prime și a forței de lucru ieftine, se poartă o nouă luptă în care accesul la informații și deținerea exclusivității lor este sursă de putere. Noul câmp deschis pentru strategiile industriale și comerciale constituie debutul unui nou front, pentru cele politice și militare. Este teatrul confruntărilor dintre instanțele economice și cele statale. Istoria recentă ne oferă suficiente exemple în care entități economice prin, politici și strategii necorelate cu autoritățile politice și administrative, au fost în stare să pună în pericol securitatea și stabilitatea națională sau chiar regională.

Redeschiderea pieței mondiale, reluarea unei competiții economice susținute, dispariția hegemoniei exclusive a capitalismului american, falimentul alternativei socialiste, ca și mulți alți factori au adus statele în situația de a-și revizui serios rolul pe care se obișnuiseră să-l joace în protejarea, dirijarea și chiar planificarea investițiilor.

În acest context, apare paradigma dezvoltării socio-spațiale, cu cei doi termeni opuși: **individualizarea** și **globalizarea**. Aceasta din urmă, în ultimii ani, a suscitat un mare interes, majoritatea discursurilor nefiind centrate asupra definirii conceptului, ci

asupra abordării problematicei foarte diferite a acestui fenomen.

A crescut interesul în explicarea relațiilor dintre unitățile teritoriale și lumea ca întreg, discuțiile purtându-se asupra problemelor cu privire la descentralizare-centralizare, legătura micro-macro, raportul local-global și la analize multinivel. În ciuda creșterii accentuate a interdependenței economice și culturale, **sistemul mondial este caracterizat prin inegalități și divizat într-un mozaic de grupuri**, care nu au întotdeauna interese comune. Aceasta nu face decât să întârzie stabilirea și proiectarea tuturor dimensiunilor globalizării și punerea lor în operă. Încă nu se întrezărește posibilitatea constituirii unei **agenții mondiale** care să poată controla eficient aceste tensiuni, să realizeze o redistribuire a prosperității și să asigure pacea în lume. Până atunci, globalizarea va determina o nouă restructurare a vieții internaționale. Probabil va apărea o linie de demarcație, din ce în ce mai fermă, între statele care sunt integrate politic, economic, militar și de altă natură și celelalte state. Aceasta va fi determinată de decizia politică a statelor neintegrate, care, fie că nu găsesc resursele necesare îndeplinirii normelor integrării, fie că se opun unei noi ordini globale.

Mai mult, există o puternică rezistență la globalizare, care se manifestă pe cel puțin două paliere: afirmarea puternică a identităților, globalizarea fiind, din această perspectivă, o integrare de identități; accentuarea procesului de fragmentare, care, pe de o parte, „agresează” globalizarea și, pe de altă parte, menține și accentuează starea de haos.

Departate de a fi un proces liniar, cu o dezvoltare uniform accelerată, procesul de globalizare este însoțit de numeroase efecte secundare, care, nestăpânite la timp, pot destabiliza, chiar ireversibil, sistemul. Riscurile, pericolele și amenințările la adresa procesului, care apar brodate pe vulnerabilități greu de intuit și eliminat în timp oportun, generează o stare de nesiguranță, de insecuritate, a dezvoltării lui. Astfel, globalizarea conține și motorul amplificării insecurității ei. Aceasta datorită faptului că procesul „nu numai că a transformat caracteristicile riscurilor, pericolelor și amenințărilor deja existente, ci a creat unele noi, specifice”. Din această perspectivă, apare, ca o condiție *sine qua non* a reușitei, globalizării, *globalizarea securității* procesului. Departate de a fi o simplă metaforă, **globalizarea securității presupune un răspuns global nu numai la riscuri, pericole și amenințări, ci și la cerințele de gestionare a acestora și de monitorizare și reducere a vulnerabilităților lui.**

Rezultatele acțiunilor celor două componente contradictorii ale globalizării în planul securității au determinat creșterea interdependențelor dintre actorii internaționali. Aceasta a impus **cooperarea tot mai profundată a națiunilor, solidaritatea lor activă**, fie că este vorba de reducerea decalajelor de dezvoltare, de probleme de mediu, de funcționarea democratică a statelor și a comunității internaționale, fie de **asigurarea securității colective** împotriva amenințărilor terorismului internațional și a proliferării armelor de distrugere în masă.

Europa Unită, la 50 de ani de la înființare, este o putere cu impact consistent asupra dezvoltării evenimentelor din întreaga lume. Printre acestea pot fi enumerate: încetarea războaielor dintre statele comunitare, o democrație înfloritoare în țările membre, mobilitate totală a cetățenilor și multe altele. Uniunea Europeană a pus bazele unuia dintre cele mai de succes sisteme de guvernământ, care, în ciuda oricăror

neajunsuri, a adus cetățenilor europeni condiții majore de securitate și o prosperitate economică substanțială.

Mediul de securitate internațional este, în prezent, încărcat de riscuri și amenințări grave – terorism și teroare a armelor de distrugere în masă, dispute interetnice și rivalități religioase, crimă organizată transfrontalieră, stări de tensiune și conflict întreținute de forțe destabilizatoare în multe zone ale lumii, tulburări interne, ca și unele evenimente neprevăzute, ca inundații, cutremuri, secete etc., fiecare în parte și toate la un loc constituind riscuri de instabilitate și insecuritate pentru comunitatea internațională.

Asigurarea securității colective este, de aceea, obiectivul care a reunit eforturile ONU și ale celorlalte organizații internaționale, care a sporit solidaritatea statelor lumii, cooperarea și colaborarea lor, ducând la reglementări comune, structuri, proceduri și capacități de combatere a provocărilor secolului XXI, la un răspuns eficient la crize și la amenințările și instabilitățile regionale, zonale și globale.

Strategia mondială antiteroristă propusă în mai 2006 este doar un exemplu din multe altele prin care ONU încearcă să reunească toate statele membre în jurul ideii de combatere comună a terorismului prin acțiuni coerente și eficiente. În perioada post Război Rece, **preocuparea de întărire a solidarității statelor pentru creșterea securității globale** s-a intensificat, atât din partea marilor puteri, cât și a principalelor instituții internaționale: ONU, NATO, UE, OSCE. Demersul marilor puteri, îndeosebi SUA, s-a centrat pe crearea unui nou mediu de securitate, a unor organizații regionale și subregionale, concomitent cu reformarea și întărirea organizațiilor existente, în vederea inițializării și adâncirii procesului de cooperare în domeniu.

Mediul global de securitate, complex și divers, cu un număr mare de actori internaționali, evidențiază în prezent scăderi importante la capitolul solidaritate. Deși acesta este definit de concepte noi, ca de exemplu „*interlocking institutions*” (elaborat la nivelul OSCE și care situează organizația respectivă în centrul arhitecturii de securitate europene) sau „*Mutually Reinforcing Institutions*” (folosit de NATO, în ideea ca statele NATO să creeze o nouă arhitectură de securitate în Europa, bazată pe principiile stabilite în Carta Națiunilor Unite, în care NATO, OSCE, UE și Consiliul Europei să se completeze reciproc și în care aranjamentele regionale de cooperare să joace un rol important), totuși, evoluția reală a instituțiilor de securitate este sincopatică și cu multe scăderi în plan securitar.

Este o realitate incontestabilă faptul că, după 2001, solidaritatea și cooperarea organizațiilor internaționale au sporit considerabil. Organizațiile internaționale, fără excepție, și-au propus să se transforme, unele făcând până acum pași semnificativi în acest sens. Astfel, se poate crea o imagine veridică a evoluțiilor din acest domeniu și a preocupărilor oamenilor politici și ale teoreticienilor pentru soluționarea problemelor majore cu care se confruntă omenirea.

În consecință, globalizarea se numără printre cele mai mari și mai profunde provocări cu care se confruntă lumea contemporană. Pentru gestionarea acestora este nevoie de un sistem sigur și stabil de securitate, în care sunt necesare acțiunile concrete.

S-a dovedit că, **în raportul complex conflict– securitate, solidaritatea este**

esențială, primordială. Ea constituie liantul oricărei acțiuni civile, militare sau civil-militare aliate sau multinaționale desfășurate în zonele care perturbă securitatea și stabilitatea lumii.

Opțiunea statelor europene pentru integrarea în structurile politice, economice și de securitate, percepută ca parte indestructibilă a procesului de edificare a noii arhitecturi de securitate, reclamă o analiză sistemică a fenomenelor politice actuale în interconjugarea și interdeterminarea lor.

Pe o astfel de bază se pot emite previziuni realiste și pertinente privind evoluțiile acestora și se pot oferi soluții pentru stabilirea strategiei optime în vederea îndeplinirii obiectivelor propuse.

Operațiile de stabilitate presupun angajarea militară pe timp de pace în scopul de a modela mediul de securitate, de a îmbunătăți înțelegerea reciprocă cu alte țări și de a spori gradul de interoperabilitate cu partenerii din coaliție.

4. Mediul de securitate intern

Acționând în spațiul de securitate ce se bazează pe obiective și interese comune fundamentate pe principiile și normele democrației statului de drept și economiei de piață, statul român, pe lângă condițiile favorabile dezvoltării economice și sociale, obține recunoașterea calității de participant activ la acțiunile de menținere a păcii și stabilității la nivel regional și global.

Caracteristicile mediului de securitate intern se leagă nemijlocit de calitatea României de stat democratic, stat membru al NATO și UE, organizarea și funcționarea societății pe baza principiilor, valorilor și libertăților democratice, trecerea la economia de piață, pluralismul politic, statutul de graniță estică a celor două organizații, precum și vulnerabilitățile create de amenințările asimetrice, inclusiv cele de natură economică, informatică sau informațională.

Astfel, mediul de **securitate intern** se caracterizează prin faptul că deși pericolul declanșării unui război de apărare clasic sau a unei agresiuni convenționale este foarte puțin probabil, riscurile și amenințările generate de poziția geopolitică dar și de îndeplinirea obligațiilor ce ne revin din angajamentele asumate, pot crea situații de criză majore cu efecte imprevizibile.

Se mențin și există pericolul să escaladeze amenințările asimetrice de natură militară sau non-militară care pot afecta grav securitatea cetățenilor români dar și stabilitatea în zonă, iar problemele teritoriale deși nu sunt de actualitate, ele vizează o rezolvare în timp, ca un act de voință a părților.

În proximitatea granițelor României există zone de conflict deschise, cu implicații serioase asupra păcii și securității naționale iar spațiul strategic în care este situată România, a făcut să devină sursă, zonă și destinație de activități criminale grave, ca traficul ilegal de arme și muniții, de droguri și de ființe umane, migrațiune ilegală, traficul cu produse de contrabandă și contrafăcute, activități de spălare de bani și de criminalitate economico-financiară.

Deși pe teritoriul României nu s-au produs acte teroriste de amploare, țara noastră nefiind producătoare de acte teroriste, există pericolul favorizării și proliferării sub toate formele și cu toate mijloacele specifice.

Dificultățile de natură economică generată de tranziția prelungită, dar și

guvernarea uneori ineficientă, pot crea probleme în mod deosebit în domeniul respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor alături de exigența unor fenomene negative grave, de natură geofizică, meteorologică sau de altă natură care, asociate cu lipsa de pregătire, nepăsarea, rea-voința, iresponsabilitatea și chiar unele activități umane periculoase, creează stări de insecuritate cu consecințe imprevizibile.

Nivelul de viață relativ scăzut, comparativ cu alte state europene care creează îngrijorare, instabilitate socială și lipsă de încredere în instituțiile statului, dar și în cele europene și euroatlantice, precum și influența negativă a mentalității oamenilor, a acțiunilor de corupție cu toate consecințele ce derivă din acestea și a ritmului lent de implementare a reformelor iar intenția de a abate atenția de la probleme grave ale societății, diminuează calitatea măsurilor ce trebuie întreprinse, oportunitatea și eficiența lor.

România, odată cu aderarea la NATO și la UE, are garanții de securitate și apărare, dar nu trebuie să ignore riscurile și amenințările potențiale la adresa ordinii interne și internaționale, precum și raportul între cele două dimensiuni – conflictualitate și securitate - dat fiind caracterul indivizibil al securității globale, iar contracararea lor, inclusiv la distanțe mari față de granițele țării, devine un act de responsabilitate majoră.

5. Perspective ale securității și stabilității regionale

În calitatea să de stat aflat într-o zona de importanță strategică pentru cele două organizații, România joacă un rol de importanță majoră în procesul de definire și implementare a politicilor stabilizatoare, de cooperare și asistență de securitate ale NATO și Uniunii Europene, în Europa de sud-est și de Est, precum și în Caucazul de Sud, Orientul Mijlociu și Regiunea Caspică.

În ani precedenți, România s-a aflat între două focare majore de instabilitate și conflict. Absența unor strategii anticipative adecvate ale comunității internaționale pentru aceste regiuni – strategii apte să prevină violențele majore și crimele împotriva păcii și umanității – a făcut ca violențele din spațiul ex-iugoslav să fie de lungă durată iar eforturile vizând soluționarea problemelor să sufere de lipsa de coerență și perspectivă.

Prin intervenția comunității euro-atlantice și prin măsuri de impunere și menținerea păcii luate în ultimii ani, intensitatea conflictelor care au afectat pacea și securitate în Balcani s-a diminuat în mod semnificativ, balansând astfel și raportul conflictualitate - securitate, iar prin admiterea României și Bulgariei în NATO situația din regiune a devenit mai stabilă. Aportul României la securitatea regională a fost direcționată spre afirmarea rolului de contributor activ în domeniul securității și de factor de cooperare, stabilitate democratică și progres. Data fiind proximitatea geografică și conexiunile regionale, interesul primordial al României în acest domeniu constă în democratizarea, dezvoltarea economică, stabilitatea și orientarea regiunii spre integrarea europeană, simultan cu sporirea importanței României ca factor de securitate regional.

Cooperarea regională în domeniul securității – materializată în existența unui număr mare de organizații – oferă oportunitatea perfecționării mecanismelor comune

de evaluare a mediului strategic, de identificare a unei agende comune a riscurilor și a unor instrumente adecvate pentru gestionarea crizelor. Armonizarea eforturilor acestora, orientarea activităților lor în deplină consonanță cu eforturile NATO și ale Uniunii Europene, dar mai ales creșterea responsabilității statelor sud-est europene, a conducătorilor acestora și a forțelor politice naționale, pentru securitatea regiunii, sporirea contribuției lor la soluționarea stărilor de tensiune, criză și conflict reprezintă imperativele majore ale noii paradigme de securitate regională. Aceasta impune pentru factorii politici responsabili din zona – o conștiința civică modernă și matură, promovarea fermă a principiilor democratice, deplin respect pentru demnitatea umană, libertatea și identitatea tuturor, preocupare activă pentru menținerea stabilității frontierelor și încetarea propagandei în favoarea violentei etnice sau religioase și separatismului.

Obiectivele României în regiune vizează consolidarea perspectivelor europene ale acestor state, eliminarea riscurilor legate de terorism, de crima organizată și de trafic ilegal, și edificarea stabilității durabile, bazate pe democrație, prosperitate, respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

În atingerea acestor obiective, România va sprijini activ, în conformitate cu principiile dreptului internațional, aplicarea rezoluțiilor Consiliului de Securitate, a deciziilor și recomandărilor OSCE și ale Consiliului Europei și va contribui eficient, amplificându-și relațiile cu statele din regiune, la înfăptuirea măsurilor și programelor politice, economice și de securitate în cadrul NATO și UE. În acest domeniu, prioritară este înlăturarea blocajelor din calea soluționării diferendelor și stărilor de tensiune și conflictualitate care să permită dezvoltarea instituțiilor democratice, să genereze securitate și să deschidă perspectivele prosperității, prin respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și acceptarea multiculturalității.

Într-un astfel de registru modern, vor fi abordate și preocupările legitime ale statului român pentru îmbunătățirea statutului juridic, a condițiilor de viață și a tratamentului de care se bucură comunitățile românești din alte state, conform cu normele internaționale, cu standardele europene și angajamentele asumate prin acorduri bilaterale.

Bibliografie

[1] CILLUFFO Frank J., RANKIN Daniel, *Fighting terrorism*, in NATO Review, Winter 2001/2002.

[2] CORNELL Svante E., *Autonomy as a Source of Conflict. Caucasian Conflicts in Theoretical Perspective*, în World Politics volume 54, no.2, 2002.

[3] FURNICĂ Pascu, *Mediul european de securitate: coordonare, cooperare, competiție*, buletinul informativ Impact Strategic nr. 4(21)/2006.

[4] HUNTINGTON Samuel P., *The Crash of Civilisations?*, in Foreign Affairs, Summer, 1993.

[5] JENKINS, Brian M., **International Terrorism in The Use of Force**, editată de Robert J.Art și Kenneth N.Waltz, Rowan and Littlefield Inc., New York, ediția a V-a, 1999.

[6] JURA Cristian, *Geopolitica conflictelor*, în GeoPolitica, Anul II, nr.7-8, 2004, p. 83.

[7] ROTARU Nicolae, Col.(r) ing.conf.univ.dr., *Vectorsi comunicaționali ai unei realități globale de tip instabil*, simpozion: Gestionarea imaginii de țară în perioada postaderare, Ed. M.I.R.A., 2007.

[8] SARCINSCHI Alexandra, *Globalizarea insecurității: factori și modalități de contracarare*, Editura U.N.Ap., București, 2006.

[9] USCOI Nicolae, Col., *Noile funcții ale operațiunilor de menținere a păcii în perioada „post Război-Rece“*, în Strategii XXI, nr. 1/1996, Academia de Înalte Studii Militare, p. 86.

[10] <http://www.mega.nu:8080/ampp/rummel/tch.chap26.htm>.

[11] http://www.idrc.ca/en/ev-9398-201-1-DO_TOPIC.html.

[12] [http://www.geocities.com/Athens/8945/sycho.html#\(a\)](http://www.geocities.com/Athens/8945/sycho.html#(a)).

PARADOXUL ASIMETRIEI ÎN CONFLICTELE INTERNAȚIONALE ÎN ACTUALA ETAPĂ

Dr. Andriy VOLOȘIN*
Victor MELICA**

Studiile privind asimetria în politica internațională, ne conduc la discuții despre relațiile dintre forță, norme și valori în sistemul internațional actual și stimulează un studiu mai aprofundat a paradigmatelor care guvernează jocul principalilor actori în politica mondială – „forța celui mai slab” și „slăbiciunea celui mai puternic”. O revenire la problemele asigurării securității nu face decât să readucă în actualitate faptul că forța este un fenomen complex și nu poate fi definit ca o totalitate a resurselor de putere economică și umană, și că în condițiile unui conflict real, avantajul dat de către forța militară poate fi compensat prin găsirea punctelor slabe a inamicului mai puternic.

În ziua de azi, rezultatele studiilor confirmă faptul că în situații de conflict asimetrice, una din condițiile de bază ale securității este unitatea normativo-valorică a spațiului ca rezultat al conștiinței voluntare în cadrul căreia marea majoritate a participanților la acțiune trebuie să respecte regulile jocului voluntar, însă această condiție a armonizării în relațiile internaționale deocamdată nu funcționează, acest lucru fiind subliniat și de cunoscutul cercetător M. Mandelbaum: „Întreaga imensă putere militară și economică a SUA nu poate garanta ceea ce se petrece în spatele forței militare și a banilor”¹.

În sens academic prin „asimetrie” se înțelege inexistența sau ruperea echilibrului simetric între obiecte, ceea ce de fapt și caracterizează simetria, sau confluența elementelor spațio-volumetrice care conduce la dispariția simetriei în interiorul ei. Concepția de asimetrie se bazează pe opusul simetriei, ea se definește ca fiind lipsa de egalitate între părțile unui întreg și ca distrugere a structurii obiectului studiat, ca inegalitate sau lipsă de egalitate între părți.

Pentru a analiza fenomenele de simetrie și asimetrie în relațiile internaționale, trebuie luat în calcul faptul că ele se folosesc doar pentru a analiza obiectele în întregime lor cu structurile și părțile lor componente. Ambii termeni pot fi folosiți doar pentru analiza relațiilor dintre părți într-un întreg și nu pentru compararea separată a elementelor aparținând entităților independente și fără nici o legătură între ele. În acest context este necesară studierea cu atenție a transferului acestui tip de concept din sfera științifică în sfera analizei socio-politice.

În științele umane, conceptul de „asimetrie” nu are o definiție concretă și adesea el este folosit intuitiv, fără o legătură clară cu sensul semantic și lingvistic al cuvântului. Oricum sunt termeni care demonstrează logica folosirii termenului de asimetrie și în științele umane. Spre exemplu : „fедераție asimetrică” prin care se înțelege forma federativă în care statutul și volumul de competențe a subiecților

* Director adjunct la Institutul de cercetări economice internaționale L’viv, Expert al Institutului național de cercetări strategice, Ucraina

** Consultant al Centrului riscurilor de granițe al Casei Europene în Ucraina

¹ M. Mandelbaum. The Inadequacy of American Power / Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 5. p. 73.

federației este inegal. Sensul de bază al acestui termen este dat de termen precum „diferit”, „neasemănător”, „lipsit de analogie”, în relațiile dintre părțile sistemului în întregimea lui.

Astfel, asimetria în relațiile internaționale poate fi definită ca lipsa de echilibru dintre subiecți, dintre resursele și statutul lor existente, între tacticile și strategiile folosite pe scena internațională. Este important de înțeles că pentru a utiliza corect termenul este necesar ca relațiile dintre subiecți, cele care se studiază prin prisma simetriei și asimetriei să fie permanente, organizate și structurate.

Prin relații simetrice se înțelege interacțiunea la același nivel și de același tip care vine din partea subiecților internaționali. Marea majoritate a relațiilor dintre subiecți care sunt studiate de științele soci-politice (inclusiv de cele internaționale) sunt asimetrice, fapt ce impune o utilizare din ce în ce mai largă a conceptului de asimetrie în cadrul analizei politice.

Imposibilitatea a priori de a atinge echilibrul în relațiile dintre subiecți nu exclude și posibilitatea teoretică de a se atinge o armonie în relații între actorii asimetriei. Dimpotrivă, o creștere a factorului de interreacționalitate între subiecți diferiți ca tip (și asimetrice în toate sensurile cum ar fi spre exemplu statul pe de o parte și rețelele transnaționale de cealaltă) ne conduce la supoziția despre existența pe mapamond a unui mecanism de reglare natural (sau de autoreglare) a multor situații asimetrice în relațiile internaționale.

Conceptul de asimetrie, care include în el ideea de perturbare a principiilor de simetrie a construcției mondiale încep să fie folosite în teoria relațiilor internaționale care favorizează devierea de la perceperea lineară a asimetriei, iar cercetătorii apelează la ea cu scopul de a găsi reacții adecvate la paradoxurile create de aceasta.

Un studiu al aparițiilor editoriale în literatura relațiilor internaționale din ultimii ani, indică faptul că termenul de „asimetrie” este prezentat ca cel mai important element de analiză – „amenințări asimetrice”, „război asimetric”, „conflict asimetric”². Cel mai adesea termenul de asimetrie este folosit pentru a caracteriza relațiile dintre inamici inegali ca forță și statut, putându-se face o analogie între aceștia și lupta binecunoscută dintre David și Goliat. Cu excepția literaturii destul de sărace cu caracter strategico-militar și juridico-normativ, studierea asimetriei indică de obicei caracterul paradoxal a situațiilor când un inamic mult mai slab este capabil să aducă pierderi majore și chiar să se impună în fața unuia mult mai puternic, iar inamicul puternic nu este capabil în totdeauna să-și apere propriile interese și să-l domine pe cel mai slab.

Analiza strategiei și tacticii de luptă a celor slabi împotriva celor puternici constă în esența studierii relațiilor asimetrice. În acest sens, dacă teoreticienii și analiștii sunt mai mult interesați să răspundă la întrebări: „de ce este posibilă victoria celui slab sau care sunt cauzele înfrângerii celui puternic?”, atunci pentru practicieni (cei din sfera politică și militară) mai important este găsirea strategiei optime de

² În literatura engleză sunt folosiți termenii: asymmetric warfare, threats, tactics, conflicts. Exemplu: S. Flynn.R. Wedgwood and K. Roth: Combatants or Criminals? How Washington should handle terrorists // Foreign Affairs. 2004. Vol. 83. No 3; I. Arreguin-Toft, How the Weak Wins Wars: A Theory of Asymmetric Conflict // International Security. 2001. Vol. 26. No 1. America the vulnerable // Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 1; Discussion between.

compromis în astfel de situații³.

Încă în anul 2000 ministrul apărării al SUA William Cohen a subliniat existența „paradoxului superputerii sau superstatului” – situația în care nici o țară nu poate în mod direct să amenințe SUA, însă poate să amenințe indirect pe calea conflictului asimetric sub forma războiului chimic, biologic sau chiar nuclear³. În acest context termenul de conflict asimetric (război asimetric) poate fi catalogat ca șantaj, atunci când jucătorul mai slab amenință cu utilizarea armelor de distrugere în masă (ADM) împotriva populației civile a țării inamice. Caracteristica principală a acestor situații este dublul șantaj : amenințarea cu scăparea de sub control a acțiunilor de către partea mai puternică în sensul obligării jucătorului mai slab la utilizarea factorilor de presiune interziși și încălcarea regulilor jocului împotriva celui care le-a creat și încearcă să-l oblige să le respecte.

După atentatele teroriste din 2001, termenul de amenințare asimetrică se utilizează și în cadrul terorismului internațional, în situația de amenințare la achiziționarea de arme de distrugere în masă (ADM) de către grupările teroriste internaționale. Paul Wilkinson directorul Centrului de studiere a terorismului și a politicilor de forță (Universitatea St. Andrews, Marea Britanie) a denumit această situație ca fiind concretizarea forței celui slab împotriva slăbiciunilor celui puternic și a comparat lupta împotriva terorismului cu munca unui portar de fotbal : acesta poate „să apere poarta echipei extraordinar de 100 ori însă oamenii își vor aminti mereu de acel unic gol pe care l-a primit”⁴.

Începutul operațiunilor militare din Irak (2003) și neputința coaliției celor mai puternice state de a încheia războiul în conformitate cu planul inițial, acela de a avea un control total asupra statului, după nimicirea totală a forțelor armate ale acestuia, transformarea acțiunilor militare în război de partizanat, specialiștii clasifică acest exemplu ca un conflict asimetric clasic și îl compară cu războiul din Vietnam. În conflictul irakian se vede clar disproporționalitatea posibilităților de forță dintre combatanți, dintre statutul și tactica operațiunilor militare. Războiul de partizanat în condițiile de ocupație sau de conducere colonială și mișcările de eliberare națională au fost catalogate ca aparținând conflictelor asimetrice încă din anii 60. Realitățile actuale ne obligă să ne întoarcem la analiza lor ca la un tip deosebit de conflict armat.

Prezentând elemente comune ale cazurilor mai sus amintite, se pot defini câteva trăsături principale ale conflictelor asimetrice:

- imposibilitatea de a anticipa rezultatul, datorită imposibilității de a dimensiona forțele și statutul părților combatante;
- utilizarea de către partea mai slabă a strategiei de căutare a slăbiciunii celui puternic;
- posibilitatea ca partea mai slabă să utilizeze mijloace interzise în acțiunile militare pe care le desfășoară;

³ It is important to mark that exists meeting research of this phenomenon – both «weak» and «strong». However fundamental and numerous researches of this problem, which go out on the level of recommendations and practical policy, already presented works of analysts of the developed countries. Exceptions are made by works which are devoted the analysis of partisan motions and motions of resistance in the conditions of occupation.

⁴ S.H. Leader. The Rise of Terrorism. (<http://www.securitymanagement.com/library/000339.html>)

- tactica acțiunilor militare indirecte folosită de către partea mai slabă;
- imposibilitatea părții mai puternice de a-și apăra pozițiile și de a anihila total pe cel mai slab.

În acest context se poate spune că asimetria caracterizează situațiile paradoxale de conflict în care combatantul mai puternic nu este capabil să se apere și să obțină victoria împotriva celui mai slab⁵. În marea majoritate a conflictelor de acest gen, combatantul mai slab nu este capabil să obțină victoria asupra celui puternic. Însă acesta, de obicei reușește să împingă desfășurarea conflictului spre un punct care-l avantajează. În acest sens cel mai slab îl obligă pe cel mai puternic să reacționeze cum dorește el și în acest fel obține victoria în plan politic pentru care de altfel s-a folosit forța, dacă privim din punctul de vedere al definiției clasice a războiului⁶.

Din anii '60 conceptul asimetric s-a folosit pentru analiza conflictelor dintre statele dezvoltate și cele în curs de dezvoltare. Conceptul a fost studiat de către experți politologi, militari, și în relațiile internaționale. Studiul paradoxului conflictelor asimetrice, și încercările de a găsi bazele teoretice ale acestora sunt prezentate în lucrările E. Makka, A. Errigin-Tafta, M. Fisherkeller, Z. Maoz, G. Merom și alții⁷. În lucrările lor se vehiculează ideea că succesul unei campanii militare într-un asemenea conflict depinde nu numai de potențialul de forță al combatanților ci și de interacțiunea factorilor strategico-militari și tactici cu factorii nemilitari care conduc la victorie, adică cu parametrii politic, psihologici și ideologici ai situației. După cum subliniază marea majoritate a cercetărilor, pentru obținerea victoriei este necesar susținerea războiului de către întreaga societate a țării combatante, adică a legitimității lui. Acest factor este hotărâtor atât pentru partea puternică, cât și pentru partea mai slabă.

⁵ There is more «linear» interpretation of asymmetry – as a collision of unequal after power parameters opponents, that is initiator weak storinoy, although the conduct of weak side in such situation is considered violation of convention logic of «inhibition». For example: T.M. Paul. *Asymmetric conflicts: War initiation by Weaker Power*. New York: Cambridge University Press, 1994.

⁶ K.fon Klauzevic examined war as rational foreign-policy act, «as continuation of public policy by other facilities». «War, – he marked, is the act of violence, directed on the submission of our opponents our will», and «physical violence (because moral violence pose of concepts about the state and law does not exist) is a mean, and a purpose will be is imposing the opponent of our will». Klauzevic K. *About of the wars*. M.: Эксмо, 2003. P. 11, 20, 21.

⁷ C. Callwel. *Small Wars: Their Principles and Practice*. University of Nebraska Press, 1996; *Guerrilla Strategies* / G. Chaliand (ed.). Berkley: University of California Press, 1982; M. Fischerkeller. *David versus Goliath: Cultural Judgments In Asymmetric Wars*. // *Security Studies*. 1998. Vol. 7. No 4; J. Hart. *Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations* // *International Organization*. 1976. Vol. 30. No 2; M. Howard. *The Forgotten Dimension of Strategy* // *Foreign Affairs*. 1979. Vol. 57. No 5; Z. Maoz. *Power, Capabilities, and Paradoxical Conflict Outcomes* // *World Politics*. 1989. Vol. 41. No 2; Gil. Merom. *How Democracies Lose Small Wars: State, Society, and the Failure of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2003; J. Ray, V. Ayse. *Power Disparities and Paradoxical Conflict Outcomes* // *International Interactions*. 1986. Vol. 12. No 4.

Andrew Mack, în lucrarea „De ce marile națiuni pierd „micile războaie” ?”⁸ a reliefat că în spatele posibilei inegalități de forță a participanților la conflict se pot ascunde și asimetrii mult mai importante – asimetrii în relațiile privind războiul și asimetria capacității țării de a obține din partea societății mobilizarea în interesul începerii acestuia. Un alt tip de asimetrie izvorăște din dihotomia războiului total și parțial sau din utilizarea de tactici asimetrice – acțiuni de partizanat împotriva armatei regulate. Adesea acest tip de asimetri explică cauzele victoriei celui mai slab împotriva celui mai puternic.

Ideea de bază a acestui autor constă că războiul este pierdut de către cel care a pierdut dorința politică de al desfășura, iar condiția de bază pentru existența acestuia este susținerea societății a scopului războiului. El subliniază că țările democratice pierd adesea micile războaie pe frontul de interior fiind în imposibilitatea de a mobiliza societatea pentru continuarea războiului și de a găsi explicații pentru scopul, pierderile de vieți omenești și materiale, iar în această situație războiul își pierde legitimitatea în ochii națiunii. Doar acele țări care duc războiul în numele unei idei general acceptate sunt capabile ca să asigure mobilizarea resurselor materiale și umane un timp îndelungat pentru obținerea victoriei împotriva unui inamic mult mai puternic. O dorință prea puternică a societății pentru război poate să conducă la ideea războiului absolut iar această logică învinge în totdeauna logica războiului parțial sau mic.

Raymond Aron în lucrarea sa fundamentală „Pace și război între popoare” a scos în evidență faptul că una din cauzele înfrângerii marilor puteri în războaiele de eliberare de sub ocupația colonială din sec. XX poate fi explicat prin asimetria relației „revoluționar – colonizator”. În afara inegalității de forțe, Aron a clasificat asimetria în „a dorinței, a interesului, a antipatiei din timpul dialogului conflictual dintre conservatori și revoluționari, care a fost și una din cauzele a ceea ce autorii francezi definesc înfrângerea vestului”⁹. Asimetria dorinței și a interesului explică de ce în anii 60, partea care părea mai puternică (Franța) refuză să continue războiul cu inamicul mult mai slab (Algeria). Un exemplu analog este și războiul dintre SUA și Vietnam, și URSS și Afganistan etc.

În afara caracterului redus al operațiunilor de luptă, fenomenul „războiului mic” demonstrează de asemenea și faptul că națiunea mai puternică consideră ca fiind mai neesențiale scopurile războiului. Într-un anumit moment câștigurile care se obțin pe cale militară sunt considerate de societate mai puțin importante în comparație cu pierderile de vieți omenești, materiale și morale necesare continuării războiului. În

⁸ A. Mack. Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict // World Politics. 1975. Vol. 27. No 2.

⁹ « Nationalists which require independences for the nation (what in the past existed or not, what living or not in the hearts of the masses) more bulldoggen, than managers of kolonial'n the states. In our age they believe in holiness of the business more than their opponents are in legal character of the domination. Sixty years ago a frenchman did not doubt in the civilization mission of France, also, as well as Britisher in the «mission» of white man. Today he doubts in that which has moral right to refuse the people of Africa and Asia in a right on a motherland (what can not be France), even if this motherland is only a dream, even if it is unable to be indeed independent». Aron R. Mir and war between people / Ред. В.И. Даниленко. М.: Nota Bene, 2000. p. 84, 86.

anii 60, R. Aron găsea firesc faptul că la un moment dat conservatorul nu mai dorește să plătească pentru restabilirea ordinii și pentru pierderile cauzate poporului oponent¹⁰. Se pare că în gândirea civică a societății americane actuale au apărut aceleași tip de sentimente. Războiul irakian împotriva forțelor de ocupație continuă cu o îndârjire și cu o ferocitate neașteptată, constată presa americană, făcând trimitere la situația Irak și Afganistan, iar „intențiile bune nu sunt în totdeauna răsplătite dacă în spatele lor se găsește o democrație forțată de tip SUA¹¹. Guvernele statelor democratice reușesc din ce în ce mai greu să explice scopul războaielor (în special a celor mici) și să obțină sprijinul necesar din partea societății pentru începerea și continuarea lor.

Această ipoteză ne trimite la tezele lui E. Kant despre „idealul păcii între republici” în care societatea cultă nu susține politica externă agresivă a guvernelor sale. În acest context este reprezentat și denumirea dată de Gil Merom în lucrarea „Cum democrațiile pierd micile războaie” dedicată războaielor asimetrice. Autorul, în mod expres inversează ideea privind pacifismul democrațiilor în lume, aducând critici teoriei păcii democratice și în acest fel reușește cu succes să pună în discuție teza prezentată de alți cercetători despre cauzele înfrângerii țărilor dezvoltate în confruntarea cu țările din lumea a treia. El subliniază că politicienii privesc de cele mai multe ori societatea ca un obiect pasiv care se raliază la acțiunile armate prin elitele politice și militare, fără a lua în calcul caracterul complex al relației dintre societate, stat și război¹². Polemizând cu adepții realismului autorul demonstrează că actualul paradox al forței (power paradox) se explică prin lupta internă din țările democratice a două forțe (forces) – statele și părți din clasa de mijloc cultă. Ultima și formează baza societății dacă privim cele trei aspecte care conduc la război – instrumental, politic și normativ. Aceste relații Merom le explică prin trei dileme:

- cum să împăcăm valorile umanismului pe care le respectă partea cultă a clasei de mijloc cu cruzimea războiului antirevoluționar;
- cum se poate găsi relația acceptată de societate între cruzimea războiului și disponibilitatea de a accepta pierderile în numele acestui război;
- cum să asigurăm susținerea războiului fără a submina bazele ordinii democratice¹³.

Ultima dilemă, cea referitoare la relația dintre război și democrație conduce direct la tendința prezentată anterior privind încălcarea și îngrădirea bazelor democratice în societățile combatante¹⁴.

În ultimii 60 ani care au trecut de la încheierea Celui de-al Doilea Război Mondial, diferite mișcări de eliberare națională și anticolonială au folosit strategia războiului de partizanat în urma căruia au reușit să sleiască dacă nu de forțe, atunci de dorință inamicul și să-l oblige la anumite concesii. Binecunoscute sunt concepțiile lui Mao Zedong în războiul de partizanat¹⁵, care se potrivesc cu cauzele înfrângerii SUA

¹⁰ There. P. 84.

¹¹ International Herald Tribune. 20-21 September 2003. p. 3, 4.

¹² G. Mero. Opt. cit. p. 3.

¹³ Ibid. p. 229-231.

¹⁴ Q. Wright. A Study of War. Chicago: Phoenix Books, 1964. p. 161.

¹⁵ Mao Zedun. Works are select. T. 2. M.: publishing House of foreign literature, 1953.

din Vietnam (1964 – 1975) cauze prezentate de Henry Kissinger. Ambii politicieni au stabilit ca și cauze ale victoriei vietnamezilor, caracterul îndelungat al războiului care au sleit SUA chiar dacă acestea dețineau supremația militară. Victoria Vietnamului a demonstrat eficiența tacticii de partizanat pentru obținerea micilor victorii, aceasta permițând comuniștilor să evite confruntările mari, directe, cu forțele americane prin camuflare și îndârjire a forțelor de partizani vietnamezi, pe fondul unei dizlocări anevoioase a armatei americane. Aici se adaugă și susținerea comuniștilor de către populația locală, care considera că lupta împotriva armatei americane, dreaptă și de eliberare.

Părții mai slabe în războiul din Vietnam îi era suficient să nu piardă. Partea puternică, pentru a câștiga îi era necesar, neapărat, să obțină victoria. H. Kissinger chiar a admis „formula de victorie a partizanilor”: „... partizanii vor câștiga până în acel moment când vor pierde, iar armata regulată va pierde dacă nu va obține o victorie clară”. El a mai denumit și un al doilea factor al victoriei – capacitatea fiecărei părți combatante de a asigura securitatea populației civile în zona de conflict. Vor câștiga acele forțe armate (regulate sau de partizani) care vor reuși să o asigure în totalitate. Această cerință este adesea imposibilă de realizat de către armata regulată care luptă pe un teritoriu străin. De aceea partizanii locali „au victoria asigurată mai devreme sau mai târziu”¹⁶.

Terorismul din anii 2000 este o variantă a acțiunilor de luptă asimetrice, deoarece el include logica luptei celor „slabi” împotriva celor „puternici”. Cercetătorul german H. Münkler afirmă că terorismul - ca mijloc de luptă al celor slabi – „a înlocuit războiul de partizanat, care în secolul XX a îndeplinit o lungă perioadă de timp această funcție”. Terorismul se diferențiază de războiul de partizanat prin caracterul său ofensiv, dependența redusă de populația locală și capacitatea de a utiliza activ în scopurile sale infrastructura țărilor dezvoltate. Terorismul actual este un tip de război în sensul clasic al înțelegerii acestuia și se caracterizează ca o obligare forțată a voinței combatantului, dar cu deosebirea că lupta teroristă „este orientată pe asimetrie, cu ajutorul căreia jucătorul care este mult mai slab dotat tehnic și organizatoric, decât inamicul său mult mai puternic, poate obține victoria”¹⁷.

Diferența dintre războiul de partizanat și startegiile teroriste constă în utilizarea conștientă a superiorităților paradoxale date de strategia asimetrică. Mișcările tradiționale de partizanat au încercat să ajungă la simetrie în relația cu inamicul, iar apoi să-l învingă în lupta armată¹⁸. Grupările teroriste încearcă să distrugă potențialul moralo-psihologic al adversarului fără a intra în contact cu mașina lui de luptă. În acest sens pentru actele lor ei aleg cele mai impunătoare ținte din acea țară sau din alta, ocolind direct toate mecanismele de apărare și de combatere militare, pentru formarea căroră societatea a investit foarte mulți bani pentru a-și asigura propria

¹⁶ H. Kissinger. Diplomacy: глава 25 – Entry into the Morass; глава 26 – On the road to Despair). New York: A Touchstone Book, 1995.

¹⁷ Munkler H. Terorizm today. War becomes asymmetric // International Politik. 2004. № 1. p. 4, 6.

¹⁸ Mao Czedun. About the protracted wars of // Works are Select. Vol. 2. p. 232.

securitate¹⁹.

Luând în calcul cele spuse una din problemele metodologice cele mai importante puse în prognozarea perspectivei conflictelor armate este nu numai simplul studiu al posibilităților de care dispun părțile combatante dar și descoperirea posibilităților atât a celor simetrice cât și a celor nesimetrice în utilizarea părților componente a acestor potențiale²⁰. La această analiză, foarte important este să se stabilească caracteristicile conflictelor, atât cele permanente (structurale) cât și cele variabile (dinamice). Prin primele se înțelege capacitățile militare și în resurse, statutul juridic al părților, intențiile lor, stadiul societății implicate și punctul lor de vedere vis-a-vis de conflict²¹. Prin următoarele se înțelege existența de strategii și tactici la fiecare parte, care pot fi folosite pentru compensarea inegalității de forțe.

Încercările de a lua în calcul specificul conflictelor asimetrice au apărut în politica internațională începând dia a doua jumătate a sec al XX lea. Înainte de toate, statele au încercat să-și modifice strategiile de luptă luând în calcul particularitatea luptei împotriva adversarilor relativ mai slabi. În acest sens s-au conturat următoarele tendințe:

- crearea de scenarii a conflictelor armate directe pe arie restrânsă (strategiile războaielor locale, războaielor localizate, conflictelor de intensitate redusă);

- pregătirea forțelor armate pentru efectuarea de acțiuni militare în grupe mici ca număr și special antrenate;

- implementarea de acțiuni de prevenire împotriva formelor militare neregulate și utilizarea datelor de la rețelele de informații și agenți;

- găsierea de mijloace pentru asigurarea contactului cu populația locală de care se folosește inamicul mult mai slab, motivând apărarea acesteia și de asemenea acordarea de suport militar și material grupărilor aliate din cadrul societății locale²²;

- limitarea spațiului de desfășurare a operațiunilor militare și trecerea la metode civile de presiune asupra inamicului mai slab.

În momentul de față, una din tendințele generale este trecerea de la o utilizare a forței militare cât mai dozată și cât mai rezervată prin intervenții militare directe în timpul conflictelor interne din statele străine, o utilizare mult mai activă a mijloacelor nemilitare de presiune²³. Schimbări au cunoscut și mijloacele din timpul negocierilor. În primul rând s-a pus un mai mare accent pe aspectele de bază ale negocierilor –

¹⁹ Munkler H. Works. S. 9. «terrorists avoid confrontation with the ferrous hand of opponent, laying about in place of it in between wind and water. If it will be succeeded to stagger these interlacings of nerves, a ferrous hand will fall down by itself».

²⁰ C. Mitchell. Asymmetry and Strategies of Regional Conflict Reduction // Cooperative Security: Reducing Third War Wars / W. Zartmann and V. Kremenyuk (eds.). New York: Syracuse University Press, 1995. p. 57.

²¹ W. Zartman. Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts // Elusive Peace: Negotiating and End of Civil Wars / W. Zartman (ed.). Washington: The Brookings Institution, 1995. p. 3-29.

²² Round table «Local wars of XX age: Role of the USSR», magazine «Отечественная история» (1992. № 4. С. 3-36) and monography «Russia (THE USSR) in the local and armed conflicts of the second half of XX age /V. Zolotariov. М.: Кучково поле – Полиграфресурсы, 2000/.

²³ Kremenyuk V.A. The Modern international conflict: management problems. International processes.2003. № 1.

părțile acceptă mult mai ușor negocierea pe baza unei egalități informale între participanți²⁴. În al doilea rând s-a acordat o atenție deosebită intereselor părții mai slabe și căutarea în sensul găsirii unei „balanțe de interese” între participanții la conflict. Aceste schimbări sunt într-o anumită măsură rezultatul insucceselor tacticii de negociere „de pe poziția de câștigător” și într-o anumită măsură ele sunt urmare a utilizării metodelor de modelare matematică a conflictelor²⁵.

Unul din factorii care a influențat rezultatul conflictului asimetric este creșterea în importanță a modalității de abordare valorică și normativă din politica internațională a perioadei postbelice. Termeni precum legitimitate și justețe au fost asociați mult timp cu sisteme de norme specifice societăților închise, însă exact în perioada menționată, ele devin baza în politica internațională²⁶. Situația postbelică se baza pe principii și valori democratice, punerea lor în practică ducând la contradicții între norme și principii, între valorile prezentate și condițiile reale, pentru funcționarea sistemului internațional care unește actori de diferite tipuri²⁷. Specialiștii în sfera relațiilor internaționale au atras atenția asupra bazelor civile de dominație ale țărilor dezvoltate, pe mapamond. R. Gilpin dezvoltând teoria stabilității hegemonice indica faptul că dominarea hegemonică este văzută ca o forță care asigură bunăstarea celorlalți participanți în sistem – securitate și condiții economice favorabile; și, în afară de asta, poate fi susținută de valori ideologice, religioase sau de altă natură, comună unui anumit număr de state²⁸.

Apariția amenințării de terorism transnațional împotriva statelor dezvoltate a distrus speranța privind creșterea cooperării în cadrul sistemului internațional și a posibilităților de găsire a soluțiilor de compromis între antagoniștii asimetrici. Actualele forme de terorism au pus sub semnul întrebării ideea de bază: care sunt țelurile politice ale acestor grupări și cât de mult corespund aceste țeluri valorilor țărilor respective împotriva cărora ei duc această luptă. Omul de știință american D. Stevenson indica două variante de reacție posibile a celor „puternici”: pe de o parte capitularea, negocieri cu teroriștii, refuzul de a-și apăra aliații; pe de altă parte mobilizarea în întregime a Vestului (care în esența ei este riscantă și distructivă)²⁹.

Guvernele diferitelor state, înăspresc controlul intern împotriva terorismului transnațional, frontierele lor interstatale devin mai puțin transparente, își conving cetățenii despre obligativitatea mobilizării împotriva amenințării naționale și chiar împotriva amenințării asupra civilizației. Aceste acțiuni sunt calificate de o serie de experți ca ducând la îngrădirea libertăților democratice ale persoanei în scopul asigurării securității.

²⁴ Lebedeva M.M. The Political settlement of conflicts. Approaches, decisions, technologies. M.: Aspect Press, 1997; R. Fisher, W. Ury. Getting to Yes. Negotiating Agreements without Giving in. New York – London: Penguin Books, 1991.

²⁵ Svetlov V.A. Analytic Geometry of conflict / Textbook. СПб.: ООО «Росток», 2001. p. 304.

²⁶ Kosolapov N.A. Legitimist' in international relations: evolution and modern state of problem // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 2. p. 3-14.

²⁷ B. Hoffman. Inside Terrorism. Indigo: London, 1999. p. 26.

²⁸ R. Gilpin. War and Change in World Politics. New York: Cambridge University Press, 1981.

²⁹ Stivenson D. Strategy «inhibition and prophylaxis» of terrorism. Международные процессы. 2005. № 1.

În același timp apare o răsturnare a rolului componentei de forță în asigurarea securității: (1) regândirea doctrinelor militare, a sistemelor de organizare și de pregătire a forțelor armate; (2) conceperea de noi strategii preventive, cu creșterea cheltuielilor destinate apărării, și (3) pentru activarea serviciilor secrete³⁰. Structurile forțelor armate sunt neliniștite de imposibilitatea anticipării amenințărilor actuale³¹. Un exemplu relevant al acestui lucru ar putea fi etapele de accentuare, cursul și rezultatele conflictului dintre Georgia și Federația Rusă în august 2008 când: - Rusia, ca urmare a rezultatelor reformei din structurile propriilor forțe militare și ca urmare a creșterii economice din ultimii opt ani și-a modificat cardinal esența doctrinei sale militare (apărarea propriilor interese nu numai pe teritoriul Federației, dar și pe teritoriile altor state fără a-i păsa de posibilul conflict de interese cu alte instituții sau blocuri interstatale);

- Georgia bazându-se pe susținerea țărilor NATO, a țărilor europene și a altor state prietene a reușit într-un timp foarte scurt să-și mărească bugetul militar motivând acest lucru prin amenințarea la integritatea ei teritorială din partea Federației Ruse;

- Activizarea activităților serviciilor secrete a ambelor părți având în vedere posibilitatea exaladării conflictului ca urmare a punctelor de vedere contrare dintre cele două blocuri militare sau dintre țările cele mai dezvoltate, s-a făcut între altele prin utilizarea sateliților de către Federația Rusă și SUA pentru stabilirea zonelor de dislocare a componentelor militare în viitorul conflict; creșterea în intensitate și utilizarea pe scară largă a mijloacelor tehnice și radio de spionaj; efectuarea de acțiuni cu caracter dezinformativ în scopul obligării uneia din părțile implicate în conflict de a crea o imagine negativă în ochii societății internaționale prin implicarea mijloacelor de informare în masă proprii, străine și internaționale, și cu publicarea în același timp de materiale care pun în lumină pozitivă cealaltă parte prin intermediul celor mai importante organizații internaționale.

Astfel termenul de asimetrie în conflictele internaționale necesită cercetări viitoare luându-se în calcul transformările din spațiul internațional datorate reîmpărțirii din viitorul cel mai apropiat a sferelor de influență între noii și vechii cei mai importanți actori economici și politici (înainte de toate pe continentul asiatic și african cu scopul câștigării de noi piețe de resurse energetice) și legat de această dezvoltare a acaparării militare care va avea un caracter ascuns sau direct prin susținerea regimurilor loiale uneia sau celeilalte din părți cu utilizarea de noi mijloace și metode care pot să prevadă cu mult timp înainte și să permită luarea de măsuri pentru localizarea sau introducerea lor în cadrul juridic internațional.

³⁰ D. H. Ramsfield. Transforming the Military // Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 3; P. Canonico. An Alternate Military Strategy for the War on Terrorism. Thesis. Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, December 2004, (<http://www.ccc.nps.navy.mil/research/theses/canonico04.pdf>); B. Roberts. Asymmetric Conflict 2010, Institute For Defense Analyses, Alexandria, Virginia, USA, Ida Document D-2538, November 2000 (<http://www.ida.org>)

³¹ R. Worley. Asymmetry and Adaptive Command // Military Review. July/August, 2001. p. 8 (<http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC/milreview/English/JulAug01/worley.htm>)

Bibliografie

- [1] *Secretary of defence of the USA of U. Koen about potential of khimichnoy, biological and electronic wars* // Washington ProFile. 18.09.2000. (<http://www.washprofile.org/OLD/WOL000918.htm>).
- [2] **Round table «Local wars of XX age: Role of the USSR»**, magazine «Отечественная история» (1992. № 4. С. 3-36) and monography «Russia (THE USSR) in the local and armed conflicts of the second half of XX age /V. Zolotariov. М.: Кучково поле – Полиграфресурсы, 2000/.
- [3] ****International Herald Tribune*. 20-21 September 2003. P. 3, 4.
- [4] CALLWEL C., **Small Wars: Their Principles and Practice**. University of Nebraska Press, 1996; *Guerrilla Strategies* / G. Chaliand (ed.). Berkley: University of California Press, 1982.
- [5] FISCHERKELLER M., *David versus Goliath: Cultural Judgments In Asymmetric Wars*. // Security Studies. 1998. Vol. 7. No 4.
- [6] GILPIN R., **War and Change in World Politics**. New York: Cambridge University Press, 1981.
- [7] HART J., *Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations* // International Organization. 1976. Vol. 30. No 2.
- [8] HOFFMAN B., **Inside Terrorism**. Indigo: London, 1999. P. 26.
- [9] HOWARD M., *The Forgotten Dimension of Strategy* / Foreign Affairs. 1979. Vol. 57. No 5; Z. Maoz. Power, Capabilities, and Paradoxical Conflict Outcomes // World Politics. 1989. Vol. 41. No 2.
- [10] KEYGAN R., **About of paradise and force. America and Europe is in a new world order**. М.: House of intellectual book, 2004.
- [11] KISSINGER H., **Diplomacy: глава 25 – Entry into the Morass; глава 26 – On the road to Despair**). New York: A Touchstone Book, 1995.
- [12] KLAUZEVIC K., *About of the wars*. М.: Эксмо, 2003. P. 11, 20, 21.
- [13] LEADER S.H., *The Rise of Terrorism*. (<http://www.securitymanagement.com/library/000339.html>)
- [14] KOSOLAPOV N.A., *Legitimist' in international relations: evolution and modern state of problem* // Мировая экономика и международные отношения. 2005. № 2. P. 3-14.
- [15] KREMENYUK V.A. The Modern international conflict: management problems. International processes. 2003. № 1.
- [16] LEBEDEVA M.M. The Political settlement of conflicts. Approaches, decisions, technologies. М.: Aspect Press, 1997; R. Fisher, W. Ury. Getting to Yes. Negotiating Agreements without Giving in. New York – London: Penguin Books, 1991.
- [17] MACK A., *Why Big Nations Lose Small Wars: The Politics of Asymmetric Conflict* // World Politics. 1975. Vol. 27. No 2.
- [18] MANDELBAUM, M., *The Inadequacy of American Power* / Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 5. p. 73.
- [19] MAO Czedun. Works are select. T. 2. М.: publishing House of foreign literature, 1953.
- [20] MAO Czedun, *About the protracted wars of* // Works are Select. Vol. 2. P.

232.

[21] MEROM Gil, *How Democracies Lose Small Wars: State, Society, and the Failure of France in Algeria, Israel in Lebanon, and the United States in Vietnam*. Cambridge – New York: Cambridge University Press, 2003;

[22] MITCHELL C., *Asymmetry and Strategies of Regional Conflict Reduction // Cooperative Security: Reducing Third World Wars* / W. Zartmann and V. Kremenyuk (eds.). New York: Syracuse University Press, 1995. P. 57.

[23] MUNKLER H., *Terorizm today. War becomes asymmetric* // International Politik. 2004. № 1. P. 4, 6.

[24] RAMSFIELD, D. H. *Transforming the Military* // Foreign Affairs. 2002. Vol. 81. No 3; P. Canonico. An Alternate Military Strategy for the War on Terrorism. Thesis. Naval Postgraduate School, Monterey, California, USA, December 2004, (<http://www.ccc.nps.navy.mil/research/theses/canonico04.pdf>); B. Roberts. Asymmetric Conflict 2010, Institute For Defense Analyses, Alexandria, Virginia, USA, Ida Document D-2538, November 2000 (<http://www.ida.org>)

[25] RAY J., AYSE V., *Power Disparities and Paradoxical Conflict Outcomes* // International Interactions. 1986. Vol. 12. No 4.

[26] STIVENSON D., **Strategy «inhibition and prophylaxis» of terrorism**. Международные процессы. 2005. № 1.

[27] SVETLOV V.A. Analytic Geometry of conflict / Textbook. СПб.: ООО «Росток», 2001. P. 304.

[28] WORLEY, R. Asymmetry and Adaptive Command // Military Review. July/August, 2001. p. 8 (<http://usacac.leavenworth.army.mil/CAC/milreview/English/JulAug01/worley.htm>).

[29] WRIGHT Q., *A Study of War*. Chicago: Phoenix Books, 1964. P. 161.

[30] ZARTMAN. W. *Dynamics and Constraints in Negotiations in Internal Conflicts* // Elusive Peace: Negotiating and End of Civil Wars / W. Zartman (ed.). Washington: The Brookings Institution, 1995. P. 3-29.

EVOLUȚIA MEDIULUI DE SECURITATE ÎN CONTEXTUL GEOPOLITIC POST-RĂZBOI RECE

Mirela ATANASIU*

After the Cold War end and Warsaw Pact dissolution every European country of the ex-communist party confronted the difficult and painful transition issues. For a common country transition meant the passing over the totalitarian to a democratic regime and from the centralized economy to the market one. Consequently with this fallout, citizens' perception was one of unshielded security, every individual feeling a lack of safety in all its life's sectors: food, job, shelter or even personal security.

Now, the security environment is different, threats are different and also the involved parties involved in the international "enjeaux". Moreover, a new order is configuring and "sleepy" conflicts begin to awake into the ex-communist area of interest lost from the "terror balance" and the international law becomes surpassed by the emerging movements.

Ordinea internațională postbelică, schițată și negociată de Churchill, Roosevelt și Stalin s-a materializat într-o instituție - Organizația Națiunilor Unite - și un fenomen - așa-numitul „Război Rece”. Principala trăsătură a Războiului Rece a fost caracterul ideologic. Stalin spunea că trupele statelor aliate împotriva Germaniei naziste vor aduce cu ele propriile convingeri și sisteme politico-ideologice, impunându-le în teritoriile pe care le vor ocupa. În acest sens, cel de-al Doilea Război Mondial a fost o cruciadă. Războiul Rece a făcut chiar mai mult. A împărțit lumea în două: sistemul mondial capitalist și sistemul mondial comunist. Bipolarismul a devenit principiul de funcționare a ordinii globale, pacea lumii fiind dependentă de echilibrul celor doi poli. Așadar, Războiul Rece este legat de bipolarism. Epuizate de lupta cu nazismul, cele două părți au dorit pacea. Echilibrul de putere dintre ele, precum și caracterul devastator al armamentului nuclear de care fiecare dispunea le-au determinat să evite confruntările directe. De aici, și caracterul “rece” al războiului. Dincolo de rivalitățile consumate pe terenul lumii a treia și de conflagrațiile periferice bine controlate între micile puteri ale acesteia, conflictele militare propriu-zise au fost evitate. Războiul Rece a fost o pace bazată pe coexistență bipolară și pe imposibilitatea conflagrațiilor periferice de a se mondializa. Garanția acestei păci a fost “echilibrul terorii”¹. Ori de câte ori respectivul echilibru risca să se rupă, SUA și URSS găseau calea pentru reconstruirea lui la un nivel superior. De fapt, în aceasta perioadă, URSS, la fiecare eveniment, încerca și de multe ori reușea să-și impună pretențiile politice, în timp ce reacția americanilor și englezilor se rezuma în final la compromisuri și rareori la refuz.

În competiția internațională dintre USA și URSS, respectiv între sistemul de capitalism modern și democrat și sistemul comunist totalitar, angajate în cursa

* Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, Doctorand în „Științe militare și informații” la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ Arsenalul aproximativ egal de armament nuclear deținut de URSS și SUA, cele două puteri existente pe timpul Războiului Rece, avea rol de stabilizator al unui status quo, pacea în zonele de influență.

tehnologică militară, s-a prăbușit sistemul comunist prin epuizarea mijloacelor financiare de a o susține.

Mediul de securitate de după Războiul Rece se caracterizează prin frontiere din ce în ce mai deschise. Fluxurile de bunuri și de investiții, dezvoltarea tehnologică și progresul democrației au adus mai multă libertate și prosperitate oamenilor. Totodată, peisajul de securitate, în care se înscrie și România, cunoaște o schimbare fundamentală, care pune capăt moștenirii Războiului Rece și perioadei de tranziție din anii '90.

La începutul anilor '90, când comunitatea europeană se transforma în Uniunea Europeană, vest-europenii nu își putea permite să țină o poziție primordială în hegemonia internațională. Analiza elementelor puterii arată un oarecare echilibru cu SUA și cu ceilalți competitori, dar așa cum istoria a indicat adeseori, poate fi o mare diferență între puterea potențială și puterea demonstrată. Afla într-o confruntare, ce a durat 50 de ani, cu un rival redutabil (URSS), Statele Unite ale Americii aveau capacitatea îmbinării, mobilizării și activării eficiente a elementelor puterii. Acest lucru era deja verificat. În cazul Uniunii Europene totul se contura doar ca o posibilitate.

Desigur, prefigurata unilateralitate nu însemna un vid de putere, dincolo de limitele centrului pe care era axată. Dimpotrivă, depășirea confruntării Est-Vest nu oprea tendința de creștere în afirmare a unor țări din diferite zone ale globului. Japonia devenea a doua economie a lumii după Statele Unite (sau a treia, dacă se avea în vedere Uniunea Europeană ca întreg) și, cu toate că, prin Constituție, este obligată la o politică externă pașnică, dobânda capacități militare de anvergură. China, apoi India, cele mai populate state ale globului, deveneau unele dintre cele mai dinamice țări din punct de vedere economic cu aspirații internaționale pe măsură. Rusia, în ciuda marilor dificultăți ale tranziției, aspira încă de atunci la o postură de mare actor pe scena internațională. Uniunea Europeană parcurea un proces de adâncire a integrării, care viza transformarea ei în cea mai mare economie a lumii și, totodată, într-o entitate politică cu propria linie externă, de securitate și de apărare. În lăuntrul ei, Marea Britanie și Franța, membre permanente ale Consiliului de Securitate, și Germania reunificată, își mențineau și chiar consolidau rolul de importanți actori în afacerile mondiale. În același spațiu, tendințe crescânde de afirmare începeau să manifeste țări ca Italia și Spania. În alte părți ale globului — Pakistanul, Indonezia, Egiptul, Nigeria, Brazilia, Argentina, asimilau o conștiință tot mai clară a intereselor proprii și capacității lor de a-și juca rolul pe plan regional.

Criza irakiană din 2003 a scos în evidență un tandem franco-german hotărât să se opună soluțiilor discreționare propuse de America. Fricțiunile dintre cele două grupări s-au manifestat de la ciocniri diplomatice în sediul ONU până la mici războaie comerciale în care consumatorii americani refuzau produsele alimentare franceze. Totuși, în mod iresponsabil, unii analiști s-au grăbit să declare finalul alianței UE – SUA.

În realitate, nu se poate discuta de o asemenea ruptură, ci doar de echilibrarea relației odată cu creșterea puterii internaționale a UE. Statele Unite și Europa au valori comune, rădăcini religioase comune, sunt promotoarele liberalismului și au aceeași viziune asupra ordinii internaționale. În termenii științei relațiilor internaționale, cei

doi coloși generează aceleași bunuri publice, iar supraviețuirea fiecăruia depinde de relația transatlantică favorabilă. În aceste condiții, este o utopie să gândim la o reală rivalitate americano-europeană, mai ales în condițiile ridicării explozive a Rusiei și a Chinei.

a) Atacurile de la 11 Septembrie 2001

Evenimentele de la 11 septembrie 2001 au marcat un moment de cotitură în ducerea războiului. Cu siguranță, numărul conflictelor din lume s-a diminuat de la sfârșitul războiului rece din 1991 dar, odată cu dezbaterile asupra proliferării nucleare, pericolului armelor de distrugere în masă, creșterea presiunii terorismului și războaielor din Irak și Afganistan, mizele strategice și militare au revenit „la rampă” iscând incertitudini, declanșând polemici și prefigurând crize internaționale. Cu acest moment, războiul și-a schimbat fața, natura și forma. Războiul, reconfigurat de globalizare s-a transformat, reînnoit urmând ritmul evoluțiilor geopolitice. Noile puteri emergente, precum China și India au bulversat echilibrul internațional, iar altele (Rusia) încearcă să își recâștige influența. În același timp, se deschid noi câmpuri de ducere a conflictului: spațiul și ciber-spațiul. Amenințările se diversifică, actorii se multiplică, tehnologiile progresează și conflictele asimetrice duse împotriva grupurilor nonstatale devin din ce în ce mai numeroase și sângeroase. Războiul de azi nu mai are multe în comun cu cel de ieri. Pentru a face față noilor provocări de securitate, politicile de apărare și strategiile, mai ales cele occidentale, trebuie să se readapteze.

b) Proclamarea independenței provinciei Kosovo – „Deschiderea Cutiei Pandorei”

„Cazul” Kosovo este considerat a avea cel puțin două paliere pe care poate fi interpretat. Primul este cel „naționalist”, prin care înțelegem procesul de formare a unei națiuni. Bunul-simț și precedentele din perioada „naționalistă” a Europei trebuie să admită că o comunitate relativ mare, care ocupă de mult timp (cel puțin un secol) un teritoriu clar delimitat și care e omogenă din perspectiva principalelor atribute identitare (etnie, limba, religie etc.), are dreptul de autodeterminare. Drept care poate duce până la proclamarea independenței de stat. Kosovo îndeplinește aceste criterii de bun-simț. Dar aceste criterii mai sunt îndeplinite și de alte comunități din Europa. Unele chiar din Uniunea Europeană. Bascii, catalanii, corsicanii, galezii, scoțienii, valonii și flamanzii sunt doar cele mai cunoscute exemple de comunități care își afirmă dorința de autodeterminare. Dincolo de granițele UE, situația este și mai complicată. Kurzii, palestinienii, locuitorii din Cașmir, tamilii din Sri Lanka și multe alte popoare sunt angrenate în conflicte care au ca scop declarat constituirea unor state naționale. Nu în ultimul rând, spațiul fostei Uniuni Sovietice este, din punctul de vedere al afirmării dreptului la autodeterminare, un adevărat câmp minat. Sigur este doar faptul că acest nou „stat”, sărac și slab economic nu poate ajuta în nici un fel la asigurarea sau menținerea stabilității în zonă și va constitui pentru multă vreme un măr al discordiei.

Cel de-al doilea palier de abordare pleacă de la premisa că subiecte de drept internațional sunt considerate a fi statele-națiune, cele deja create legal și legitim. De asemenea, în Actul de la Helsinki se precizează că „statele participante își vor

*respecta fiecare egalitatea suverană și individualitatea celuilalt, precum și toate drepturile inerente suveranității și pe care le cuprinde suveranitatea lor, între care în special dreptul fiecărui stat la egalitate juridică, la integritate teritorială, la libertate și independență politică*².

Kosovo a pus sub semnul întrebării multe dintre valorile Europei și ale lumii, aruncând pe piața comunicării planetare nesiguranță și ambiguitate. Momentul Kosovo a schimbat arhetipul prin inserția violentă a unei antistructuri³ în firescul continentului pe care unii au numit-o „amputare teritorială națională”, „vulcanul Kosovo”, „trădare europeană” sau chiar „spirală a urii”⁴.

La acea vreme, Vladimir Putin considera că precedentul Kosovo este un precedent oribil care „distruge întregul sistem de relații internaționale existent, nu numai de câteva zeci de ani, ci de sute de ani”.

Ulterior, la 7 august 2008, un oficial militar georgian anunța că Tbilisi a decis să restaureze „ordinea constituțională” în Osetia de Sud⁵. Georgienii au declarat încetarea unilaterală a focului după o zi de lupte între forțele georgiene și osetine. Ministrul apărării declara că milițiile Osetiei de Sud au continuat atacul asupra pozițiilor și satelor georgiene astfel încât trupele georgiene au relansat ofensiva militară la scară largă cu ajutorul artileriei și a avansat rapid. Sub pretextul “apărării” și “întăririi” forțelor de menținere a păcii rusești din Osetia de Sud, regiune separatistă din Georgia care dorește să se unească cu Rusia, armata rusă a intrat cu tancuri și armament greu în Georgia. A urmat apoi conflictul ruso-georgian care a transformat lumea geopolitică contemporană având consecințe importante ale păcii și securității Europei și nu numai. La 7-8 august, au început mișcările Moscovei în Osetia de Sud, considerate în mare parte a fi răspunsul calculelor greșite ale liderului georgian. Contraatacul disproporționat al Rusiei a provocat schimbări majore în relațiile cu țările euroatlantice, a subminat stabilitatea și securitatea regională, a pus în pericol coridoarele energetice vitale pentru Europa încălcând prevederile dreptului internațional.

Teama diplomațiilor occidentale o constituie nu atât proclamarea independenței unor teritorii, chiar neviabile economic, cât probabilitatea mare ca noile „state” independente să se unească cu statele mari și vechi ale etniilor respective. Teama este față de eventuala Serbie Mare, eventuala Albanie Mare, eventuala Croație Mare, dar mai ales față de o Germanie Mare, care ar revendica teritorii de la Polonia și Cehia, de o Ungarie Mare sau de o Rusie Mare. Rămâne valabilă întrebarea de ce în cazul Republicii Srpska, din cadrul Bosniei și Herțegovinei, occidentalii (SUA și Marea

² Actul Final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, elaborat la Helsinki la 1 august 1975, publicat în Buletinul Oficial nr. 92 din 13.08.1975 (<http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html> accesat la data de 18.10.2008 ora 15.47).

³ Mariana BRANDL-GHERGA, *Simbolistica editorialelor românești – sindromul Kosovo* (Apud. Claude RIVIÈRE, *Structură și antistructură în riturile profane*, în vol. Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană, coord. Monique Segré, Timișoara, Amarcord, 2000, pp. 77-95).

⁴ Idem.

⁵ Georgia decided to restore constitutional order in S. Ossetia’ – MoD official, Civil Georgia, 8 August 2008, <http://civil.ge/eng/article.php?id=18941&search>.

Britanie în principal) au refuzat accesul la independență invocând acordurile de la Helsinki, în cazul Kosovo, SUA au recunoscut fără rezerve independența provinciei chiar înainte de decizia ONU și ulterior, în cazul Abhaziei și Osetiei de Sud considerând recunoașterea acestora în afara legii și ca încălcând integritatea teritorială a Georgiei.

Serbia a făcut cerere la ONU să îi aprobe sesizarea la Curtea Internațională de Justiție cu privire la legalitatea și conformitatea cu dreptul internațional a declarației unilaterale de independență a instituțiilor provizorii ale administrației autonome a Kosovo.

Până în prezent, România se numără printre puținele membre ale Uniunii Europene (împreună cu Cipru, Spania, Grecia și Slovacia) care au votat în favoarea sesizării CIJ cu privire la dosarul Kosovo. În cadrul votului din Adunarea Generală ONU, cele 22 de state din UE care au recunoscut independența Kosovo s-au abținut.

c) Summit-ul de la București

La Summit-ul NATO de la București, președintele SUA, George Bush declara „Războiul Rece s-a terminat!” iar Vladimir Putin, ex-președintele Rusiei, îi răspundea „Să fim prieteni, domnilor!”. Analistii momentului spun că, de fapt, fiecare îi reproșa celuilalt că gândește inertial în logica Războiului Rece. Primul, atunci când insistă în extinderea Alianței Atlantice spre granițele Rusiei, deși aceasta nu mai este inamicul ereditar, al dispărutei URSS. Al doilea, atunci când vedea în scutul anti-rachetă instalat de SUA în Europa centrală sau în invitarea în cadrul NATO a unor foste republici sovietice, expresii ale vechii intenții americane de a îngrădi Rusia.

Cancelarul german Angela Merkel, pe de altă parte, îl susținea pe președintele georgian Saakashvili în conflictul împotriva Rusiei spunând că Georgia va deveni membră NATO – dacă o dorește, astfel încât integrarea acesteia în NATO nu este o problemă „dacă să se întâmple”, ci „când o sa se întâmple”, iar ministrul german al Apărării Franz-Josef Jung declara „conflictul din Caucaz nu a schimbat cu nimic șansele Georgiei de aderare la NATO”.

Concluzii

În ceea ce privește actuala politică internațională, aceasta nu poate fi încă disociată de actorii state, care rămân cei mai importanți pe scena internațională, dar nu trebuie subestimat nici potențialul transformator al actorilor nonstatali precum corporațiile economice, organizațiile sau chiar unii indivizi). Supremația militară și economică a SUA se bazează pe: superioritatea tehnologică și informațională. Este evident că în absența unei multipolarități puternice, Statele Unite sunt tentate de o unipolaritate temporară bazată pe sistemul statelor-pivot aliate și containment-ul polilor slabi în scopul menținerii avansului său societal.

Și celelalte societăți non-occidentale își modifică percepția: China începe să se „trezească” din somnolență și aspiră la statutul de putere mondială, iar containment-ul acestei țări pune efectiv în pericol stabilitatea nucleară mondială. O altă putere nesigură, dar ambițioasă este India hindusă, opusă astăzi Indiei musulmane (Pakistanului și Bangladesh-ului). Activitatea economică dintre Africa și Asia, în special dintre China și India, a devenit foarte prosperă. Dacă problemele și

dezechilibrele create sunt corect gestionate, acest angajament în creștere poate fi o oportunitate fără precedent pentru creșterea economică a Africii și pentru integrarea ei în circuitul economiei globale.

Unele probleme ale secolului trecut rămân actuale și în secolul XXI: protecția raselor, clivajul mondial între săraci – bogați, lupta pentru resursele neregenerabile sau competiția nucleară și cosmică.

În organizarea securității europene, actorii geopolitici urmăresc crearea unui sistem de securitate multietajat (UE, OSCE, NATO și ONU), în care angajarea pe un nivel sau mai multe se va face în funcție de specificul sarcinilor de securitate concrete. Astăzi, s-a ajuns la înțelegerea necesității corelării și îmbunătățirii cooperării între diferitele organizații de securitate.

Totuși, în ceea ce privește o soluție asupra noilor evenimente din Balcani, Uniunea Europeană nu are încă acea „voce unică”, pe care dorește cu tot dinadinsul să și-o atribuie, așteptând ONU să decidă în această problemă.

Bibliografie

[1] **Actul Final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, elaborat la Helsinki la 1 august 1975**, publicat în Buletinul Oficial nr. 92 din 13.08.1975

[2] BRANDL-GHERGA, Mariana, *Simbolistica editorialelor românești – sindromul Kosovo*

[3] RIVIÈRE Claude, *Structură și antistructură în riturile profane*, în vol. **Mituri, rituri, simboluri în societatea contemporană**, coord. Monique Segré, Timișoara, Amarcord, 2000.

[4] <http://civil.ge/eng/article.php?id=18941&search>.

[5] <http://www.avoconsult.ro/helsinki-act-final-de-la-helsinki-din-1975-conferinta-pentru-securitate-si-cooperare-in-europa.html>

PROLEGOMENE LA CONCEPTUL DE CONFLICTUALITATE

Liviu Gabriel GHITULEASA*
Anca-Andreea CÂRJAN**

Prin intermediul lucrării noastre, vrem să tratăm raportul dintre securitate și conflictualitate, atât din punctul de vedere al epistemologiei, cât și din cel al fenomenologiei.

Textul ce urmează a fi dezvoltat, se bazează atât pe aspecte care țin de teoria arhitecturii, cât și pe puncte de inflexiune cu spațiul vital economic.

Cunoașterea nu trebuie să fie o imagine dezinteresată a existenței. A trăi înseamnă a interpreta dintr-un punct de vedere uman, a da sens lucrurilor în raport cu noi înșine. De aceea, orice raport subiect-obiect, inclusiv cel cognitiv, implică elementul de valoare.

Atât gnoseologia, cât și epistemologia urmăresc să clarifice atât chestiunile privitoare la posibilitățile omului de a cunoaște realitatea cât și la mijloacele de obținere și verificare a cunoștințelor. Astfel, urmând raționamente de ordin hermeneutic, vrem să vedem cum este perceput conceptul de conflictualitate în raport cu cel de securitate și care este impactul sinergic al celor două față de societatea contemporană.

Pentru a putea vorbi despre societate trebuie să aducem în discuție atât probleme care țin de ordinul socialului cât și de natura spațiului public. Este interesant de observat în ce măsură există o legătură prin imanența socialului cu spațiul intramundan la nivelul epistemologic al contemporaneității.

Se nasc astfel întrebări despre natura existențială a spațiului public, despre forma publicitară a acestuia precum și opoziția sa față de spațiul privat. Referențialitatea privatului nu poate exista decât corelată etimologic cu termenul de privativ, ca o consecință a celui de-al doilea generată de primul.

Pentru a vorbi, așa cum ne-am propus, în termeni ontologici despre conflictualitate, este absolut necesar să *de-limităm* forma conceptuală a spațiului public. Abia după ce reușim să realizăm acest lucru, vom relaționa termenii rezultați unul cu celălalt în așa fel încât să deducem o concluzie generală asupra sistemului referențial pe care putem să îl aplicăm la cotidianitate prin prisma studiului de față. Evident că datorită caracterului oarecum limitat al acestui text, nu vom arăta și nu vom explica toate etapele folosite de noi în timpul redușiei fenomenologice, ci ne vom concentra doar spre a prezenta rezultatele și concluziile acesteia, asemenea unui ustensil dedicat analizei conceptuale.

Raportul *conflictualitate-securitate* trebuie văzut, cel puțin din punctul de vedere al epistemologiei, în mod obligatoriu prin prisma dihotomiei dintre *subiect și obiect*.

* Doctorand, arhitect, Școala Doctorală a Academiei de Studii Economice - București

** Doctorand, economist, Școala Doctorală „Spațiu, Imagine, Text, Teritoriu” a Universității de Arhitectură și Urbanism „Ion Mincu” – București

Datorită faptului că la nivelul socialului conflictualitatea se desfășoară și se manifestă raportându-se întotdeauna la spațiul public, în rândurile care urmează vom încerca să îl definim pe acesta și să vedem dacă există o conexiune între spațiul public, așa cum era acesta perceput în accepțiune antică, și felul în care ne este nouă cunoscut prin faptul că îl percepem în cotidian.

Pentru a facilita înțelegerea conceptelor pe care intenționăm să le utilizăm în continuare, vom încerca să explicăm în rândurile care urmează care este metoda și implicit raportul utilizat de noi în cazul diferențelor categoriale impuse de ideea de conflictualitate și cea de securitate.

Este de asemenea important să definim și să izolăm felul în care conflictualitatea, percepută în sens contemporan își găsește rezolvarea prin intermediul securității.

Astfel, datorită lărgirii conceptului de experiență în așa fel încât să includem în același timp și experiență categorială, rezultă o lărgire a conceptului de obiect. În aceste condiții se poate spune că are sens să vorbești despre un concept, doar dacă știi ce înseamnă să îl aduci la o prezență intuitivă.

Astfel, folosind conceptul lărgit de experiență, care cuprinde și variațiunea eidetică și utilizând în aceeași direcție conceptul lărgit de obiect, care include și esența, ne revine sarcina de a cerceta și a clasifica fiecare domeniu de obiecte din perspectiva legilor sale esențiale.

Referitor la acest lucru, putem fi de acord cu teoria lui Anton Hugli și a lui Poul Lubcke, prin care este explicat cum legile esențiale indică proprietățile ce îi revin în mod necesar și obligatoriu unui obiect, în cazul în care acesta trebuie să aparțină unui anumit domeniu. Aceste *legi* pot fi denumite și *legi ontologice* potrivit sensului pe care îl are ontologia ca logos asupra naturii ființării. În aceste condiții, nu este greșit când afirmăm că programul fenomenologic cuprinde viziunea unei clasificări ontologice a tuturor domeniilor obiectuale.

Urmărind acest raționament, suntem de acord cu faptul că, ontologia materială susține deosebirile esențiale care există între diferitele tipuri de obiecte.¹ Fiecare tip de obiect are astfel propria sa ontologie materială, care îi definește legitățile esențiale valabile precum și categoriile sale.

Relaționând la nivelul macroeidetic toate aceste structuri ale prezenței obiectuale, pentru a avea ca punct de pornire tocmai tema spațiului public, încă de la început putem afirma cu certitudine, că în antichitate și mai ales în societatea greacă, publicul era foarte strâns relaționat cu politicul, acest din urmă concept reprezentând

¹ Atât timp cât pentru susținerea raționamentului nostru vom accepta atât fenomenul conflictualității, cât și ideea de securitate, ca fiind niște obiecte de natură ustensilică, ce se pot încadra între niște limite clare și care se pot controla, atât din punctul de vedere al epistemologiei cât și din punctul de vedere al hermeneuticii contemporane.

În aceste condiții, raportarea conflictualității la o ontologie materială a obiectului trebuie acceptată și susținută ca fiind un mijloc de lucru foarte eficient utilizat după o serie de legi și categorii, pe care le vom denumi în continuare *legi esențiale*.

Astfel, intenționăm să folosim aceste *ustensile*, pe toată durata textului nostru, urmărind să folosim în paralel raționamente specifice tehnicii reducăției fenomenologice, pentru a ne îndrepta către dobândirea unei idei esențiale și a unor noi concepte valabile, ca fiind acceptate drept răspuns la problematica ridicată prin intermediul lucrării de față și specifică interesului cercetării noastre.

capacitatea și priceperea prin care un individ avea dreptul de a se implica în conducerea polisului.

Astfel, spațiul public antic era perceput drept un spațiu al excelenței, în care fiecare încerca să se autodepășească în fața semenilor săi. În aceste condiții, publicul, cu toată publicitatea care rezulta din aceasta, nu putea și nici nu avea rost să se manifeste în interiorul familiei, conceptul în sine fiind acceptat doar la nivelul vieții polisului.

În opoziție cu spațiul public era spațiul privat, înțeles la acea vreme ca fiind o consecință a privării sinelui și nu în ultimul rând a privării individului față de relația sa cu alți semeni egali asemenea lui, fiind cunoscut că, omului căruia nu i se permitea să pătrundă în domeniul public nu era considerat pe de deplin uman.

Cu toate acestea, în sens contemporan, cuvântul *privat* nu mai reprezintă la fel ca în trecut o stare de privire a ceva sau față de ceva, fapt ce a rezultat prin transformarea sferei private, ca efect al individualismului modern.

Urmărind acest fapt, nu doar din punctul de vedere al etimologiei, ci mai ales al alterității și îndepărtând orice urmă a anacronismului, rezultă că termenul de spațiu public, în care se poate vorbi despre conflictualitate, nu există în zilele noastre. În majoritatea cazurilor, la nivelul intramundaneității, este accentuată incertitudinea dintre spațiul public, care implicit poartă și simbolistica publicității ca metodă de deschidere imanentă a sa și spațiul comun, simțit și utilizat ca spațiu obiectiv al individualității materiale contemporane.

Abia acum, după ce am definit cu o oarecare acuitate spațiul public în accepțiune modernă, folosind deducții apofantice prin eliminarea oricărei posibilități prin care s-ar putea simți prezența aporiilor și am reușit să îndepărtăm orice înțeles abscons datorate comunității spațialității, putem vorbi despre raportul dintre putere și binomul conflictualitate-siguranță, pe fundalul libertății individualismului.

Ideea de conflictualitate, nu poate exista în sine, decât prin prisma intermediului unei prezențe intuitive în strânsă legătură cu un alt concept extrem de puternic, așa cum am afirmat și mai sus – cel al libertății.

Când a relaționat voința cu libertatea, Arthur Schopenhauer, o definea pe aceasta din urmă ca fiind ceva strict negativ. Acest lucru trebuie înțeles, prin intermediul prezenței “absenței oricărei stânjeniri și oricărei împiedicări; orice obstacol, în schimb, ca manifestare a unei forțe, trebuind să corespundă unei forțe pozitive.”²

Astfel, putem să încadrăm orice obiectualitate a sinelui în funcție de trei aspecte distincte ale obstacolului, după îngrădirea libertății fizice, a libertății intelectuale și nu în ultimul rând al libertății morale.

Urmărind ca expunerea noastră să fie suficient de comprehensivă, dar nu neapărat exhaustivă, vrem să arătăm de ce fenomenologia conflictualității se află la limita perceptelor cartezianismului, reieșind completitudinea rațiunii de a fi, prin faptul că se fundamentează și interacționează, urmărind cel puțin una dintre aceste trei direcții posibile, conflictualitatea apărând în momentul existenței unui raport de dezechilibru la unul din aceste paliere: fizic, intelectual sau moral.

² *Despre libertatea voinței*, Arthur Schopenhauer, Ed. Paideia, București, 2003.

Pornind de la definirea conflictualității și utilizându-ne de aceasta la nivelul referențialității teleologice, folosind-o ca pe un rezultat al transformării etimologice a termenului latin *conflictus*, explicat ca fiind treapta de maximă intensitate în evoluția contradicțiilor antagoniste și ajungând în contemporaneitate prin exprimarea acestuia prin prezența unui dezacord, nu putem decât să deducem drept *conditio sine qua non* că este în opoziție cu ideea de *securitas*, concept perpetuat continuu factual de-a lungul timpului în interiorul tuturor societăților, indiferent de nivelul lor de dezvoltare.

În acești termeni putem să vorbim despre starea de conflictualitate ca fiind o existență extinsă a termenului de *parergon*, situându-se conceptual după nivelul recunoașterii și cel al toleranței, atât timp cât clasificăm acceptarea ca fiind superioară printre valorile sociale celei din urmă. Așadar, înțelegem prin libertate *in-extenso*, orice formă de voluntariat cât și caracterul specific al acesteia, fiind exprimat prin voință intrinsecă.

Doar în măsura în care concepem un lucru ca fiind o consecință a unui temei *pre-dat*, putem să îl recunoaștem ca fiind necesar, dar și în sens invers, de îndată ce recunoaștem că un lucru decurge în calitate de consecință a unei rațiuni suficiente, pricepem ca este necesar; căci toate temeiurile sunt purtătoare de necesitate.³ De asemenea, pentru a ajunge la starea de echilibru dinamic al societății, ideea de conflictualitate își găsește răspunsul în generarea de efecte și mijloace specifice de contracarare a sa.

Pentru că nu ne-am propus să explicităm pe parcursul lucrării noastre toate aceste fenomene, ci să ne limităm la caracterul de prolegomene, vom vorbi doar despre limitele fenomenului de panopticon, ca sistem ce permite observarea dinspre interior către exterior a unui grup de subiecți, fără ca aceștia să știe *când* sunt supravegheați, astfel fiind posibil să se dezvolte un sentiment de *omnisciență invizibilă* - ca mod de a obține *putere de minte peste minte*.

Nu se poate vorbi despre panopticon decât odată cu dezvoltarea individualității componentelor societății moderne și a evoluției acestora prin parcurgerea timpului.

În aceste condiții, panopticonul este soluția și în același timp metoda generată de formele puterii ca răspuns la problemele securității și conflictualității care planează deasupra societății contemporane.

Am văzut deja că fundamentul conflictualității se regăsește prin prisma încălcării unor drepturi sau libertăți ale individului sau a unor grupuri de indivizi. Contracararea conflictualității se realizează prin stabilirea și elaborarea unor politici fiabile care să vizeze ideea de securitate.

Pornind de la conceptul general și îndreptându-ne către cazuri particulare, implicarea fenomenului libertății poate să prezinte un magnetism mai puternic sau mai slab, în funcție de domeniul pe care vrem să îl studiem. În general, putem admite că privarea de libertate poate să fie motivul și în același timp factorul care generează apariția conflictualității, dar, așa cum am arătat și în rândurile de mai sus, aceasta poate să fie relaționată la fel de puternic cu spațiul public, cu spațiul comun, cu spațiul social și economic.

³ Arthur Schopenhauer, op.cit., p.28.

Dacă la începutul lucrării noastre am vorbit despre ceea ce înseamnă public și implicit domeniul public, despre diferența contemporană între felul în care este perceput publicul în raport cu ideea de comun și nu în ultimul rând despre relația public-privat, acum vrem să ne îndreptăm atenția către esența privatului prin prisma conflictualității și să accentuăm latura sa privativă.⁴

Caracterul general al panopticonului transcede ideea de timp, reușind astfel să se *re-pleze* de fiecare dată în funcție de nevoile societăților în care este implementat.

Dacă la început acesta a fost răspunsul la necesitatea de a supraveghea indivizii încarcerate în sistemul penitenciar, fiind recunoscut drept o metodă opresivă, astăzi, este un procedeu la fel de important și de folositor, dar de această dată este perceput ca o tehnică de menținere a ordinii sociale în interiorul societății civile.

Datorită faptului că limita panopticonului și existența cunoașterii acestuia este foarte fragilă și metaforic vorbind, destul de casantă, chiar dacă este ceva necesar în orice mediu suficient de dezvoltat, poate să interacționeze foarte ușor în mod negativ cu ideea generală de libertate a individului și a individualității.

Cu toate acestea, dacă este găsită metoda potrivită prin care se poate implementa la nivelul socialului, acest ustensil poate să genereze o serie efecte pozitive. Inserția unui asemenea sistem de supraveghere, are rolul de a garanta sporirea nu doar a securității societății, ci mai ales a siguranței acesteia.

Prin extensia ideii de securitate, se poate identifica motivul pentru care oamenii sunt dispuși să renunțe la o serie de libertăți de care beneficiază, pentru a avea garantat un sistem al siguranței personale și familiale.

Efectul general, este acela de a induce o stare conștientă și permanentă de vizibilitate, ce ar putea garanta funcționarea automată a unei stări de siguranță continuă. Astfel, chiar dacă supravegherea nu este continuă ca acțiune, ea este permanentă prin intermediul efectelor sale.

Referitor la acestea, Michel Foucault, vorbea despre un “rol de amplificare al panopticonului [...]”. Astfel, privind global, se poate spune ca formele de disciplină sunt tehnici în vederea asigurării ordonării mulțimilor umane.”⁵

Din punctul nostru de vedere, această teorie se poate extrapola și se poate vorbi despre ea, mai ales la nivelul societăților occidentale, unde sistemul este omniprezent – în hypermarket, pe autostradă, în benzinării, în intersecții – prin intermediul tuturor camerelor de luat vederi amplasate într-o vastă rețea de supraveghere, al cărui flux de informații vine în sprijinul securității și siguranței individului și a societății.

Deși inițial conceput pentru a fi un sistem al opresiunii, odată cu trecerea timpului, sistemul panoptic s-a transformat în așa fel încât locul principiului “prelevare-violență”, a fost luat de ideea “blandete-producție-profit”, mai ales datorită faptului că un anumit număr de probleme nu putea să fie rezolvat de către vechea

⁴ Așa cum am anticipat în paragrafele anterioare, studiem conflictualitatea și raportul acesteia cu securitatea folosind ca exemplu sistemul de supraveghere al panopticonului, sistem conceput inițial pentru domeniul penitenciarelor, extins mai apoi la nivelul altor instituții ce aveau drept caracteristică principală marile aglomerări de indivizi – școala tip internat, spitalul, azilul – și ajungând până în zilele noastre la metode complexe și omniprezente de supraveghere a societății civile în folosul ei și pentru întărirea siguranței acesteia.

⁵ *A supraveghea și a pedepsi*, Michel Foucault, ed. Humanitas, București, 1997.

formulă a puterii-economie.

Pentru că regulile empirice solicită mai curând o utilizare și o cunoaștere experimentată personală, sunt ca atare folosite doar într-o astfel de utilizare. Având în vedere această stare a lucrurilor, va trebui să acceptăm faptul că ceea ce este specific cunoașterii științelor spiritului, nu este valabil și în cazul științelor inductive, existând o obiectivitate cu totul diferită, dobândită într-un mod cu totul aparte.

Putem să afirmăm că, deși în antichitate conceptul de *intentio*, avea doar sensul practic *de a-tinde-către*, *de a-avea-intenția-de-a-face-ceva*, în decursul lucrării noastre, prin metoda abordării epistemologice a subiectului și apelând la structura fenomenologiei intenționalității, am încercat să descriem un anumit tip de proprietate formală a conceptului. Prin prisma viziunii asupra relației dintre spațiul public-spațiul privat, sentimentul de libertate și cel al privării, conceptele pe care am încercat să le relaționăm, în așa fel încât să fie corelate într-o manieră sinergică unul cu celălalt, tot ceea ce ne este cunoscut din acest punct de vedere are o asemenea proprietate încât să fie un subiect expus cercetării.

Bibliografie

[1] FOUCAULT Michel, **A supraveghea și a pedepsi**, Editura Humanitas, București, 1997.

[2] SCHOPENHAUER Arthur, **Despre libertatea voinței**, Editura Paideia, București, 2003.

FORMAREA MANAGERILOR DIN CADRUL SISTEMULUI SECURITĂȚII NAȚIONALE

Nicușor MOLDOVAN*
Mihăiță NICULESCU-CIOCAN**

The complexity of the social, political and economic environment, globalization, major changes in different domains have led to proficiency in management. This refers to attracting and selecting highly specialized managers who can implement modern management methods, techniques and approaches that help achieve performance.

Managers' training has become of the essence lately. Technology has developed fast so it requires permanent training, which helps managers cope with this kind of changes.

Motto:

“Managementul oferă un viitor strălucit numai acelor care se specializează în acest domeniu”.

(George R. Terry)

Introducere

Experiența țărilor avansate demonstrează că succesele lor se datorează, în mare măsură, managerilor, care au devenit o forță în lumea contemporană. Edificarea unei societăți democratice și deschise implică incontestabil nevoia formării manageriale a cadrelor cu atribuții de conducere, care prin competențele lor vor promova un management democratic/participativ, orientat atât spre eficacitate profesională, cât și spre dimensiunea umană.

Complexitatea mediului social, politic și economic, procesul globalizării, schimbările de mare amplitudine și profunzime intervenite au declanșat unui amplu proces de profesionalizare a managementului. El implică atragerea, selecția și crearea în instituțiile din domeniul securității naționale a unui corp de manageri specializați, care să exercite funcții specifice, să aplice metode, tehnici și abordări moderne de management, care să conducă la obținerea performanței în organizații.

Atunci când ne referim la o perioadă de formare profesională în cadrul unei organizații, adeseori ne gândim la cursuri sau la seminarii desfășurate pe o perioadă de câteva zile. Există însă și alte activități care au o valoare educativă: documentarea într-un domeniu, rezolvarea unei probleme, ședința de schimburi de opinii etc. prin intermediul cărora fiecare participant învață activ. În mod similar, o organizație poate fi considerată o „instituție de formare” datorită desfășurării unei activități în cadrul ei. Menționăm faptul că în cadrul unei organizații va trebui să se acorde întâietate formării managerilor săi și apoi formării echipelor coordonate de către aceștia.

* Expert, Serviciul Român de Informații

** Serviciul Român de Informații

Nivelul de instruire al managerilor a crescut în ultimii ani într-o manieră deloc de neglijat. Evoluția rapidă a tehnologiei antrenează necesitatea perfecționării continue la care managerul este din ce în ce mai constrâns să se supună, cel puțin pentru a se menține.

Formarea managerilor în domeniul securității naționale se efectuează prin parcurgerea unor etape succesive. La început ea nu poate fi decât o inițiere și o deschidere către probleme, în general ignorate, ale lucrului în echipă. Foarte repede, ea trebuie să declanșeze nevoia de ști mai mult. Este atunci important ca formatorul să dispună de posibilități de a merge mai departe, prin antrenarea progresivă la desfășurarea activității în echipă, făcându-i pe participanți să evolueze prin ei înșiși. În general, în cadrul unui proces de pregătire, formatorul își păstrează un singur rol, cel de ghid și de consilier, urmând ca managerii să hotărască asupra evoluției individuale a cursanților și să ia asupra lor atribuția de a-i forma proprii colaboratori.

Sistemul securității naționale - delimitări conceptuale

Sistemul securității naționale se definește prin ansamblul mijloacelor, reglementărilor și instituțiilor statului român, care au rolul de a realiza, a proteja și a afirma interesele fundamentale ale României.¹

Interesele fundamentale ale României au caracter peren și transpartinic și sunt reprezentate de: “consolidarea locului statului român în comunitatea statelor democratice, păstrarea statului unitar, a integrității sale teritoriale, consolidarea regimului politic democratic, securitatea națională, întărirea performanței administrative, bunăstarea românilor, dezvoltarea unei economii de piață viabile”.² Din ele decurg obiectivele politicii externe, a căror realizare depinde de deciziile politice ale următorilor ani și de resursele alocate sau mobilizabile pentru susținerea obiectivelor de politică externă.

Sistemul securității naționale reprezintă integrarea organizatorică a instituțiilor și autorităților competente, asigurate financiar, material și tehnic, precum și totalitatea actelor normative specifice, în scopul menținerii integrității statului, a protejării populației, a drepturilor cetățenilor, a mediului înconjurător și în scopul asigurării stării de legalitate și stabilitate prin utilizarea instrumentelor politice, economice, diplomatice, dar și a celor militare.

Obiectivele principale ale sistemului de securitate națională sunt:

- prognozarea și depistarea riscurilor, amenințărilor, pericolelor, provocărilor și vulnerabilităților la adresa securității naționale, precum și aplicarea unui complex de măsuri pentru prevenirea și suprimarea acestora;
- crearea și pregătirea forțelor și mijloacelor implicate în acțiuni specifice pentru asigurarea securității naționale;
- conducerea și coordonarea forțelor și mijloacelor specifice în scopul asigurării securității naționale, în situații de pace, criză și la război.

¹ Strategia de securitate națională a României, București, 2007, <http://www.presidency.ro>.

² http://www.mae.ro/poze_editare/Repere_politica_externa.pdf

Sistemul securității naționale a României se compune din: Subsistemul conducerii; Subsistemul legislativ; Subsistemul de execuție; Subsistemul de asigurare (logistic).

a) *Subsistemul conducerii* se compune din: Președintele României, Parlament, Guvern, Consiliul Suprem de Apărare a Țării și Comunitatea Națională de Informații.

b) *Subsistemul legislativ* se compune din totalitatea legislației specifice care reglementează domeniul securității naționale.

c) *Subsistemul de execuție* se compune din instituțiile **specializate** cu atribuții în domeniul apărării, ordinii publice și siguranței naționale, respectiv: Departamentul securității naționale din cadrul Administrației Prezidențiale, Ministerul Afacerilor Externe; Serviciul de Informații Externe; Serviciul Român de Informații; Ministerul Internelor și Reformei Administrative; Ministerul Apărării; Serviciul de Protecție și Pază; Serviciul de Telecomunicații Speciale și Ministerul Justiției.

d) *Subsistemul de asigurare (logistic)* cuprinde totalitatea resurselor umane, financiare și materiale, precum și infrastructura specifică, implicate în asigurarea securității naționale a României.

Sistemul securității naționale și legalitatea activităților din cadrul său sunt supuse controlului și supravegherii, în condițiile legii³. *Controlul și supravegherea se realizează de către:* Parlament și comisiile parlamentare ale căror competențe și forme de control se stabilesc prin lege specială; Curtea de Conturi; Structurile interne pentru controlul legalității și asigurarea juridică a activității de informații, contrainformații și securitate; Organele judiciare, în cazurile și condițiile exprese prevăzute de lege.

De asemenea, unele instituții din cadrul sistemului securității naționale sunt supuse controlului comisiilor parlamentare speciale.

Structurile componente ale sistemului de securitate națională își desfășoară întreaga activitate în scopul garantării cetățenilor români exercitarea deplină a drepturilor și libertăților fundamentale, într-un climat de legalitate și stabilitate.

Formarea managerilor pentru structurile specializate din domeniul securității naționale

Formarea managerilor în cadrul unei structuri specializate din domeniul securității naționale se realizează atât prin cursuri specializate, cât și prin alte activități specifice, cum ar fi: seminarii de profil, documentări, rezolvarea unor probleme, ședințe, schimburi de opinii etc. Din punctul de vedere al desfășurării activităților în cadrul ei, fiecare structură poate fi considerată o „*instituție de formare*”. În fiecare structură trebuie să se acorde întâietate formării managerilor săi și apoi formării echipelor coordonate de către aceștia.

Apare pregnant nevoia formării de specialiști și profesioniști pentru toate nivelurile de management din cadrul structurilor din domeniul securității naționale. Începând cu Academiile categoriilor de forțe (incluzând aici și Academia Tehnică, Academia de poliție și Academia Națională de Informații) și continuând cu formele de pregătire ulterioare (licență, masterat, studii doctorale) desfășurate în cadrul

³ Legea securității naționale a României, proiect, 2007, <http://www.guv.ro>.

Universității Naționale de Apărare „Carol I”, personalul de specialitate are posibilitatea formării continue și perfecționării pregătirii teoretice, inclusiv prin activități de cercetare științifică ce vor contribui la dezvoltarea calităților și capacităților manageriale ale acestora. Noua generație de manageri din domeniul securității naționale este și trebuie în continuare să fie instruită într-o receptivitate și sensibilitate accentuată față de suportul cantitativ al deciziilor.

Succesul în managementul structurilor specializate din domeniul securității naționale se traduce prin combinația între competența profesională și inteligența emoțională necesară pentru a înțelege cum funcționează o organizație. Managementul unei structuri necesită, în prezent, calități profesionale care le depășesc pe cele clasice, de administrare sau de conducere a subordonaților. Rolul diferit jucat de funcția de formare a managerilor în cadrul fiecărei structuri din domeniul securității naționale influențează puternic eficacitatea sa.

Discuțiile libere de orice reticențe specifice relației de subordonare, inovația, continua preocupare pentru optimizarea activităților, precum și munca în echipă sunt doar câteva dintre ingredientele unui bun management. O persoană despre care spunem că s-a realizat profesional este considerată a fi un bun specialist. De fapt, în permanență, raportăm și apreciem oamenii după modul în care își practică meseria cu competență sau incompetență. În orice profesie suntem confrunțați cu doi poli ai competenței: succesul și eșecul profesional. Se poate spune că o persoană are un eșec profesional atunci când rezultatele muncii sale sunt considerate insuficiente în raport cu normele organizaționale.

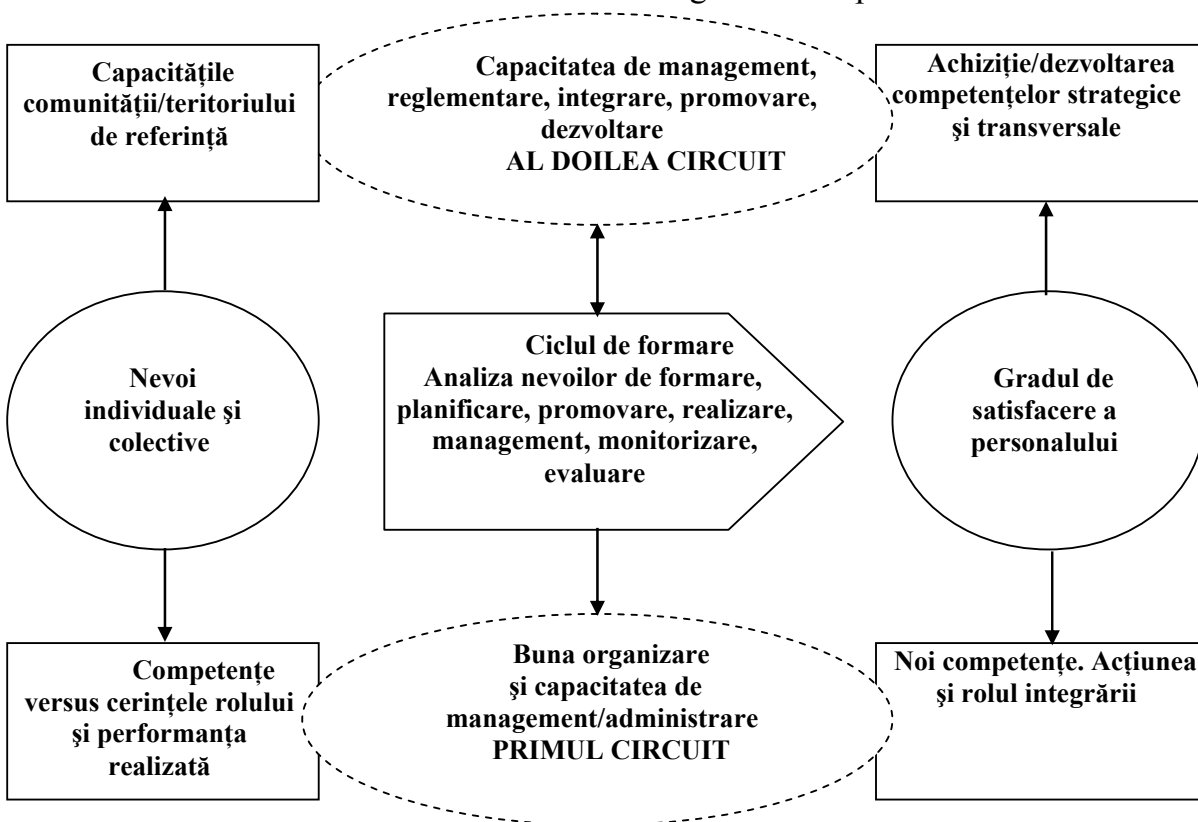
Trebuie menționat faptul că factorii de reușită nu sunt exact opusul factorilor de nereușită, absența unei dimensiuni profesionale determinantă a succesului într-o anumită activitate nu atrage după sine neaparat un eșec profesional. Motivele reușitei nu pot fi descifrate întotdeauna integral, pe când cele care atrag un eșec trebuie să constituie obiectul unei investigații.

Numeroși cercetători au fost preocupați în a desprinde anumite calități ale managerului eficient. O cercetare realizată de Vorweg (1971), concluzionează că pe măsură ce postul de conducere se situează la un nivel mai înalt cresc cerințele față de calitățile psihologice manageriale iar valoarea cunoștințelor profesionale rămâne în general aceeași.

Putem enumera următoarele calități psihologice ale managerului eficient:

- expunerea ideilor clar și convingător;
- realizarea de idei valoroase;
- promovarea disputelor științifice;
- receptivitatea la nou;
- posibilitatea de a stăpâni situațiile dificile;
- exigență cu sine însuși;
- stimularea inițiativei și activității pentru îndeplinirea sarcinilor;
- formarea conștiinței răspunderii la subordonați.

O variantă a unui ciclu de formare a managerilor este prezentată în continuare:

Alte studii și cercetări au evidențiat adjectivele care indică liderul eficient și cel ineficient și pe care le prezentăm, comparativ, în tabelul următor:

Adjective ale liderului eficient	< = >	Adjective ale liderului ineficient
Hotărât	< = >	Amabil
Agresiv	< = >	Conformist
Productiv	< = >	Rezervat
Informat	< = >	Agreabil
Activ	< = >	Conservator
Determinant	< = >	Grijuliu
Inteligent	< = >	Manierat
Creativ	< = >	Atent
Responsabil	< = >	Formalist
Întreprinzător	< = >	Curtenitor
Clar în gândire	< = >	Modest
Cu inițiativă	< = >	Ordonat

Problema conducerii, așa cum este ea întâlnită la toate nivelurile unei organizații, apare ca o activitate complexă, de multe ori fiind greșit redusă la o listă de calități considerate a fi determinante ale unui lider de succes. Calitățile liderului nu sunt de ajuns în rezolvarea problemelor eficienței. Liderul cu structură de

personalitate și experiență profesională sunt doar părți ale succesului. Foarte important este modul în care aceste calități sunt valorificate în diferite contexte ale conducerii, denumite mecanisme procesuale.

Responsabilitățile managerului unei structuri specializate din domeniul securității naționale îl aduc pe acesta în situația de a lua în considerare nu numai funcția sa tehnică și cea de transmitător de informații, dar și pe cele de lider, de animator, de formator, de consilier și ascultător al celor pe care îi are în subordine. Procesul de conducere al unei structuri face ca managerul ei să fie atât purtătorul de cuvânt, cât și „*dirijorul*” acesteia. El trebuie să creeze, să dezvolte, să mențină o ambianță și un climat care vor constitui spiritul de echipă al membrilor săi. Pentru aceasta, el trebuie să dispună de cunoștințe umane și psihologice care să îi permită cunoașterea celor cu care cooperează și să întrețină, într-o emulație sănătoasă, concertarea și dinamica de grup.

Pe baza acestora s-au întocmit liste ale comportamentului eficient, foarte utile, care sintetizează stilul de acțiune al managerului eficient:

- planifică și organizează efectiv;
- urmărește obiectivele în mod realist;
- deciziile sunt luate împreună cu grupul, dar își asumă responsabilitatea pentru ele;
- acționează prin delegare;
- se bazează pe încrederea în oameni;
- cooperează și coordonează cu eficiență;
- motivează personalul spre muncă.

Așadar, persoana cu structura sa de personalitate prin mecanismele procesuale dau anumite rezultate, produse. Menționăm câteva produse eficiente în ordine descrescătoare:

- eficiență organizațională 60%;
- productivitate înaltă 60%;
- profit maximizat 48%;
- dezvoltarea organizației 43%;
- conducerea activităților 38%;
- stabilitate organizațională 17%.

Aceste șase obiective organizaționale au fost identificate de către Campbell în anul 1970, în urma chestionării a 1.072 de lideri. Primele trei obiective se presupune că ar reprezenta indicatorii de bază ai conducerii eficiente. Menționăm că, referirea se face pentru organizațiile din S.U.A. Pentru ca rezultatele practice să fie eficiente și complete trebuie ca persoana, mecanismele procesuale și produsul să fie tratate împreună, ca un tot. Individul, în rolul său de conducător vine cu o anumită inteligență, aptitudini, deprinderi, interese, personalitate, atitudini, expectanțe, preferințe de stimulare, dar performanța în munca de conducere este determinată și de o serie de variabile situaționale și de un climat organizațional.

Rezultatele organizaționale sau consecințele activității de conducere sunt un index global al eficienței în care sunt incluse elemente de promovare, premiere, productivitatea muncii etc.

Aprecierea eficienței sistemului de conducere are un caracter dinamic, el ține seama de modificările cerințelor sarcinilor date de scurgerea timpului, de evoluția tehnologică.

Putem aprecia că eficiența managerială care are la bază atât individul cu particularitățile sale personale cât și strategiile organizaționale, conduce la rezultate dezirabile atât pentru organizație cât și pentru membrii ei.

În cadrul unei organizații va trebui să se acorde întâietate formării managerilor săi și apoi formării echipelor coordonate de către aceștia.

Nivelul de instruire al personalului a crescut în ultimii ani într-o manieră deloc de neglijat. Evoluția rapidă a tehnologiei antrenează necesitatea perfecționării continue la care managerul este din ce în ce mai constrâns să se supună, cel puțin pentru a se menține. Formarea managerilor unei organizații trebuie să aibă în vedere, însă, următoarele aspecte:⁴

- noutățile științifice în domeniul managementului;
- necesitatea comunicării;
- orice manager poate fi formator;
- formare și auto-formare.

Orice manager, înainte de a conduce o echipă, trebuie să fie recunoscut ca lider al acesteia, respectiv ca persoana a cărei misiune este de a anima, de a forma, de a conduce, și de a consilia personalul din subordine. Pentru a-și putea îndeplini cu succes aceste roluri de animator, formator, gestor și consilier, fiecare manager trebuie să-și îmbogățească cunoștințele în aceste domenii prin intermediul unor programe de formare profesională.

Dar dacă liderul este conștient că pentru munca în echipă fiecare trebuie să-i accepte pe ceilalți și să știe cum să-i asculte, atunci el va fi convins de faptul că stabilirea relațiilor de grup necesită o formare umană plină de răbdare și perseverență a oamenilor din grupul respectiv.

În concluzie, planificarea și punerea în operă a unei acțiuni de formare este o operațiune complexă, atât din punctul de vedere al concepției sale cât și din cel al opțiunilor pedagogice, iar reușita sa depinde de cunoștințele pe care le posedă responsabilul asupra parametrilor situațiilor concrete succesive.

Trebuie ca managerul-formator să fie expert în cunoașterea și practica diverselor metode oferite de pedagogia adulților, ca și să fie la înălțime în toate rolurile sale, adică cvadruplul rol de animator, formator, administrator și consilier, spre care îl antrenează evoluția rapidă a organizațiilor în care el se implică și a structurilor sociale contextuale.

Perfecționarea profesională a managerilor din sistemul securității naționale

Perfecționarea managerilor ca manageri devine o practică tot mai des întâlnită, peste tot în lume. Se apreciază că, pe această cale, cresc șansele de realizare a

⁴ Iulia Chivu, Dan Popescu – *Formarea profesională integrată în activitate*, <http://mmq.ase.ro>, p. 48.

performanțelor, și de scoatere a lor într-o măsură tot mai mare de sub influența factorilor de mediu.

S-a observat însă că nu în toate situațiile procesul de perfecționare a managerilor prin programe de pregătire dă ulterior rezultatele anticipate. În urma unor analize realizate în acest sens s-a ajuns la concluzia că eșecul se datorează în cele mai multe cazuri unei abordări necorespunzătoare a procesului de instructiv-educativ.

Perfecționarea managerilor reprezintă o modalitate prin care se asigură schimbarea sistematică a comportamentului subordonaților, pregătindu-i astfel încât să poată obține performanțele solicitate de posturile ocupate. Perfecționarea este orientată pe persoană și are drept scop îndeplinirea, în cât mai bune condiții, a responsabilităților, în acord cu standardele organizației.

Perfecționarea profesională diferă de la o instituție la alta, de la o structură la alta și, în cadrul aceleiași structuri, de la o organizație la alta.

Unele organizații acordă o atenție mai scăzută perfecționării profesionale. Ele caută, de regulă, personal pregătit. Dacă într-o astfel de organizație este întră o persoană mai puțin pregătită, atunci ea este perfecționată de o altă persoană, iar managerul sau liderul verifică periodic gradul de asimilare a noilor cunoștințe sau deprinderi practice.

Alte organizații au programe extinse de perfecționare profesională, pentru diferite orizonturi de timp. Un instrument util de planificare a perfecționării în astfel de organizații îl constituie posibilitățile de promovare și necesitățile de pregătire a personalului. În stransă corelare cu necesitățile organizației, dar și cu posibilitățile de promovare se pot dezvolta programe specifice.

Majoritatea activităților de perfecționare a personalului din organizațiile din domeniul securității naționale sunt subscrise uneia sau mai multora din următoarele domenii:

Perfecționarea capacității funcționale. Ținerea la curent cu noile evoluții și perfecționarea cunoștințelor și deprinderilor în domeniul propriu de activitate formează baza unei perfecționări continue a managerului din domeniul securității naționale. Multe activități de instruire și perfecționare dintr-o organizație de management sunt îndreptate spre acest obiectiv.

Stăpânirea unor domenii noi. Un manager poate să-și însușească subiecte noi complementare domeniului său de bază pentru a-și lărgi capacitatea de a realiza proiecte care se referă la câteva funcțiuni ale conducerii, poate în vederea obiectivului de a fi consultant care se pricepe la toate, capabil să conducă echipe mixte de specialiști funcționali, să acționeze în calitate de manager în probleme de conducere generală și să realizeze studii de diagnostic pentru instituții și alte organizații. Un alt motiv de a învăța lucruri noi poate fi intuiția organizației de consultanță de a activa în domenii tehnice noi. Multe organizații preferă să-și transfere managerii mai dinamici, familiarizați cu filozofia și practicile acesteia, la aceste activități noi, decât să folosească pentru ele personal proaspăt intrat în organizație.

Perfecționarea comportamentului și a capacității de management de proces. Experiența a demonstrat, în mod amplu, că instruirea inițială a unui nou manager este doar un prim pas în dezvoltarea capacității necesare pentru a diagnostica, înțelege și influența comportamentul uman în organizații. Continua perfecționare a tuturor

managerilor se referă deci la modul în care consultanța în management stimulează relațiile umane, inclusive relațiile eficiente dintre manager și subordonat, la rolul managerului în schimbarea organizațională și la capacitatea de management de proces necesară pentru diverse instituții.

Pregătirea pentru evoluția în carieră. Aceasta include evoluția personală necesară pentru funcțiile de conducere. Progresul în carieră necesită folosirea unei abordări mai largi și perfecționarea competenței tehnice în câteva domenii.

Concluzii

Exercitarea managementului structurilor specializate din domeniul securității naționale urmărește îndeplinirea cantitativă și calitativă a tuturor obiectivelor stabilite pentru fiecare structură în parte. Calitatea eficienței managementului este concretizată pe fundamentarea riguroasă a obiectivelor stabilite sau propuse și, mai ales, pe gradul lor de realizare dat de volumul și structura resurselor consumate pe unitatea de efect obținut.

Persoanele cu funcții de conducere, și mai ales managerii structurilor din domeniul securității naționale iau constant decizii atunci când realizează funcțiile de previziune, organizare, coordonare, antrenare și control.

Planificarea și punerea în operă a unei acțiuni de formare a managerilor este o operațiune complexă, atât din punctul de vedere al concepției sale cât și din cel al opțiunilor pedagogice, iar reușita sa depinde de cunoștințele pe care le posedă responsabilul asupra parametrilor situațiilor concrete succesive.

Dacă managerul este conștient că pentru munca în echipă fiecare trebuie să-i accepte pe ceilalți și să știe cum să-i asculte, atunci el va fi convins de faptul că stabilirea relațiilor de grup necesită o formare umană plină de răbdare și perseverență a oamenilor din grupul respectiv.

Înșușirea unor cunoștințe specifice privind organizarea modului propriu de viață, formarea de capacități și comportamente manageriale corespunzătoare, de abilități generale de acțiune în contextul exigențelor timpului și aspirațiilor noastre este un deziderat și nicidecum nu poate fi minimalizat, fapt ce necesită un program național de promovare a unei culturi manageriale, realizarea căruia va facilita sporirea eficienței la nivelurile personal, organizațional, managerial. În această acțiune majoră un rol primordial revine profesionalizării activității de formare a managerilor.

Bibliografie

[1] BĂCANU Bogdan – Practici de management strategic, Editura Polirom, Iași, 2006.

[2] CHIVU Iulia, POPESCU Dan, Formarea profesională integrată în activitate, <http://mmq.ase.ro>.

[3] IACOB Dumitru, CISMARU Diana-Maria – Organizația inteligentă, Editura comunicare.ro, 2002.

[4] NICOLESCU Ovidiu, NICOLESCU Ciprian, Cum să fim performanți în viață și în afaceri, Educație interprenorială, Editura Economică, București, 2006.

[5] SAVA, Ionel-Nicu, Studii de securitate, Editura Centrului Roman de Studii Regionale, București, 2005.

[6] STANCIU Ștefan, LEOVARIDIS Cristina, IONESCU Mihaela, STĂNESCU Dan, Managementul resurselor umane, Editura comunicare.ro, București, 2003.

[7] VERBONCU Ion, ZALAMAN Michael, Management și performanțe, Editura Universitară, București, 2005.

[8] ***Strategia de securitate națională a României, București, 2007, <http://www.presidency.ro>.

[9] ***Legea securității naționale a României, proiect, 2007 - <http://www.guv.ro>.

[10] ***Programul de guvernare 2005 – 2008, <http://www.guv.ro>.

[11] ***Carta Albă a securității și apărării, București, 2004, <http://www.mapn.ro>.

CONFLICTELE ÎNGHEȚATE ȘI SECURITATEA NAȚIONALĂ A STATELOR DE PROXIMITATE

Dr. Petre DUȚU*

The frozen conflicts are a reality of our days. They have negative impact on national security of the neighbour states. There are two reasons for generating and making them topical: separatist movements in some states and some of the strategic interests of the great powers.

In addition, the frozen conflicts have negative influence on the promotion of the national interests and values of both states that are directly implicated and proximity states.

Cuvinte cheie: conflict, separatism, interes, caracteristici, impact, securitate.

1. Considerații preliminare privind conflictele înghețate

Astăzi, conflictele înghețate reprezintă o realitate de netăgăduit. Ele au primit acest nume deoarece acordurile de încetare a focului încheiate între părțile implicate nu au reglementat și *statutul politic al provinciilor* care-și reclamă, încă, astăzi, independența.

Două, se pare că, sunt motivele principale ale acestor fenomene de natură complexă. Un prim motiv îl constituie *separatismul politic*, adică acel tip de mișcare socială, care animă în unele state un segment relativ însemnat de populație. Acesta din urmă, din rațiuni diferite, dorește „ruperea teritoriului pe care locuiesc” de statul de apartenență și constituirea unei noi entități statale autonome, independente politic și de sine-stătătoare. De exemplu, pe continentul european, este cazul Transnistriei (entitate de pe teritoriul Republicii Moldova și Osetiei de Sud (entitate de pe teritoriul Georgiei) care a fost recent recunoscută (26.08.2008) de către Rusia, ca stat independent și autonom. Practic, se asistă la manifestarea puternică a separatismului politic în statele care s-au destrămat după 1990. Este vorba, înainte de toate, de URSS și Iugoslavia.

Desigur, există și în alte state europene manifestări separatiste. „În prezent, se observă procese de integrare și de separare în Europa. Potrivit estimărilor experților, mai mult de 10 noi state sunt teoretic susceptibile să apară pe Vechiul Continent în secolul XXI”¹.

Țara Bascilor este exemplul cel mai tradițional de separatism european. Spania numără circa 2 milioane de basci care locuiesc în cele trei provincii numite Țara Bascilor. Această regiune se bucură de drepturi mai largi în raport cu celelalte regiuni ale Spaniei, nivelul de viață al populației sale depășește media din țară, limba bască are statut de limbă de stat. Totuși, partizanii separării de Spania au pretenții din ce în ce mai mari privind drepturile pe care statul spaniol să le acorde.

Franța a acumulat o bogată experiență de luptă împotriva separatismului pe

* Cercetător științific gr. II, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate/Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

¹ *Foyers de séparatisme: l'Europe ne fait pas exception*, <http://fr.rian.ru/analysis/20071224/93983387.html>

teritoriul său, înainte de toate în Corsica, insulă din Marea Mediterană. Grupările naționaliste din Corsica sunt foarte active încă de la mijlocul anilor 1970. Astăzi, insula are un statut special în cadrul statului francez.

În Italia, tendințele separatiste sunt foarte puternice în regiunile industrializate din Nord.

La rândul său, Belgia se confruntă cu fenomenul separatist. Ea ar putea fi divizată în nordul flamand (ai cărui locuitori vorbesc olandeza) și Sudul valon (francofon).

Cea de-a doua sursă a conflictelor înghețate o reprezintă *interesele strategice ale marilor puteri în regiunea respectivă*. În acest sens, conflictele din Transnistria, Osetia de Sud și Abhazia par a fi strâns legate de interesele strategice ale Rusiei în aceste spații geografice, în timp ce conflictul din Kosovo răspunde intereselor strategice în regiune ale SUA.

Este evident că asupra securității naționale a oricărui stat aflat relativ în apropierea conflictelor înghețate, acestea din urmă exercită un impact *semnificativ* și *consistent*. Impactul este *semnificativ* pentru că afectează toate componentele securității naționale, în mod neîntrerupt, la fel cum este și riscul de securitate reprezentat de conflictul respectiv. Atributul *consistent* derivă din intensitatea cu care conflictul înghețat influențează securitatea națională, în întregul său, dar cu precădere asupra componentei umane.

Din punct de vedere sociologic, orice conflict, indiferent că este social, militar, politic, interpersonal etc., în evoluția sa parcurge obligatoriu etapele următoare: *dezacordul; confruntarea; escaladarea; de-escaladarea; rezolvarea*². În cazul conflictului armat înghețat, evoluția acestuia este oprită, prin diverse metode și instrumente adecvate, fie de către beligeranți, fie de terțe părți, el rămânând așa un timp variabil. Practic, dacă condițiile și motivele stopării evoluției sale se schimbă atunci el reizbucnește cu și mai multă forță. Aceasta întrucât actorii implicați direct vor să ajungă la soluționarea sa, adică acesta să parcurgă, de fapt, etapele sau etapa la care a fost anterior oprit. Chiar dacă intervin alți actori - statali și non statali -, aceștia cu greu, mai pot face ceva pentru stoparea violențelor și crearea climatului propice rezolvării sale.

Orice conflict înghețat are la originea sa interesele părților implicate, interese, de regulă, divergente. De aceea, dacă nu se găsește o soluție adecvată pentru satisfacerea pe cale non violentă a intereselor aflate în joc se ajunge invariabil la conflict deschis ce poate lua forma unui conflict violent susținut inclusiv prin mijloace militare.

În zilele noastre, exemple de acest fel sunt suficiente. Printre acestea se pot aminti: Kosovo, Transnistria, Osetia de Sud și Abhazia. În acest context, securitatea națională a fiecărui stat din vecinătatea zonelor de conflicte înghețate este influențată puternic negativ. În rândul acestor state se numără și România, a cărei securitate națională este afectată semnificativ și consistent de toate conflictele înghețate din ex-Iugoslavia și fosta Uniune Sovietică.

² Cătălin ZAMFIR, Lazăr VLĂȘCEANU (coordonatori), Dicționar de sociologie, București, Babel, 1998, pp. 128-129.

2. Caracteristici ale conflictelor înghețate de pe continentul european

Analiza unor conflicte înghețate de pe continentul european, de exemplu, – Kosovo, Transnistria, Osetia de Sud și Abhazia, - permite evidențierea principalelor lor caracteristici.

În opinia mea, printre caracteristicile definitorii ale conflictelor înghețate menționate se numără următoarele:

a) ele *au apărut după dezintegrarea unor state de tip federativ*, proces produs după 1990. Este vorba aici de Iugoslavia și de URSS, ambele state fiind constituite după încheierea Primului Război Mondial iar împărțirea lor în state „unionale” s-a făcut după criterii „politice”, conforme cu ideologia celor aflați la conducerea statelor respective. Practic, când s-au constituit noile entități unionale sau federative nu s-a ținut seama de criterii etnice, lingvistice, de aspirațiile locuitorilor de pe aceste teritorii sau de forma lor administrativă anterioară constituirii statelor de tip federativ. De fapt, s-au conturat noile „state unionale” în așa fel încât sentimentul național și al apartenenței la un popor anume (adică cu un trecut și o istorie proprie) să dispară și să se formeze sentimente față de statul nou creat (adică de poporul „iugoslav” și de poporul „sovietic” creații ale unor minți bolnave, în opinia mea);

b) *izbucnirea și derularea unui „război” între forțele militare și/sau de ordine publică ale statului și forțele paramilitare ale separatiștilor*. Acesta a fost cazul în Kosovo, în Transnistria, în Osetia de Sud și Abhazia. Astfel, în 1992, a izbucnit un „război civil” între forțele Ministerului de Interne ale R. Moldova și forțele paramilitare ale separatiștilor din Transnistria. Conflictul armat s-a încheiat nedecis, prin semnarea unui acord de încetare a focului fără a soluționa litigiul dintre beligeranți. La fel au evoluat lucrurile și în Osetia de Sud și Abhazia;

c) *maniera ambiguă în care s-au încheiat aceste războaie*³. De fapt, în cazul fiecăruia dintre aceste conflicte s-a semnat, la intervenția comunității internaționale, un acord de încetare a focului dar nu s-a **definit și statutul politic al respectivelor entități statale** rezultate în urma separării de statul de apartenență. Cu excepția provinciei Kosovo⁴ care și-a declarat, în februarie 2008, unilateral independența și aceasta i-a fost recunoscută de o serie de state, printre care SUA, Franța, Marea Britanie, Germania, Italia, Belgia, celelalte entități separatiste nu au fost recunoscute de către comunitatea internațională, până în august 2008, ca state independente politic și autonome. După re izbucnirea conflictului armat dintre Georgia și Osetia de Sud, în 8 august și „încheierea” acestuia după câteva zile de lupte, Rusia a recunoscut independența Osetiei și a Abhaziei. Peste câteva zile, și Nicaragua a declarat că

³ Vezi: Dosar: aproape totul despre Transnistria (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html, Dr. Petre DUȚU, *Conflictul transnistrean-permanent sursă de instabilitate în zonă*, în volumul Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România, Sesiune anuală de comunicări științifice, București, 25 XI.2004, București, Editura UNAp, 2004, Dr. Petre DUȚU, *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre*, în volumul Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre, a V – a sesiune științifică internațională, 21-22 noiembrie, București, 2005, București, Editura UNAp, 2005, L'histoire du conflit sud-ossète, <http://www.caucaz.com/home/depeches.php?idp=1819&PHPSID=1924d9aee9246f77d5f7c649118b80f4>.

⁴ Urška MAVRIC, Kosovo independent..., http://www.observatorcultural.ro/*articleID_19297-articles_details.html.

recunoaște independența celor două provincii separatiste;

d) entitățile separatiste deși nu sunt recunoscute de către comunitatea mondială, *ele sunt totuși subiecte ale dreptului internațional*. De exemplu, din 1992, Republica Moldovenească Transnistreană (RMT) este un stat de sine-stătător, chiar dacă el nu a fost recunoscut de comunitatea internațională. Astfel, RMT are propriile sale instituții, armată, poliție, monedă și chiar servicii secrete. În plus, în ciuda blocadei politice, Transnistria depășește dificultățile economice datorită atât industriei moștenite de la Uniunea Sovietică, cât și a ajutorului primit, în prezent, de la Rusia. De fapt, Transnistria întreține relații comerciale cu toți cei interesați de produsele sale industriale și de facilitățile fiscale oferite.

De asemenea, Osetia de Sud și Abhazia cunosc o cvasi-independență în raport cu Georgia după luptele violente ce au avut loc la începutul anilor 1990 și populația lor susține adesea, așa cum a făcut-o și kosovarii, că este imposibil să trăiască împreună cu Tbilisi. O situație similară se întâlnește în Nagorny Karabakh, o regiune rebelă din Azerbaïdjan;

e) *aceste conflicte pot reizbucni în orice moment prielnic, revenind la forma violentă de la începutul ostilităților*. Luptele dintre forțele armate georgiene și forțele militare ale separatiștilor din Osetia de Sud, consistent sprijinite de trupe militare ale Rusiei, începând cu 8 august 2008 demonstrează elocvent această posibilitate;

f) *propunerile de soluționare a acestor conflicte venite atât din partea beligeranților, cât și comunității internaționale dau impresia că nu se dorește, în realitate, ca ele să se rezolve într-o formă acceptată de cei implicați*. Dacă se analizează soluțiile propuse pentru rezolvarea echitabilă și definitivă a conflictului transnistrean de diferiți actori statali și non statali se constată că, de fapt, se caută perenizarea sa și nu încheierea sa o dată pentru totdeauna. „Comportamentul bizar al Chisinaului din acele zile (este vorba de declararea independenței R. Moldova în august 1991 în raport cu URSS) ne face să credem că conflictul nici nu s-a dorit soluționat, astfel guvernării moldoveni căpătând o garanție pentru evitarea unirii cu România. Ulterior Rusia s-a opus închiderii conflictului tot din aceleași considerente. Și Ucraina este foarte interesată în menținerea unei situații tensionate în Republica Moldova, deoarece în acest fel Chișinăul și-a deviat atenția de la problema celor 500 mii de români ucraineni și a contestatei frontiere moldo-ucrainene”⁵;

f) *implicarea directă a marilor puteri, și aici am în vedere Rusia, SUA și UE, în derularea conflictelor armate ce au devenit ulterior conflicte înghețate*. De exemplu, Rusia, prin intermediul forțelor sale armate dar și al diplomației s-a amestecat și se amestecă consistent în conflictele din Transnistria, Osetia de Sud, Abhazia, Nagorno-Karabakh. La rândul său, SUA și UE s-au implicat și se implică în conflictele din ex-Iugoslavia, în special în Kosovo, prin susținerea, în plan militar, material, moral și diplomatic a separatiștilor kosovari. De asemenea, faptul că SUA au fost printre primele state ce au recunoscut independența provinciei Kosovo exprimă sprijinul direct pe care l-au oferit și continuă să-l ofere acesteia în detrimentul Serbiei, stat

⁵ Oleg Serebrian, Conflictul transnistrean: geopolitica și geoistorie, dosar: aproape totul despre Transnistria (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html.

independent și membru recunoscut al comunității internaționale.

3. Impactul conflictelor înghețate europene asupra securității naționale a României

Securitatea națională a țării noastre este puternic afectată de existența tuturor conflictelor înghețate de pe continentul european. Motive pentru susținerea unei astfel de afirmații sunt, în opinia mea, suficiente și convingătoare. Astfel, printre principalele riscuri și amenințări care pot pune în pericol securitatea națională a României, valorile și interesele sale ca stat membru al comunității europene și euro-atlantice se numără și *conflictele regionale*⁶. Astfel, sursa citată, apreciază că prin numărul lor mare, așa-numitele „conflicte înghețate” din această regiune, alături de alte stări tensionate, dispute teritoriale, tendințe separatiste și situații de instabilitate prezente în proximitatea strategică a României, generează incertitudine strategică, determină irosirea multor resurse și perpetuează sărăcia. Ele alimentează, de asemenea, alte forme de violență și criminalitate și favorizează terorismul internațional.

Un alt efect al prezenței conflictelor înghețate în vecinătatea țării noastre îl constituie *amplificarea responsabilităților României*, datorită dublului său statut de membru NATO și UE, în ceea ce privește *monitorizarea continuă, atentă și riguroasă a evoluției conflictelor înghețate* din Kosovo și Transnistria, îndeosebi. Acest lucru semnifică alocarea de resurse umane, materiale și financiare de către statul român pentru a cunoaște oportun și operativ starea și tendințele de evoluție a conflictelor menționate.

O altă consecință a prezenței conflictelor înghețate în proximitatea României pentru securitatea sa o reprezintă influența negativă a acestora asupra dimensiunilor economică, culturală și umană ale acesteia. În plan economic, prezența unor stări tensionale și a unor raporturi politice și economice confuze între statele din regiune se răsfrânge nefavorabil asupra schimburilor economice reciproc avantajoase, în special, în materie de resurse energetice. De exemplu, reizbucnirea conflictului armat între Georgia și Osetia de Sud periclitizează punerea în practică a unor proiecte privind transportul, prin conducte, a petrolului și a gazelor din regiune spre centrul continentului, proiecte care ar fi avantajat și România. Astfel, candidații la președinția americană - republicanul John McCain și democratul Barack Obama - au denunțat obiectivul ascuns al Rusiei în acest conflict armat: ștergerea Georgiei de pe harta energetică și astfel impunerea Federației Ruse ca singurul și unicul teritoriu de tranzit al hidrocarburilor ce provin din țările producătoare din Asia Centrală și Caucaz⁷. Cea de a doua mare conductă de țiței, Baku-Tbilisi-Ceyhan (BTC), ce leagă câmpurile petroliere caspice cu portul turc Ceyhan, în Mediterana, ce trece prin Azerbaidjan și sudul Georgiei, a fost închisă la începutul lunii august 2008 din cauza unei explozii pe partea de oleoduct situată în Turcia de est. În plus, British Petroleum (BP) a anunțat închiderea din 12 august 2008 a oleoductului Western Route Export Pipeline (WREP)

⁶ Strategia de securitate națională a României, http://www.afas.ro/safa_files/ssnr.pdf, p.7.

⁷ Georgie – Russie, les enjeux de la crise, <http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2008-08-15-Georgie>, p.2.

și a gazoductului South Caucasus Pipeline (SCP) pe motivul conflictului armat dintre Georgia și Osetia de Sud. Totodată, conflictul armat din Georgia a eliminat-o, pentru moment, pe aceasta ca rută alternativă securizată pentru conductele ce transportă petrol și gaze din Asia Centrală spre Mediterana. Prin urmare, aici are de câștigat tot Rusia pe teritoriul căreia vor trece conductele de petrol și gaze din Asia Centrală spre Europa.

În plan cultural, conflictul din Transnistria afectează negativ relațiile dintre Chișinău și București. Astfel, deși, România alocă locuri în liceele și facultățile sale pentru tinerii din R. Moldova, în prezent, cei care vor să urmeze asemenea cursuri în țara noastră o fac în mod individual, fără implicarea guvernului de la Chișinău. Totodată, atitudinea favorabilă a Bucureștiului față de viitorul european al R. Moldova este interpretată de către guvernul moldoveni ca un amestec în treburile lor interne. De aceea, în ultimi ani se asistă la o tensionarea a relațiilor, îndeosebi politice, între București și Chișinău⁸.

În același timp, existența conflictelor înghețate în vecinătatea României creează **acesteia îngrijorări și preocupări de menținere a unui climat psihosocial, a unei coeziuni sociale înalte și a unui consens național adecvat în sânul populației țării.** De exemplu, după proclamarea unilaterală a independenței de către provincia Kosovo, în februarie 2008, independență pe care România nu a recunoscut-o, au apărut în mass-media de la noi și din străinătate o serie de materiale referitoare la Transilvania⁹. Mai mult decât atât, liderii maghiarilor din România au solicitat guvernului român să recunoască imediat autodeterminarea Kosovo. Președintele UDMR Marko Bela a precizat că România nu trebuie să amâne recunoașterea provinciei, iar radicalii din Harghita și Covasna au susținut că autonomia Ținutului Secuiesc reprezintă o necesitate. „Rusia se opune categoric independenței unilaterale a provinciei Kosovo. Asta va încalca legislația internațională și va avea consecințe imediate pentru Balcani și restul lumii. Există îngrijorări potrivit cărora Kosovo stabilește un precedent pentru eventuale mișcări de independență în regiunea Abhazia din Georgia, în regiunea Transnistria din Moldova și în zona Transilvania din România”¹⁰, a declarat pentru Euronews președintele rus, Vladimir Putin.

Evoluția ulterioară a evenimentelor de după proclamarea independenței de Kosovo se poate spune că, pe de o parte, a infirmat estimările președintelui Putin privind Transilvania, și, pe de altă parte, le-a confirmat pe cele referitoare la Abhazia și Osetia de Sud cărora Rusia, în august 2008 le-a recunoscut independența.

Concluzii

Conflictele înghețate vor continua să reprezinte o realitate încă mult timp de

⁸ Mihai CONȚIU, Sfidarea UE și a Constituției R. Moldova, http://www.moldova-suverana.md/index.php?subaction=showcomments&id=1221474225&archive=&start_from=&ucat=7&

⁹ Maria Constantinoiu, Kosovo independență: efectul de domino, <http://www.jurnalul.ro/articole/117728/kosovo-independenta:-efectul-de-domino>, Qui a peur de l'indépendance du Kosovo ?, <http://www.alternatives.ca/article2872.html>

¹⁰ Tania Istrate, Kovacs Anna, B. Apostolescu, Kosovo independent. Putin «aruncă» Transilvania în mâinile separatiștilor maghiari, <http://www.gardianul.ro/2008/02/18/politica-c7/kosovo-independent-putin-aruncatransilvania-in-mainile-separatistilor-maghiari-s109320.html>

aici încolo atât datorită intereselor părților direct implicate, cât și ale marilor puteri. Ele prin climatul de nesiguranță și incertitudine creat și menținut, prin probabilitatea manifestării lor violente și prin celelalte efecte negative generate, în toate planurile, vor avea un impact semnificativ, consistent și permanent asupra securității naționale a statelor din regiune.

Conflictele înghețate au două surse principale și anume: dorința unor segmente ale populației unui stat de a se constitui în entități statale de sine-stătătoare. Este vorba de fenomenul, de regulă, este cunoscut sub numele de separatism politic; satisfacerea unora dintre interesele strategice ale marilor puteri ale lumii. De aceea, în opinia mea, soluționarea lor nu se va produce așa de curând și mai ales prin respectarea interesului național al statelor afectate de aceste conflicte de natură separatistă.

Într-o anumită măsură, conflictele înghețate menționate în prezenta comunicare servesc la ilustrarea analizei relațiilor între etnicitate, naționalism, stat-național, economie politică globală și ierarhia schimbătoare a puterii internaționale.

Bibliografie

a. Lucrări de specialitate

[1] DUȚU Petre Dr., *Conflictul transnistrean-permanentă sursă de instabilitate în zonă*, în volumul **Surse de instabilitate la nivel global și regional. Implicații pentru România**, București, Editura UNAp, 2004.

[2] DUȚU Petre Dr., *Conflictul transnistrean și securitatea Mării Negre*, în volumul **Securitate și stabilitate în bazinul Mării Negre**, București, Editura UNAp, 2005.

[3] ZAMFIR Cătălin, VLĂSCEANU Lazăr (coordonatori), **Dicționar de sociologie**, București, Babel, 1998.

b. Materiale de pe Internet

[4] CONSTANTINOIU, Maria Kosovo independentă: efectul de domino, <http://www.jurnalul.ro/articole/117728/kosovo-independenta:-efectul-de-domino>, Qui a peur de l'indépendance du Kosovo?, <http://www.alternatives.ca/article2872.html>,

[5] CONȚIU Mihai, Sfidarea UE și a Constituției R. Moldova, http://www.moldova-suverana.md/index.php?subaction=showcomments&id=1221474225&archive=&start_from=&ucat=7&

[6] Dosar: Aproape totul despre Transnistria (I), http://ro.altermedia.info/cealalta-romanie/dosar-aproape-totul-despre-transnistria-ii_1619.html

[7] Foyers de séparatisme: l'Europe ne fait pas exception, <http://fr.rian.ru/analysis/20071224/93983387.html>

[8] L'historique du conflit sud-ossète, <http://www.caucaz.com/home/depeches.php?idp=1819&PHPSESSID=1924d9aee9246f77d5f7c649118b80f4>

[9] ISTARTE, Tania, KOVACS Anna, APOSTOLESCU, B., Kosovo independent. Putin «aruncă» Transilvania în mâinile separatiștilor maghiari, http://www.gardianul.ro/2008/02/18/politica-c7/kosovo_independent_putin_arunca_transilvania_in_mainile_separatistilor_maghiari-s109320.html,

[10] MAVRIC, Urska, Kosovo independent, http://www.observatorcultural.ro/*articleID_19297-articles_details.html

[11] SEREBRIAN, Oleg, Conflictul transnistrean: geopolitică și geoistorie;

[12] Strategia de securitate națională a României, http://www.afas.ro/safa_files/ssnr.pdf.

[13] Georgie – Russie, les enjeux de la crise, <http://www.monde-diplomatique.fr/carnet/2008-08-15-Georgie>.

Anexe

Republica Kosovo

Capitală- Priștina: 500.000 (2000)

Limbă oficială: albaneză, sârbă

Sistem politic: republică parlamentară

Independență: – declarată¹ față de Serbia la 17 februarie 2008

Suprafață: 10.877 km²

Populație: 2,2 de milioane, densitate: 220 loc./km²

Abhazia

- este o republică autonomă în Georgia, între țărmul Mării Negre și vestul Munților Caucaz, creată la 4 martie 1921. Predomină exploatarea cărbunelui, industria materialelor de construcții și prelucrarea lemnului și a peștelui. Comerțul este bazat pe citrice, tutun, ceai și mătase.

Capitală: Suhumi

Limba oficială: abhază, rusă

Independență Declarată: 23 iulie 1992- nerecunoscută

Suprafață: 8600 km²

Populație: 250.000 (est. 2000), densitate: 29 loc/km² loc./km²

Ultimul recensământ sovietic din 1989 a consemnat aici 525.061 de persoane, din care 48% georgieni și 17 % abhazi, restul fiind alcătuit din ruși, greci, armeni ș.a. În urma războiului de secesiune și a epurărilor etnice (ambele susținute de Rusia) au fost ucise sau expulzate 250.000 persoane, din care ca. 200.000 georgieni. Conform recensământului din 2005 au fost numărate în Abhazia doar 215.972 de persoane, din care numai 21% georgieni, 44% abhazi, 11% ruși ș.a.

Osetia de Sud

- provincie separatistă din Georgia, se află în munții Caucaz, majoritatea teritoriului fiind situat la peste 1.000 de metri deasupra nivelului mării. Regiunea este locuită în majoritate de *etnici osetini*, care vorbesc o limbă apropiată de farsi, limba Iranului. Etnicii georgieni reprezintă mai puțin de o treime din populația regiunii separatiste. Tbilisi susține că utilizarea sintagmei “Osetia de Sud” este incorectă, deoarece singurul teritoriu numit Osetia ar fi cel care face parte din Federația Rusă, cunoscută sub denumirea de Osetia de Nord.

- este o regiune autonomă din Georgia care și-a proclamat unilateral independența în 1992. În luna august 2008, după conflictul dintre Georgia și Osetia de Sud, Rusia a recunoscut independența acestui teritoriu.

Capitală: Ținvali
Limba oficială: osetă, georgiană, rusă.
Suprafață: 3900 km²
Populație: 70.000 locuitori.

Transnistria

- este o regiune geografică din Republica Moldova situată în estul (malul stâng) al râului Nistru.

Numele de Transnistria desemnează și așa-numita Republică Moldovenească Nistreană, regiune separatistă aflată *de jure* în componența Republicii Moldova. Autoritățile separatiste ale RMN controlează teritoriul Republicii Moldova aflate la est de râul Nistru cu excepția a șase comune, precum și municipiul Tighina și două comune la vest de Nistru.

Capitala: Tiraspol
Suprafață: 3 567 km²
Populație:
Recensământ 1989

Populația regiunii la recensământul din 1989 era de 546.000 de locuitori (fără orașul Tighina și zonele basarabene controlate de separatiștii transnistreni). Ca urmare a situației economice și politice din zonă, recensământul din 2004 făcut de autoritățile separatiste din Tiraspol a arătat o scădere a populației cu aproximativ 150000 de persoane (pe întreg teritoriul separatist, inclusiv zona Tighina).

Etnii

- Moldoveni (Români): 39.9%;
- Ucrainieni: 28.3%;
- Ruși: 25.5%;
- Bulgari: 1.8%;
- Găgăuzi: 0.8%;
- Alții: 3.7%.

Recensământ 2004

Populația regiunii la recensământul din 2004 era de 555.500 (incluzând municipiul Tighina)

Etnii

- Moldoveni (Români): 32%;
- Ucrainieni: 29%;
- Ruși: 30%;
- Bulgari, Găgăuzi, Evrei, Germani, Belarusi, Polonezi și alții: 8%.

POSIBILE SOLUȚII DE REZOLVARE A CONFLICTELOR VIITOARE

Dr. Mihai Marcel NEAG*

The matters involved into solving a possible military conflicts presupposes an approach to both the military and the non-military actions . In this respect, we mention a series of symmetrical and asymmetrical elements that occur in the event of a conflict. Future conflicts will further epitomize the expression of political, economic and social confrontation, with an asymmetric nature, mainly with atypical actions.

Acest început de secol este marcat de o nouă configurație a relațiilor internaționale, de noi dimensiuni ale evoluției viitoare a lumii și ale noii ordini mondiale, locul central fiind ocupat de preocupări majore în economie și securitate. Mediul actual de securitate este marcat de modificări profunde în principalele domenii ale existenței sociale, produse în ultimii ani: *Războiul Rece* s-a sfârșit, în anii 1990-1991; URSS și Iugoslavia s-au dezmembrat; NATO și UE s-au extins spre est, în direcția bazinului Mării Negre, Caucazului și Orientului Apropiat (între Marea Baltică și Marea Neagră); UE accede spre statutul de actor mondial, la rivalitate cu SUA; Federația Rusă și-a redus influența politică și militară; China și India aspiră la rangul de “superputeri politico-economice”; SUA rămân încă singura “hiperputere”; globalizarea înregistrează progrese notabile (cooperare/concurență internațională); armele devin tot mai puternice și “inteligente”, se amplifică revoluțiile în știință etc.

Implicațiile economico-sociale ale globalizării nu au fost suficient determinate, fapt care a condus la elaborarea unor concepte incomplete referitoare la influența pe care o are în sfera securității statelor. Astfel, *“se estimează că fenomenul de globalizare al economiei are și va avea un effect stabilizator atât la nivel regional, cât și global ... interacțiunea în plan economic determină o strânsă evoluție, cu același sens, în planul securității ... se creează o piață unică, globală, fapt ce va avea drept efect diminuarea izbucnirii unor conflicte”*¹. Societățile tradiționale preindustriale, economiile naționale și regionale, mentalitățile și comportamentele sociale se remodelează, lumea economică trece prin transformări radicale în ceea ce privește afirmarea unor organizații regionale, îndeosebi prin structura unor blocuri economice sau economico-politice.

Tendențele actuale ale diverșilor autori globali, sunt manifestate prin acțiunile concrete desfășurate, în plan mondial, de țări cu potențial economic și militar apreciabil, pentru extinderea zonelor de interes strategic. Actuala etapă pe care o parcurge omenirea este concretizată de reșezarea sferelor de influență în funcție de rezultatele luptei pentru putere. Vechi actori își reduc ponderea sau dispar de pe scena

* **Locotenent colonel conferențiar universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu**

¹ Stan Petrescu, *Mediul de securitate global și euroatlantic*, Editura Militară, București, 2005, pp. 59-60.

internațională; alți actori de tip statal, sisteme integrate economico-politice și militare, corporații și ONG-uri transnaționale, organizații regionale, continentale și globale își dispută și își împart “prima scenă a lumii”. Actuala tendință de accelerare a fenomenului de proliferare a tehnologiilor militare avansate, este facilitată de caracterul global al economiei mondiale, cât și de presiunea provocată de necesitatea de a vinde arme pentru supraviețuirea industriilor militare naționale supradimensionate.

Concluzionând, putem afirma că la începutul mileniului III este foarte clar că o nouă lume se naște. Vulnerabilitățile lumii contemporane se asociază cu resursele materiale existente, condițiile de mediu, cu multiple ipostaze ale naturii și comportamentului actorilor statali și nonstatali. Când privește amenințările, acestea sunt legate de consecințele negative ale globalizării economiei, soldate cu sărăcirea a milioane de oameni, de proliferarea armelor de distrugere în masă, de terorismul internațional la care se adaugă rețelele crimei organizate care amenință stabilitatea mondială, precum și conflictele locale și interne, inter-religioase și interetnice².

Conflictul militar. Este foarte greu de făcut o distincție clară între o situație conflictuală și una nonconflictuală, între conflictele militare și cele nonmilitare, acestea modelându-se, practic, din punctul de vedere al gestionării și dezamorsării, după aceeași filozofie și după aceeași metodologie. Dacă, în ceea ce privește conflictele militare, avem de a face, în principiu, cu simetrii sau disimetrii, întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele nonmilitare predomină asimetriile. Dacă disimetria se referă la disproporționalitate și chiar incompatibilitate, corespunzându-i războiul disproporționat, cum au fost cele din Irak, în 1991 și 2003, asimetria se referă, în principal, la căile de adaptare la o situație concretă, pornind de la condițiile inițiale conjugate cu cele prezente prin exploatarea, în mod direct sau indirect, a vulnerabilităților adversarului. Distingem, astfel, următoarele forme (tipuri) de conflicte în care se evidențiază elemente simetrice și, în mod deosebit, elemente asimetrice, ce pot fi grupate după cum urmează: *acțiunile militare* cuprind: războiul noncontact, războiul disproporționat, războiul popular (total), gherila, revoluția armată, războiul civil și terorismul/ciberterorismul; *acțiunile violente și nonviolente*, în rândul cărora se înscriu conflictele de mică intensitate sau medie, războiul psihologic, războiul informațional și mediatic și ciberconflictul. O ultimă categorie este reprezentată de *acțiunile nonmilitare*, unde se înscriu îndiguirea, embargoul și blocada economică, separatismul etnic și religios, precum și boicotul³.

Obiectul și nivelele conflictului militar. Conflictul exprimă „o neînțelegere, ciocnire de interese, dezacord, antagonism, ceartă, diferend, discuție (violentă)”⁴. “Conflictele sociale se caracterizează prin opoziții între grupuri umane sau în interiorul acestora, împotriviri ce decurg din situarea obiectivă a oamenilor pe poziții divergente față de anumite aspecte existențiale ce-i afectează direct sau indirect.

Impunerea voinței unei părți într-o situație conflictuală interstatală, care

² Frunzeti, T și Zodian, C., , *Vulnerabilități, riscuri și amenințări în “Lumea 2005”*, Editura CTEA, București 2005.

³ Răzvan Surdu, *Tipuri de conflicte simetrice și asimetrice*, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 4/2008.

⁴ DEX, *Dicționarul explicativ al limbii române*, Univers Enciclopedic, București, 1998, p. 211.

excluz dialogul, tratativele, se poate face fie prin utilizarea forței militare cu scopul de a neutraliza gruparea adversă, fie prin încercarea de a controla direct factorii de putere, social-politici și economici, încât aceștia să nu mai fie în măsură să utilizeze forțele armate pentru a se supune sau, în fine, prin acțiuni de hărțuire intermitente, cu forțe relativ mici, urmărindu-se realizarea unor scopuri parțiale. În literatura de specialitate prima dintre situații este asimilată fenomenului război, cea de-a doua intervenției militare, iar cea de-a treia acțiunii armate de mică intensitate.

Conflictul armat este o stare la care se ajunge ca urmare a neînțelegerii corecte a cauzelor ce generează stările conflictuale și a predispoziției unui grup social de a-și impune propria voință prin mijloace militare. În concluzie, conflictele armate sunt fenomene sociale ce polarizează societățile, implică direct forțele politice și componenta militară în adoptarea unei soluții, iar finalitatea urmărită nu este de ordin militar. Așadar, conflictul poate fi catalogat, în funcție de *obiectul apariției*, în: conflict de interese, conflict de necesități, conflict de valori, conflict ideologic, conflict de credințe, conflict de evaluare. *Nivele conflictuale* pot fi în cadrul grupului, între grupuri, în interiorul organizației, între organizații, în interiorul societății, internaționale între state, între organizațiile internaționale și state sau societăți de state.

Analiza conflictelor militare. Pentru a rezolva în mod constructiv un conflict, trebuie mai întâi să îl și înțelegem. Conflictul trebuie să transpară nu doar în dinamica sa, cu forma și efectele sale, ci și în comportamentele, interesele și nevoile părților implicate în el. În acest sens este foarte important să vedem la ce nivel al realității se raportează informațiile și modurile de acțiune. Într-un conflict, diversele interese și nevoi concurează cu diferitele nivele ale realității și cu diferitele posibilități de a se face auzit și de a exercita influență (putere). Analiza conflictelor nu are ca scop să adune tot felul de informații, ci să interpreteze și să evalueze aceste informații.

S-a încercat de multe ori să se soluționeze conflictele prin diverse metode "tradiționale", ale căror ineficiență s-a făcut dovedită de multă vreme. Printre aceste metode se numără strategiile de constrângere, de intimidare și de amenințare care ar avea ca scop obligarea părților implicate să renunțe la conflict.

Oamenii au încercat mereu să despartă părțile conflictuale sau să le convingă pe acestea să-și rezolve problemele comune, astfel încât să transpară noi perspective asupra conflictului. Aceste strategii pot, într-adevăr, să conducă la o deviere situativă de la exercițiul deschis al conflictului, ele nu ajută însă cu mult la găsirea unei reglementări de durată, la detectarea precisă a cauzelor conflictului sau la configurarea unor soluții constructive.

Posibile metode de analiză a conflictului. Un prim aspect ce trebuie avut în vedere în cadrul unui algoritm de analiză a unui conflict militar este . (1) *descrierea conflictului*. Indicatorii care se iau în calcul sunt: tema conflictului, conținutul conflictului, nivel acestuia. Deasemenea se studiază (2) *istoria conflictului* avându-se ca indicatori următoarele repere: cauzele structurale ale conflictului concret, cauzele concrete ale conflictului actual, ce etape de escaladare au existat și există în cursul conflictului. Un alt criteriu de analiză este (3) *contextul conflictului*, care se bazează pe indicatorii: legăturile existente între cauzele structurale și conflictul actual, rolul actorilor sau grupurilor de actori. Analiza (4) *părților conflictuale* are în vedere

indicatorii: identificarea părților implicate în conflict cu influență decisivă asupra cursului conflictului, rezultatul care se așteaptă. (5) *Dinamica conflictului* este analizată în cadrul fiecărei etape de escaladare în raport cu influența exercitată de fiecare actor. (6) *Aplanarea conflictelor* se bazează pe identificarea metodelor și reglementărilor care au caracterizat fiecare etapă.

Nu există o singură metodă "corectă" de analiză a conflictelor militare, ci mai multe, a căror utilizare eficientă depinde însă de situația în cauză. Conflictele sunt deseori descrise în studii de caz. *Analizarea studiului de caz* presupune înțelegerea problemei, aprofundarea nivelului informațional, identificarea etapelor conflictului, raporturile de forțe, valori și norme în acțiunea conflictuală, dezvoltarea alternativelor, capacitate de generalizare, interpretarea realității.

Soluționarea conflictelor militare. Posibilitățile soluționării constructive ale conflictului depind atât de tipul acestuia cât și de cât de dezvoltat sau de evoluat este acesta. Mai mult, trebuie văzut nivelul conflictului, precum și dacă acesta este latent sau se desfășoară deja în mod violent. Preocuparea cu conflictele poate contribui, ca strategie preventivă, la combaterea apariției conflictelor manifeste, sau se poate referi la felul în care trebuie acționat în situații de conflict. În cel din urmă dintre cazuri, potențialul conflictual poate fi dezamorsat, cursul unui conflict poate fi deviat astfel încât să se desfășoare într-o manieră cât mai puțin violentă, iar consecințele conflictului pot fi făcute mai ușor de suportat pentru toți cei implicați. Una dintre cele mai dificile întreprinderi este înlăturarea cauzelor structurale ale unui conflict, adică dizolvarea definitivă a diferențelor și tensiunilor dintre părțile implicate. Acest lucru este foarte greu de realizat.

Soluționarea conflictelor presupune elaborarea unei variante acceptabilă pentru toți actorii și care poate fi dusă de toți actorii. Acest aspect este greu de realizat deoarece este greu să credem că un conflict este soluționat atunci când elitele din părțile implicate au căzut la un acord. Vechile contradicții vor putea apărea mereu la suprafață, iar altele noi vor fi create. O soluție sub forma unei forme stabile și de durată poate fi un obiectiv, dar cu șanse temporare. Mult mai importantă este găsirea unei capacități de transformare, adică a unei capacități de manevrare a transformărilor astfel încât acestea să fie acceptabile și de durată. *Soluțiile care vizează interesele tuturor participanților* se orientează după cei care vor purta consecințele.

Soluțiile conflictelor nu trebuie să fie dictate de interesele părții mai puternice. Ele trebuie să fie astfel încât să aducă, pe cât posibil, avantaje tuturor părților implicate, nedevenind ele însele punct de plecare pentru noi conflicte. Mai mult, ele trebuie să contribuie și la eliminarea violenței structurale și să fie luate după criteriile etice. Implicarea comunității internaționale în prevenirea, stoparea și soluționarea conflictelor militare din diferite regiuni ale globului reprezintă unul dintre cele mai remarcabile rezultate ale creării Organizației Națiunilor Unite și structurilor regionale de securitate. Fără a pune la îndoială importanța și rolul acestor structuri internaționale, precum și necesitatea iminentă de implicare în conflictele militare, cu regret însă constatăm că această implicare nu întotdeauna reușește să anihileze conflictele sau să aibă ca rezultat elaborarea unor strategii sau scenarii clasice de acțiune/soluționare.

Motivele principale ale acestor rezultate, în unele cazuri destul de modeste, sunt

complexitatea extremă a problemelor care se află la originea conflictelor, multitudinea și diversitatea actorilor implicați, factorilor de influență interni și externi, precum și discordanța permanentă dintre ritmul vertiginos de evoluare a situației în zonele de conflict în raport cu procesul anevoios de evaluare, analiză și luare a deciziilor în cadrul autorităților internaționale.

Modelele clasice de comunicare privind amenințarea și incriminarea trebuie înlocuite cu modelele de cooperare, de înțelegere și lămurire a adversarului. O premisă indispensabilă pentru evitarea escalării conflictului și pentru o soluționare constructivă a acestuia este renunțarea la amenințări sau la uzul de concret de forță.

Modificarea perspectivei fundamentale asupra soluționării conflictelor. Conflictelor nu trebuie văzute sub aspectul câștigurilor proprii și al pierderilor suferite de adversar, ci sub cel al unui câștig comun. Asta înseamnă că soluționarea conflictului va avea încă de la început scopul ca ambele părți implicate să aibă o parte de câștig.

Modelele clasice de comunicare privind amenințarea și incriminarea trebuie înlocuite cu modelele de cooperare, de înțelegere și lămurire a adversarului. O premisă indispensabilă pentru evitarea escalării conflictului și pentru o soluționare constructivă a acestuia este renunțarea la amenințări sau la uzul de concret de forță.

Capacitatea de percepție a conflictului și de interpretare a evenimentelor, nu trebuie gândită ca fiind absolută. Ea trebuie supusă unei verificări și corecturi pentru a recunoaște astfel drepturile celeilalte părți din conflict. Verificarea percepției se face cel mai bine prin implicarea unei părți terțe independente, cu rol de mediator. Ca instanță de încredere pentru ambele părți, aceasta poate face să se ajungă la o viziune comună asupra lucrurilor pentru a găsi o soluție de cooperare. Pentru a putea ajunge la discuții comune sunt necesare unele discuții premergătoare, în care să se stabilească regulile de bază pentru viitoarelor întruniri și discuții și în care să se netezească calea negocierilor. Ele au avantajul că pot ridica presiunea unor așteptări exagerate. Discuțiile comune pot avea diverse forme. Ele și-au găsit locul în cultura politică a ultimilor ani sub forma de "mese rotunde".

Acordurile între părțile beligerante, reprezintă o modalitate de soluționare a conflictului. Acestea convin în cadrul negocierilor, sub egida unei organizații cu răspundere în domeniul securității (OSCE, ONU) noi forme de asigurare a securității, transparenței și credibilității. În calitate de măsuri concrete de referință acordul propune, de regulă, aplicarea unor măsuri care se referă la: interzicerea unor exerciții militare în zone determinate; stabilirea restricțiilor în dislocarea armelor grele; retragerea forțelor și armamentului din anumite zone, informarea reciprocă despre operațiuni speciale și formațiuni înarmate, notificarea unor categorii de activități militare planice (inclusiv asistența militară internațională și programele de instrucție), identificarea și monitorizarea capacităților de producere a armamentului, notificări reciproce.

Eficiența principiilor și mecanismelor internaționale, aplicate în cazul conflictului din Bosnia-Herzegovina, a fost demonstrată deplin prin faptul că implementarea Acordurilor Dayton - Paris s-a încununat cu succes și a permis lansarea peste un an, în noiembrie 1996, a unei noi faze de soluționare a consecințelor conflictului militar. Concomitent, cazul Bosnia-Herzegovina. demonstrează că toate

acțiunile în domeniul militar sunt concepute și realizate în dependență de scopul și scenariul politic de soluționare a conflictului militar, fac parte dintr-un complex de acțiuni în diferite domenii, sunt paralele și complementare cu acestea având la bază principii și mecanisme de model internațional.

Proiectul Misiunii OSCE (1996/2000) pentru soluționarea conflictului Transnistrean, prevedea semnarea Acordului cu privire la reglementarea definitivă a conflictului, având la bază implementarea următoarelor idei :

1. Amplificarea și activizarea participării OSCE și comunității internaționale la procesul de negocieri și soluționare a conflictului prin transformarea statutului Misiunii OSCE din observator în .garant al securității. și mediator principal.

2. Păstrarea regimului existent al Zonei de securitate și obținerea îndeplinirii stricte de către toate părțile a prevederilor Acordului din 1992, noului Acord și hotărârilor Comisiei Unificate de Control. Revizuirea și adaptarea ulterioară a documentelor menționate la noile condiții ale procesului de reglementare.

3. Elaborarea și implementarea unor măsuri de consolidare a securității și credibilității prin obținerea transparenței depline a forțelor armate și complexului industrial-militar. În calitate de acțiune inițială în acest sens se propune inventarierea de către o comisie mixtă.

Demontarea potențialului militar al regimului separatist este direct dependentă de scenariul politic al reglementării acestui conflict și este mai mult decât evident faptul, că nici-un scenariu, variantă sau model nu va avea oricare șanse de succes până când pe teritoriul Republicii Moldova se vor afla trupele militare ale Federației Ruse sub oricare formă sau statut⁵.

În soluționarea conflitelor militare un rol esențial îl reprezintă comunicarea. Aceasta este factorul detensionant, iar tehnicile de perfecționare a ei devenind coordonate absolut necesare. Comunicarea poate reprezenta o „resursă strategică”, un element fundamental în depășirea situațiilor tensionate sau conflictuale.

Ca urmare a ultimelor conflicte militare din Georgia, Afganistan și Irak și a exagerării acțiunilor executate de diferite organizații teroriste, se apreciază la nivel mondial că mediul de securitate reprezintă un nou set de provocări și amenințări, care schimbă fundamental regulile conflictului. Potențialii adversari pot fi reprezentați atât de actorii statali, dar și cei non-statali, organizații transnaționale, grupuri teroriste, alte elemente criminale. Această categorie de actori sunt multidimensionali, flexibili, distribuiți peste tot, bine informați, se adaptează rapid la strategiile și tacticile militare și în mod frecvent operează în afara legii și a dreptului conflictelor armate. Mai mult, aceste amenințări au la dispoziție metode asimetrice, ieftine și eficiente de a crea efecte la scară mare. Profitând de operațiile în derulare prin influențarea situației economice, politice, culturale, ei vor acționa fără constrângeri împotriva forțelor militare și vor căuta să opereze în zone urbane, precum și în teritoriul național al aliaților și partenerilor de coaliție pentru manipularea opiniei politice, în special prin impact asupra necombatantilor.

Devine tot mai evident faptul că, în etapa actuală, declanșarea, desfășurarea și deznodământul confruntărilor militare au determinări complexe, în care componenta

⁵ http://www.ipp.md/public/biblioteca/12/ro/Aspect_militar_Rom.pdf.

strict militară nu mai are totdeauna rolul hotărâtor. Conflictele militare ale începutului de mileniu fac dovada trecerii componentelor politice, economice, culturale și de altă natură în planuri mai avansate decât celui ce i se atribuie segmentului militar. Cât privește componența violentă a conflictelor militare, confruntarea armată, era informațională dar și cea nucleară vor aduce mutații substanțiale în soluționarea conflictelor.

CONTRIBUȚII ȘI STRATEGII – ELEMENTE DE SPRIJIN ALE SECURITĂȚII

Dr. Mihai Marcel NEAG*
Ileana Gentilia METEA**

Security is one of the main challenges of the human kind, as it lays at the heart of present-day philosophical interests, as human kind, that seems to be unable to coexist in harmony, governs many of the conditions that determine this state at different levels of the social organization: at individual, group, regional or global level.

One cannot determine the state of security without establishing the threats, dangers, risks and vulnerabilities that can influence it. Even though, it is hard to predict them all, as new ones permanently emerge, and they can unbalance or change the entire action scenario, including as far as norm and reform are concerned.

Securitatea reprezintă condiția esențială de a te simți protejat împotriva pericolului sau a pierderilor. În sens general, la nivel personal, securitatea este un concept asemănător celui de „siguranță”. Nuanța separatoare dintre ele constă în accentul pus pe protecția împotriva pericolelor endogene. Sensul general al termenului „securitate” este similar cu cel de „siguranță”, dar, din punct de vedere tehnic, „securitatea” nu se referă doar la un lucru sigur în prezent, ci și la unul securizat pentru o perioadă în viitor¹.

Anumite concepte noi derivă din diferitele domenii ale securității. Astfel, ca să putem aprofunda conceptul de „securitate” trebuie să ne referim la altele, printre care cele de: „risc”, „amenințare”, „vulnerabilitate”, „exploatare”, „contramăsuri”, „apărare în adâncime” și „asigurare”.

În acest context, riscul reprezintă un posibil eveniment pe care-l poate produce o pierdere de natură diferită, amenințarea reprezintă o metodă de a iniția un eveniment periculos, riscant, vulnerabilitatea este o slăbiciune, o „breșă în securitate” care poate fi exploatată și transpusă în amenințare, riscul exploatat reprezintă o vulnerabilitate care a fost transformată în amenințare, contramăsurile sunt modalități de stopare a amenințărilor derivate dintr-un eveniment riscant, apărarea în adâncime se referă la faptul că niciodată nu trebuie să te bazezi pe o singură măsură de securitate, asigurarea este nivelul de garanție că sistemul de securitate va activa așa cum era de așteptat.

Pentru a dobândi o înțelegere corectă a problemei securității, din prismă filosofică, trebuie să înțelegem mai întâi conceptul de securitate. Un concept simplist de securitate constituie o barieră în calea progresului. Prin expresia „concept simplist” se face referire la o înțelegere a securității, care percepe în mod inadecvat contradicțiile latente proprii conceptului însuși și/sau sub una dintre semnificațiile sale minimaliste, limitându-se la înțelegerea contextuală doar a unui mesaj sau a unei părți

* Locotenent colonel conferențiar universitar, Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

** Academia Forțelor Terestre „Nicolae Bălcescu”, Sibiu.

¹ www.mapn.ro/strategiasecuritate

a acestuia, neținând cont de faptul că expresia logică a securității implică aproape întotdeauna niveluri înalte de interdependență a actorilor care încearcă să se mențină în securitate.

În cazul securității, discuția se poartă în jurul absenței amenințării. Când discuția se situează în contextul sistemului internațional, securitatea se referă la capacitatea statelor și a societăților și la integritatea lor funcțională. În căutarea securității, statul și societatea sunt uneori în opoziție. Linia de fond se referă la supraviețuire, dar include în mod rațional și o gamă consistentă de preocupări legate de condițiile de viață. În conceptul clasic, securitatea se referea, în primul rând, la soarta umanității, și apoi la securitatea personală, a ființelor umane individuale. În contextul rezolvării conflictelor, definiția securității depinde de perspectiva din care este privită.

Este necesară separarea dintre pericol, amenințare, pe de o parte, și vulnerabilitate, risc, pe de alta. Dacă pericolul și amenințarea sunt elementele prin care se afectează, de către cineva sau ceva, securitatea unui stat, de exemplu, vulnerabilitatea și riscul se asociază statului respectiv și factorilor decidenți ai acestuia. Plecând de la obiectul securității, cele mai relevante niveluri par a fi:

- *nivelul individual, unde scopul este bunăstarea și supraviețuirea;*
- *nivelul societal, unde trebuie conservate identitatea culturală, ideologia și civilizația;*
- *nivelul național (statal), unde sunt apărute teritoriul și suveranitatea;*
- *nivelul regional, unde sunt apărute valorile comune ale unor state învecinate; de exemplu, securitatea europeană apără valorile comunității europene;*
- *nivelul global, unde sunt apărute principalele valori ale umanității, drepturile generale ale omului (securitatea colectivă și securitatea prin cooperare reprezintă concepte mai noi în acest sens).²*

Securitatea individuală în legislația internă și internațională

La nivelul individului, se poate vorbi despre securitate individuală. Amenințările la adresa securității unui individ pot produce temeri precum cele menționate anterior. Declarația Universală a Drepturilor Omului declară că toți oamenii au dreptul la „securitatea persoanei“. Această declarație împuternicește conceptul de „a fi la adăpost de pericole fizice sau psihice“. În acest caz, arată ce măsuri sunt luate pentru a proteja individul de asemenea pericole. Cele mai întâlnite forme de protecție sunt structurile legale care protejează persoana de amenințările la adresa securității acesteia. Este vorba aici despre legi împotriva crimelor, a molestărilor corporale, jafului și constrângerilor, oprimărilor sau hărțuirii. Statul este cel ce își asumă responsabilitatea de a emite, implementa și aplica aceste reglementări legale.

În Constituția României se prevede, la art. 20 alin. (1), că „*Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și*

² Constantin Gheorghe, Balaban, *Modificări în arhitectura globală de securitate*. În: „Revista Impact Strategic“, nr. 1/2005, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București, p.25.

cu celelalte tratate la care România este parte”³. În continuare, la alineatul 2 este prevăzut că „Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte, și legile interne, au prioritate reglementările internaționale, cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile”⁴. De aici rezultă faptul că securitatea individuală a cetățenilor români este asigurată prin reglementările legilor internaționale, care au întâietate celor naționale în această materie.

Strategia de Securitate Națională a României, pe de altă parte, „răspunde nevoii și obligației de protecție legitimă împotriva riscurilor și amenințărilor ce pun în pericol drepturile și libertățile fundamentale ale omului, valorile și interesele naționale vitale, bazele existenței statului român”.

Conceptul de securitate individuală este astfel în mod direct, relaționat modulului de percepere a nivelului de trai. În acest context, odată cu înlăturarea sau diminuarea amenințărilor directe la adresa siguranței individului, securitatea se asigură printr-un nivel de trai ridicat sau decent, căpătând conotații noi.

Securitatea societală a grupului/comunității

În demersul de a defini securitatea grupului/comunității, trebuie să facem mențiunea că, la acest nivel, există multe similitudini cu nivelul securității individuale. Așa cum individul așteaptă să i se asigure securitatea ca persoană, în mod similar, există așteptări la nivel de grup/comunitate. Din punct de vedere al grupului însă considerăm drept major, pentru asigurarea unei stări de securitate, faptul de a fi la adăpost de orice discriminare, ca urmare a împărțirii unor valori comune grupului respectiv. În timp ce unui individ îi pot fi aplicate rele tratamente, pe baza apartenenței sale la un grup/comunitate etnic(ă), religio(a)s(ă), național(ă), în cazul aplicării aceluiași tip de tratamente unui grup/comunități, implicațiile sunt mai evidente și cu urmări mai complexe.

Ca și în cazul securității individuale, legislația poate ajuta la asigurarea securității grupului, deși legile pot fi de asemenea discriminatorii, ceea ce constituie de fapt o sursă majoră, inevitabilă de conflict.

Securitatea națională

Probabil, celui mai frecvent analizat nivel de securitate, nivelului securității naționale, i-au fost atribuite diverse definiții, generând dispute aprinse uneori. În mod frecvent, rolul de garant al securității individuale și de grup îl deține statul-națiune.

Categoria securității naționale reprezintă noțiunea de bază ce desemnează esența, nucleul diverselor tipuri de siguranță. Drept obiective principale pot fi luate interesele persoanei, ale societății, ale statului, dar și cele ale cetățenilor. În același timp, securitatea națională sau securitatea țării e legată nemijlocit de aspectele

³ *** *Constituția României*, art. 20, al. (1), modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor.

⁴ *** *Constituția României*, art. 20, al. (2), modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor.

economice, politice, tehnico-științifice, demografice ale dezvoltării societății, de starea de dezvoltare a instruirii și educației etc.

La acest nivel, securitatea este definită prin dimensiunile politice, economice, militare, sociale și culturale – necesare de a garanta suveranitatea, independența și promovarea intereselor naționale. Orice amenințare la nivelul celor cinci dimensiuni este percepută ca amenințare la adresa securității naționale. Din punct de vedere militar și economic, securitatea poate fi clar definită, dar, în cazul definirii securității politice, socioeconomice și culturale, părerile sunt divergente. Pot apărea cazuri când măsurile luate pentru protejarea culturii să fie interpretate ca discriminatorii, etnocentriste sau rasiale. Securității socioeconomice îi pot fi atribuite definiții și interpretări controversate. De exemplu, o populație cu o rată de îmbătrânire ridicată constituie o amenințare ce ține de domeniul socioeconomic. Dacă statul ia măsuri care tind să blameze un anumit grup, pot apărea tensiuni cu un grad ridicat de complexitate. Este de notat aspectul contradictoriu al acestei abordări, din moment ce, în acest caz, statul își asigură securitatea proprie amenințând însă securitatea unui anumit grup.⁵ Lucrurile devin și mai sensibile atunci când se pune în discuție domeniul politic al securității, care poate fi definit în sensuri foarte largi. Se poate întâmpla ca o națiune să reacționeze în fața amenințărilor de natură politică similar cazurilor în care acestea sunt de natură culturală, economico-socială și economică.

În ultimii ani, conceptul de securitate a fost extins de la domeniul militar la alte domenii, dar nu s-a putut obține o definiție general acceptată din cauza naturii securității. De aceea Charles Schultz apreciază : „*Conceptul de securitate națională nu duce în sine la o formulare clară și precisă. El se referă la o vagă varietate de riscuri, despre a căror probabilitate avem prea puține cunoștințe, și la unele contingente a căror natură de-abia putem să o percepem*”⁶.

Cu referire la securitate, în Strategia Națională de Securitate a Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord se prevede chiar de la început că: „*asigurarea securității națiunii și cetățenilor săi este cea mai importantă îndatorire a guvernului*”⁷. În același timp, Strategia Națională pentru Securitate Internă a SUA pune accent pe combaterea amenințării teroriste și își propune unificarea eforturilor de securitate, pentru atingerea a patru scopuri: prevenirea atacurilor teroriste; protejarea cetățenilor, infrastructurii critice și a resurselor vitale; răspunsul la criză și întărirea bazei pentru asigurarea unui succes pe termen lung.

Securitatea regională

Cea mai simplă abordare a securității regionale poate fi cea economică, prin implicarea motivului de protejare a intereselor regionale. Pot exista cazuri de asociere regională, datorate unei resurse importante care ar putea conduce la apariția nevoii de securitate, responsabilitatea pentru aceasta revenind regiunii. Asemenea asocieri pot apărea și în cazul protejării unui anumit nivel de trai. Astfel, membrii unui grup

⁵ www.cssas.unap.ro

⁶ Ion, Irimia, *Lucrare de cercetare științifică. Tema: Securitatea între real și virtual*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002., p.32.

⁷ The National Strategy of the United Kingdom – Security in an interdependent world, March 2008.

regional se pot proteja în fața unor valori imigraționiste masive ce apar ca urmare a sărăcirii resurselor în alte regiuni.

Pe plan european, de exemplu, statele UE realizează Politica Europeană de Securitate și Apărare (PESA), obiectivele Pactului de Stabilitate în Europa de Sud-Est mențin stabilitatea în Balcani și în spațiul caucaziano-caspic al Mării Negre, luptă cu terorismul, iar statele membre NATO participă la efortul de apărare colectivă și la construcția dimensiunii militare a UE, precum și la îndeplinirea angajamentelor de parteneriat și cooperare cu celelalte state ale lumii, la consolidarea încrederii și cooperării pe plan regional și continental. În Strategia Europeană de Securitate se pune accent pe provocările globale de securitate și amenințările principale, care, odată cu mărirea interdependențelor între state, capătă noi valențe. De asemenea, securitatea este văzută ca o precondiție a dezvoltării, insecuritatea fiind asociată cu sărăcia și conflictul.

Securitatea internațională/globală

În cazul securității internaționale/globale, avem de-a face cu un concept relativ nou, care presupune luarea în considerare a unor organizații precum ONU. Similar celorlalte niveluri de securitate, și la acest nivel există neclarități sistemice și funcționale, în sensul în care securitatea globală poate fi influențată negativ de către aspecte ce apar ca definind securitatea națională. Astfel, securitatea internațională poate fi influențată negativ de părerile negative ale unui guvern legate de filosofia unui alt guvern.

Integrarea regională și globalizarea sunt două tendințe interconectate și de o complexitate deosebită ale mediului de securitate, care exercită un impact semnificativ asupra intereselor naționale ale statelor naționale. Fiecare actor statal reacționează la globalizarea regională și integrare în funcție de o serie de factori interni: nivelul de dezvoltare economică, cantitatea și calitatea resurselor materiale, financiare, materiale și informaționale deținute, buna sau slaba guvernare etc., dar și în funcție de o serie de factori externi: participarea într-o organizație economică sau politico-militară, relațiile cu organizațiile regionale sau globale depinzând, în același timp, și de dinamica mediului de securitate regional sau global.

Securitatea internațională/globală asigură securitatea națională a statelor prin integrarea acestora în sisteme de securitate colectivă, prin armonizarea securității interne cu cea externă și aranjamentele regionale și internaționale de securitate. Astăzi, s-a consolidat formula structurilor și organizațiilor de securitate interconectate, ONU, NATO, OSCE și UE, care au adoptat împreună un asemenea tip de securitate; ONU a decis să treacă la reforma principiilor sale de bază și a structurii sale organizaționale, ca urmare a schimbării radicale a sistemului relațiilor internaționale, la fel și NATO, care a adoptat un nou concept de securitate. Nici OSCE nu rămâne neschimbată, ci a optat pentru dezvoltarea unor noi mecanisme de asigurare a securității naționale, subregionale, regionale și globale, fundamentate pe prevenirea conflictelor, creșterea rolului instrumentelor diplomatice și a capacităților de management al crizelor.

În conformitate cu Raportul prezentat în cadrul Programului ONU pentru Dezvoltare, există șapte dimensiuni ale securității internaționale (securității colective) și

securității naționale: securitatea economică, securitatea hranei, securitatea mediului, securitatea personală, securitatea comunității, securitatea politică și securitatea individuală, la care s-ar mai putea adăuga securitatea demografică și securitatea militară.

Direcții de acțiune în politica de securitate națională

Domeniile de acțiune pentru realizarea securității la nivel național, se referă , în principal, la:

Domeniul politico-administrativ – Modernizarea societății românești presupune acțiuni ferme pentru întărirea funcției de reglementare a statului și a autorității instituțiilor sale. Realizarea obiectivelor de securitate națională solicită dezvoltarea capacității normative a statului român, prin măsuri adoptate în mod democratic, care să respecte principiul separării puterilor și să asigure reforma instituțională și administrativă. Statul, ca organizator al coeziunii naționale și sociale, trebuie să devină o instituție eficientă, debirocratizată, aflată în slujba cetățeanului. Întregul sistem politic se va perfecționa pentru a se deschide către cetățean și pentru a completa democrația reprezentativă cu virtuțile democrației participative; prin urmare, exercitarea puterii politice va asigura participarea și controlul cetățeanului asupra instituțiilor și procesului de luare a deciziilor, prin respectarea normelor și regulilor democratice, în concordanță cu prevederile Constituției. Activitatea de legiferare trebuie să aibă în vedere un cadru conceptual unitar și coerent, pe deplin compatibil cu legislația europeană, cu principiile acquisului comunitar, cu sistemul de reglementări propriu Uniunii Europene.

Aplicarea strictă și severă a legilor față de toți cetățenii și în toate împrejurările, în spiritul și litera Constituției, constituie o cerință majoră pentru toate instituțiile statului, de îndeplinirea căreia depind decisiv coeziunea socială, încrederea cetățenilor în autoritățile publice, solidaritatea națională. De aceea se impun: asigurarea corectitudinii actului administrativ și de justiție, stabilitate legislativă și simplificarea cadrului juridic, afirmarea justiției ca instituție a cinstei și profesionalismului. Este necesară, de asemenea, adaptarea mai explicită a cadrului legislativ la cerințele de combatere a terorismului și crimei organizate, precum și la cerințele care decurg din necesitatea participării forțelor din sistemul de apărare la operațiuni și misiuni comune, împreună cu forțele altor state, pe teritoriul național și în afara acestuia.

Domeniul economic – Tranziția spre economia de piață funcțională presupune un efort conjugat și coordonat de realizare a obiectivelor asumate de România prin Strategia de dezvoltare pe termen mediu, acceptată de Uniunea Europeană, în paralel cu măsuri de optimizare a cadrului normativ în domeniu.

Relansarea economiei constituie o prioritate a politicii de securitate. Printre direcțiile de acțiune în acest sens amintim:

- consolidarea stabilității macroeconomice, adoptarea unor politici fiscale coerente, prin reglementări simplificate și stimulative, reforma impozitelor, reducerea cheltuielilor interne și restructurarea marilor companii și societăți ale statului, o politică monetară și a cursului de schimb adecvată;
- îmbunătățirea mediului de afaceri, diminuarea birocrăției, reglementări favorizante pentru investiții și pentru menținerea creșterii economice prin producție

performantă cerută de piață;

- promovarea unor politici industriale funcționale, corespunzătoare nevoilor sociale și adaptabile cerințelor pieței;
- consolidarea sectorului bancar și de asigurări;
- disciplinarea piețelor de capital în care sunt implicate categorii largi de populație;
- dezvoltarea turismului și consolidarea cadrului instituțional și legislativ referitor la mediul înconjurător și calitatea mediului;
- orientarea pentru atragerea de investiții străine;
- dezvoltarea activităților de comerț interior, inclusiv prin reglementări ale administrației publice locale privind stimularea producției și piețelor locale;
- asigurarea protecției consumatorilor;
- garantarea unui sistem concurențial liber și onest.

Domeniul social – Problemele securității sociale se referă, între altele, la starea de insecuritate individuală, la declinul demografic și fragilizarea stării de sănătate a populației, la emigrația tineretului instruit și superdotat, la insuficienta consacrare, pe toate componentele, a societății civile și la absența unei clase de mijloc puternice. Politica în domeniul securității sociale vizează toate aceste aspecte, cu accent pe combaterea sărăciei, consolidarea dialogului și a solidarității sociale și alinierea la normele europene în domeniul ocupării forței de muncă.

Ca urmare, eforturile instituțiilor cu atribuții în domeniu vor avea în vedere printre altele:

- reforma sistemului de securitate socială și diminuarea deficitului de finanțare a protecției sociale;
- elaborarea, în cooperare cu partenerii sociali, a Planului național de acțiune în domeniul ocupării forței de muncă, ce va asigura coerența acțiunilor pe piața muncii;
- ocuparea forței de muncă în concordanță cu orientările UE, diminuarea șomajului și asigurarea unei protecții sociale reale a șomerilor, inclusiv prin atragerea și implicarea acestora în activități de utilitate publică, desfășurate în perioada disponibilizării;
- instituirea unor politici salariale corespunzătoare performanțelor și importanței domeniului;
- realizarea reformei pensiilor, în scopul diversificării resurselor de asigurare, al eliminării inechităților și creșterii în termeni reali a pensiilor;
- perfecționarea sistemului de asistență socială;
- asigurarea protecției copilului, ca prioritate națională, și reglementarea sistemului de adopții, în conformitate cu Strategia de aplicare a Convenției ONU;
- ameliorarea condițiilor de viață ale persoanelor și familiilor lipsite de venituri sau cu venituri mici, prevenirea și combaterea marginalizării sociale, diminuarea sărăciei, prin creșterea gradului de ocupare a populației active;
- dezvoltarea civismului, a solidarității sociale și a dialogului intercultural.

Domeniul educației, cercetării și culturii – Problemele de fond ale acestui domeniu – care ar putea fi numite ale unei securități culturale, în sens larg – sunt în

mod direct legate de nevoia afirmării unor noi mentalități și atitudini care să contribuie la configurarea dimensiunii culturale și civilizatorii a reformelor, cerută în mod implicit de procesul integrării europene și euroatlantice. Potențialului cultural, științific și uman de care dispune statul/națiunea constituie o componentă și o resursă esențială a securității naționale și a modernizării societății românești. Principalele direcții de acțiune în acest domeniu sunt:

- promovarea societății educaționale în cooperare cu societatea civilă;
- continuarea reformei sistemului de învățământ, ca fundament al politicilor în domeniul resurselor umane;
- racordarea învățământului superior la cerințele sociale și economice;
- revigorarea, pe baze competitive, a sistemului național de cercetare capabil să contribuie în mod real la modernizarea societății;
- dezvoltarea și promovarea tehnologiei informației și creșterea numărului de specialiști în acest domeniu;
- protejarea, conservarea și restaurarea patrimoniului național și promovarea sa ca parte a patrimoniului cultural universal;
- protejarea diversității culturale și religioase, promovarea multiculturalismului și multiconfesionalismului, a dialogului cu reprezentanții vieții religioase;
- revigorarea politicilor în domeniul tineretului;
- îmbunătățirea cadrului juridic și instituțional în domeniul relațiilor interetnice, sprijinirea consolidării și dezvoltării identității etnice.

Domeniul siguranței naționale și al ordinii publice – *Acțiunile specifice în domeniul menținerii ordinii publice și siguranței naționale vor viza prevenirea și combaterea fenomenului infracțional, protejarea cetățenilor, a proprietății private și publice și a infrastructurii de interes strategic. Relevante sunt și direcțiile de acțiune din acest domeniu:*

- armonizarea legislației și a procedurilor specifice cu reglementările internaționale și cu standardele organizațiilor internaționale privind forțele și serviciile de ordine publică;
- consolidarea relațiilor de parteneriat cu structuri similare din alte state;
- continuarea participării forțelor de ordine publică, civile și militare la misiuni internaționale;
- reglementarea răspunderii a structurilor de ordine publică, în eradicarea abuzurilor și ilegalităților;
- dezvoltarea permanentă a controlului civil asupra instituțiilor din domeniul siguranței naționale și implicarea societății civile în apărarea ordinii publice;
- combaterea eficace a terorismului, corupției și crimei organizate, inclusiv prin diverse forme de cooperare regională și subregională;
- îmbunătățirea colaborării dintre autoritățile din sistemul de apărare și justiție și a acestora cu societatea civilă;
- modernizarea procedurilor de control la frontieră.

Domeniul apărării naționale *prioritare sunt acțiunile orientate pentru dezvoltarea unei capacități de apărare credibile, moderne și eficiente. Se au în vedere întărirea controlului civil asupra forțelor armate, în concordanță cu principiile și*

valorile democrației.

Principalele direcții de acțiune sunt:

- asigurarea interoperabilității cu forțele cu care cooperează în cadrul alianțelor, coalițiilor;
- constituirea și consolidarea capacităților necesare pentru îndeplinirea performantă a obligațiilor asumate;
- restructurarea și modernizarea forțelor, îndeosebi modernizarea structurală a acestora și a sistemelor de instruire și continuarea armonizării cadrului legislativ național din domeniul apărării cu cel existent în țările dezvoltate;
- operaționalizarea forțelor destinate participării la diferite misiuni ale Uniunii Europene, în cadrul politicii europene de securitate și apărare, precum și ale NATO, ONU și ale forumurilor/inițiativelor subregionale;
- îmbunătățirea colaborării dintre serviciile de specialitate pe linia schimbului operativ de informații vizând potențialii factori de risc la adresa securității și stabilității interne;
- planificarea coerentă a activității de înzestrare și achiziții, prin coordonare cu politicile în domeniul economic,;
- achiziționarea de echipamente noi, interoperabile;
- sprijinirea autorităților publice în caz de urgențe civile, dezastre sau calamități naturale.

Domeniul politicii externe – Politica externă reprezintă principalul mijloc de promovare a valorilor și intereselor naționale în plan internațional. Ea va fi susținută printr-un efort intern de asigurare a coerenței interinstituționale și a sprijinului opiniei publice și va continua să fie orientată, în mod prioritar, pe următoarele direcții:

- implicarea în procesul de realizare a politicilor de securitate și apărare pe plan extern;
- dezvoltarea relațiilor bilaterale privilegiate cu țările NATO și UE;
- consolidarea relațiilor cu statele membre ale Uniunii Europene în plan bi și multilateral, cu țările vecine;
- consolidarea dialogului în domeniul securității și dezvoltării capacității de acțiune pentru prevenirea conflictelor, gestionarea crizelor și reconstrucția postconflict;
- susținerea diplomatică a participării la operațiunile de pace ale ONU și la alte acțiuni vizând asigurarea stabilității și întărirea încrederii la nivel regional și global;
- preocuparea constantă pentru îmbunătățirea statutului juridic și a tratamentului minorităților românești din alte state, conform normelor internaționale privind drepturile persoanelor aparținând minorităților și angajamentelor asumate prin înțelegeri și tratate bilaterale.⁸

Concluzie

Pornind de la nivelul individual, de grup, societal, național și până la cel global,

⁸ Vasile, Popa, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, 2005, p.12.

sistemul strategic de securitate se află într-o transformare rapidă. La nivel internațional, structurile abilitate au sistemul de securitate bazat pe dogme și doctrine bine stabilite, verificate și adaptate în timp. Urmărind dimensiunile securității internaționale (economică, a hranei, personală, a mediului, a comunității, politică și individuală, la care se adaugă și cea demografică și militară), ajungem la concluzia că la nivel de stat, ne aflăm în plin proces de integrare în structurile internaționale de securitate. Reformarea politicilor acționale din domeniile politico-administrativ, economic, social, al educației, cercetării și culturii, siguranței naționale și ordinii publice, apărării naționale și politicii externe contribuie la consolidarea sistemului național de securitate.

Bibliografie selectivă

[1] *** *Constituția României*, modificată și completată prin Legea de revizuire a Constituției României nr. 429/2003, republicată de Consiliul Legislativ, cu reactualizarea denumirilor și dându-se textelor o nouă numerotare.

[2] *** *The National Strategy of the United Kingdom – Security in an interdependent world*, March 2008.

[3] Guvernul României, *Carta albă a securității și apărării naționale*, București, 2004, p. 21.

[4] BALABAN, Constantin Gheorghe, *Modificări în arhitectura globală de securitate*, în: „Revista Impact Strategic“, nr. 1/2005, Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, București.

[5] IRIMIA, Ion, *Lucrare de cercetare științifică. Tema: Securitatea între real și virtual*, București, Editura Academiei de Înalte Studii Militare, 2002.

[6] JERVIS, Robert, *Perception and Misperception in International Politics*, Princeton, N.J. Princeton University Press, 1976.

[7] POPA, Vasile, *Implicațiile globalizării asupra securității naționale*, București, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I“, 2005.

[8] www.biblioteca.ase.ro.

[9] www.cssas.unap.ro.

[10] www.mapn.ro/diepa/planificare/carta_alba.htm.

[11] www.mapn.ro/strategiasecuritate.

GEORGIA – ÎNTRE GENOCID ȘI SUVERANITATE

Sorin FETIC*

This work tries to discuss from an objective point of view the place that Georgia's public and external policies occupy nowadays. Are they genocide oriented or do they simply try to guard the national sovereignty of the country? When talking about Georgia, there are two totally different points of view that make this issue to be very topical and very sensitive. Georgia, a country that wanted to join NATO, was attacked and partially occupied by the Russian Federation – the main critic of NATO.

Georgia justifies its actions directed against South Osetia and Abkhazia by dint of International Law and of the UN Chart that empower a state to defend its territorial sovereignty.

On the other side the Russian Federation, pretending humanitarian reasons, intervenes in the Georgian provinces accusing the Georgian armed forces of genocide. This, claim the Russian Federation, is the method chosen by Mihail Saakasvili to reach his political objectives.

Clarificări conceptuale

Deoarece conflictul care s-a materializat în cele din urmă într-un război în toata regula pe teritoriul Georgiei a iscat la nivel internațional tot felul de reacții, unele de susținere a acțiunilor georgienilor, altele de condamnare a unui presupus genocid executat de armata georgiană, am considerat că subiectul merită atenție și este generos în conținut.

Încă de la prima vedere a subiectului ies în evidență două puncte de vedere care surprind esența interpretărilor despre acțiunile din Georgia și anume: prima problemă ridică spre discuție dorința Georgiei de a-și apăra suveranitatea și integritatea teritorială și a doua problemă o reprezintă modul cum Georgia a hotărât să își apere suveranitatea și anume prin genocid. Aici trebuie specificat faptul că termenul de „genocid” a fost folosit doar de anumiți oficiali ai unor guverne și doar anumite agenții de presă au transmis pe fluxul informațional această știre pentru care până la urmă nu am găsit nici un element care să o confirme ca fiind informație, adică verificabilă, certă sau nu. În concluzie se pare că este imposibil să cunoaștem cifra exactă fie a morților, fie a răniților rezultați în urma evenimentelor din Georgia. (dacă totuși vrem o informație putem lua de bună o știre dată fie de o agenție de presă occidentală, fie una pro-rusă)

Însă în această situație cert este că fie a murit un civil, fie au murit o mie sau două mii acest lucru înseamnă tot o încălcare a Dreptului Internațional Umanitar.

Genocidul – posibil instrument al dezinformării

Dacă este să vorbim despre genocid în Georgia, trebuie mai întâi să aflăm cine este autorul genocidului Rusia sau Georgia și cine este victima acestui genocid, și nu în ultimul rând trebuie clarificat faptul dacă nu cumva acest termen care are o semnificație extrem de specială și a fost folosit doar pentru că are o mare capacitate de a atrage atenția, nu a fost plasat în fluxul informațional al mass mediei pentru a se

* Doctorand

găsi legitimitatea atât de necesară unei părți de acțiune.

Autoritățile ruse și cele georgiene concomitent cu manevrele militare de pe teritoriul georgian au pornit și un război mediatic. Acest război a avut ca arme „cuvintele” și „expresivitatea” lor pentru consumatorii de media, ei fiind cei mai expuși manipulării și propagandei.

În timp ce premierul rus Vladimir Putin, ministrul de externe Serghei Lavrov și ambasadorul Rusiei la ONU, Vitali Ciurkin, au recurs frecvent la expresiile: „genocid”, „dezastru umanitar”, „catastrofă umanitară”, „crimă împotriva cetățenilor”, „masacru”, „epurări etnice”, „lipsa totală a cooperării din partea georgiană”, „impunerea părții georgiene la pace” pentru a caracteriza ceea ce a provocat Georgia în Osetia de Sud prin ofensiva sa, pentru „restabilirea ordinii constituționale”, președintele georgian Mihail Saakașvili și liderul Consiliului Securității Georgiei, Aleksandr Lomaia, au evocat o „agresiune” din partea Rusiei și „încălcarea integrității teritoriale”.

Este lesne de înțeles că acești termeni nu au fost aleși întâmplător. Ei au avut un impact mediatic puternic asupra populației din întreaga lume și totodată a făcut delimitarea, în mintea oamenilor, dintre cine sunt băieții buni și cine sunt băieții răi în această ecuație.

Agenciile de presă internaționale au avut în acele momente un rol extrem de important influențând conturarea unei reprezentări în mintea oamenilor în concordanță cu interesele cercurilor care patronează aceste agenții.

Agenciile de presă locale au preluat fără prea mare grijă crâmpoie de știri doar de la anumite surse. De multe ori a fost exprimat numai un anumit punct de vedere și luate imagini numai dintr-o anumită tabără. Se pare că propaganda rusă a fost pregătită pentru acest conflict deoarece a transmis pe fluxul informațional cele mai multe imagini și știri care uneori au fost preluate de presa occidentală cum ar fi chiar EuroNews.

Termenul „genocid” folosit în relatările despre „războiul de 5 zile” din Georgia se poate spune pe de o parte că servește dorinței Federației Ruse de a face o „paralelă” între situația din Kosovo și cea din Abhazia și Osetia de Sud justificând astfel intervenția trupelor ruse de menținere a păcii în Georgia, iar pe de altă parte Georgia acuză Rusia de genocid deoarece acțiunea armatei ruse este privită ca o agresiune și o dorință de epurare etnică a georgienilor din teritoriile ocupate de aceștia.

În contextul în care Georgia este învinuită de autoritățile ruse de genocid și crime de război, Rusia își atribuie rolul de garant al stabilității și păcii în Caucaz. Analogia pe care Moscova încearcă să o traseze între Kosovo și regiunile georgiene este uimitoare. Prin urmare, dacă Georgia este echivalată cu Serbia, atunci intervenția militară a Rusiei este comparată cu cea întreprinsă de NATO pentru a stopa actele de genocid din Kosovo.

Logica acțiunilor ruse din Georgia constau în intenția Rusiei de a-și legitima prezența „pacificatorilor” săi în Abhazia și Osetia de Sud, evocându-se deja necesitatea păstrării armamentului greu rusesc în aceste regiuni pentru a preveni repetarea unui eventual „atac” din partea Georgiei. Drept rezultat, va fi problematică schimbarea formatului forțelor de menținere a păcii în zonele georgiene de conflict, chiar dacă șefii ministerelor de externe ai statelor Uniunii Europene s-au declarat

interesați ca statele europene să participe în posibilele misiuni de pacificare. Pe de altă parte, însă, autoritățile regiunilor separatiste insistă asupra asigurării monopolului Rusiei, inclusiv prin crearea de noi baze militare, în procesul de menținere a păcii în regiune știindu-se și faptul că Moscova susține cu un procent destul de ridicat bugetele regiunilor separatiste în special al Osetiei de Sud. Această situație ar putea genera reticență în rândul unor state NATO privind acordarea MAP-ului Georgiei, în special din cauza prevederii art. 5 al Tratatului Organizației Nord-Atlantice (privitor la principiul solidarității în cazul unui atac al unei părți terțe).

Pentru a clarifica semnificația termenului „genocid” trebuie adusă în discuție Convenția pentru Prevenirea și Pedepsirea Crimelor de Genocid, adoptată de ONU în anul 1948, care definește termenul de genocid în articolul 2 al Convenției astfel: „oricare dintre actele de mai jos, comise cu intenția de a distruge, în totalitate sau numai în parte, un grup național, etnic, rasial ori religios, cum ar fi: a) omorârea membrilor unui grup; b) atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup; c) supunerea intenționată a grupului la condiții de existență care antrenează distrugerea fizică totală sau parțială; d) măsuri care vizează scăderea natalității în sensul grupului; e) transferarea forțată a copiilor dintr-un grup într-altul”¹.

Luând serios în considerare prevederile Convenției în ceea ce privește litera a) din articolul 2 „omorârea membrilor unui grup” se pare că această condiție se respectă deoarece este sigur că în conflictul din Georgia au murit un număr mare și de georgieni, și de osetieni.

În urma manevrelor militare și chiar înainte de începerea acestora s-a realizat și „atingerea gravă a integrității fizice sau mentale a membrilor unui grup” acest grup fiind în situația de față locuitorii Osetiei de Sud în special.

Osetia de Sud este o provincie din componența Georgiei, o regiune muntoasă de nici 4000 de km pătrați, cu circa 100.000 de locuitori după spusele unora și 70.000 după spusele altora. În suma aceasta se includ în mare parte osetieni, apoi georgieni și ruși. Dar trebuie specificat în acest context că populației din zonă i s-a oferit masiv, gratis și fără probleme birocratice pașapoarte și cetățenia rusă.

Acest lucru a permis președintelui rus Dmitri Medvedev să declare că: „Suntem obligați să protejăm viața și demnitatea cetățenilor ruși, neavând importanță unde sunt aceștia localizați” și că nu va lăsa „nepedepsită” moartea „compatrioților” săi din Osetia de Sud². Tot Medvedev, într-o declarație solemnă pronunțată la televiziunea rusă aprecia că liderul georgian, Mihail Saakașvili, „a ales genocidul pentru a-și atinge obiectivele politice”.

Peste acestea adăugându-se declarația lui Eduard Kokoity, lider al rebelilor din Osetia de Sud care a afirmat că deja imediat după începerea conflictului din august au fost identificați „sute de civili morți” în orașele osetiene și a Ministrului pentru naționalități osetian Teimuraz Kasaev care a afirmat cităm: „Conform informațiilor noastre, în urma bombardamentului din cursul nopții asupra Thinvali, a existat un număr mare de victime (...), numărul victimelor este de peste o mie”³ în urma

¹http://www.onuinfo.ro/documente_fundamentale/

²<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/>

³<http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/>

ofensivei desfășurate de Georgia în cursul nopții de 7 spre 8 august asupra capitalei Thinvali.

Aceasta fiind „realitatea” din teren Rusia justifică introducerea trupelor militare în Georgia, spunând că trebuie să-și apere forțele pacificatoare, cetățenii ruși și să oprească genocidul.

Dând credit acestor declarații care au fost transmise în toată lumea nu încapе îndoială că ceea ce s-a întâmplat în Osetia de Sud a fost genocid conform literelor a), b) și c) din Convenția pentru Prevenirea și Pedepsirea Crimelor de Genocid. Dar problema cea mai mare este în primul rând cine i-a omorât pe toți acești oameni și în al doilea rând dacă chiar au fost omorâți chiar atât de mulți.

Razboiul din Osetia de Sud vine după o perioadă tensionată în regiune, în săptămâna dinaintea începerii războiului având loc mai multe schimburi de focuri între separatiști și autoritățile georgiene. Purtătorul de cuvânt al Ministerului de Interne georgian, Șota Uitașvili, a negat că Georgia ar fi tras prima. „Osetia de Sud a deschis focul, inclusiv cu lansatoare de grenade, iar partea georgiană a ripostat”, a subliniat el, asigurând că doar poliția georgiană, și nu forțele militare, a fost implicată. Cu toate acestea în noaptea de 7 spre 8 august forțe militare georgiene au pătruns în regiunea Osetiei de Sud pentru a restabili „ordinea constituțională”.

Din acel moment intervenția Rusiei nu s-a lăsat așteptată aceasta dorind să „împiedice o catastrofă umanitară”, denunțând, în același timp, „moartea cetățenilor ruși” și susținând că va face tot ce îi stă în putință pentru a apăra cetățenii ruși din provincie dar simplul fapt că tancurile rusești au intrat în provincia a cărei independență nu este recunoscută internațional echivalează, în termenii dreptului internațional, cu o agresiune armată la aceasta adăugându-se lipsa unui mandat ONU sau măcar CSI. În acel moment, practic, Georgia și Rusia au intrat în stare de război.

Acest conflict a făcut ca cele două părți implicate, autoritățile georgiene, pe de o parte, și Federația Rusă împreună cu separatiștii osetieni, pe de altă parte, să se acuze reciproc de masacre și „epurare etnică”.

Guvernul de la Tbilisi a sesizat Curtea Penală Internațională (CPI), cu privire la presupuse acte de „epurare etnică” comise de Federația Rusă pe teritoriul suveran georgian între 1993 și 2008. Această perioadă vizează prezența forțelor ruse de menținere a păcii în cele două regiuni separatiste pro-ruse din Georgia, Abhazia și Osetia de Sud.

CPI, creată prin Statutul de la Roma și funcțională din 2002, este primul tribunal permanent însărcinat cu crime de război, crime împotriva umanității și genocid.

Fostul lider de la Kremlin, actual șef al guvernului, a cerut Parchetului Militar rus să deschidă o anchetă asupra situației, mai ales pentru că majoritatea populației din Osetia de Sud este formată din cetățeni ruși. La rândul său, Dmitri Medvedev a dat asigurări că cei care se fac vinovați de asemenea acte vor suporta consecințele.

Președintele rus Dmitri Medvedev și premierul Vladimir Putin au acuzat în repetate rânduri Georgia de „genocid”, și pentru acest lucru au cerut Parchetului Militar o anchetă în acest sens.

„Ancheta ne permite să tragem concluzia că obiectivul agresiunii a fost exterminarea totală a etniei osete din Osetia de Sud”, a declarat șeful comisiei de

anchetă, Aleksandr Bastrîkin, potrivit agenției de știri NewsIn

Acuzațiile Parchetului rus sunt „un nou exemplu de propagandă nefondată” din partea Moscovei, a declarat secretarul Consiliului de Securitate georgian, Aleksandr Lomaia. Pe de altă parte, el a acuzat Rusia că susține milițiile osete care practică „epurarea etnică”.

În urma conflictului din Georgia au apărut foarte multe declarații contradictorii care nu pot fi verificate. Exemplul următor se pare a fi foarte elocvent.

În conformitate cu hotărârea Ministerului pentru Situații Excepționale a Federației Ruse din 16 august 2008, subunitățile ministerului au început deportarea din regiunea Thinvali ai etnicilor georgieni. Aceștia urmând să fie strămutați în regiunea Gori. Ministerul pentru Situații Excepționale din Georgia a calificat aceste acțiuni drept „un nou val de purificare etnică care este înfăptuită în condițiile unui regim militar de ocupație. Acum, aceste purificări au loc la nivel de structuri de stat a Federației Ruse.”⁴

Pe de altă parte, peste 1.600 de persoane din Osetia de Sud, dintre care circa 1.000 de copii, s-au refugiat în Osetia de Nord, anunță cotidianul rus „Gazeta”, citat de AP.

Mii de refugiați au părăsit Osetia de Sud în urma conflictului armat. Potrivit Ministrului de interne a enclavei separatiste Osetia de Sud, circa 80% dintre cei 30.000 de locuitori ai orașului au părăsit Thinvali.

Dar totuși după ce forțele ruse și cele osete au împins trupele georgiene în afara orașului, în Thinvali au fost jefuite numeroase magazine și locuințe. De asemenea, casele etnicilor georgieni de la periferia capitalei separatiste au fost incendiate.

În același timp în cadrul unor declarații susținute, în fața Consiliului pentru Drepturile Omului de la ONU, ambasadorul Rusiei în cadrul acestei instituții a precizat că acțiunile pe care Georgia le-a întreprins în Osetia de Sud se încadrează la „epurare etnică”.

În ceea ce privește evaluarea evenimentelor din Georgia, nu trebuie uitat faptul că acțiunea armatei georgiene nu a depășit teritoriul național și a avut misiunea de a apăra suveranitatea și integritatea teritorială a statului georgian. De asemenea, nu trebuie omis faptul că armata rusă a intrat pe teritoriul unui stat suveran fără aprobarea comunității internaționale ce se putea materializa printr-un mandat al Consiliului de Securitate al ONU. Tot aici trebuie spus că forțele pacificatoare după ce au intrat în Osetia de Sud și Abhazia au depășit limitele acestor regiuni intrând și în alte localități și sate din Georgia ce se aflau departe de teatrul de desfășurare al operațiunilor militare.

Suveranitatea Georgiei - sfidată

Acțiunea Federației Ruse în Georgia ne poate duce cu gândul la „Doctrina Brejnev” lansată spre sfârșitul anilor `60, care însemna că era permisă o anumită „suveranitate limitată” a partidelor comuniste, dar niciunei țări nu-i era permis să părăsească Pactul de la Varșovia, să deranjeze monopolul comunist al puterii în statele socialiste, sau să compromită în vreun fel puterea și unitatea blocului răsăritean.

⁴<http://pro-georgia.com/romanian-news/>

În mod implicit, această doctrină presupunea că URSS-ul are rolul de lider al lumii socialiste, și că ea își aroga dreptul de a defini „socialismul” și „capitalismul” conform intereselor proprii.

„Doctrina Brejnev”, care legifera amestecul Moscovei în treburile interne ale statelor sale satelit, a fost folosită pentru justificarea invadării Cehoslovaciei și înfrângerea Primăverii de la Praga din 1968, dar și în cazul invaziei dintr-o țară nemembră a Pactului de la Varșovia, Afganistan, în 1979. „Doctrina Brejnev” a fost înlocuită de doctrina numită în glumă „Doctrina Sinatra”.

După 1986 odată cu apariția în centrul scenei politice sovietice a lui Gorbaciov pe lângă termenii de „perestroika” și „glasnost” apare și „Doctrina Sinatra”. Aceasta din urmă a fost considerată o permisiune acordată de Moscova aliaților ei de a-și decide propriul viitor.

Însă după ce în 1991 s-a destrămat URSS și noua putere de la Moscova a observat tendințele puterilor occidentală de a înlocui influența rusească din fostele republici sovietice cu influența capitalisto-occidentală, a început să își revizuiască politica generată de „Doctrina Sinatra” întorcându-se vizibil spre „Doctrin Brejnev” modernizată. Prin acest din urmă concept, spațiul ex-sovietic este perceput de Rusia drept sfera sa exclusivă de influență, iar statele din cadrul CSI sunt tratate drept „parteneri naturali” ai acesteia indiferent de voința politică și vectorul extern real al acestora. Astfel, chiar dacă Georgia și alte state ex-sovietice revendică apropierea de NATO, Rusia refuză să accepte asemenea opțiuni. De fapt, Kremlinul nu poate accepta nicicum pierderea influenței sale în vreunul din statele CSI în favoarea creșterii celei a SUA și NATO.

Principiul egalității suverane a statelor este unul din principiile fundamentale ale dreptului internațional, acesta este unul dintre principiile de bază pe care se pare că puterea de la Moscova îl sfidează în momentele când nu îi justifică acțiunile agresive generate de punerea în operă a interesului național rusesc. Dar cu toate acestea respectarea strictă a acestui principiu constituie baza procesului de menținere a păcii și securității internaționale, a dezvoltării relațiilor amicale între state. Statele beneficiază, în conformitate cu dreptul internațional, de drepturi și posibilități egale pentru realizarea lor. La fel, statele își asumă și obligații egale. Însă se pare că dreptul internațional deși are un caracter de universalitate, are prevederi care trebuie respectate de toate statele mai puțin de statele puternice, cărora nimeni nu are ce să le facă dacă nu le respectă.

Unul dintre principiile cu care egalitatea suverană are o tangență esențială este dreptul popoarelor de a dispune de ele însele cum a încercat Georgia prin dorința de a intra în NATO, prin dorința de a-și apăra suveranitatea națională, dar evoluția ulterioară acestor năzuințe ale poporului georgian a fost sortită agresiunii din partea Federației Ruse.

Suveranitatea națională presupune particularitățile calitative ce permit recunoașterea unei comunități de oameni în calitate de națiune, dreptul ei să-și hotărască destinul, soarta teritoriului, a bogățiilor sale și forma de guvernământ. Această frază reprezintă în cea mai mare parte viziunea teoretică suprapusă pe întâlnirile diplomatice făcute publice cetățenilor și oamenilor obișnuiți, dar când se încearcă punerea teoriei în practică apar ca obstacole diferite interese de ordin

național, financiar, economic, geostrategic. Pentru a întări ceea ce am spus, că este discutabil faptul că națiunile au dreptul să își hotărască singure destinul, soarta teritoriului și forma de guvernământ, aduc aminte de Tratatul de la Yalta din 4-11 februarie 1945 și tratatul de la Malta din 1-2 decembrie 1989 unde marile puteri ale lumii și-au împărțit pe hartă zonele de influență.

Suveranitatea de stat a fost definită în doctrina dreptului internațional ca fiind „supremația unică, deplină și indivizibilă a puterii de stat în limitele frontierelor teritoriale și independența acesteia în raport cu orice altă putere, ceea ce se exprimă în dreptul exclusiv și inalienabil al statului de a-și stabili și realiza de sine stătător politica sa internă și externă, de a-și exercita funcțiile, de a-și îndeplini măsurile practice de organizare a vieții sociale interne și a relațiilor sale externe în baza respectării suveranității altor state, a principiilor și normelor de drept internațional acceptate prin acordul său de voință”⁵.

În ultimii ani se observă tendința de reducere a posibilităților guvernelor naționale de a-și soluționa problemele în limitele frontierelor sale fără o coordonare reciprocă. Deși Carta Națiunilor Unite specifică la Articolul 2 Alineatul 4 că: „Toți membrii trebuie să se abțină în relațiile lor internaționale de la folosirea forței sau amenințarea cu folosirea forței împotriva integrității teritoriale sau a independenței politice a oricărui stat...” este evident că acest lucru a devenit relativ facultativ în acest sens remarcându-se și ultimile întâmplări de pe scena internațională cum ar fi cazul Kosovo și mai nou cazul Georgia.

Intervenția umanitară a Rusiei ca pretext pentru agresiunea împotriva Georgiei este, s-ar putea spune, cea mai modernă metodă găsită de cele mai puternice state care doresc să-și extindă influența politică și implicit economică în puncte considerate cheie pentru a deține controlul unei regiuni întregi.

Această practică internațională modernă este permisă de „ciocnirea” dintre două principii de drept internațional: respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și respectarea integrității teritoriale ale statelor.

Pentru a se găsi o rezolvare justă a acestui fenomen de „ciocnire” dintre două principii de drept internațional singura soluție o consider Consiliul de Securitate al ONU.

Deoarece în prezent este cunoscut de către toată lumea că sfârșitul de secol XX și începutul de secol XXI ne-a adus un amalgam revoluționar de amenințări, interdependențe și riscuri care mai de care mai complexe, mai neașteptate, mai asimetrice și mai periculoase, *suveranitatea deplină și absolută* a devenit un termen neconform cu realitatea. Însă și acest lucru se pare că are doza sa de relativitate deoarece în prezent asistăm la transformări care dovedesc că un stat poate fi mai suveran decât altul. Se pare că suveranitatea unui stat, în noua concepție pe care și-au asumat-o unele state, depinde de puterea pe care o posedă.

Însă cu toate acestea nu trebuie să uităm că din 1648 de la încheierea Tratatului de la Westphalia, suveranitatea statului constituie baza egalității suverane a statelor. În același timp, respectarea egalității suverane a statelor contribuie la recunoașterea și constituirea suveranității de stat în dreptul internațional.

⁵ Ion M. Anghel, *Subiectele de drept internațional*, București, 1998, p.100.

Pentru că unul din motivele invocate de Rusia pentru care a bombardat teritoriul Georgiei și și-a dislocat Flota din Marea Neagra (cu baza la Sevastopol) în portul abhaz Ociamcir a fost nevoia de securizare a prezenței trupelor rusești de menținere a păcii în Osetia de Sud și oprirea presupusului genocid pornit de georgieni împotriva osetienilor, cred că se simte nevoia și din partea noastră să clarificăm, măcar teoretic ce înseamnă conceptul de operațiuni de menținere a păcii ce trebuiau realizate de forțele „pacifcatoare” rusești.

Originalitatea operațiunilor de menținere a păcii rezidă din faptul, că mijloacele militare care sunt puse în aplicare sunt utilizate de o manieră imparțială asta însemnând că armata rusă trebuia să demonstreze că nu susține numai punctul de vedere al osetienilor și abhazilor acționând chiar cu avioane de luptă strategice, cu bombe cu submuniție și cu piese de armament greu, împotriva populației civile din Georgia asupra localității Gori de exemplu care nici nu se află în provinciile autonome Osetia de Sud și Abhazia, deci încălcând flagrant suveranitatea Georgiei.

În general, Organizația Națiunilor Unite impune două condiții prealabile pentru desfășurarea unei operațiuni de menținere a păcii: acordul părților în conflict și respectarea efectivă a procesului de stopare a focului. Așadar astfel de operațiuni trebuie să aibă acordul prealabil al statului pe teritoriul căruia se vor desfășura, în speță Georgia în cazul nostru. Federația Rusă pornind de la premisa că pe teritoriul Georgiei, ale cărei granițe sunt recunoscute internațional, sunt și cetățeni ruși, și că legislația în vigoare în Rusia spune că cetățenii ruși trebuie apărați și protejeți oriunde s-ar localiza⁶, nu numai că nu respectă legile dreptului internațional, dar pune mai presus de acesta Constituția și legile sale interne. Așa stând lucrurile, țările foste sovietice în special țările Baltice (ex. Estonia în care sunt mulți ruși), Moldova, Ucraina ar trebui să ia un exemplu de la Georgia, că mai târziu același lucru li se poate întâmpla și lor.

Dincolo de situația din Georgia, trebuie amintite și bombardamentele occidentalilor din martie 1999 asupra Fostei Yugoslavii care au fost executate tot fără un mandat ONU și care sigur, au fost tot o agresiune și o încălcare a suveranității acelei țări.

Operațiunile de menținere a păcii se bazează și pe următoarele principii: *principiul egalității suverane a statelor* care impune respectarea integrității teritoriale a statelor, protejează statele de la o eventuală pătrundere neregulamentară a străinilor pe teritoriul lor; *principiul neintervenției* care se referă la sarcinile ce reies din competența unui stat asumate în raport cu alte entități; *principiul neaplicării forței* care interzice orice prezență militară străină neagreată din partea altui stat, considerând-o drept acțiune armată care se implică în afacerile sale interne.

Din modul de desfășurare al evenimentelor un lucru este cert, chiar dacă acțiunile și crimele produse împotriva georgienilor sau osetilor au fost produse intenționat ca rezultat al unor operațiuni speciale, din acest război singurul câștigător a fost Rusia și nu idealurile filozofice ale dreptății și adevărului. Intervenția Rusiei cu Armata 58 fără ca nimeni să o poată opri a venit ca o confirmare că Rusia e puternică și nu are absolut nici o rețineră pentru realizarea interesului național sau al oligarhiei

⁶ <http://www.timesonline.co.uk/tol/news/world/europe/>

conducătoare chiar dacă este nevoie să sfideze prerogativele suverane ale altui stat.

Un lucru e sigur și osetienii și georgienii au pierdut: oameni, elemente de infrastructură, încrederea într-o societate stabilă, o politică externă coerentă și independentă și nu în ultimul rând integritatea teritorială.

Concluzii

Semnarea de către Georgia și Rusia a așa numitului Plan „Sarkozy-Medvev” (6 puncte de reglementare a conflictului sud-osetin și georgian), prin intermedierea SUA și Germania, reprezintă un succes parțial al diplomației europene, deoarece nu a fost capabilă să prevină conflictul din Georgia în etapa lui incipientă. În pofida acestui fapt, Uniunea Europeană a mai primit un motiv în plus în privința regândirii politicii europene față de Rusia.

Federația Rusă prin demonstrația de forță pe care a făcut-o în Georgia a arătat că poate să dețină controlul de facto asupra fostului spațiu ex-sovietic, bazându-se pe prevederile doctrinei militare și cele ale concepției politicii externe ruse (adoptată recent) care nu menționează nimic despre retragerea soldaților ruși nici din Transnistria, nici din Abhazia, nici din Osetia de Sud.

Acțiunile armate din Georgia și urmările acestora au creat argumente plauzibile pentru Serbia, în lupta acesteia pentru integritatea sa teritorială și pentru respectarea suveranității sale. Prin urmare, Belgradul ar putea să folosească conflictul militar din Georgia pentru a justifica Curții Internaționale din cadrul ONU necesitatea asigurării integrității sale teritoriale.

Cel puțin temporar Rusia a rezolvat „problema” care începuse să ia contur chiar la granița sa, adică extinderea NATO spre Est prin diminuarea oportunităților Georgiei de obținere a MAP-ului și implicit amânarea aderării acestei țări la NATO. Autoritățile ruse deja au fabricat unele dosare privitor la comiterea „genocidului și crimelor militare” de către Georgia pe care le-au trimis la Curtea Penală Internațională, acest lucru fiind incompatibil cu posibilitatea intrării Georgiei în NATO prea curând.

Reacția Rusiei care a apelat la Armata 58 despre care se cunoaște că a luptat în Cecenia și că pe unde trece „își face treaba” a produs sigur un impuls de atenționare către regiuni unde se credea că există doar niște „conflicte înghețate”. Aceste zone sunt: în Republica Moldova mai exact în Transnistria, (unde încă mai staționează Armata 14 rusă), în Ucraina (Crimeea), în Azerbaidjan (Nagorno-Karabach). Toate țările care au granițe cu Rusia sigur au luat „războiul de 5 zile” din Georgia ca pe o lecție despre cum își promovează Rusia politica externă față de vecinii ei și față de opinia publică internațională și ca o amintire a faptului că nu există vecin de la care Rusia să nu fii luat teritorii. Este oportun să spunem aici că puterea Rusiei nu s-a pierdut după căderea URSS, ci pur și simplu s-a transformat, Rusia tinzând să contureze în mod unilateral, și mai mult, modelul multipolar al relațiilor internaționale, continuând să-și adjuce influența asupra spațiului ex-sovietic.

Pentru a-și întări pozițiile cucerite în urma războiului cu Georgia, Rusia se gândește să accepte invitația „președintelui” abhaz Serghei Bagaps care dorește să găzduiască două baze militare ruse, una la Gudauta și alta la Oceașira. Despre baza

militară rusească de la Gudauta se știe că trebuia desființată conform angajamentelor asumate de Rusia, la summit-ul OSCE de la Istanbul în 1999, de a-și retrage trupele militare de la acea bază.

Evoluția situației pe parcursul a mai multor ani de zile a demonstrat că lipsa progresului în soluționarea conflictelor, în special din Abhazia, Osetia de Sud, Transnistria, în mare parte, a fost determinată de formatele „unice” ale trupelor de menținere a păcii, impuse de Rusia imediat după stoparea conflictelor armate, și de formatul procesului de negocieri, în cadrul căruia Rusia deține statutul de „mediator”. Aceste formate au legiferat trupele paramilitare ale regimurilor din zonele de conflict, înzestrate cu armament oferit de Rusia, iar trupele ruse, staționate ilegal în aceste zone, precum și pacificatorii ruși, împreună cu cei din partea regimurilor din zonele de conflict, au devenit scut de protecție ale regimurilor anticonstituționale cum sunt regimurile de la Tiraspol, Suhumi, Thinvali.

Cheia rezolvării „conflictelor înghețate”, în viziunea țărilor riverane la Marea Neagră, trebuie să fie Actul final de la Helsinki din 1 august 1975 care definește conceptul de integritate teritorială, suveranitate și de inviolabilitate a frontierelor.

Importanța geostrategică a Georgiei este dată de conducta care transportă petrolul de la Marea Caspică în Turcia. Această conductă cunoscută și sub numele de oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan întrucât face legătura între Baku și portul mediteranean Ceyhan, se dorea a fi în curând însoțită de o conductă de gaze naturale și o cale de linie ferată care putea avea un rol crucial în comerțul dintre Asia și Europa. Dar dată fiind situația politico-economică instabilă din Georgia pare foarte posibil să se amâne aceste proiecte pentru că mai greu se vor găsi acum investitori care să riște investind în zone pasibile oricând de război.

În concluzie „războiul de 5 zile” din Georgia s-a încheiat cu recunoașterea de către Rusia la 26 august, a independenței regiunilor separatiste Osetia de Sud și Abhazia.

Acest act unilateral, considerăm că nu poate rezolva conflictele din regiune deoarece vine în contradicție cu respectarea principiilor fundamentale ale dreptului internațional, consemnate în Carta Națiunilor Unite și Actul Final de la Helsinki, între care respectarea independenței, suveranității și integrității teritoriale ale statelor.

Bibliografie

- [1] Ion M. Anghel, *Subiectele de drept internațional*, București, 1998.
- [2] www.onuinfo.ro
- [3] www.timesonline.co.uk
- [4] <http://pro-georgia.com> <http://flux.md/>
- [5] www.zf.ro/politica/politica-externa/
- [6] www.jurnalul.ro/articole
- [7] www.realitatea.net/
- [8] www.mediafax.ro/externe/
- [9] www.evz.ro/articole/
- [10] www.cotidianul.ro
- [11] www.ipp.md

CAUCAZUL – SFÂRȘIT SAU ÎNCEPUT DE CICLU?

Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN*

South Caucasus incited the interest of the Russian Federation and also United States, European Union and NATO – great power poles with global influence, meaning different strategic interests: European, Euro-Asian and Euro-Atlantic. In this context, was considered that even the NATO military structures can reach to the actual borders of the Russian Federation by the enclosure into the Alliance of the wide Ukrainian territory and Georgia's in Caucasus. Or, for Moscow, Georgia was and remain an „essential” territory for its interest in the area and, among the main contradiction of interests between Russia and United States is represented by the acces to oil and natural gases from the Caspian Sea basin and Minor Asia.

1. Un nou context al relațiilor internaționale. Analistii susțin tot mai mult că întregul context al relațiilor internaționale din ultima perioadă a început să sufere “transformări simptomatice” - dinamica acestor schimbări fiind generată pe de o parte, de “revigorarea Rusiei post-sovietice și superiorizarea multilaterală a Chinei, pe de altă parte, de slăbirea Statelor Unite și tendința UE de a se manifesta în calitatea de actor internațional independent”¹.

Conflictele înghețate postsovietice au început să se acutizeze încă de la jumătatea lunii iunie a acestui an. Un important comandant militar rus, generalul Aleksandr Burutin, avertiza că, dacă așa ceva se va mai întâmpla, „consecințele vor fi grave, poate chiar cu vărsare de sânge”².

Pe de altă parte, extinderea NATO - combinată cu ambiția separată de instalare a unor elemente ale controversatului scut antirachetă american în Republica Cehă și Polonia - țări aflate cândva sub influența Moscovei - amenință interesele de securitate ale Rusiei. și un avertisment: Rusia se află pe calea ”reimpunerii sale ca putere imperială”³.

2. Un nou start în relațiile dintre Moscova și Occident. Conflictul din Caucaz⁴, dar mai ales răspunsul militar imediat al Rusiei în Georgia, din august a.c., a scos la iveală nu numai problemele mai vechi din regiune și îngrijorările Moscovei, ci a demonstrat că se impune un nou start în relațiile dintre Rusia și Occident. Cu atât mai mult, cu cât nici Moscova nu a stat cu brațele încrucișate în fața „formidabilei

* **General de brigadă (r.), profesor universitar, Director, Departamentul pentru Integrare Europeană, Studii de Politică Externă și Securitate, Universitatea Creștină ”Dimitrie Cantemir”.**

¹ <http://www.romanalibera.com/editorial/editorial.php?step=articol&id=373>.

² Pe larg, *Efectul Kosovo împotriva NATO - Enclavele rusofone, arma secretă a Rusiei*, <http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html>.

³ Aleksandr Dughin, șeful unui grup de intelectuali naționaliști cu sediul la Moscova (<http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html>).

⁴ Fărâmițarea Uniunii Sovietice condusese la mișcări de secesiune etnică în numeroase ex-republici, printre care Georgia.

ofensive globale a Statelor Unite”⁵. Principalele acțiuni ale Rusiei au vizat cu prioritate atât „alianțe geostrategice” care să poată deveni o „contrapondere la NATO”, respectiv, Shanghai Cooperation Organization (SCO)⁶ și BRIC⁷ și, mai ales, dezvoltarea considerabilă, ceea ce era atuul său din epoca postbelică, adică, „forța de descurajare nucleară a Rusiei”⁸, o forță care să asigure „securitatea Rusiei pe termen lung”⁹.

Pe de altă parte, în mai 2007, Rusia dă o mare lovitură în „războiul energetic” Rusia-Statele Unite prin încheierea de către Gazprom a unui contract pe 20 de ani cu Austria afectând, prin acesta, toate proiectele care urmăreau să aducă petrol și gaze din Asia Centrală direct în Europa, ocolind Rusia. Cu alte cuvinte, se consolidează și rolul dominant al Federației Ruse pe piața energetică occidentală.

Reacția militară imediată și dură întreprinsă de Rusia împotriva Georgiei, a “cutremurat” și ea echilibrul mondial format după sfârșitul Războiului Rece și destrămarea URSS. Cu atât mai mult cu cât, președintele rus, Dmitri Medvedev declara, pe de o parte, că „nu va ezita” să atace Georgia din nou dacă va fi provocat, chiar dacă această țară ar fi pe cale să adere la NATO iar, pe de altă parte, că atacul Georgiei de la 8 august împotriva provinciei separatiste proruse Osetia de Sud este „echivalentul rus al atentatelor de la 11 septembrie împotriva Statelor Unite”¹⁰.

Pe de altă parte, prin semnarea, în plin conflict ruso-georgian, a acordului polono-american privind amplasarea unor elemente ale scutului antirachetă american, Polonia devine „țintă prioritară” pentru Rusia. Iar în replică, oficialii de la Moscova mai anunță și „semnarea” până la sfârșitul acestui an, a unui acord cu Belarusul, prin care va pune bazele unui sistem comun de apărare aeriană.

Acum, președintele Medvedev a cerut și Armeniei să își coordoneze politica externă cu cea a Moscovei¹¹.

⁵ Pe larg, *Geopolitica noului război rece*, Dosare ultrasecrete, nr. 4202, 8 aprilie 2008.

⁶ Înființată de Rusia și China în 2001, SCO reunește Kazahstanul, Uzbekistanul, Kirgizstanul și Tadjikistanul – toate state din Asia Centrală, bogate în resurse energetice. Alte state, precum India și Iranul au statut de membru observator.

⁷ BRIC se referă la colaborarea a patru state - Brazilia, Rusia, India și China - care vor domina, ca superputeri economice și militare, lumea, începând cu 2030. Denumirea de BRIC aparține lui Goldman Sachs. Pe larg, <http://77www.ziua.net/display.php?id=235665&data=2008-04-05>.

⁸ Se poate reaminti, aici, afirmațiile fostului președinte, Vladimir Putin și actualul premier al Rusiei, în mesajul asupra “stării Federației Ruse”, din mai 2003. Pentru prima oară, se făcea referire la această “modernizare”.

⁹ Potrivit afirmațiilor lui Serghei Ivanov - fost ministru al apărării atunci -, numai în decembrie 2006 Rusia posedă 4279 de ogive nucleare, față de 5966 ale SUA, și 927 de mijloace de transport nuclear, față de 1255 ale Statelor Unite. Sursa: <http://77www.ziua.net/display.php?id=235665&data=2008-04-05>.

¹⁰ “Și dacă Georgia ar adera la Planul NATO de Acțiune pentru Aderare? Nu aş aștepta nici o secundă pentru a lua decizia pe care am luat-o atunci” preciza președintele rus, Dmitri Medvedev, la reuniunea anuală a Clubului Valdai. <http://www.mediafax.ro/externe/medvedev-ar-ataca-georgia-chiar-daca-aceasta-ar-fi-pe-cale-sa-adere-la-nato.html?3614;3170878>.

¹¹ http://www.ziare.com/Medvedev_cere_Armeniei_sa_si_coordoneze_politica_externa_cu_cea_a_Moscovei-439668.html.

3. Rusia introduce și dimensiunea militară în jocul de putere. Pentru prima oară, Rusia introduce dimensiunea militară în jocul de putere¹² și a demonstrat, în ciuda presiunilor Occidentului, că poate să își impună voința în regiunea separatistă georgiană Osetia de Sud - Rusia recunoscând imediat, pentru prima dată, independența Osetiei de Sud *de iure* în răspuns direct la cea din Kosovo¹³.

Aici se pune tranșant o întrebare esențială: Rusia speculează strategic, folosind precedentul Kosovo, sau, într-adevăr, în reconfigurarea geopolitică a relațiilor internaționale actuale, se cer soluționate problemele de esență ?

Crearea de „precedent” și de „fapt împlinit” pare să nu mai fie de actualitate întrucât generează proliferarea conflictualității și nu diminuarea ei. Chiar dacă Georgia - punct nodal în accesul la resursele imense de hidrocarburi din zona Mării Caspice - a căpătat o importanță geostrategică deosebită în planurile celor mari care vor să aibă controlul exploataării și transportul surselor clasice de energie. Un argument în plus, credem, pentru a înțelege corect și realist de ce în aprilie a.c., la reuniunea NATO, de la București, deși Statele Unite au propus ca Georgia și Ucraina să fie primite în “Planul de acțiune pentru adeziune”, Germania, Franța și Marea Britanie s-au opus spunând că ar provoca Rusia. Pentru că, primirea Georgiei în NATO - chiar dacă ar permite o supraveghere permanentă a traseelor produselor petroliere caspice -, ar însemna și o ”potențială implicare a partenerilor, a statelor membre ale Alianței, în eventualele conflicte care se pot reaprinde oricând în zona Caucaz-Caspică”¹⁴.

Pe de altă parte, declanșarea conflictului ruso-georgian reconfirmă avertizările din ultimele luni ale Moscovei, potrivit căreia recunoașterea independenței Kosovo, proclamată unilateral în februarie¹⁵, precum și aspirațiile Georgiei de aderare la NATO, amplifică pericolul unor conflicte sângeroase și deschide perspectiva separării provinciilor rusofone.

4. NATO în fața unei duble provocări. Acum, conflictul din Caucaz plasează și NATO în fața unei duble provocări care pune în cauză „dubla sa natură militară și politică”. Și chiar mai mult. A întărit dilema occidentalilor. Ori „acceptă acum” ca

¹² Pentagonul a fost surprins de rapiditatea intervenției ruse din Osetia de Sud și încearcă să înțeleagă ce s-a întâmplat exact, după cum anunțau responsabili din Departamentul american al Apărării, citați de AFP.

¹³ Conform AFP, președintele kosovar Fatmir Sejdiu a respins imediat ideea că independența Kosovo ar putea servi ca precedent pentru alte mișcări separatiste, ca cea din Osetia de Sud, apreciind că situația fostei provincii sârbe este "un caz aparte". Vezi <http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html>

¹⁴ Pentru mai multe detalii a se vedea și opiniile exprimate în *Probleme geostrategice militare* (I) accesibil la adresa <http://www.evenimentul.ro/articol/probleme-geostrategice-militare-i.html>

¹⁵ Premierul sarb, Mirko Cvetkovici, citat de AFP, chiar declara, în cadrul unui interviu, că proclamarea independenței Kosovo a avut "din nefericire" un "efect de domino" în Caucaz http://www.ziare.com/Premierul_sarb_Kosovo_a_avut_un_efect_de_domino_in_Caucaz-397560.html

Georgia să se apropie de NATO¹⁶ și își „asumă două riscuri: cel de a trebui să o susțină militar în fața marelui său vecin din Nord, sau „amână” această apropiere /.../ și dau impresia că cedează la presiunile Kremlinului¹⁷. Pentru că, potrivit declarațiilor oficiale, NATO „susține ferm suveranitatea și integritatea teritorială a Georgiei și cere Rusiei să respecte aceste principii”¹⁸. Mai mult, Alianța Nord-Atlantică nu are de gând să reinventeze un Război Rece cu Rusia, după cum declara, la București, adjunctul Secretarului General al NATO pentru diplomatie publică, Jean-François Bureau¹⁹, ca răspuns la îngrijorarea exprimată de Moscova față de prezența trupelor NATO în proximitatea Rusiei, dar și față de planurile de extindere a Alianței. Dialogul între Alianța Nord-Atlantică și Moscova trebuie să continue în cadrul Consiliului consultativ NATO – Rusia, pentru că nimeni nu dorește reînvierea unui conflict mai vechi.

Între timp, UE alături de OSCE, marchează o importantă victorie politică, confirmându-se faptul că cel dintâi este un „jucător echilibrat și credibil în politica internațională” - semnale tot mai evidente că realpolitikul propus de UE va avea un rol tot mai important în configurarea viitoare a relațiilor internaționale²⁰.

În loc de concluzie. Mișcarea Rusiei din Caucaz crează un fapt împlinit în această bătălie pentru re poziționare geostrategică. Aparent câștigă Rusia întrucât nimeni nu poate contracara intervenția Moscovei, existând precedentul Kosovo. Pe termen lung este, însă, greu de înțeles ce se va întâmpla întrucât nimeni nu poate prevedea următoarea mutație strategică. Mutația strategică produsă de intervenția Rusiei în Caucazul de Sud se constituie și într-o reacție a politicii și strategiei neatente și neelaborate temeinic produsă la summitul de la București, din aprilie a.c., privind integrarea Ucrainei și Georgiei în NATO și nerezolvării problematicei complexe a

¹⁶ Primirea Georgiei în NATO – spun analiștii domeniului - ar permite nu numai o supraveghere permanentă a traseelor produselor petroliere caspice ci și o potențială implicare a partenerilor, a statelor membre ale Alianței, în eventualele conflicte care se pot reaprinde oricând în zona Caucaz-Caspică.

¹⁷ Interesante opinii sunt exprimate de Daniel VERNET în articolul *NATO, în fața unei duble provocări*, publicat în cotidianul francez, Le Monde, la 16 septembrie 2008. Pentru detalii, vezi <http://www.adevarul.ro/articole/nato-in-fata-unei-duble-provocari.html>

¹⁸ Vezi și Dr. Constantin-Gheorghe BALABAN, *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO și SUA*, în Impact Strategic nr. 3[28]/2008, pp. 30-38.

¹⁹ „Rusia știe clar ce intenții are NATO. Și că mediul de securitate la nivel mondial s-a schimbat: ne confruntăm cu alt gen de pericole teroriste, cu altfel de instabilitate. Și că Alianța nu vrea să reinventeze un nou Război Rece”, declara, la București, la inaugurarea programului de cooperare la Marea Neagră “Black Sea Trust” Jean-François Bureau (Realitatea TV).

²⁰ *Conflict militar în Caucazul de sud (VII)*, <http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html>

²⁰ De exemplu, un punct de vedere răspândit în mediile politice și de presă europene :sanctiuni față de "elita politică" rusă, după cum relatează AFP; susținerea Georgiei „nu doar la nivelul discursului, ci și prin acțiuni”, după cum declara ministrul pentru reintegrarea teritoriilor separatiste georgiene, Temur Iakobașvili; fermitate față de Moscova susținută de ambasadorul Georgiei la Paris prin avertismente de genul: „Aceasta este ora adevărului pentru Europa” /.../ „Dacă Europa nu răspunde azi, va urma o întărire a politicii ruse, cum s-a întâmplat după ocuparea Sudeților, în 1938 de către Germania nazistă”, diplomatul georgian temându-se „de o nouă Ialta și de un nou Munchen”.

Parteneriatului strategic Rusia-NATO în reconfigurarea eurasiatică a mediului de securitate.

Rusia trebuie să rămână un „partener strategic” și nu o „țară ostilă”. Mai ales că lecția învățată de majoritatea elitei rusești - nimeni nu va lua în serios Rusia, atâta timp cât este slabă²¹ -, se adeverește. Or, Federația Rusă este și va rămâne un actor major important în regiune. Și nu numai.

Așadar, ne întrebăm: Războiul din Caucaz, poate însemna cu adevărat sfârșitul războiului rece sau să însemne un alt război rece, lipsit de componenta ideologică, amintind mai mult de multipolaritatea lumii secolului al XIX-lea? Ar putea fi acest război începutul unui nou ciclu²², care se va asemăna cu lumea multipolară a secolului al XIX-lea? Adică un ciclu de reconsacrare a actorilor individuali, într-o distribuție cu adevărat multilaterală a puterii reale în sistemul interstatal? Posibile evoluții din acest nou ciclu pot demonstra că ONU – un organism internațional de gestionare a proceselor de securitate posibile în cadrul acestui nou ciclu – este mai necesar ca oricând. Și este greu de crezut că, astăzi, o altă organizație care să înlocuiască ONU, este posibilă. Carta ONU este și rămâne cel mai eficient și cuprinzător document de gestionare a problemelor securității globale. și problema care se pune este cea a transformărilor, adaptării. Pentru că, fizionomia și filozofia lumii este acum alta.

Bibliografie selectivă

[1] AYDIN Mustafa, *Europe's next Shore: the Black Sea Region after EU Enlargement*, European Union Institut for Security Studies, Paris, 2004.

[2] ASMUS Ronald D., DIMITROV Konstantin, FORBRIG Joerg, *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Editura IRSI ”Nicolae Titulescu”, București, 2004.

[3] BALABAN Constantin-Gheorghe, *Conflictul din Caucazul de Sud provoacă îngrijorarea UE, NATO și SUA*, Revista Impact Strategic, nr. 3 [28] 2008, Editura Universității naționale de Apărare “Carol I”, București, 2008.

[4] BALABAN Constantin-Gheorghe, gl.bg. (r) prof.univ.dr., *Conflicte înghețate și crize la limita de est a NATO și a Uniunii Europene – obstacol major în calea cooperării și stabilității regionale*, Revista Geopolitica nr. 28/2008.

[5] BALABAN Constantin-Gheorghe, *Resursele energetice – obiect al unor ample dezbateri internaționale*, Revista Impact Strategic, nr. 1 [18] 2006, Editura Universității naționale de Apărare “Carol I”, București, 2006.

[6] CELAC Sergiu, *Cinci argumente pentru o implicare mai activă a Occidentului în Regiunea Mării Negre*, în lucrarea ”O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre” / Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig. – București: Editura IRSI ”Nicolae Titulescu”, 2004.

[7] CENUȘĂ Denis, *Uniunea Europei de Est - un proiect rusesc de tip*

²¹ Nadejda Konstantinovna, *Povara acestei lecții*, Nezavisimaia Gazeta, 6 aprilie 1999. Vezi și Gl. Mr. (r) Mihaiu Mărgărit, *Miza Rusiei în caucazul de Sud*, Observatorul militar Nr. 34 (27 august-2septembrie 2008), p. 15.

²² Succesiune de fenomene, stări, operații, manifestări etc. care se realizează într-un anumit interval de timp și care epuizează, în ansamblul lor, evoluția unui anumit proces (repetabil) Sursa: DEX '98 <http://dictionare.edu.ro/search.php?cuv=ciclu>

euroasiatic.

[8] DOLGHIN Nicolae Dr., *Marea Neagră, potențială zonă majoră pentru securitatea globală*, Revista Impact Strategic, nr. 3 [28] 2008, Editura Universității naționale de Apărare "Carol I", București, 2008.

[9] KONSTANTINOVNA Nadejda, *Povara acestei lecții*, Nezavisimaia Gazeta, 6 aprilie 1999.

[10] MĂRGĂRIT Mihaiu, gl. mr. (r), *Miza Rusiei în caucazul de Sud*, Observatorul militar Nr. 34 (27 august-2septembrie 2008).

[11] SOCOL Vladimir, *Conflictele înghețate: o provocare pentru interesele euro-atlantice*, în volumul "O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Neagre / Ronald D. Asmus, Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig, București: Editura IRSI "Nicolae Titulescu", 2004.

[12] VERNET Daniel, în articolul *NATO, în fața unei duble provocări*, publicat în cotidianul francez, Le Monde, la 16 septembrie 2008.

Alte Surse

[13]<http://www.romanialibera.com/editorial/editorial.php?step=articol&id=373>

[14]http://www.ziare.com/Medvedev_cere_Armeniei_sa_si_coordoneze_politic_a_externa_cu_cea_a_Moscovei-439668.html

[14] <http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html>

[15] <http://www.ciao.ro/stiri/stirea-zilei/un-kosovo-in-caucaz.html>

[16]<http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html>

[17] <http://www.evenimentul.ro/articol/probleme-geostrategice-militare-i.html>

[18]http://www.ziare.com/Premierul_sarb_Kosovo_a_avut_un_efect_de_domi_no_in_Caucaz-397560.html

[19] <http://www.adevarul.ro/articole/nato-in-fata-unei-duble-provocari.html>

[20]<http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html>.

[21] <http://www.ziua.ro/display.php?data=2008-04-05&id=235665>.

[22] <http://www.adevarul.ro/articole/ne-intoarcem-la-razboiul-rece.html>

[23]<http://www.infomondo.ro/extern/2929-conflict-militar-in-caucazul-de-sud-vi.html>

[24]<http://fisd.ro/adriansev/2008/09/01/impactul-crizei-georgiene-asupra-ordinii-mondiale/>.

CONFLICTUALITATEA DE TIP ETNIC – CARACTERISTICI ȘI FRECVENȚĂ

Ilie PENTILESCU*

Only few states from the mapamond are homogens from the point of view of the ethny and religion. Near the majority population are living different minorities too, in almost all this countries. Important to take in consideration is the aspect prolifiration of these minorities like an important aspect of the current period. It can be said that the number of the minorities being different from the major part of population by rase, colour, ethny, language, culture, religion.

Now, at the beginning of 21st Century, when mankind can boast with its magnificent performance in the fields of science and technique, designed to contribute in solving the great problems that are still pulsing painfully in the body of humanity, begging both for the divine help, and for the help of the Governments in the real world, in order to make a more prosperous planet a better and safer one, a new dilemma of security appeared from hatred and intolerance, requires its blood sacrifice – terrorist dilemma.

Appeared in the history as a „product” of some causes that have their roots in the politics of some States, in the core of some religions, in nationalism, xenophobia, racism or other reason hidden under the mask of good intentions, TERRORISM has never cotributed in installing and maintaining peace on earth but, on the contrary, it amplified the restless, hatred and pain of some communities, which have already been unlucky facing several times the calamities of history.

I. Introducere

În întreaga lume sunt redescoperite și reafirmate identitățile etnice acest proces fiind însoțit de noi cerințe vizavi de presupusele grupuri hegemonice și opresive. Este de fapt un joc cu sumă zero în care cererile unui anumit grup pot fi satisfăcute numai prin cedări, prin pierderea de întâietate, privilegiu sau chiar teritoriu din partea unei alte comunități. *Recunoașterea și egalitatea*, valori incontestabile, sunt sloganuri folosite în această luptă pentru atingerea obiectivelor¹.

O estimare mai veche arăta că în 185 de state suverane există în jur de 4.000 de entități etno-culturale, mai puțin de o treime din aceste state având un grup etnic majoritar².

Revitalizarea etnicității și căutarea propriei identități în sine sunt aspecte ale modernității și conduc la democratizarea structurilor existente, fiind din acest punct de vedere un lucru pozitiv.

Nu putem însă ignora efectele negative pe care le are acest proces. Retribalizarea dublată de afirmarea tot mai puternică a etnicității a dus la creșterea potențialului de conflict în interiorul statelor dar și interstatal, în condițiile creșterii interdependenței și comunicării dintre state. E ușor de imaginat că într-o lume atât de diversă, de atomizată, un grup minoritar care își simte interesele amenințate va

* Locotenent colonel doctorand, Comandantul Batalionului 435 Logistic „CIUC” Miercurea Ciuc, al Brigăzii 61 Vânători de Munte „General Virgil Bădulescu” Miercurea Ciuc.

¹ Cf. Cristian JURA, Geopolitica conflictelor, în Geopolitica, An II, nr.7-8, Editura TOPFORM, București, 2004, p. 86.

² Idem.

recurge la violență pentru a și le apăra. Realitatea ne oferă exemple multiple. De multe ori, unele grupuri minoritare își creează, în paralel cu organizațiile politice recunoscute, organizații ilegale ce folosesc mijloace teroriste în lupta împotriva autorităților (IRA, în Irlanda de Nord; ETA, în Spania; iar în Palestina, numeroasele organizații ce acționează sub umbrela Frontului pentru Eliberarea Palestinei). Mai mult, unele grupuri extremiste, optează, exclusiv, pentru acțiuni plasate în afara legii, exemplul cel mai cunoscut și de actualitate fiind cel al Al-Qaida.

Conflictele și diferendele etnice sunt situate pe primul loc, în ceea ce privește tensiunile, crizele și luptele armate.

II. Locul conflictualității de tip etnic în conflictualitatea actuală a lumii

Confruntările etnice sunt, de fapt, reacții, adesea disproporționate, la lipsa unor răspunsuri care să le mulțumească. A condamna pur și simplu etniile sau, în cadrul statelor politice, minoritățile etnice, pentru băătălia pe care o duc de sute de ani pentru identitate și pentru putere nu este o soluție. Dar nici nu poate fi acceptată la infinit, ca pe o fatalitate, o astfel de situație conflictuală, extrem de primejdioasă. De dragul dreptului la identitate al minorităților etnice, nu pot fi desființate peste noapte statele politice, singurele entități care s-au dovedit până acum viabile și chiar eficiente în atât de fragilul echilibru al planetei oamenilor³.

Situația este complexă și suportă un dinamism fără precedent. Determinările vin deopotrivă din trecut, dar și din viitor. Trecutul înseamnă valori, experiență, dar și traume, umilință, dorință de revanșă și tot ce ține de memoria colectivă, atât de fidelă și, totodată, atât de părtinitoare. Viitorul înseamnă speranță, încredere, uneori chiar optimism, dar și nesiguranță, teamă, incertitudine. Prezentul adună toate aceste realități și provocări într-un creuzet în care reacțiile sunt, adesea, imprevizibile.

În Imperiul Sovietic, de exemplu, trăiau peste o sută de etnii, fiecare cu istoria, obiceiurile, limba și cultura sa, dar toate înregimentate în același concept sovietic, în aceeași cetățenie, în aceeași filosofie internațională și uniformizatoare. Constituția din 1924 definea mai multe tipuri de entități în interiorul spațiului sovietic: republici federative (Rusia), republici autonome (Ucraina, Belorusia, Moldova etc), regiuni autonome și teritorii autonome. Această măsură nu a rezolvat problemele etnice, mai ales pe cele din zona caucaziană, între care și cea a ținutului Nagorno-Karabah. Acest ținut, locuit, în proporție de 90%, de armeni, a fost dat Azerbadjanului, mai întâi de britanici, interesați de petrolul caspic, apoi și de sovietici, interesați de controlul Caucazului și al întregii regiuni. De fapt, rușii îi colonizaseră pe armeni, în spațiu, pentru a realiza un scut de protecție creștin împotriva islamismului.

În concepția sovieticilor, statul socialist trebuia să rezolve problema națională, prin dezvoltarea economică și fuziunea etniilor, acest proces ducând la dispariția națiunilor și creând un om nou, meta-național, care să vorbească limba rusă și să trăiască într-un nou tip de comunitate, cea socialistă.

Zona Caucazului (Rusia, Georgia, Armenia și Azerbadjan) este o zonă de falie între religii și civilizații, între imperiile de odinioară și între marile interese de acum.

³ Cf. Gheorghe VĂDUVA, Minoritățile etnice-între dreptul la identitate și legitimitatea dreptului la identitate, în Revista Geopolitica, An II, nr.1, Editura TOPFORM, București, 2004, p.122.

Amestecul de populații deși nu este, statistic, mult prea diferit de alte regiuni, conține zone fierbinți, întotdeauna tensionate. Aceste tensiuni provin, după cum este cazul regiunii Nagorno-Karabah, cel al Osetiei și cel al Ceceniei, din incompatibilitățile dintre frontierele politice ale statelor și distribuția etniilor.

Nagorno-Karabah, după moartea lui Stalin, solicită să fie reatașat la Armenia. Este trimis acolo un mareșal, dar problema nu este rezolvată. Constituția din 1977 nici nu mai pomenește de autonomia regiunii, așa cum prevedea Constituția din 1936. În 1987, în timpul politicii gorbaciovienne, perestroika și glasnost, se strâng peste un milion de semnături prin care se solicită trecerea regiunii Nagorno-Karabah la Armenia. În 1988, începe un lung și sângeros război. Cele două soluții propuse pentru Karabah (una americană prin care se prevede independența regiunii Nagorno-Karabah, transferul la Armenia, al coridorului Lachin și, la Azerbaidjan, al districtului Mehri – respinsă de armeni -, și cealaltă prin care se propune independența regiunii Karabah, în cadrul Azerbaidjanului), nu au fost și nu pot fi aplicate.

Deși, fostul președinte rus Vladimir Putin a ripostat când s-a afirmat că rezolvarea situației depinde de Rusia, spunând că o astfel de afirmație ține de ultimele reminiscențe ale gândirii imperialiste, interesul american (pentru stabilizarea zonei) și cel rus (pentru siguranța conductelor petroliere) vor juca un rol preventiv important. Soluția nu poate veni decât din dezvoltarea economică substanțială a Caucazului, în cadrul unui proces complex de integrare europeană și euroasiatică.

Situația din Karabah se aseamănă, cumva cu cea din Kosovo, dar Departamentul de Stat American a precizat că soluția pentru Kosovo nu poate fi aplicată și în Caucaz. Totuși, din punct de vedere etnic, al cauzelor conflictelor, factorilor și împrejurărilor care au dus la acestea, cele două regiuni, ca și altele, se aseamănă. Soluțiile sunt complexe. Numai timpul și dezvoltarea economică a regiunilor le pot oferi. Toate celelalte rezolvări nu pot fi decât soluții de compromis, prin care să se prevină degradarea în continuare a situației și ajungerea la conflict armat, să se protejeze viața oamenilor, asigurându-se un minimum de securitate prin cooperare și, în același timp, prin intervenția fermă a comunității internaționale.

Fenomenul etnic este obiectiv în obiectivitatea lui și subiectiv în subiectivitatea lui. Obiectivitatea constă în identificarea comunităților omenești – inclusiv a etniilor – ca entități care se deosebesc și, în deosebirile lor, se confruntă. Subiectivitatea constă în faptul că suportul acțiunii care duce la confruntare nu este valoarea, ci interesul.

De unde rezultă că, pentru a cunoaște natura confruntării, trebuie să cunoaștem natura comunităților care se confruntă și interesele acestora.

Diferendul etnic (subiectiv și, deopotrivă, obiectiv) poate sau nu poate să fie provocat. El poate fi însă totdeauna folosit și încurajat.

Fenomenul confruntărilor etnice există în toată lumea. Aria lui de răspândire se află, de regulă, în spațiile de confluență (de confruntare) între marile entități civilizatoare sau la periferiile acestora.

Etniile sunt efectiv entități sau, mai bine-zis, identități culturale, care se raportează la origini. Ele se află, din punct de vedere al distribuției geografice, în cel puțin patru situații:

- arealul, înțeles ca spațiu de origine, corespunde în întregime cu spațiul actual de dislocare;

- spațiul de dislocare nu corespunde cu spațiul de origine, iar etnia respectivă cunoaște spațiul ei de etnogeneză;
- nu există un spațiu geografic anume în care etnia respectivă să fie dislocată, aceasta este dispersată;
- etnia nu are un spațiu permanent; ea este nomadă.

Relația dintre spațiu și etnie este, în prima situație, foarte puternică. Prezența altor etnii în acest areal va fi privită, de cele mai multe ori, cu ostilitate, ca nefirească, nedreaptă și, în situații-limită, va deveni sursă de conflict. Există situații în care, deși se află în spațiul lor de origine, anumite etnii sunt considerate ca tolerate, altcineva guvernând sau stăpânind acel spațiu. Este cazul palestinienilor, al celor 20 de milioane de kurzi grupați în arealul lor, deși acest areal se află sub stăpânirea Turciei, Iranului și Irakului. Natural că aici, în acest areal, vor fi tot timpul tensiuni și conflicte. În cea de a doua situație, va exista mereu nostalgia spațiului-izvor și, de aici, cerința intrinsecă a întoarcerii la izvoare, și contradicția dintre spațiul de împrumut (adesea, cucerit cu armele sau prin alte mijloace) și calitățile etniei (care vine dintr-un alt spațiu). În cea de a treia situație, etnia respectivă se va simți tot timpul frustrată și va căuta să se adune într-un spațiu (care va fi cel de origine sau altul, care se va găsi).

Etniile nomade (țigani), sunt în general, respinse. Ele sunt peste tot, dar nu-și află locul nicăieri. Conflictele pe care le generează nu sunt însă unele majore, ci unele care țin de interesele nemijlocite ale vieții lor zilnice și mai ales ca urmare a respingerii strategiilor de integrare sau de asimilare a acestora de către etniile majoritare.

Cu toate acestea, în anumite organisme internaționale, s-au creat structuri care să contribuie la rezolvarea problemelor minorităților naționale. Aceste structuri sunt privite de majoritatea statelor europene ca modalități de presiune împotriva suveranității și sunt tratate ca un rău necesar. Oricum, problemele etniilor se cer rezolvate în spiritul dreptului internațional și în numele dreptului la identitate.

Există o convenție-cadru pentru protecția minorităților naționale. La art.1 se prevede că „Protecția minorităților naționale și a drepturilor și libertăților persoanelor aparținând acestora face parte integrantă din protecția internațională a drepturilor omului și, ca atare, constituie domeniu de cooperare internațională”. La punctul 13 din raportul explicativ se prevede că „Implementarea principiilor enunțate în prezenta convenție-cadru” se va face prin legislația națională și politici guvernamentale corespunzătoare. Ea nu implică recunoașterea drepturilor colective. Accentul este pus pe proiecția persoanelor aparținând minorităților naționale, care pot exercita drepturile în mod individual și comun cu alții. O minoritate etnică se definește tocmai prin anumite trăsături comune, prin etnogeneză. Conflictul nu intervine atunci când nu sunt respectate drepturile individului aparținând respectivei etnii (sau minorității), ci atunci când etnia (sau minoritatea), ca entitate (economică, lingvistică, socio-culturală etc.), solicită drept la statut colectiv, la teritoriu propriu, la sistem de autoconducere sau auto guvernare, ceea ce se consideră o amenințare la adresa statului din care minoritatea respectivă face parte. Pentru a rezolva astfel de amenințări, în unele state se aplică principiul discriminării pozitive. Acest principiu nu se referă însă la ansamblul minorității ci la indivizii care-i aparțin. Astfel, la ora actuală, în Statele Unite ale Americii, dacă pentru un post de funcționar public candidează trei albi și un

negru, la aceeași performanță este preferat negrul. Principiul discriminării pozitive nu rezolvă însă problemele minorităților, ci doar pe cele ale indivizilor care aparțin minorităților. De aceea, când este vorba de etnie, deși discriminarea pozitivă are un anumit efect în prevenirea situațiilor tensionate, ea nu rezolvă problemele comunitare ale etniei, problemele ei colective, și, mai ales, pe cele ale raporturilor cu altele etniei.

De obicei, etniile generatoare de confruntări și conflicte nu comunică între ele, nu-și coordonează acțiunile și nu-și unesc forțele. Deși cauzele care generează diferendele etnice (care nu sunt însă etnice, ci politice, întrucât au la bază interese) sunt cam aceleași, împrejurările, locurile și interesele sunt atât de diferite, încât cel puțin până acum, nu s-a realizat o unitate a acestora și cu atât mai puțin o uniune mondială a etniilor care subminează, spre exemplu, atotputernicia statelor naționale.

În ultimul timp, se simte însă o anumită colaborare între minoritățile generatoare de confruntări. Spre exemplu, deși ETA și IRA sunt două entități cu totul diferite, între aceste două organizații există legături destul de strânse.

„Legătura între lupta catolicilor irlandezi și cea a naționaliștilor basci nu este doar aparentă. Nu numai aceste două mișcări rămân principalele puncte de fixație, în Europa occidentală, a vechilor lupte ale minorităților ireductibile împotriva marilor state. Dar relațiile dintre conducătorii lor sunt constante: reprezentanții lui Sinn Fein și cei ai lui Herri Batasuna, «vitrina politică» a ETA, s-au întâlnit de mai multe ori, fiecare urmărind cu atenție evoluția procesului de pace la celălalt⁴.”

Diferendele etnice au devenit o problemă mondială, care nu poate avea însă soluții mondiale.

Există o adevărată ofensivă a minorităților etnice împotriva statelor naționale. Se pare că o astfel de luptă este caracteristica fundamentală a diferendelor etnice. Finalul acestei lupte îl poate constitui fie fărâmițarea violentă (exemplul Iugoslaviei) sau neviolentă (exemplul Cehiei și Slovaciei) a statelor respective, fie crearea unei stări de haos, care poate favoriza sau impune o nouă ordine mondială. Această nouă ordine poate fi realizată de marile centre de putere mondială sau, dimpotrivă, de marile interese care subminează unitatea lumii și sistemele de valori.

Fenomenul etnic nu este o reacție la globalizare. El a apărut cu mult înaintea strategiilor de globalizare economică și informațională și are alt fel de determinații. Etniile țin de etnogeneză și au în matricea lor, ca trăsătură fundamentală, *nevoia de identitate culturală*, mai exact de recunoaștere a acesteia. În cazul etniilor, memoria afectivă este foarte puternică și se leagă de un anumit spațiu geografic (care poate fi cel de origine sau unul de împrumut). Deși constituirea societăților de tip informațional și globalizarea informației constituie efectiv o amenințare la adresa păstrării sistemelor proprii de valori, etniile (minoritățile etnice) nu reacționează în primul rând împotriva celor care promovează aceste strategii, ci împotriva statelor naționale din care fac parte, adică exact în sensul în care acționează și generatorii fenomenului de mondializare.

Unii autori consideră că gestionarii globalizării se folosesc de diferendele etnice, mai exact, de presiunile etnice, pentru diminuarea rezistenței statelor naționale

⁴ Cf.ETA.htm Le Monde, mardi 30 novembre 1995.

la globalizare, încurajând tendințele autonomiste ale minorităților și multiculturalismului.

Există fenomenul presiunilor exercitate de națiunea majoritară împotriva minorităților naționale (maghiarizarea forțată a populațiilor din Bazinul Carpaților, în timpul Imperiului austro-ungar, dar și maghiarizarea actuală a populației românești din județele Covasna și Harghita). Astfel de presiuni nu sunt încurajate de marile puteri, care, în genere, au tendința de a ține sub control diferendele etnice, mai ales în apropierea frontierelor proprii.

Conflictele din Afganistan, ca și cele din Azerbaidjan, din zona Caucazului, în general, au fost tratate în mod diferit de Uniunea Sovietică. Aceasta s-a amestecat în conflictul din Afganistan, de partea afganilor, împotriva talibanilor, pe motiv că are 1200 Km frontieră cu această țară și nu poate accepta o situație instabilă la frontierele ei. În realitate, era vorba de controlul strategic al zonei de asigurare a unui glaciis care să permită supravegherea coridorului islamic și influența în sudul Asiei. Era vorba deci de bătălia pentru Asia care începuse încă de atunci.

Conflictul dintre azeri și armeni – unul intern, pe vremea URSS – crea o situație foarte periculoasă în zona Caucazului și, din acest motiv, el trebuia stopat. Actualmente, bătălia se duce aici atât pentru rezolvarea unor probleme etnice, cât și pentru controlul strategic al culoarului maritim. În fond, bătălia se duce pentru petrolul caspic și pentru traseele viitoarelor oleoducte.

Organismele internaționale nu acceptă diferendele etnice. Dimpotrivă, le consideră amenințarea strategică numărul unu și, din acest motiv, ONU, OSCE, Consiliul European au elaborat o mulțime de documente și de reglementări ale problemelor minorităților în sistemul relațiilor internaționale, astfel încât, pe cât posibil, conflictele interetnice să fie prevenite.

III. Provocări, pericole, amenințări actuale și viitoare de tip etnic. Vulnerabilități la acestea și riscuri implicate.

Riscurile ce rezultă din diferendele etnice se situează pe locul întâi, fiind considerate cele mai frecvente și mai acute și, în același timp cele mai dificil de soluționate. Ele sunt asumate de regulă de statele naționale, dar și de anumite organisme internaționale și chiar de ceea ce numim mai mult sau mai puțin restrictiv comunitatea internațională.

După Joseph Yacoub, planeta este o amestecătură de minorități naționale, etnice, culturale, religioase, lingvistice, nomade, teritoriale, transteritoriale, indigene și tribale. „În intervalul de patru decenii, configurația etno-geografică a lumii și repartitia spațială a populațiilor s-au modificat în mod considerabil. Numărul statelor a crescut. (...) Secolul XXI va fi secolul fragmentării statelor naționale, al transformării lor instituționale și structurale, al regionalizării și etnicizării lor, al recunoașterii particularismelor, inclusiv ale celor corporatiste și categoriale. Odinioară, statul asimila; astăzi el purifică⁵.”

Un raport al CIA, intitulat „*Tendințe globale 2015*”, încearcă să identifice

⁵ Cf. Joseph Yacoub, „Minorités nationales et prolifération étatique”, în *Revue Internationale et stratégique*, nr. 37/2000, p.84.

tendențele majore care vor domina lumea în următorii 15 ani.

Specialiștii americani estimează numărul de grupuri etnice distincte din punct de vedere lingvistic, la începutul secolului al XXI-lea, ca fiind între 2000 și 5000, pornind de la grupuri mici care trăiesc în zone izolate, până la grupuri mai mari, aflate pe meleaguri ancestrale și în diaspora.

Majoritatea statelor lumii sunt eterogene din punct de vedere etnic și în multe se află populații etnice bine reprezentate în țările învecinate. Se apreciază, de către aceiași specialiști, că, până în 2015, eterogenitatea va crește în aproape toate statele, ca urmare a migrărilor și ratelor înalte de naștere în rândul populațiilor migratoare și native.

Diferențele etnice sunt o realitate. Ele au cauze complexe, care derivă pe de o parte din diversitatea etniilor și tendința fiecăreia de a-și păstra sau lărgi arealul de cele mai multe ori în defavoarea altora, de obicei a etniei majoritare. În general, confruntarea se duce pentru spațiul geografic, care este însă excesiv spiritualizat și, adesea, mitizat.

Deși diferențele etnice nu sunt în general de natură economică, factorul economic se află totuși, implicit, ca unul din determinanții principali, la originea acestor tipuri de diferențe. Acest factor acționează în două moduri: ca produs al spațiului și în spațiul geografic pentru care se duce disputa și ca scop al acesteia. Diferențul dintre două etnii trece cu ușurință din sfera etnicului în cea a politicului. La drept vorbind, el nu este diferend etnic – nu se duce adică între și în sistemele de valori ale două sau mai multe etnii, ci între interesele acestora.

Fiind deci o expresie a confruntării de interese – care, în esență, sunt interese de natură economică, politică, socială și culturală – diferendul *etnic* este de fapt *politic*. Ceea ce îl caracterizează este că preopinienții nu constituie structuri politice, ci structuri etnice.

La fel stau lucrurile și cu confruntările între alte tipuri de minorități. De îndată ce confruntările au ca motiv principal interesul, este limpede că nu etnogeneza sau caracteristicile culturale și sociale ale unei entități (culturale, etnice, religioase etc.) împing la confruntare, ci interesele acestora. Or, interesele intră deja în sfera politicului. De unde rezultă că etniile și alte tipuri de comunități fac efectiv politică.

Unii autori consideră că, în relațiile dintre etnii, inclusiv în relațiile internaționale dintre state și naționalități, survine, adesea, factorul psihologic și cel care ține de memoria istoriei. De multe ori, acestea sunt considerate percepții exagerate.

Etniile au o existență istorică. Fiecare dintre ele are un timp istoric și o anumită energie care se manifestă în comportamentul indivizilor, în modul în care ei rămân fideli valorilor etniei și se întorc mereu la ea, indiferent unde s-ar afla. Cu alte cuvinte, forța etniei constă în suportul valoric al etniei, în energia ei creativă, în forța pe care o transmite indivizilor, nu în agresivitatea ei, nu în modul în care este protejată. Nimeni nu poate proteja ceva care nu există, ceva care nu are valoare.

Între valoarea etniei și impostura etniei există o barieră de netrecut. Impostura naște totdeauna agresivitate. Valoarea naște forță, respect, cumpătare și conviețuire. Nici o etnie n-a supraviețuit pe această lume prin agresivitate, ci prin înțelepciunea care rezultă totdeauna din forța și energia sistemului de valori. Așadar, suportul

supraviețuirii etniilor îl reprezintă sistemul de valori al fiecăreia și nu doar voința sau dorința unora dintre lideri sau unora dintre cei care se află în spatele liderilor.

În funcție de entități comunitare și religii, natura riscurilor care afectează securitatea națională se caracterizează prin:

Pe plan intern:

- Recrudescența presiunilor identitare ale unora dintre etnii, îndeosebi a celei maghiare;
- Acțiuni de autonomizare a diferitelor zone pe criterii etnice (Covasna, Harghita);
- Crearea unui suport economic, cultural, informațional și internațional pentru o eventuală escaladare a diferendelor în vederea obținerii unui arbitraj internațional de tipul celui de la Viena din 1940.

Pe plan extern:

- Presiuni exercitate de anumite grupuri, în numele unor organisme și comunități, pentru federalizarea țării sau pentru acordarea unor autonomii teritoriale etnice maghiare;
- Presiuni exercitate de Ungaria îndeosebi privind crearea unor privilegii pentru etnia maghiară.

Declararea unilaterală a independenței provinciei Kosovo, din Serbia, a readus în spațiul public românesc, dezbaterile referitoare la obținerea autonomiei teritoriale a așa zisului „Ținut secuiesc”, dezbateri provocată de liderii comunității maghiare din România, atât de cei „moderați”, cât și de cei „radicali”. Reprezentanții autorizați ai clasei politice românești, ai mediului academic, ai societății civile și mass-media, au apreciat, aproape în totalitate, că nu există o similitudine între situația din Kosovo și cea din Transilvania, respectiv din județele Covasna, Harghita și parțial Mureș și că, în aceste condiții, Kosovo, nu poate constitui un precedent, în acest caz. Argumentele invocate sunt de domeniul evidenței, atât cele referitoare la modul cum a gestionat România problema minorităților, după decembrie 1989, cât și cele ce decurg din statutul țării noastre de membră a Uniunii Europene și a NATO.

Așa după cum este cunoscut, o poziție singulară au avut-o liderii maghiari. Astfel, „moderatul”, Arpad Antal, într-un interviu la radio BBC, afirma: „sunt momente în care știm că nu se poate face un pas înainte, sunt momente în care știm că se poate. Noi considerăm că acum este un moment prin care putem să sensibilizăm comunitatea internațională în a ne sprijini aceste revendicări fără a trece prin anumite organe ale statului”. La rândul său, europarlamentarul László Tőkés, a reiterat – la întâlnirea Consiliului Național Secuiesc, din data de 23 februarie 2008, de la Sfântu Gheorghe – „necesitatea demarării negocierilor româno-maghiare și a propus ca asemenea proiectului – Ahtisaari, să fie elaborat un proiect de soluționare a cauzei maghiarilor transilvăneni, pentru a cărui protectorat ar trebui să câștige de partea lor un renumit politician din străinătate, solicitând Adunării Parlamentare a Consiliului Europei (APCE) să demareze un raportor pentru evaluarea stării generale a comunității maghiare din Secuime”.

Față de noile demersuri autonomiste ale liderilor maghiari, poziția românească

a fost clară și tranșantă, reamintindu-se faptul că autonomia solicitată, existentă *de facto* în zonă și se va amplifica odată cu accelerarea procesului de descentralizare, fiind „la fel la Miercurea-Ciuc, ca și la Călărași” (afirmația președintelui Traian Băsescu). În schimb, - față de situația reală existentă în județele Covasna, Harghita și Mureș, unde cetățenii români de etnie maghiară sunt numeric majoritari, ca de obicei, părerile au fost împărțite: de la cei care afirmă că în această parte de țară, totul este normal, până la cei care susțin că liderii maghiari, acționând conform politicii „pașilor mărunți”, și folosind cu abilitate slăbiciunile unei importante părți a mediului politic românesc, înaintează spre obiectivul propus: cel al obținerii autonomiei pe criterii etnice a așa zisului „Ținut secuiesc”⁶.

Și de această dată, pe parcursul dezbaterilor din mass-media, pe această temă, s-a putut constata o cunoaștere superficială a situației reale din județele Covasna, Harghita și Mureș, din partea unor formatori de opinie de la importante posturi de televiziune și radio, cât și a publiciștilor de la numeroase publicații centrale.

IV. Concluzii

În toate zonele în care există diferențe și conflicte etnice, acționează, deopotrivă, fantasmăle istoriei, memoria colectivă, presiunile politice interne și externe și, mai ales, interese de tot felul. Cert este că nici unul dintre diferendele etnice majore ale secolului al XX-lea nu a putut fi rezolvat sau ameliorat fără intervenția comunității internaționale sau a marilor puteri care-și asumă, alături de organismele și instituțiile internaționale, gestionarea unor astfel de situații. De unde rezultă că ne aflăm în una dintre marile etape de schimbare a cursului istoriei, în care un sistem de valori trece în alt sistem de valori, iar acest transfer selectiv și drastic nu se poate face decât prin efortul tuturor, prin cooperare, prin solidaritate, prin participarea întregii lumi.

În studierea cauzelor producerii conflictelor etnice un loc important ar trebui să îl aibă raportul dintre demararea teritorială și potențialul de conflict. Trasarea frontierelor, după cum a arătat experiența fostelor republici din cadrul Uniunii Sovietice, poate duce la apariția de tensiuni în cazul în care acestea nu țin cont de condițiile etnice, religioase, lingvistice și economico-sociale existente (Armenia, Azerbaidjan, Cecenia). Din această perspectivă putem identifica trei tipuri granițe influențând în grade diferite potențialul de conflict. Putem vorbi, în primul rând, granițe pe care le-am putea numi istorice, care preced crearea statului național, caz în care potențialul de conflict este cel mai scăzut. În al doilea rând, avem granițe care au fost create sau modificate, ulterior procesului de formare a statului național, caz în care potențialul de conflict este mai ridicat. În ultimul rând, putem vorbi despre granițe impuse, granițe care prezintă și riscul cel mai ridicat al unui conflict etnic.

Este evidentă necesitatea soluționării problemelor etnice prin stabilirea unei matrici, a unui algoritm de transformare a minorităților din factor de instabilitate în factor furnizor de securitate. Înțelegerea surselor și a tipurilor de conflict trebuie însă să precedă orice efort de ameliorare a tensiunilor etnice. Prin urmare, această matrice

⁶ Cf. Dr. Ioan LĂCĂTUȘU, *Argumente împotriva autonomiei teritoriale pe criterii etnice a așa – zisului „Ținut Secuiesc”*, Editura Eurocarpatica, Sfânu Gheorghe, 2008, p.6.

ar trebui să se refere la factorii istorici, economici, sociali și culturali ce se află la baza conflictelor etnice, după care să ofere soluții diferitelor crize și să arate care sunt mijloacele de implementare ale acestor soluții.

Putem afirma, în concluzie că un element comun al conflictelor din ultimele sute de ani au fost minoritățile naționale sau etnice. Minoritățile au fost uneori pretextul pentru declanșarea conflictului sau au fost chiar sursa conflictului. Trecând peste interesele de ordin geopolitic, geostrategic, economic, militar al statelor, minoritățile, populații de o anumită identitate au jucat un rol extrem de important în declanșarea unor mecanisme ce au creat tensiuni între state. Respectarea drepturilor omului pentru unele populații a fost un alt motiv de intervenție militară din partea statelor.

Bibliografie

[1] BARNA C., *Terorismul ultima soluție?* Colecția Geo Politica, Editura TopForm, București, 2005.

[2] BUȚĂ, V., Moștoflei, C., *Implicații ale religiilor asupra securității în contextul extinderii UE*, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2006.

[3] DIACONU, D., V., *Terorismul. Repere juridice și istorice*, Editura All Beck, București, 2004.

[4] LĂCĂTUȘU, I., *Argumente împotriva autonomiei teritoriale pe criterii etnice a așa – zisului „Ținut Secuiesc”*, Editura Eurocarpatica , Sfântu Gheorghe, 2008.

[5] MUREȘAN M., Văduva Ghe., *Criza, Conflictul, Războiul, Volumul I, Definierea Crizelor și Conflictelor Armate în Noua Configurație a Filozofiei și Fizionomiei Naționale Și Internaționale de Rețea*, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2007.

[6] OLA, G., *Terorismul și formele sale*, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2007

[7] PIVARIU, C., *Terorismul. De la amenințare locală la pericol global*, Editura Pastel, Brașov, 2005.

[8] STÂNCILĂ, L., Burghilea, I., *Războiul fără fronturi și fără frontiere*, Editura F&F Internațional SRL, Gheorgheni, 2005.

[9] STOICA, I., ȘTEFAN, F., *Contribuția religiei la promovarea securității în contextul integrării în Uniunea Europeană, în Implicații ale religiilor asupra securității în contextul extinderii U.E.*, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2006.

[10] VAN de Weyer, R., *Islamul și Occidentul. O nouă ordine politică și religioasă după 11 septembrie*, Editura Allfa, București, 2001.

[11] *** *Gândirea Militară Românească* începând cu 1995.

[12] *** *Revista Trupelor de Uscaț (Forțelor Terestre)* începând cu 1995.

[13] *** *Buletinul Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, nr.2, 2006*, Editura Universității Naționale de Apărare „CAROL I”, București, 2006.

[14] *** *Geopolitica (Revistă de geografie politică, geopolitică și geostrategie)*, Anul II, Nr.1, 7, 8, 9, 10; Anul III, Nr.12, 14, 15, Editura Top Form, București, 2005.

[15] *** *Revue Internationale et stratégique*, nr.37/ 2000.

[16]*** *Terorismul azi*, (Revistă de specialitate în domeniul terorismului, vol. I, Vol. III, Vol.IV-VI, 2006, Vol. XIV-XVII, 2007)., Editura A.S.C.T., Cluj Napoca.

[17] <http://www.lumeam.ro>.

[18] <http://www.ro.wikipedia.org>.

[19] www.cia.gov/terrorism.

[20] www.globalterrorism.com.

[21] ETA.htm Le Mond, mardi 30 novembre 1995.

NEVOIA DE UNITATE ȘI COOPERARE ÎN GESTIONAREA CONFLICTUALITĂȚII – O NOUĂ PROVOCARE PENTRU ACTORII PRINCIPALI AI MEDIULUI DE SECURITATE

Ciprian POPESCU*

Această lucrare dorește să evidențieze necesitatea unității și cooperării între principalii actori ai mediului de securitate internațional. Identificarea, gestionarea și soluționarea provocărilor, pericolelor, care aduc sub același sceptru al responsabilității și al înțelepciunii a marilor puteri, marilor actori, NATO și Uniunea Europeană, poate conferi noi parteneriate viabile într-o lume a globalizării, dar în același timp se pune problema intereselor unor actori statali de a coopera în gestionarea unor conflicte care sunt generate de diverse interese – cel energetic, și dacă se dorește soluționarea acestora.

Secolul al XXI-lea ne impune noi responsabilități pentru toate țările și în special pentru marile puteri, pentru organizațiile și organismele internaționale, pentru alianțe, coaliții și diferite entități, forțe și mecanisme internaționale. Lumea a devenit, prin evoluția fără precedent a mijloacelor de distrugere, prin reducerea resurselor de hrană, a celor energetice, prin evoluția haotică a unor sisteme extrem de periculoase, un întreg vulnerabil și primejdios. De aici rezultă necesitatea, că lumea, are nevoie din ce în ce mai mult de parteneriate viabile care să le confere în primul rând o protecție și un mod unitar de acțiune în cazul unor atacuri teroriste. Aceste parteneriate au existat și vor exista atâta timp cât vor fi oameni și comunități umane, unele fiind conjuncturale (ad-hoc), altele referindu-se doar la o singură problemă și nu în cele din urmă la acele parteneriate ce capătă dimensiuni mai mari, devenind strategice.

Strategia de parteneriat și parteneriatul strategic¹ reprezintă soluții noi de anvergură, în reconfigurarea politicii generale, a strategiilor de securitate, în identificarea, gestionarea și soluționarea provocărilor, pericolelor, care aduc sub același sceptru al responsabilității și al înțelepciunii a marilor puteri, marilor actori, NATO și Uniunea Europeană, statele și organismele internaționale.

În ciuda experienței dureroase cunoscute de unele state occidentale, urmare a acțiunilor unor grupări teroriste (ETA, IRA, Brigăzile Roșii etc.), nimic nu indica, înaintea atacurilor de la 11 septembrie 2001, că lupta împotriva terorismului internațional va deveni o prioritate pentru guvernele acestor state. Politica de apărare a Europei Occidentale, în deceniul care a precedat 11 septembrie 2001 poate fi caracterizată prin "exploatarea dividendelor păcii"², concretizat în reducerea bugetelor militare, închiderea unor baze militare.

Într-un discurs al ministrului de externe român, Mircea GEOANĂ la cea de a 57-

* Plutonier major la U.M.01175 Iași și masterand la Universitatea „Al. Ioan Cuza”, Facultatea de Științe Politice. Studiul european de integrare și securitate, Iași.

¹ Impact Strategic nr 1/2006, Strategia de parteneriat, Parteneriatul Strategic, Note de Lectură.

² Marius Borănescu, reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe, Conferința privind combaterea terorismului, București, 2003, discurs privind “cooperarea internațională în combaterea terorismului”.

a sesiune a Adunării Generale a ONU, acesta a afirmat că modelele de securitate globală aflate într-o permanentă schimbare după atacurile teroriste din 2001 au adus grave și neașteptate sfidări comunității internaționale, confruntându-ne cu o realitate dramatică și tragică și anume că securitatea noastră este mai fragilă decât ne-am fi imaginat, că democrația și libertatea au fost atacate iar violența cu care ne-au fost aduse aminte ne impun faptul că terorismul ne privește pe toți.

Cele două provocări serioase pentru secolul XXI - lupta împotriva terorismului și noile amenințări la adresa securității induc necesitatea unui progres real ce depinde de noua paradigmă de cooperare între participanții la procesul de globalizare, state, corporații, organizații internaționale și societatea civilă. Implementarea eficientă depinde de noua arhitectura a guvernării globale care se potrivește realităților de astăzi, a unui sistem eficient de monitorizare a implementării. Astfel, evenimentul diplomatic de cea mai mare amploare din istoria Alianței după Summit-ul de la Riga din noiembrie 2006, Summit-ul de la București a readus pe agenda de discuții a înalților reprezentanți ai statelor membre dar și parteneri, teme de o importanță majoră pentru securitatea globală în scopul prevenirii conflictelor.

Sunt tot atâtea motive care reclamă cooperarea internațională în combaterea terorismului.

Pe de altă parte, succesele înregistrate în combaterea terorismului după 11 septembrie 2001 (acțiunile din Afghanistan, rezoluțiile ONU, implicarea Rusiei etc.) au ca factor comun și cooperarea internațională. Uneori această cooperare a fost bilaterală, alteori multilaterală prin coaliții de voință sau canalizată prin instituții internaționale, precum ONU, UE, N.A.T.O. În cazul Afghanistanului³, constituirea rapidă și de succes a unei coaliții politice și militare nu ar fi fost posibilă dacă s-ar fi acționat pe un vacuum politic și diplomatic, iar NATO a avut un rol important în acest demers. Eforturile de a ajuta Afganistanul nu trebuie să se oprească la frontierele țării. Stabilitatea pentru această țară și regiune va trebui asigurată printr-o viziune largă asupra dezvoltării întregii Asii Centrale. Elaborarea unei strategii globale va contribui la întărirea democrației și va aduce prosperitatea economică nu numai în Europa dar și în Eurasia având ca fundament sfârșitul conflictelor reci din Europa de Est și Caucaz.

Rolul NATO în prevenirea și gestionarea conflictualității

Atacurile teroriste din 11 septembrie 2001 împotriva SUA au determinat invocarea, în premieră, a articolului 5 al Tratatului de la Washington. Decizia istorică a Consiliului Nord-Atlantic din 12 septembrie 2001 a avut o semnificație politică deosebită, demonstrând solidaritatea Alianței și sprijinul necondiționat acordat SUA, în fața noilor amenințări de securitate.

Lupta împotriva terorismului a ridicat o serie de întrebări privind rolul și relevanța NATO în acest context. Având în vedere situația creată, s-a pus problema adaptării atribuțiilor și mecanismelor Alianței la specificul noilor amenințări la adresa securității. Acțiunile NATO în acest sens au avut în vedere atât îmbunătățirea și

³ România a manifestat un rol activ în lupta împotriva terorismului prin trimiterea unor forțe care să asigure un climat de securitate și de capturare, distrugere a tuturor elementelor teroriste care acționează pe teritoriul Afganistanului.

adaptarea capacităților militare la noile cerințe, cât și modernizarea procesului decizional, știut fiind că lupta împotriva terorismului impune luarea de decizii în timp real și planificarea și execuția cât mai rapidă a operațiilor.

În paralel, NATO s-a concentrat pe activități care, anterior, nu au constituit o prioritate a agendei sale, cum ar fi protecția împotriva armelor de distrugere în masă sau planificarea urgențelor civile, ceea ce a necesitat un proces destul de amplu de transformare a Alianței. Toate aceste măsuri s-au reflectat în deciziile adoptate la summit-ul de la Praga (2002), continuând cu summit-ul de la Istanbul (2004), Riga (2006) și București, au marcat un moment de referință în transformarea și modernizarea Alianței. Astfel fără a minimaliza importanța summit-ului de la București, precedentele summit-uri au fundamentat noile misiuni și relații de parteneriat ale Alianței, transformarea forțelor și capacităților necesare în sprijinul angajamentelor operaționale curente și viitoare.

Una din deciziile cele mai importante pentru securitatea euro-atlantică și internațională a avut ca subiect Afganistanul (ISAF – forță mandatată de ONU). Datorită diverselor provocări și amenințări la adresa păcii și democrației, au determinat Alianța să stabilească împreună cu celelalte state partene și nepartenere, cu președintele afgan prezent la summit o strategie care să sporească eficiența acțiunilor forțelor angajate în sprijinul națiunii afgane, a dezvoltării democratice a acestui stat și a interzicerii extremiștilor și teroriștilor de a prelua controlul asupra țării și de a folosi ca bază pentru următoarele acțiuni teroriste.

Declarația privind Afganistanul, adoptată cu acest prilej a stabilit o viziune clară asupra eforturilor Alianței ce vor fi făcute în următoarea perioadă. Aceste eforturi vor consta într- un angajament comun pe termen lung, acordarea unui sprijin mai consistent pentru întărirea conducerii și responsabilității afgane, o abordare mult mai realistă a eforturilor militare și civile, o cooperare mult mai fermă cu statele vecine Afganistanului – Pakistanul și suplimentarea contingentelor naționale.

În continuare o problemă destul de importantă discutată la summit-ul de la București a fost problema securității și stabilității zonei Balcanilor și a aportului NATO și KFOR la stabilitatea Kosovo, cei 26 de membri ai Alianței reiterând angajamentul regional. Relațiile de bună colaborare dintre NATO și UE au rezultat și din aprecierea ce a rezultat din faptul că membrii Alianței⁴ au apreciat prestația promptă și imparțială a KFOR în combaterea violențelor, acțiuni ce ar putea genera un nou factor de stabilitate, prin crearea unui Kosovo stabil, democratic, multiethnic.

Transformarea NATO într-un instrument eficace de luptă împotriva terorismului nu înseamnă că în viitor NATO va deveni o organizație mondială anti-teroristă.⁵ Aceasta deoarece, pe de o parte, sarcina este mult prea complexă pentru o singură organizație, iar pe de altă parte, Alianța are și alte obiective. Cu toate diferențele de opinii generate de criza irakiană, aliații au înțeles că blocarea dialogului transatlantic nu poate aduce avantaje pe termen lung nici unuia dintre membrii

⁴ Summit-ul a subliniat că misiunea KFOR va continua până în momentul în care Consiliul de Securitate va lua altă decizie, reiterându-se continuarea colaborării NATO și KFOR cu autoritățile, a cooperării cu ONU, UE și a altor actori internaționali.

⁵ Manualul N.A.T.O. 2001, Office of information and Press NATO-1110 Brussels-Belgium, pp. 42-47.

Alianței. De aceea, cooperarea NATO cu alte organizații (ONU, NATO, UE, OSCE) capătă o semnificație deosebită. Cu toate aceste divergențe de opinie rezultate din lipsa unor dialoguri concrete între marii actori statali, Declarația finală a summit-ului de la București a reiterat continuarea procesului de transformare a Alianței, proces ce ar crește capacitatea ei de a face față oricărei situații de criză prin creșterea în termeni reali a cheltuielilor de apărare (o soluție care pentru moment nu este viabilă deoarece marile piețe, banci ale lumii trec printr-o mare recesiune ce necesită o mare infuzie de capital în salvarea acestora și mai puțin în creșterea cheltuielilor pentru apărare), revizuirea eficacității structurilor de comandă, a proceselor de planificare, dezvoltarea de noi politici și capacități (conflictul din Georgia a demonstrat faptul că nici NATO și nici Uniunea Europeană nu sunt pregătite pentru a face față unui asemenea conflict în care este implicată și o mare super putere – Rusia, și care demonstrează nevoia acută de modificare a planurilor, a strategiilor de securitate pe termen lung, pentru a putea fi adaptate noilor cerințe ale lumii care se află într-o permanentă transformare), întărirea sistemelor informatice împotriva atacurilor cibernetice. Întrucât toate aceste organizații includ în obiectul lor de activitate lupta împotriva terorismului, este important să se evite duplicarea eforturilor și fiecare instituție să se concentreze pe elementele care pot aduce valoarea adăugată procesului. Pentru NATO acestea ar fi noi capacități (PCC⁶), protecția împotriva armelor de distrugere în masă, valorificarea cadrului oferit de cooperarea cu partenerii (EAPC⁷/PfP). Cooperarea la nivelul EAPC/PfP reprezintă una din preocupările vizând adaptarea NATO la noile amenințări de securitate au inclus identificarea unor modalități adecvate de implicare a statelor partenere în acest proces.

În vederea sistematizării și organizării tuturor formelor de interacțiune dintre parteneri și NATO., ca răspuns la amenințarea terorismului, a fost elaborat Planul de Acțiune al Parteneriatului pentru Combaterea Terorismului. PAP-T, este primul mecanism pragmatic, de cooperare practică, care va fi implementat în conformitate cu principiile inclusivității și auto-diferențierii. Planul include măsuri vizând: intensificarea consultărilor și a schimbului de informații, întărirea capacității de a combate terorismul (planificarea forțelor, cooperarea în domeniul armamentelor ș.a.), asistență pentru eforturile partenerilor vizând combaterea terorismului, combaterea eficientă a terorismului, întărirea cooperării - atacurile de la 11 septembrie au fost conduse de un saudit care trăia în Asia Centrală. Atacurile au fost planificate de persoane venind din sudul sau estul Mediteranei, care au trăit în Europa de Vest și care au finalizat acțiunea în America de Nord. Aceasta demonstrează faptul că pentru prevenirea acestor tragedii trebuie inițializate mecanisme de cooperare care să acopere zona din Asia Centrală până la Mediterană. NATO dispune de marele avantaj că beneficiază de asemenea mecanisme: EAPCPfP, Dialogul Mediteranean, toate aflate sub umbrela sa; pentru a eficientiza aceste mecanisme este nevoie a le face mai atractive pentru parteneri; aceasta constituie o preocupare NATO, reflectată inclusiv în deciziile de la Praga, care vizează adaptarea parteneriatului, dezvoltarea unor relații

⁶ PCC - Partnership coordination cell (cadrul politico-militar), Manualul NATO, p. 424.

⁷ EAPC - Consiliul Parteneriatului Euro - Atlantic, înființat în 1997 și reunește 19 aliați și 27 parteneri într-un forum care asigură consultări și cooperări regulate, se întrunește periodic la nivel de ambasadori și Miniștri de Externe.

mai individualizate și mai cuprinzătoare cu partenerii.

Cooperarea între instituții – NATO nu acționează izolat în domeniul securității. În mediul internațional actual de securitate, provocările politice, militare sau economice se intercondiționează și nu mai pot fi soluționate de o singură instituție. Statele invitate să adere la NATO s-au alăturat și au participat activ la toate activitățile de combatere a terorismului la nivelul EAPC/PfP acționând ca aliați de facto ai NATO.

Transformarea Alianței, noi membri, răspunsuri eficiente la adresa provocărilor de securitate, capabilități dislocabile, noi relații cu partenerii Alianței, consultările politice care reprezintă instrumentul fundamental obținerii consensului membrilor săi, unitatea în decizii, vor reprezenta repere cheie ale focalizării viitorului summit din 2009 (Strasbourg și Kehl), ce vor fi cuprinse într-o declarație privind Securitatea Alianței ca punct de pornire în avansarea unui nou Concept Strategic al Alianței.

Rolul Uniunii Europene în prevenirea și gestionarea conflictualității.

Fără a minimaliza rolul NATO în prevenirea și gestionarea conflictualității, se știe că un rol foarte important este acordat pe lângă alte organisme importante și de Uniunea Europeană, care reprezintă „vectorul de putere” într-o Europă unită. Securitatea și apărarea Uniunii Europene reprezintă una din cele mai dinamice dimensiuni ale proiectului european, modalitate prin care Europa poate contribui la gestionarea securității proprii. Astfel un rol important la avut reuniunea Consiliului European de la Sevilla din 2002, în care reprezentanții statelor membre ale Uniunii Europene au stabilit, în contextul creșterii riscului terorist extinderea misiunilor de tip Petersberg ce includ și combaterea terorismului.

Demersurile întreprinse și măsurile adoptate până la începutul secolului XXI au fost menite în a gestiona cât mai eficient și unitar situațiile de criză. Toate aceste aspecte au dus la adoptarea la 12 decembrie 2003 în cadrul reuniunii Consiliului European de la Bruxelles a Strategiei de Securitate a Uniunii Europene, având ca sintagmă – „O Europă mai sigură într-o lume bună”⁸. Acest document stabilește linii directoare cum ar fi: menținerea ordinii internaționale prin respectarea dreptului internațional, crearea unui climat de bună vecinătate și promovarea unei politici eficiente de gestionarea crizelor.

Această nouă Strategie Europeană de Securitate a determinat modificarea Obiectivului Global al Uniunii Europene. Noul Obiectiv – Helsinki Headline Goal 2010⁹, facilitează o gestionare mai eficientă a capabilităților militare destinate apărării. Începând cu anul 2003, Uniunea Europeană este capabilă să desfășoare

⁸ Pentru îndeplinirea HHG 2003, în noiembrie 2000 a fost elaborat primul Catalog de Forțe al UE, care era constituit din ofertele de forțe aparținând fiecărui stat membru, dar cu anumite deficiențe în domeniul informațiilor, transport aerian. Astfel în anul 2001 a fost lansat Planul European de Acțiune în Domeniul Capabilităților – ECAP.

⁹ Gl It dr. Teodor FRUNZETI, Dimensiunea militară a Politicii Europene de Securitate și Apărare, Seminar științific, 23 iunie 2006, București, p. 65.

operații de management al situațiilor de criză¹⁰, cu sau fără sprijinul NATO. Uniunea Europeană s-a angajat proactiv în probleme de securitate, acoperind o varietate de misiuni, de la cele de poliție până la cele de intervenție militară. Un exemplu concludent îl reprezintă problema Kosovo, unde Uniunea Europeană alături de NATO și alte organizații internaționale încearcă sprijinirea unui Kosovo stabil, democratic și multiethnic, a implementării integrale a angajamentelor autorităților kosovare față de standardele ce privesc legea, protecția minorităților etnice și a comunităților, protejarea locurilor istorice și religioase¹¹. Fără îndoială mediul de securitate este amenințat de o serie de complexe și interdependente amenințări care evoluează imprezizibil. Prin demersurile întreprinse, UE este cea care a generat nu doar un nivel ridicat de dezvoltare economică pe continent ci și o nouă abordare a securității, întemeiată pe soluționarea pașnică a diferendelor și cooperarea internațională în gestionarea conflictelor¹². Instituția care poate și a dovedit ca poate gestiona eficient conflictele¹³, situațiile de criză, este reprezentat de PESA al cărui rol important este transpunerea politicilor de apărare în contextul noii orânduirii mondiale prin crearea unor politici de apărare care să permită dialoguri constructive atât cu NATO, Rusia (conflictul din Georgia) ca mare actor internațional dar și cu alte organizații internaționale.

Rusia prin vocea liderului său, Dmitri Medvedev într-un discurs la o reuniune a World Policy Forum¹⁴, organizată la Evian a salutat rolul constructiv al Uniunii Europene în criza din Caucaz. Președintele Franței, a cărui țară asigură președinția UE, a afirmat că aplicarea integrală a acordurilor din 12 august și 8 septembrie privind rezolvarea conflictului ruso-georgian deschide perspectiva reluării negocierilor unui acord – cadru ambițios între Moscova și Uniunea Europeană. Sarkozy a estimat că o astfel de ambiție, dacă este împărtășită, va trasa drumul spre un veritabil spațiu economic și uman comun între Rusia și UE.

Ministrul Apărării, Teodor Meleșcanu¹⁵ a declarat pentru Newsin că UE își va retrage treptat militarii din Bosnia din cadrul misiunii EUFOR-ALTHEA și va trece la

¹⁰ Uniunea Europeană a încheiat deja cu succes 10 operații, în zone precum Balcanii de Vest, Caucazul de Sud, Asia de Sud-Est și Africa, Georgia. În prezent, UE derulează următoarele operații: EUFOR- Althea, EUPM, Misiunea de planificare din Kosovo, Eupol COPPS, EUJUST LEX, EUPOL Afganistan, EUFOR CIAD, EUSEC Congo.

¹¹ Serbia a contestat la Curtea Internațională de Justiție, prin sesizarea făcută de ONU, legalitatea independenței provinciei Kosovo. Potrivit Reuters, Curtea ar putea emite o opinie în acest caz într-un an sau doi, rezoluția fiind aprobată cu 77 de voturi pentru și 6 abțineri de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite. Autoritățile de la Belgrad apreciază că demersul va duce la detensionarea situației din regiune, iar alte state din Occident sunt de părere că solicitarea Serbiei nu face decât să întârzie integrarea internațională a Kosovo.

¹² Javier SOLANA, A secure Europe in a better World, Thessaloniki European Council, Iunie 2003, www.eu.int.

¹³ Vezi gestionarea conflictului din Georgia care prin vocea președintelui francez – Franța deține pentru 6 luni conducerea Uniunii Europene - a sprijinit prin numeroase demersuri diplomatice că soluția conflictului armat dintre Georgia și Rusia este inegală, iar singura soluție viabilă este numai cea a dialogului pașnic și nu cea a folosirii forței.

¹⁴ www.Adevarul.ro Articol Luminița Bogdan, 09.10.2008.

¹⁵ www.informația.ro, articol-Teodor Meleșcanu, al întâlnirea formală a Miniștrilor apărării din UE din zilele de 01,02 octombrie de la Deauville-Franța, 10.10. 2008

transferarea atribuțiilor către autoritățile locale. Potrivit acestuia, Uniunea Europeană va păstra efective reduse de militari în Bosnia și se va concentra doar pe probleme care țin de apărarea ordinii publice, poliție civilă sau consiliere pentru militari.

În privința misiunii din Ciad acesta a afirmat că s-a discutat despre posibilitatea găsirii unor modalități de a transfera misiunea sub egida ONU, însă fără a pune în pericol realizările care au fost îndeplinite până în prezent de UE. Reușita acestor demersuri este cea care a făcut posibil ca UE să devină un actor important pe scena internațională, capabil să acționeze în mod autonom în prevenirea conflictelor și în managementul situațiilor conflictuale prin implicarea în promovarea valorilor reale ale democrației și prosperității atât în interiorul frontierelor sale cât și în exterior.

Totuși se pun următoarele întrebări: Va reuși Uniunea Europeană să gestioneze noile amenințări la adresa Europei fără o Constituție Europeană?

Concluzii

Pornind de la cele două provocări serioase ale secolului 21, lupta împotriva terorismului și noile amenințări la adresa securității statelor, apare necesitatea ca, Consiliul de Securitate al ONU în ciuda tuturor sfidărilor autorității sale să aibă un răspuns mult mai ferm privind amenințarea securității globale cu arme de distrugere în masă. Dar aplicarea acestor principii la alte situații conflictuale trebuie eliminată, atunci când există soluții reale de rezolvare a diferendului pe cale pașnică, prin dialog. Dacă statele au dreptul de a-și controla propria securitate, ele au atunci responsabilitatea ca, măsurile luate nu vor afecta principiile fundamentale ale democrației. Astfel prin respectul acestor principii, a libertății civile, a egalității în drepturi, a coeziunii sociale poate fi eliminate unele din cauzele terorismului și anume frustrarea și resentimentul față de sărăcie și marginalizare.

Avertizarea și intervenția timpurie a comunităților internaționale nu sunt suficiente, drept exemplu având temerea unor state recent intrate în NATO ca și de fapt și a unora care sunt de mai mult timp în NATO că, după conflictul din Georgia nu se mai simt în siguranță chiar dacă se află sub umbrela protectoare a NATO. De aici rezultă și necesitatea ca Alianța să conceapă noi strategii de securitate pentru noile state partenere, chiar dacă permanent asistăm la invocarea art.5 din Tratatul de la Washington. Susținând acest argument și în Afganistan se poate observa că elementele reconstituite ale grupării Al Qaeda și talibanii cunosc o nouă etapă, colaborând tot mai mult cu grupuri militare ceea ce duce ca lupta antiteroristă să devină din ce în ce mai complicată. Astfel se pune întrebarea: Va putea NATO prin vocea SUA să revină la chestiuni de bază cum ar fi obiectivele și ce se poate spera în Afganistan?

Distrugerea tuturor laboratoarelor și rețelelor de traficanți de droguri din Afganistan în contextul în care lupta antiteroristă devine din ce în ce mai complicată, va duce la stoparea vânzării de droguri pe piața mondială, va permite comunității internaționale să poată controla piața de armament care reprezintă o sursă financiară de alimentare a conflictelor.

Experiențele ultimului deceniu au prevalat faptul că este momentul de a lăsa deoparte soluțiile de moment, pe termen scurt pentru o abordare globală a problemei

conflictualității. Unitatea, cooperarea, o mai bună eficacitate, o comandă mult mai bine definită poate reprezenta un răspuns viabil în asigurarea unei noi securități în contextul globalizării.

Eforturile de a ajuta Afganistanul nu trebuie să se oprească la frontierele sale ci apare necesitatea unei mai largi viziuni asupra dezvoltării întregii Asii Centrale. Necesitatea de creare a unei punți de legătură dintre NATO, UE și Asia Centrală va contribui la întărirea democrației, creșterea economică, eliminarea decalajelor, sărăcia.

Dezvoltarea pozitivă în Europa de Sud-Est, poate fi realizată atunci când comunitatea internațională acționează într-un mod coerent și coordonat. Lipsa acestei coeziuni se poate vedea în conflictul din Kosovo care este pe departe de a fi terminat, Serbia exprimându-și nemulțumirea legată de declararea independenței provinciei KOSOVO, frustrarea față de unele state vecine care au recunoscut independența provinciei. Până la soluționare definitivă a acestui diferend, care în opinia unor specialiști va mai dura cațiva ani, se pune întrebarea: Va putea UE prin instituțiile sale să pună la masa dialogului, atât pe Kosovari cât și pe Sârbi, în contextul în care se vorbește tot mai mult de o Albanie unită care să cuprindă și această provincie-KOSOVO.

Aceste provocări ale secolului 21, prin vocea marilor actori statali, organizații internaționale vor impune crearea de noi strategii, planuri pentru viitor. Dar trebuie ca aceste strategii să fie gândite creativ și în echipă. Principalii factori de insecuritate ai lumii contemporane sunt profund interdependenți, iar probleme ca terorismul, conflictele interetnice și religioase nu pot fi tratate independent unele de altele și de aici apare și necesitatea de a folosi cele mai bune mijloace de combatere a acestora. Receptivitatea, alegerea celui mai bun mod de a îndeplini angajamentele asumate prin tratate, convenții va permite eliminarea discrepanței dintre cuvinte și fapte pentru a putea spori credibilitatea în fața noilor provocări în gestionarea conflictualității.

Numai prin unitate și cooperare cu responsabilități bine statuate se va putea garanta pacea și prosperitatea într-un secol al globalizării și creșterea actelor de terorism.

Bibliografie

[1] ARĂDĂVOAICE Gheorghe, general de divizie (r) dr., NAGHI Gabriel, general de brigadă dr., *Sfârșitul terorismului*, Editura Antet, București, 2002.

[2] BALABAN Constantin Gheorghe, prof univ dr cons., *Securitatea și Dreptul Internațional - Provocări la început de secol XXI*, p. 225, Editura C. H. Beck, București, 2006.

[3] BAHNAREANU Cristian, *Factori de insecuritate ale lumii contemporane*, în Impact Strategic nr. 1(18)/2006, pp. 54-58.

[4] BORĂNESCU Marius, reprezentant al Ministerului Afacerilor Externe, Conferința privind combaterea terorismului, București, 2003.

[5] FRUNZETI Teodor, gl lt dr., *Dimensiunea militară a Politicii Europene de Securitate și Apărare*, Seminar științific, 23 iunie 2006, București, p. 65.

[6] SOLANA Javier, *A secure Europe in a better World*, Thessaloniki European Council, Iunie 2003.

[7] *Manualul N.A.T.O. 2001*, Office of information and Press N.A.T.O.-1110 Brussels-Belgium, pp. 42-47.

[8] Parlamentul European, Comisia pentru Libertățile și Drepturile Cetățenilor, Justiție și Afaceri Interne, raportor Graham R. Watson, *Raport privind rolul Uniunii Europene în combaterea terorismului*, 12 iulie 2001.

[9] The Defense Monitor - Center for Defense Information, *World at War*, ianuarie 2005.

Reviste de specialitate:

[10] Impact Strategic nr 1/2006.

[11] Impact Strategic nr 4/2007.

[12] Ziarul Ziua –articol, octombrie 2008.

Site-uri oficiale și Directoare de căutare:

[13] www.astazi.ro.

[14] www.informatia.ro.

[15] www.eu.int.

[16] [www. Adevarul.ro](http://www.Adevarul.ro).

[17] www/Mediafax.ro.

[18] www/gardianul.ro/toatestirile.

[19] www.nato.int.

[20] www/presamil.ro.

[21] www.mapn.ro.

DEZIDERATUL REDUCERII RISCURILOR DE CONFLICT SOCIAL PRIN INTERMEDIUL UNOR POLITICI INTEGRATE ÎN DOMENIUL RESURSELOR UMANE

Petre Ciprian CONSTANTINESCU*

Presently in Romania we have a functional market economy infested by the fever of consuming: people don't save money today for the next generations; more over, lots of people, busy with their own careers, don't even think of giving birth to a future generation. From this point of view, we can say the future generation of sacrifice died even before being born, as long as the present generation is too busy to work, to spend and to survive, as the case may order. The social and economical security of Romania can be insured only if there will be adopted sever, motivating and competition politics that will allow using optimally the opportunities of the labor market at local and regional level.

România a beneficiat în ultimii ani, în dauna stabilității relative a legislației și mediului de afaceri intern, a crizelor financiare globale sau a tendințelor mondiale de recesiune, de perioade succesive de creștere economică susținută. Economia a depășit faza de tranziție și are astăzi o dinamică proprie, independentă de jocurile politice, dincolo de nivelul de corupție al administrației sau de ineficiența măsurilor legislative.

Apartenența la lumea globalizată de astăzi este mai puțin condiționată de poziționarea geografică sau de o simplă declarare a intențiilor. Statele naționale nu vor mai putea supraviețui decent în spații închise ermetic, interzicând circulația oamenilor și având posibilitatea de a controla circulația informației, a valorilor culturale sau a bunurilor. Dar pentru a fi competitivi economic, nu este suficient să deschizi diferitele granițe; trebuie ca aflusul de oameni, bunuri și informații să poate circula în condițiile calitative și la viteza zilelor în care trăim.

Globalizarea impune o nouă viziune asupra strategiei dezvoltării. Dacă în perioadele anterioare strategiile de dezvoltare la nivel național se adaptau schimbărilor, în condițiile globalizării acestea trebuie să anticipeze aceste schimbări. Fără o prognoză adecvată, strategiile naționale sunt puse în pericol de a nu mai putea răspunde în timp util vitezei cu care se modifică elementele ce caracterizează mediul economic internațional.

Statul, în lipsa unei viziuni transformate în strategie, constituind an de an bugete care răspund preponderent presiunilor bugetare de natură socială și confruntându-se cu un nivel de corupție ridicat, nu a reușit prin intermediul instituțiilor sale excesiv de politizate și birocratice, să vină în sprijinul economiei, împiedicând-o pe aceasta să se dezvolte la potențialul real.

Creșterea economică a României este astăzi frânată nu doar de lipsa unei strategii coerente existentă la nivelul clasei politice sau de recesiunea mondială provocată de criza financiară, ci de un conflict atipic, cauzat chiar de oportunitățile create pe fondul deschiderii provocate de aderarea la Uniunea Europeană: forța de

* Căpitan, Ministerul Apărării, doctorand în științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

muncă românească a migrat masiv, scumpind resursa umană pe piața de muncă autohtonă și chiar blocând activitatea în unele sectoare de activitate. Iar dezechilibrele existente sunt departe de a fi la apogeu, consecințele diminuării masive a natalității de după 1989 urmând a se face simțite abia în anii care vor urma.

Occidentul, confruntându-se mult mai devreme cu aceste probleme, a ajuns să importe forță de muncă în special din țările est-europene și din câteva țări asiatice. Fiecare dintre cele două alternative au demonstrat existența unor avantaje, dar au potențat totodată o serie de conflicte, diferite ca tipologie:

- statele est europene au adus un aport de forță de muncă relativ calificată, mai ieftină decât forța de muncă din țările destinate, având un fond cultural-religios care a permis integrarea în societate fără mari probleme; marea problemă o constituie faptul că acest aport de forță de muncă a venit pe fondul deschiderii granițelor, ceea ce a facilitat totodată dezvoltarea rețelelor de crimă organizată în aceste spații, precum și o creștere importantă a fenomenului de migrare ilegală și muncă la negru;

- statele asiatice au adus un aport de forță de muncă foarte ieftină, la limita de jos a pieței muncii, venită în principal prin intermediul unor contracte legal întocmite; principala sursă de conflict a fost în acest caz, inadaptarea cultural-religioasă în rândul minorităților astfel create, care a condus la fenomene extreme, de terorism sau sprijin al formațiunilor teroriste, îndeosebi, în rândul celei de-a doua generații, crescute într-un spirit duplicitar.

România este astăzi pe punctul de a se confrunta cu conflicte similare, având totuși o serie de particularități specifice atât nivelului de dezvoltare economică locale cât și accelerării fenomenului de globalizare:

- forța de muncă autohtonă nu se va întoarce integral, aceasta presupunând o pierdere economică la nivelul societății a investițiilor trecute, iar forța de muncă care va accepta să se întoarcă vă fi mai scumpă și va ridica costurile creșterii economice, frânând procesul de dezvoltare;

- nu există o zonă mai la est de noi, care să aștepte integrarea europeană, deci vom fi puși direct în postura de a aduce forță de muncă extra comunitară, cu toate conflictele cultural-religioase potențiale care decurg de aici.

Plecând de la cele prezentate anterior, rezultă că atât Europa cât și România în calitatea ei de parte integrantă a acesteia, au interesul unei atente gestionări a forței de muncă existente și viitoare, prin măsuri care să stimuleze deopotrivă creșterea natalității, controlarea migrației și stimularea implicării celor ieșiți de pe piața muncii în activități aducătoare de plusvaloare la nivel macroeconomic.

„În decursul istoriei moderne, toate țările lumii au pus accentul pe dezvoltarea economică. Lumea contemporană se reîntoarce la adevăratul scop al economicului, *omul*, asigurarea bunăstării și securității lui, atât la nivel individual, cât și social. În prezent, se impune un nou mod de dezvoltare care integrează dimensiunea umană dintr-o altă perspectivă - aceea a complexității și diversității, în care un rol important îi revine educației.”¹ Dar pentru a avea o resursă umană competitivă într-o societate orientată spre cunoaștere, este nevoie de mult mai mult decât să o educi:

¹ Ciobanu, Olga: *Educația economică în România. Prezent și perspectivă*, Editura ASE, București, 2003 p.13.

- trebuie să avem grijă la rata natalității, pentru ca să ai ce să educi;
- trebuie să ai grijă la fenomenul de migrație, îndeosebi a forței de muncă calificate, pentru ca altfel vom pierde mult mai mult decât investiția inițială;
- trebuie să ai grijă ca procesul de educație să se continue firesc cu cel de formare profesională, care nu trebuie să se oprească niciodată;
- trebuie să înveți să folosești cea mai ignorată resursă de pe piața forței de muncă: experiența pensionarilor.

1. Interdependențe între procesele demografice și dezvoltarea social-economică

Din totdeauna, demografia și activitățile social-economice s-au aflat într-o strânsă legătură existențială. Populația reprezintă scopul final al activităților economice, fiind totodată mijlocul de susținere a acestora. „Populația este condiția indispensabilă a existenței societății însăși, populație al cărei rol economic se concretizează în aceea că este suport al factorului de producție primordial și activ-creator și care reprezintă destinatarul și consumatorul virtual al rezultatelor oricărei activități economice.”²

În sens de factor exogen al economiei, populația poate fi analizată în cadrul teoriei consumatorului rațional, în centrul căreia se află nevoile umane și utilitatea economică. Rolul factorului demografic, ca destinatar final al bunurilor și serviciilor produse se manifestă mai departe sub forma cererii acestora, cerere care este amendată cu restricțiile economice cunoscute: nivelul și dinamica prețurilor și tarifelor, mărimea veniturilor disponibile, dimensiunile, structurile și calitatea ofertei de bunuri. O populație în creștere și în diversificare solicită economiei să sporească cantitatea de bunuri, să îmbunătățească calitatea acestora în vederea asigurării condițiilor normale de viață pentru generațiile prezente și viitoare. În acest context, creșterea populației, ca factor exogen producției, antrenează indirect modificări multiple în toate sectoarele producătoare de bunuri și prestatoare de servicii.

Mult mai interesantă din perspectiva securității economice consider că este analizarea populației ca factor endogen (intrinsec) al dezvoltării (creșterii) economice, factor, care, la rândul lui, este determinat de procesele economice.

Dubla poziție a populației în sistemul de relații demo-economice - ca principal factor de producție și ca destinatar virtual al bunurilor produse - constituie un argument puternic în favoarea aprecierii factorului demografic ca variabilă endogenă a creșterii și dezvoltării economice.

Procesele demografice din România au un caracter atipic, care poate fi sintetizat prin: trendul pronunțat descrescător al populației pe fundalul unei creșteri puternice a populației pe plan mondial; schimbarea sensului de evoluție încă din anul 1991 și continuarea acestui trend descrescător până în 2050; intensitatea mai mare a reducerii populației față de mai toate țările aflate în proces de depopulare; diferențele foarte mari între ratele de scădere după 1991, comparativ cu creșterea din anii 1968-1990.

Tendința sporului natural la nivelul Uniunii Europene în intervalul 2008-2060,

² Dobrotă, Niță: *Economie politică*, Editura Economică, București, 1997, p. 104

conform studiului Eurostat 2008, descrie o posibilă creștere a ponderii mortalității în defavoarea natalității. Din acest motiv, migrația va fi singurul factor de creștere al populației. Chiar și așa însă, din 2035, migrația nu va mai putea contrabalansa situația, astfel că populația va începe să scadă în Uniunea Europeană. La nivelul României, prognoza este mai pesimistă decât media europeană: „populația va scădea cu 8,4 la sută până în 2035, în așa măsură încât ponderea ei nu va depăși 19,619 milioane locuitori; până în 2060, numărul românilor va scădea la 16,921 milioane locuitori, cu 21 de procente față de nivelul înregistrat anul acesta.”³

Numărul crescând al pensionarilor va reprezenta o povară tot mai mare pentru sistemul finanțelor publice, dat fiind că oamenii tind să aibă o speranță de viață tot mai crescută, iar numărul populației apte de muncă scade proporțional. De aceea, dacă se menține tendința actuală reflectată și în prognoze, începând cu anul 2035 nici măcar imigrația legală nu va mai putea contrabalansa impactul negativ al diminuării numărului nașterilor.

Deși nu se poate stabili o relație de dependență între dinamica populației și nivelul de dezvoltare economică, este evident riscul ca economia națională să capoteze sub povara unei populații îmbătrânite și ieșită din câmpul muncii, incapabilă să se adapteze la schimbările accelerate specifice economiei cunoașterii.

2. Importanța formării și păstrării resursei umane calificate în vederea realizării unei societăți a cunoașterii, competitivă în noua economie

Într-o societate în care aproximativ o treime din populație este ocupată în mediu rural, în care o bună parte a populației trăiește arhaic, după standarde de mult apuse, a-ți irosi fondul de cunoaștere și a permite elitelor să emigreze, constituie din punct de vedere economic o condamnare la a rămâne în stadiul de piață de desfacere, ceea ce din punct de vedere al securității economice, echivalează cu sinuciderea.

O populație mai educată conduce la avantaje sociale și economice, generate de creșterea productivității; totodată, „cu cât se alocă mai mult timp pentru educația unei persoane, cu atât acea persoană devine mai adaptabilă în fața unor noi provocări.”⁴ Internet-ul și multitudinea de servicii dezvoltate în jurul acestuia contribuie, mai pregnant și mai rapid ca niciodată la dezvoltarea personală a fiecăruia dintre noi, la creșterea nivelului general de cunoaștere și informare.

Probabil cel mai mare paradox al societății românești este constituit de faptul că, în ciuda sistemului educațional inert și inefficient, lipsit de pragmatism și neancorat în lumea obiectivă în care trăim (se pune în continuare exagerat de mult preț pe aspectele teoretice), pe eșafodul sacrificiului familial, prin dedicarea unor profesori sau pur și simplu printr-un nativ spirit autodidact, în România cunoașterii, încă apar vârfuri și elite.

De-a lungul timpului, s-au conturat două tipuri de învățare: de menținere și de schimbare. În mod tradițional, societățile și indivizii au adoptat tipul de învățare de menținere continuă. Această învățare este întreruptă de scurte perioade de inovație,

³ Articolul, *Eurostat: Numărul românilor va scădea în următorii 50 de ani, pe fondul „îmbătrânirii” populației UE*, publicat în *Cotidianul* din 26.08.2008, București.

⁴ Suciuta Marta Christina, *Economie/Economics, Partea a II a*, Editura ASE, București, 2004, p. 584.

declanșate adesea de șocul unor evenimente exterioare. În fond și în principal, învățarea de menținere constă în achiziția de norme, metode și reguli fixe, rigide pentru a face față unor situații cunoscute și recunoscute.

Educația și creativitatea se completează reciproc, potențialul uman având un rol din ce în ce mai important în susținerea dezvoltării. Creativitatea nu este limitată la nivelul elitelor; fiecare persoană deține un însemnat potențial creativ. Prin educație poate fi dezvoltată și exploatată creativitatea: educația devine astfel componenta cheie a dezvoltării capitalului uman.

Societatea contemporană este astăzi o societate care învață, care se adaptează la nou, iar în acest context sistemele educaționale trebuie să urmărească formarea unor oameni capabili să contribuie la dezvoltarea propriilor competențe, care să se integreze deplin în contextul socio-cultural în care trăiesc. În vremurile de frământări și de căutări specifice societății cunoașterii, supraviețuirea este facilitată de un mod de gândire și abordare a problemelor specific tipului de învățare care urmărește schimbarea. Este vorba de acel tip de învățare inovatoare care poate genera reînviere, restructurare și reformulare de probleme.

În sistemul educațional autohton, însăși faptul de a lupta împotriva curentului general al înmagazinării și stocării de date și informații, reprezintă un start pentru un autodidact care va reuși să se adapteze mai ușor provocărilor din viața de zi cu zi. Învățăceii sau lucrătorii care reușesc să înțeleagă că a înota împotriva curentului, poate fi dincolo de riscurile inerente ale unui naufragiu într-o cauză pierdută, șansa de a schimba lumea după propria viziune, au cele mai mari șanse de reușită.

Ne-au demonstrat pionierii capitalismului românesc care au avut curajul să abandoneze siguranța unui loc de muncă la stat pentru șansa de a-și valorifica aptitudinile (la început zeita Fortuna a fost de partea majorității curajoșilor care au intuit schimbarea); ne-o demonstrează și modelul de întruchipare a visului american – Bill Gates – care și-a abandonat studiile pentru a-și urma chemarea.

„Fără cei care străpung, care scot afacerile din canoane și rutină, progresul ar fi mult încetinit.”⁵ Dar pentru a reuși să-i păstrezi pe acești neconformiști entuziaști în țară și pentru a le putea valorifica energiile și curajul, trebuie să înțelegem un adevăr fundamental: etica muncii s-a schimbat dramatic, punând la grea încercare toate tabuurile morale ale societății.

Marea problemă a noii generații de lucrători ai cunoașterii (knowledge worker), o reprezintă dedicarea. „Educația te eliberează, dar în același timp îți erodează atașamentul față de un anumit loc, de o anumită țară sau chiar de o anumită organizație.”⁶ Salariații cunoștințelor ezită în fața dedicării, ei căutând întotdeauna un echilibru între viața profesională și cea particulară. Avem de-a face cu un salariat care refuză o relație contractuală de muncă pe termen lung, dar care solicită să participe la luarea deciziilor. Astfel, vechea concepție a eticii muncii, care punea accent pe loialitate, se schimbă. Noile generații de salariați demonstrează dualitatea conceptului de etică: *nu muncesc ca să trăiesc, ci trăiesc ca să muncesc*, devenind din ce în ce mai

⁵ Daniel Dăianu, *Ce fel de capitalism*, publicat în revista Foreign Policy din iulie / august 2008, București.

⁶ Charles Handy, *Elefantul și puricele*, Editura Codecs, București, 2007, p. 173.

atenți la calitatea efortului pe care-l depun, la confruntarea atitudinii dintre ei, manageri și clienți. „Ceea ce contează pentru ei cel mai mult este loialitatea față de muncă, nu față de un angajator”⁷

Cele prezentate anterior nu se doresc o pledoarie pentru înghețarea sistemului de formare a resursei umane locale. Este datoria sistemului educațional să se reformeze astfel încât să provoace revoluția individuală a cât mai multor indivizi capabili să reușească în condițiile unei societăți deschise spre cunoaștere, pe fondul unei economii de piață deschise. Educația este cel mai încet, dar și cel mai puternic factor al creșterii economice.

Se impune deci adoptarea unor măsuri de conservare și multiplicare a fondului național de cunoaștere; iar pentru realizarea acestui deziderat, consider necesar ca alături de educație să joace un rol important stimularea natalității și diminuarea fenomenului de migrațiune.

3. Natalitatea și migrația – factori de risc la adresa securității economice viitoare

Existența unei economii de piață funcționale integrată în piața unică europeană, și apetitul pentru muncă reflectat în statistici sunt condiții necesare pentru asigurarea securității economice a unui spațiu, dar este necesar ca ele să fie gestionate în condițiile înțelegerii dinamicii economice și sociale a transformărilor actuale.

O populație aflată în curs de îmbătrânire se transpune în mai puțini oameni apti de muncă ce trebuie să susțină un număr tot mai mare de pensionari, lucru ce pune în pericol susținerea sistemelor sociale de securitate. Comparațiile pe plan internațional, relevă faptul că populația Europei are cea mai înaintată vârstă, situație datorată în primul rând politicilor sociale promovate în acest spațiu.

Pe fondul globalizării și a deschiderii frontierelor, am înțeles două adevăruri fundamentale ale lumii în care trăim, care ne-au afectat pe toți deopotrivă:

➤ suntem liberi să circulăm, să muncim sau să studiem oriunde, dar cei mai mulți dintre noi nu avem puterea economică necesară sau curajul unei astfel de experiențe, cu atât mai mult cu cât ne lovim de o discriminare nerecunoscută: indiferent de competențele reale, studiile sau calificările obținute în România nu sunt recunoscute ca atare pe piețele muncii din statele occidentale;

➤ în ciuda imenselor oportunități oferite de un teritoriu virgin pentru capitalismul sălbatic, dublate de o forță de muncă ieftină și calificată, investițiile străine au sosit în România cu întârziere, iar atunci când au venit au găsit o forță de muncă nemotivată, deprofesionalizată și decimată de emigrări.

Societatea de consum promovată de sistemul capitalist se adaptează specificului fiecărui stat sau zone, depășind diversele bariere de natură etnică, culturală sau religioasă. Dar întârzierea cu care sosește prosperitatea asociată unei economii de piață, indiferent dacă vina aparține ineficiențelor birocratice ale actului de guvernare, tergiversării reformelor și amânării falimentelor coloșilor economici cu picioare de lut, întârzierii dezvoltării infrastructurilor care nu reușesc să țină pasul cu necesitățile economiei, sau neîncrederii investitorilor într-un spațiu puțin cunoscut, a avut un efect

⁷ Charles Handy, *Epoca irațiunii*, Editura Codecs, București, 2007, p. 82.

puternic negativ la nivelul societății: oamenii învățați ca cineva (statul) să aibă grijă de nevoile și libertățile lor și-au pierdut motivarea și încrederea în capacitatea economiei de piață de a răspunde la nevoile lor. Au devenit mai egoiști și mai nerăbdători: fac mai puțini copii decât ar fi necesar pentru un spor demografic pozitiv și emigrează în masă în încercarea adeseori disperată de a-și asigura securitatea economică personală sau a familiei.

„Migrația va deveni una dintre problemele majore ale acestui secol.”⁸ Dar cauzele migrației, dincolo de posibilitatea unor catastrofe naturale sau de diferențele mari de venituri între societățile prospere și cele paupere, rezidă în ratele mici ale natalității în marea majoritate a statelor dezvoltate. Scăderea natalității implică îmbătrânirea societății: nu se mai face schimbul de generații, ceea ce conduce în mod evident la imposibilitatea susținerii sistemului de protecție socială. Efectele pot fi întrevăzute încă de pe acum, deoarece o politică inconștientă de limitare a șomajului, a trimis în pensie, în mod anticipat, o întreagă generație aflată în plină putere de muncă. Se aproximează că la ora actuală, există în România 1 milion de pensionari cu vârste mai mici decât limita de pensionare.

După ce au fost intrigați de intrarea capitalurilor străine în țară, cei care susțineau să nu ne vindem țara au de ce să se teamă: singura șansă de supraviețuire a unei societăți ieșite la pensie este deschiderea pieței muncii pentru imigranți. Asta dacă nu se găsesc soluții care să sporească natalitatea și care, concomitent, să atragă cât mai mulți pensionari dacă nu în câmpul muncii, măcar în organizații non-profit sau în acțiuni cu implicații economice pozitive.

„Guvernul încheie acorduri pentru exportul de forță de muncă și tot el se vaită de deficitul de mână de lucru și, în special, de personal calificat.”⁹ Modificarea salariului minim sau majorările salariale aplicate bugetarilor nu sunt măsuri capabile să oprească migrația: cei care au plecat au făcut-o pentru sume mult mai mari. Consider că este important să se înțeleagă că un stat cu o economie slabă nu poate duce o politică de protecție socială eficientă; drept urmare, toate majorările salariale, respectiv de pensie, făcute peste nivelul de creștere a productivității economice, sunt inflaționiste și contraproductive, având ca finalitate o scădere a nivelului de trai în termeni reali. Este ceea ce Banca Națională, prin diverse canale, transmite încă din perioada în care România avea inflație și dobânzi cu două cifre. Inconștiența celor aflați la guvernare, poate întoarce România în acea perioadă, compromițând totodată șansa economiei de a reduce decalajul față de statele occidentale.

De aceea consider că singura alternativă viabilă este îmbunătățirea permanentă a condițiilor de stimulare a mediului de afaceri, astfel încât tonul creșterilor salariale să fie dat de creșterea competitivității în mediul privat și nu de presiunile sindicale ale bugetarilor, care reprezintă aproximativ o treime din totalul forței de muncă ocupate.

Înainte de a ne confrunța serios cu problema migrației, România s-a confruntat în ultimii ani cu un puternic fenomen de emigrare din partea celor nemulțumiți de condițiile oferite de piața internă.

⁸ Charles Handy, *Elefantul și puricele*, Editura Codecs, București, 2007, p. 178.

⁹ Viorica Ana Chișu, *Statul exportă forță de muncă de patru ori mai mult decât importă*, publicat în revista Capital din 02.07.2008, București.

Aparent, există un efect pozitiv: sumele de bani trimise în țară au echilibrat în ultimii ani balanța de plăți a României. Pe termen lung însă, efectul este dezastruos atât la nivel individual, cât și la nivelul societății; cel mai bun exemplu este constituit de generațiile de copii frustrați de lipsa părinților, care vor trebui să gestioneze viitorul economic și social al României.

Când ne gândim la costuri, tindem să ne concentrăm pe ceea ce este aici și acum. Considerăm deosebit de relevantă o comparație din domeniul militar:

- costurile economice și sociale post război, suportate de SUA pentru primul război din Irak, din 2001 până în prezent, au depășit deja costurile operațiunilor militare propriu-zise; „SUA au plătit deja de cinci ori mai mult pentru drepturile veteranilor invalizi care au luat parte la acest conflict decât au plătit pentru a purta acel război.”¹⁰ Nota de plată pentru războaiele prezente se va transmite generațiilor viitoare;

- avem curajul de a face afirmația că, în cazul României, costurile de oportunitate pierdută, generate de scăderea natalității și de migrația forței de muncă, cu implicațiile sociale aferente dar și cu pierderea forței de muncă calificate care a decis să se stabilească în afară, deși sunt greu de estimat, sunt atât de mari încât pun în pericol însăși securitatea economică a României pe termen lung.

Pe fondul crizei financiare internațională, piața forței de muncă românească primește un ajutor nesperat: „o parte din românii plecați să lucreze în străinătate se vor întoarce mai repede decât și-au propus, acoperind zonele afectate de deficit de personal din economia românească.”¹¹ Dar aceasta este o situație conjuncturală și temporară; deficitul de forță de muncă existent pe piață la un moment dat, este în bună măsură urmarea plecării masive la muncă, și reprezintă un factor de insecuritate atât la nivel economic cât și la nivel social, deoarece existența acestui deficit implică două posibilități:

- a) neacoperirea acestuia, care implică o frânare a creșterii economice și care conduce inevitabil la o majorare inflaționistă și nejustificată economic a costurilor salariale;

- b) acoperirea deficitului pe baza fenomenului de migrațiune, prin importul de forță de muncă din zone mai puțin dezvoltate economic, care implică următoarele riscuri de securitate:

- în condițiile în care la un moment dat oferta de pe piața forței de muncă va scădea, este de așteptat ca imigranții să accepte venituri salariale mai reduse, ceea ce va determina faptul ca proaspeții intrați în șomaj să fie în proporție majoritară din rândul forței de muncă autohtone;

- este probabil ca o bună parte din imigranții de pe piața muncii să caute să-și stabilească reședința în țara adoptivă; din experiența Europei occidentale, chiar dacă prima generație se va integra fără să ridice probleme semnificative din punct de

¹⁰ Linda J. Bilmes, *Irakul ipotechează SUA pe 100 de ani*, publicat în revista Foreign Policy din aprilie / mai 2008, București.

¹¹ Camelia Stănculescu, directorul general al Manpower România, reprezentanța locală a celei mai mari companii specializate în leasing de personal din lume, citată de Alina Pahoncia în *Cum afectează criza financiară piața forței de muncă din România*, publicat în Ziarul Financiar din 13.10.2008, București.

vedere social, în rândul copiilor acestora, apar probleme de armonizare a valorile culturale însușite în familie cu valorile societății în care trăiesc. Dintre aceștia, persoane cu cetățenie europeană, și cu un bagaj de cunoștințe și experiențe specifice unei societăți deschise, democratice și capitaliste, dar instabili emoțional, sunt recrutați cei mai periculoși și mai fanatici teroriști;

- nu în ultimul rând, este foarte posibil ca fenomenul de imigrație de forță de muncă să fie urmarea unui fenomen de emigrare a forței de muncă calificate. Cel mai probabil, o bună parte din materia cenușie odată plecată nu se va mai întoarce în țară decât pentru turism familial, ceea ce înseamnă o pierdere ireparabilă, fiind puțin probabil ca imigrația de forță de muncă calificată să fie la un nivel comparabil. Drept urmare, incapacitatea de a stopa exodul de creiere se va concretiza în fatalitatea de a juca permanent în liga a doua economică.

4. Prosumul sau modalitatea de susținere a creșterii economice prin implicarea forței de muncă neocupate

Distinct de economia monetară dar în sprijinul acesteia, există o economie ascunsă, în afara registrelor contabile. „Această economie invizibilă nu trebuie să fie confundată cu economia subterană sau „neagră” în care se spală bani, se comite evaziune fiscală, iar teroriștii, dictatorii și marii traficanți de droguri prosperă.”

„Există însă și o importantă economie „ascunsă”, în care se produc activități economice nedetectabile, nemăsurabile și neplătite. Este vorba de Economia de Prosum.”¹²

Prosumul poate fi generic definit drept activitatea în care un individ sau un grup de indivizi produce și consumă simultan ceea ce generează. Multe dintre nevoile și aspirațiile fiecăruia dintre noi nu pot sau nu este rentabil să își găsească un răspuns în economia de piață, astfel încât cu toții suntem prosumatori la un moment dat și toate economiile au un sector de prosum.

Prosumul îmbracă și în societatea românească nenumărate forme: de la îngrijirea și educația pe care părinții sau bunicii o acordă copiilor, până la plata direct de la bancomat sau pe Internet, de acasă, prin care unii dintre noi ne achităm facturile, taxele sau impozitele.

Deși putem spune că toate activitățile din sfera prosumului vin în sprijinul economiei monetare, unele dintre ele au o importanță deosebită în sensul sprijinului acordat unei dezvoltări economice durabile (cum ar fi banala separare a produselor reciclabile din gunoiului casnic), precum și pentru asigurarea securității economice în viitor (îndeosebi prin educarea generației tinere, respectiv munca de studiu). Valorizarea doar a muncii plătite „înseamnă să ignorăm sau să minimalizăm celelalte tipuri de muncă și oamenii care le prestează.”¹³

Impactul social imediat este de reducere sau reorientare a locurilor de muncă: odată cu introducerea de către bănci a sistemului „self-pay” sau a plăților prin Internet, furnizorul de servicii realizează o reducere a costurilor prin creșterea operativității și prin eliminarea unor funcții de la ghișeu. Dar cel care ajunge să

¹² Alvin și Heidi Toffler, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, București, 2006, p.141.

¹³ Charles Handy, *Elefantul și puricele*, Editura Codecs, București, 2007, p. 200.

presteze munca este un consumator neremunerat, respectiv un prosumator. „Ne așteaptă o intensificare a procesului de externalizare a mâinii de lucru, iar mutarea muncii de la producător la consumator este următoarea frontieră importantă a externalizării.”¹⁴

Existența rețelelor de calculatoare publice (Internet) sau private (sistemele ATM ale băncilor), precum și nivelul de educare și adaptare a populației la noile standarde ale societății cunoașterii, transformă consumatorii în prosumatori pentru o gamă variată de activități. Și mai evidentă este din acest punct de vedere folosirea spațiului virtual al Internetului, pentru educație sau pentru crearea propriului divertisment, care au ajuns să se întrepătrundă: de la cursurile on-line și jocurile în rețea, la clipurile postate pe site-ul Youtube.

Multe dintre activitățile specifice prosumului generează însă coeziune socială. În condițiile în care contribuția fiecăruia dintre noi în cadrul propriei familii, respectiv propriei gospodării, este aproape în întregime rezultatul prosumului, devine evident că timpul în care nu se muncește în economia monetară, incluzând deopotrivă prosumul și relaxarea, este mai puțin important pentru bunăstarea economică decât timpul petrecut la locul de muncă.

Vorbeam în subcapitolul anterior despre necesitatea înțelegerii schimbărilor dramatice survenite în etica muncii, în vederea încercării de a stopa exodul creierelor. Consider necesară o reanalizare a echității și în etica politicilor sociale care privesc populația ieșită din câmpul muncii.

O analiză asupra reformelor sociale trebuie să pornească de la nivelul de echitate al actualelor politici sociale, nu numai în sensul redistribuirii veniturilor între categorii sociale - de la cei cu câștiguri însemnate către cei lipsiți de resurse; trebuie realizată o diferențiere în primul rând în interiorul fiecărei categorii. Statul, prin politicile fiscale și prin cele sociale de redistribuire, lucrează cu plafoane și limite: o limită de venituri peste care se percepe impozit sau o limită de venituri pe membru de familie sub care se acordă subvenții.

Cei care au gândit adoptarea în România a punctului de pensie, raportat la venitul mediu din fiecare an de contribuție, s-au gândit probabil la eliminarea inechității modului de stabilire a pensiilor. Dar, precum economia monetară ignoră prin statisticile sale prosumul și beneficiile acestuia, și sistemul public de pensie face exact același lucru: ignoră pe de o parte pensionarii din agricultură, despre care nu există date personalizate privind contribuțiile nemonetare la prosperitatea relativă a timpurilor de până în 1989; pe de altă parte ignoră efortul depus de cei care și-au asumat rolul de părinți la creșterea generației care contribuie astăzi la realizarea PIB-ului.

Este aproape imposibil să găsești o soluție perfect echitabilă pentru aceste două situații, mai ales în contextul în care productivitatea economiei este scăzută iar resursele bugetare sunt pe măsură. Dar în opinia mea, ar trebui adoptate două măsuri reparatorii, bazate pe niște principii foarte simple, și care ar asigura nu numai o echitate crescută, dar și fundamentele pentru o prosperitate viitoare, dată de nivelul de satisfacție /fericire al națiunii:

¹⁴ Alvin și Heidi Toffler, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, București, 2006, p.159.

➤ în primul rând ar trebui aplicat tuturor persoanelor care au împlinit vârsta de pensionare stabilită conform legii, indiferent de contribuțiile anterioare la bugetele statului, un plafon minimal de pensie (/ajutor de bătrânețe) la nivelul salariului minim pe economie, cu condiția ca acesta să nu dețină decât un maxim de suprafață locuibilă stabilit prin lege, și fără alte bunuri de natură mobilă sau imobilă în patrimoniu, peste un plafon stabilit;

➤ pe de altă parte, pensia de stat ar trebui indexată funcție de numărul de copii pe care pensionarul i-a crescut, iar dacă sistemul informațional ar permite, această pondere ar trebui să fie stabilită și funcție de veniturile impozitate de statul român respectivilor copii.

„Cât de multă productivitate a economiei a monetare se pierde atunci când oamenii dau greș în rolul de părinți?”¹⁵ Dar atunci când oamenii, constrânși de un sistem care neglijează efortul depus de părinți, monetar sau pur și simplu angajament, renunță să mai facă copii sau îi abandonează? Își poate permite România sacrificarea viitorului economic și a coeziunii sociale, prin politici sociale șchioape, în care se aproape tot bugetul asigurărilor sociale se alocă pentru tratarea problemelor și nu pentru prevenire?

Dacă ar fi să transpunem în sistem monetar, timpul și energia consumate de un părinte în creșterea copiilor ar putea să fie alocate de un individ lipsit de angajamente pentru un al doilea job; banii astfel câștigați, precum și banii pe care prima categorie îi investește în copii, pot fi investiți într-o pensie privată sau în alte forme de investiție care să aducă ulterior o rentă viageră. Și aceasta în contextul în care pensia ambelor categorii este și va fi asigurată de la bugetul de stat, în condiții de egalitate, prin efortul acelorași copii la care făceam referire anterior.

Pe de o parte, energia umană și inovarea sunt atribute ale tinereții esențiale într-o societate a cunoașterii, pe care riscăm să le pierdem dacă nu la gestionăm corect. Pe de altă parte, „va exista o concurență între guvernele țărilor sărace pentru atragerea pensionarilor din statele bogate”.¹⁶ Dacă nu suntem competitivi din punct de vedere al prețurilor pentru atragerea acestei clase de investitori, trebuie să stopăm din fașă un posibil exil al pensionarilor.

Consider că se impune, chiar dacă cu întârziere, înghețarea pensiilor și indexarea acestora cu un coeficient (determinat statistic) pentru fiecare copil crescut (aflat în întreținere în perioada creșterii) care ajuns la vârsta adultă, ajunge să contribuie la bugetele de asigurări sociale ale României, doar pentru acei pensionari care ajung să-și petreacă bătrânețile în România.

Aceasta măsură împreună cu revenirea la sistemul în care părintele care rămâne în concediu de îngrijire a copilului poate opta pentru 85% din salariu avut la momentul respectiv, ar contribui la o stimulare calitativă a creșterii natalității.

Totodată, stimularea economiei de prosum prin măsuri fiscale, împreună cu acceptarea unor formă de plată (plata cu ora, jumătate de normă) care să permită pensionarilor ajunși la limita de vârstă să cumuleze pensia cu salariu, ar putea scoate o bună parte din populația ieșită din câmpul muncii din inactivitate, cu consecințe

¹⁵ Alvin și Heidi Toffler, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, București, 2006, p.145.

¹⁶ Alvin și Heidi Toffler, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, București, 2006, p.306.

pozitive atât la nivelul fiecărui individ în parte, cât și la nivelul societății.

5. Concluzii

Fiecare perioadă din istorie poate fi considerată o perioadă de tranziție, mai lentă sau mai accelerată, către un alt sistem; fiecare generație se poate considera o generație de sacrificiu în raport cu generațiile viitoare. În ciuda inadvertențelor legislative, a birocrăției aparatului funcționăresc, a dificultăților în eradicarea corupției sau a lipsei unor înclinații native către antreprenoriat, avem astăzi în România o economie de piață funcțională, cuprinsă de febra consumului: oamenii nu mai economisesc astăzi pentru generațiile viitoare; mai mult chiar, mulți dintre ei, ocupați cu propriile cariere, nici măcar nu se gândesc să mai dea naștere unei generații viitoare. Din acest punct de vedere, putem spune că viitoarea generația de sacrificiu a murit încă înainte de a se naște, în timp ce generația actuală este prea ocupată să muncească, să consume sau să supraviețuiască după caz.

Dacă vrem să avem un viitor sigur pentru generațiile următoare, fără conflicte sociale importante, trebuie să căutăm o reșezare a sistemului public de educației, a pieței muncii (începând cu sectorul bugetar) și a pieței asigurărilor sociale în concordanță cu etica societății cunoașterii în care trăim.

În condițiile crizei de timp cu care se confruntă astăzi societatea, atât recunoașterea importanței timpului fiecărui părinte, cât și capacitatea de a folosi în sprijinul economiei timpul celor care dispun de el (îndeosebi pensionarii) reprezintă un pas înainte în asigurarea securității economice.

„Prosumatorii sunt eroii economiei ce va să vină, pe care încă nu-i slăvește nimeni.”¹⁷ Statul ar trebui să caute să înțeleagă și să urmeze tendințele din mediul de afaceri, să stimuleze și să profite cât mai inteligent de pe urma „prânzului gratuit” oferit de prosumatori.

Dezvoltarea durabilă, creșterea eficienței și competitivității economice, o creștere economică sănătoasă și neinflaționistă, sunt tratate adesea ca obiective distincte. Consider necesar a fi privite împreună, sistemic, ca o serie de obiective interdependente, care împreună concură la realizarea stării de securitate economică și socială a unui spațiu dat, pe un orizont de timp viitor.

Securitatea socială și economică a României și chiar a Uniunii Europene nu pot fi asigurate, decât dacă se vor adopta politici ferme, motivante și concurențiale, inspirate din organizarea și experiența mediului de afaceri și corelate între ele, care să permită valorificarea în condiții optime a oportunităților pieței de muncă la nivel local și regional, respectiv:

➤ **stimularea natalității** în rândul populației cu un nivel socio-economic peste media pe economie, prin adoptarea concomitentă a două măsuri, care privesc deopotrivă prezentul și viitorul: revenirea la sistemul în care persoana care îngrijește copilul (mama sau tata după caz) beneficiază de 85% din veniturile avute la data intrării în concediu de îngrijire a copilului; respectiv blocarea pensiilor la nivelul actual și diferențierea acestora, prin multiplicare cu câte un procent (determinat statistic) pentru fiecare copil care contribuie la bugetul de asigurări sociale în

¹⁷ Alvin și Heidi Toffler, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, București, 2006, p.167.

România;

➤ **stimularea ocupării optime a forței de muncă calificate**, prin corelarea permanentă a necesarului de resursă umană specializată la nivelul cerințelor de pe piața autohtonă, diferențiată pe regiuni, cu cifrele aprobate pentru școlarizare în instituțiile universitare de învățământ; deși această măsură singulară nu este suficientă pentru oprirea exodului de creiere, ea permite o absorbție mai bună a forței de muncă tinere și reduce în intensitate una din cauzele de bază ale emigrării: inadaptarea sau supracalificarea în raport cu oferta de muncă existentă;

➤ **stimularea realizării unei societăți a cunoașterii.** În sprijinul acestei politici, consider oportună realizarea unei clasificări interne a instituțiilor de învățământ, urmând ca primii 1%-10% din absolvenții acestora, precum și toți absolvenții universităților de prestigiu din afară, să fie scutiți de impozitele pe venituri din activități salariale sau activități independente pe o perioadă definită (5 ani). Privarea bugetului de aceste resurse ar putea să aducă în schimb plusul de inovare și implicare necesar revigorării competitive a economiei românești pe plan mondial;

➤ **înțelegerea importanței și încurajarea prosumului**, îndeosebi în rândul păturii largi a pensionarilor, ca factor de stimulare a creșterii sectorului de servicii în economia României. Oferiți-le pensionarilor un abonament gratuit la internet, inclus în factura telefonică, și dați-le voie să își consume energia în organizații non-profit sau să se implice în creșterea copiilor în loc să își irosească experiența la cozile birocrăției.

Bibliografie selectivă

- [1] HANDY, Charles, *Elefantul și puricele*, Editura Codecs, București, 2007.
- [2] HANDY, Charles, *Epoca irațiunii*, Editura Codecs, București, 2007.
- [3] NIȚĂ, Dobrotă, *Economie politică*, Editura Economică, București, 1997
- [4] CIOBANU, Olga, *Educația economică în România*, Editura ASE, București, 2003.
- [5] SUCIU, Marta Christina, *Economie/Economics, Partea a II a*, Editura ASE, București, 2004.
- [6] TOFFLER, Alvin și Heidi, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, 2006.
- [7] *** Colecția *Ziarul financiar*, 2008
- [8] ***Colecția *Capital*, 2008
- [9] ***Colecția *Foreign Policy România*, 2008

NECESITATEA CORELĂRII POLITICILOR ÎN DOMENIUL SECURITĂȚII ENERGETICE ȘI ALIMENTARE

Petre Ciprian CONSTANTINESCU*

In the industrial era, the energy resources represented the main factor of economies increase. Today, in the knowledge society, in which the new economy increased on the basis of informational resource, the thirst for energy resource didn't diminish at all; on the contrary, it became greater as to endanger the food security of population all around the world.

As a result, paradoxically, the economical increase based on the energy resource consuming creates nowadays a conflict of interests, the stake is large cultivable grounds.

The most important catalysts of the present food crisis are the governmental politics that encourage the farmers to re-orientate their grain production for consume towards ethanol and other bio-combustibles.

În epoca industrială, resursele energetice au constituit principalul factor de creștere a economiilor. Astăzi, în societatea cunoașterii, în care noua economie crește pe baza resursei informaționale, setea de resursă energetică nu s-a diminuat; dimpotrivă, a devenit atât de mare, încât a ajuns să pună în pericol însăși securitatea alimentară a populației la nivel mondial.

Astfel, paradoxal, creșterea economică realizată pe baza consumului de resursă energetică, creează astăzi un conflict de interese având ca miză suprafețele de teren cultivabile.

1. Aspecte de reglementat prin politicile din domeniul securității energetice

Suntem total dependenți de resurse. O seară fără curent electric, ne deconectează pe fiecare dintre noi de la civilizație. Generalizată la nivelul unei metropole, sau și mai rău la nivelul unei regiuni, penuria de resurse creează premisele unei degringolade totale. Dacă riscurile sociale sunt evidente și imediate, amenințările la nivel economic sunt greu de anticipat și se întind pe o perioadă de timp îndelungată.

Consider că pentru limitarea acestor amenințări se impune adoptarea unor măsuri de asigurare a necesarului de resurse energetice, prin urmărirea următoarelor două obiective:

- *reducerea costurilor;*
- *diversificarea surselor de aprovizionare.*

Reducerea costurilor se poate realiza de asemenea prin două modalități:

- *eficientizarea producției energetice și a canalelor de distribuție, în care un rol important îl joacă atât capacitatea statului de a negocia condiții favorabile cu partenerii externi, cât și existența unei burse energetice funcționale;*
- *stimularea capacităților economice și a societății în genere de a reduce pierderile și de a limita consumurile.*

Caracterul limitat și amploarea fără precedent a consumului de resurse naturale,

* Căpitan, Ministerul Apărării, doctorand în științe militare și informații la Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

care conduc la pericolul epuizării lor, precum și amplificarea gradului de interdependență a țărilor sunt motivații suficient de puternice pentru intensificarea eforturilor de a ieși din epoca risipei.

Reducerea risipei este unul din „aspectele gestiunii resurselor care trebuie să fie incluse în obiectivele economice și sociale ale societății, obiective a căror complexitate este în continuă creștere. În toate sectoarele economiei, o reducere considerabilă a consumului de resurse naturale pe unitatea de produs este, incontestabil, posibilă și aceasta fără a antrena o scădere a calității sau a nivelului de viață. Numeroase metode de conservare a energiei și tehnologii mai eficiente de folosire a materiilor prime sunt deja disponibile sau ar putea fi dezvoltate printr-o intensificare a cercetării.”¹ Dacă România vrea să reducă decalajul față de economiile avansate, trebuie în primul rând să învețe să economisească. Iar dacă cercetarea ni se pare prea scumpă, atunci este preferabil să investim în cumpărarea de tehnologie care să ofere calitate producției printr-un consum redus de resurse, decât să cheltuim resursele pentru întreținerea unor sisteme depășite.

Prin intermediul tehnologiilor, limitarea consumului de resurse naturale se poate realiza, pe trei căi principale:

1) *economisirea resurselor naturale limitate* - la care își aduc contribuția, nu tehnologiile avansate, cum ar fi cele din domeniul microelectronicii, care permit miniaturizarea subansamblelor și a produselor complexe, dar și un consum energetic redus;

2) *recuperarea și refolosirea resurselor* - metodă bazată pe principiul „epuizării maxime” a resurselor, prin conceperea unor scheme circular-active ce includ, tehnologii de recuperare, refolosire și valorificare a ieșirilor de masă și energie, altele decât cele înglobate în produse și servicii de bază;

3) *crearea de noi resurse* - considerată în ultimul timp drept cea mai importantă cale de economisire a resurselor - prin utilizarea unor tehnologii de ultimă generație. Numărul mare de astfel de aplicații, care se află în continuă creștere, permite aprecierea că, în acest domeniu, posibilitățile sunt nelimitate.

Consider că, principalele riscuri și amenințări la adresa securității energetice provin din funcția de producere a energiei. Strategiile energetice contemporane acordă o atenție deosebită diversificării formelor de producere a energiei, în scopul reducerii riscurilor apariției unor disfuncționalități grave în producția și consumul energetic. În acest sens, secolul în care trăim va fi marcat de diversificarea surselor de energie și probabil de noi substituiri spectaculoase în ceea ce privește producția de energie, mai ales prin valorificarea unor resurse regenerabile. Având în vedere consumul de energie imens și în continuă creștere, este de așteptat ca un timp noile forme de producere a energiei să coexiste cu cele vechi.

Fiecare tip de resursă energetică contribuie sau are potențialul de a contribui la realizarea securității energetice:

¹ Gabor D., Colombo U., King A., Galli R., *Să ieșim din epoca risipei*, Editura Politică, București, 1983, pp. 304-306.

a) Combustibilii fosili solizi (cărbunele)

La nivel mondial „există în prezent rezerve substanțiale de combustibili solizi, care le depășesc pe cele de petrol de 4-5 ori, suficient pentru asigurarea consumului timp de 200 de ani.”² Deși la nivelul Europei, 80% din rezervele de combustibili fosili sunt reprezentate de combustibilii solizi, (hulă, lignit, turbă și reziduuri petroliere), costurile mari de producție și calitatea variabilă au determinat restrângerea acestei industrii.

Deși pe termen mediu nu există probleme majore privind securitatea aprovizionării cu combustibili solizi, viitorul cărbunelui depinde mult de dezvoltarea tehnicilor care asigură utilizarea mai ușoară (cum ar fi gazeificarea) și diminuarea impactului asupra mediului în termeni de emisii poluante cu tehnologii de ardere curate și de captare de CO₂.

b) Petrolul

Resursele de petrol la nivel mondial sunt de cca. 443 miliarde tone, din care peste 50% sunt identificate și reprezintă doar aproximativ 3,1% din resursele energetice ale omenirii, fără a se lua în considerare apele termale. Rezervele de petrol sunt distribuite foarte neuniform în lume și în particular, Uniunea Europeană dispune de o *cantitate redusă*, mai mult de 70% din rezervele mondiale de petrol fiind localizate în țările membre OPEC. La actualul consum, Uniunea Europeană are rezerve cunoscute pentru aproximativ opt ani, presupunând că nu vor exista importante schimbări în consum și/sau schimbări tehnologice.

Deși în urma crizelor petrolului s-au adoptat unele măsuri în economiile comunitare, petrolul rămâne o componentă economică esențială în țările Uniunii Europene, în primul rând pentru transport, care în prezent necesită mai mult de jumătate din consumul de petrol. Crizele financiare și scăderea puterii de consum a populației au reușit ceea ce nici o campanie de protecție a mediului și de conștientizare a riscurilor la adresa securității energetice nu au reușit până acum: au forțat piața auto să se orienteze către motorizări cu consum redus.

„Orientarea către mașini mai economice, fie hibride (propulsia se realizează atât prin consum de carburant, cât și prin consum de energie electrică) sau electrice este acum o prioritate pentru aproape toți producătorii de mașini confrunțați cu o scădere dramatică a vânzărilor pe piețele dezvoltate pe fondul crizei financiare internaționale.”³

În prezent, datorită absenței oricărui substituent real pentru petrol (biocombustibili, gaz natural), cu deosebire în sectorul transporturilor, *orice criză prelungită a petrolului poate deveni critică* pentru securitatea aprovizionării cu energie a Uniunii Europene. Rezervele României sunt apreciate la cca. 250 mil. tone și se află în scădere. Cu toate acestea, din punct de vedere al nivelului rezervelor de petrol, România se situează încă între primele cinci țări din Europa.

În ultimii ani s-a demonstrat caracterul nesigur al petrolului ca resursă

² *Cartea verde — către o strategie europeană a securității alimentării cu energie*, Comisia Europeană, noiembrie 2000, p. 17.

³ Ionuț Bonoiu, *Cum vor arăta mașinile anti-criză*, publicat în revista Business Magazin din 02.10.2008, București.

energetică durabilă, precum și dependența continuă a lumii de această resursă primordială. Triplarea prețului petrolului pe parcursul ultimilor ani nu a fost determinată de reducerea rezervelor. Acestea sunt încă suficiente pentru a corespunde cererii pentru următoarele câteva decenii, iar continua îmbunătățire a tehnologiilor de exploatare și prelucrare poate extinde această situație și în viitor. „Principalele mari provocări sunt reprezentate de concentrarea rezervelor de petrol în numai câteva regiuni ale lumii și de rutele lungi pe care petrolul trebuie să le parcurgă pentru a alimenta piețele importante.”

c) *Gazele naturale*

Ușor de utilizat, transportat și depozitat, gazul natural a pătruns în toate sectoarele consumului de energie, contribuind la producerea energiei electrice (24% din gazul consumat, incluzând și producerea combinată de căldură și energie electrică), a căldurii sau, mai recent, fiind utilizat în transporturi. „Gazul natural emite mai puțin bioxid de carbon decât petrolul și generează energie electrică la un nivel de eficiență ridicat (55%) folosind un proces combinat.”⁴

Rezervele de gaze naturale sunt mai uniform distribuite la nivel global comparativ cu cele de petrol, dar și în acest caz Uniunea Europeană este dezavantajată, deținând doar circa 2% din totalul acestor rezerve, în condițiile în care consumă aproximativ 12% din producția mondială.

Producția autohtonă a scăzut continuu, în condițiile în care rezervele de gaze naturale ale României au fost estimate la 100 miliarde m³. Producția actuală este insuficientă, fiind necesare importuri din Ucraina și Rusia, efectuate prin conducte. „Teritoriul României este tranzitat de 400 km conducte de gaze naturale, iar pentru înmagazinarea gazelor naturale sunt amenajate patru depozite subterane.”⁵ Circa 70% din gazul natural produs la nivel mondial este consumat acum în sectoarele industrial (26%) și rezidențial (30%), dar sectorul în expansiune este cel al producerii energiei electrice (15%).

d) *Energia nucleară*

La nivel mondial există rezerve cunoscute de 2,5 milioane tone de uraniu, care pot acoperi cererea următorilor 40 de ani în condițiile menținerii consumului actual, însă Uniunea Europeană deține numai 2% din rezervele mondiale de uraniu. Resursele cunoscute suplimentare, de circa 850.000 tone, sunt localizate în principal în Australia, Kazakstan, Uzbekistan și Canada.⁶

Viitorul energiei nucleare este incert, depinzând de factori cum ar fi problemele de management și stocare a deșeurilor nucleare sau riscurile potențiale ale fisiunii nucleare asupra sănătății și mediului ambiant.

⁴ François Ailleret, Președinte Comitetul de Studii al Consiliului Mondial al Energiei, în *Mesagerul energetic* nr.33, iulie 2004, p. 12.

⁵ Preda Gheorghe (coordonator) - *Tratat Valorificarea resurselor naturale*, volumul I - *Bazele resurselor naturale*, coordonatori volum Marinescu M., Năstase G., Editura International University Press, București, 2004, p. 140.

⁶ *Cartea verde — către o strategie europeană a securității alimentării cu energie*, Comisia Europeană, noiembrie 2000, p. 18.

Perspectivile pieței petrolului depind de dezvoltarea surselor alternative de energie și de îmbunătățirea eficienței energetice în domeniul transporturilor.

e) Resursele energetice neconvenționale

Plecând de la premiza că România este o țară bogată în resurse sărace, iar diversificarea surselor de aprovizionare este dependentă de contextul geo-politic, consider că pentru asigurarea securității energetice trebuie avute în vedere alături de resursele energetice convenționale și modalitățile alternative de producere și furnizare a necesarului energetic.

Sursele neconvenționale de energie se regenerează în urma unor procese naturale și sunt inepuizabile, ceea ce le conferă calitatea de *resursă certă* în energetica viitorului. Acestea prezintă o mare simplitate în construcție și pot fi utilizate atât în sistemul energetic descentralizat pentru consumatori izolați, cât și conectate la sistemul energetic național.

Resursele regenerabile de energie pot avea o contribuție tot mai importantă la diversificarea alimentării cu energie, reducerea emisiilor și durabilitatea dezvoltării energetice pe termen lung. Pe termen scurt și mediu, sursele neconvenționale de energie rămân o componentă destul de redusă a alimentării cu energie, revenindu-le un rol de completare și nu de substituie a energiei pe bază de combustibili fosili și nucleari.

În condițiile meteo-geografice din România, în balanța energetică pe termen mediu și lung se iau în considerare următoarele tipuri de surse regenerabile de energie: energia solară, energia eoliană, hidroenergia, biomasa și energia geotermală.

Uniunea Europeană are drept țintă creșterea contribuției energiilor regenerabile în consumul global de energie al statelor membre la 12% în 2010, din care 22% energie electrică verde.⁷

În România, cotele obligatorii ce se vor utiliza până în anul 2010 privind ponderea energiei electrice produse din surse regenerabile sunt următoarele: 2,9% pentru anul 2008, 3,6% pentru anul 2009 și 4,3% pentru anul 2010.⁸

„România va trebui să ajungă la un nivel de 20% ca pondere a energiei regenerabile în total consum până în 2020, comparativ cu 17,6 în prezent.”⁹

Principalele surse energetice neconvenționale care pot avea un impact direct în sensul creșterii securității energetice sunt:

1. Energia solară

Soarele este o sursă de energie inepuizabilă și nepoluantă, estimându-se că potențialul energetic solar este de 20.000 de ori mai mare decât energia necesară întregii populații a globului. Energia solară este o formă de energie larg dispersată, având avantajul posibilității utilizării ei prin conversie în alte forme de energie direct la locul de consum, eliminându-se astfel transportul; principalul dezavantaj al energiei

⁷ Conform Directivei 2001/77/EC privind „Promovarea energiei electrice produse din surse regenerabile pe piața unică de energie”, adoptată de Parlamentul European în septembrie 2001.

⁸ Conform HG nr.1892/4.11.2004 pentru stabilirea sistemului de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie, publicată în MO nr.1056 partea I din 15.11.2004.

⁹ Gabriel Băleanu, *Emisiile ne scumpesc energia electrică din 2013*, publicat în ziarul Bursa din 03.07.2008, București.

solare constă în caracterul său discontinuu, impropriu unor utilizări la scară mare.

În România, posibilitățile utilizării energiei solare sunt condiționate în mod direct de potențialul tehnic amenajabil, fiind necesar să se ia în considerare dispunerea aleatoare a acestor resurse. Latitudinea geografică și condițiile climatice favorabile determină un potențial ridicat (peste 4000 TJ/an), dar sezonier (variația medie oscilând între 1100 și 1300 kWh/m²/an) de radiație solară.

2. *Energia eoliană*

Vântul este considerat adesea ca fiind cea mai regenerabilă resursă, după hidroenergie. Instalația eoliană poate fi conectată la rețeaua electrică sau poate funcționa în regim singular pentru alimentarea cu energie electrică a unor consumatori locali, izolați.

Valorificarea potențialului energetic eolian în condiții de eficiență economică impune folosirea unor tehnologii și echipamente adecvate (grupuri aerogeneratoare cu putere nominală de la 750 kW până la 2.000 kW). Actuala dezvoltare a tehnologiei a dus la reducerea costurilor de investiții și exploatare.

În România ponderea energiei electrice din surse eoliene în balanța energetică rămâne deocamdată sub posibilitățile reale de valorificare eficientă a acestora, în ciuda interesului arătat de investitori. „Compania daneză Vestas, unul dintre cei mai mari producători globali de turbine eoliene, își extinde puternic, în România, activitățile core-business de proiectare și implementare de ferme eoliene, de vânzare și service de echipamente, iar primele centrale vor fi livrate în 2009.”¹⁰

Potențialul eolian tehnic amenajabil al României este evaluat la cca. 100.000 TJ/an, existând zone favorabile amenajărilor de acest tip în care viteza vântului depășește 6 m/s, iar investiția raportată la producția anuală de energie este destul de atractivă (0,32-1,90 \$/KWh).

Cantitatea de energie electrică se obține prin valorificarea energiei potențiale a vântului fără consum suplimentar de combustibili fosili, iar cheltuielile de întreținere și exploatare se situează mult sub nivelul celor apărute în cazul unei electrocentrale ce funcționează pe bază de combustibili convenționali. Costul relativ de capital este în strânsă dependență de locul de amplasare a instalațiilor și de tehnologia aplicată atât în cazul sistemului de energie eoliană, cât și pentru sistemele energetice clasice.

3. *Energia hidroelectrică*

Energia hidroelectrică acoperă în prezent o treime din sursele de energie regenerabile, însă posibilitățile de extindere sunt limitate la centralele hidroelectrice mici.

Centralele hidroelectrice necesită o investiție inițială mare, contrabalansată de costurile mici de exploatare (având în vedere dispariția costurilor de achiziționare a combustibilului) și de durata de viață a acestora.

În România, potențialul hidroenergetic al râurilor principale este de circa 40.000 GWh/an, energie care se poate obține în amenajări hidroenergetice de mare putere (>10MW/unitate hidro) sau de mică putere (<10 MW/unitate hidro), după

¹⁰ Teodora Vasalca, *Vestas: Perspectivele pe piața românească de energie sunt uriașe*, publicat în ziarul Business Standard din 03.10.2008, București, p. 1.

următoarea repartizare: amenajări hidroenergetice de mare putere (34.000 GWh/an); amenajări hidroenergetice de mică putere (6.000 GWh/an).¹¹

4. *Biomasa*

Termenul generic „biomasă” cuprinde o varietate de resurse: materii lemnoase și reziduuri rezultate din procesele industriale de prelucrare a cherestelei, reziduuri agricole, agroalimentare, îngrășăminte naturale, reziduuri din procesele tehnologice de prelucrare a cerealelor, fracții organice de la deșeurile solide municipale, deșeuri de la gospodării individuale și noroi de la apele menajere.

Pentru producerea energiei electrice utilizând această resursă regenerabilă trebuie să coexiste și să funcționeze împreună două sisteme: cel de furnizare a biomasei, în calitate de combustibil și cel de producere/comercializare a energiei electrice.

În prezent, cca. 10-14% din alimentarea cu energie pe plan mondial provine din utilizarea biomasei, cea mai mare contribuție (cca. 33%) regăsindu-se în țările slab dezvoltate, unde aplicația dominantă o reprezintă folosirea lemnului de foc pentru gătit și încălzit. În țările industrializate contribuția biomasei la alimentarea cu energie pe plan mondial se situează în jurul a 3%.

În general, valorificarea biomasei prin proiecte specifice de investiții energetice conferă atractivitate, întrucât energia termică astfel obținută are costuri mai mici în raport cu cea obținută pe bază de combustibili fosili.

5. *Energia geotermală*

Energia geotermală are aplicabilitate în domenii diverse, cum ar fi: utilizarea apei calde pentru satisfacerea unor nevoi de uz gospodăresc, comercial sau industrial, sisteme de încălzire și climatizare, energie electrică obținută prin conversia energetică a aburului de înaltă presiune etc. Întrucât resursele geotermale sunt relativ constante, acestea își găsesc utilitatea pentru satisfacerea nevoilor de energie fie în regim normal, fie pentru asigurarea necesarului de energie în regim de vârf de sarcină.

În unele zone din România, cum ar fi bazinul geotermal București Nord - Otopeni, limita economică de foraj și extracție pentru ape geotermale s-a convenit pentru adâncimea de 3.300 m.

Gradul de valorificare a surselor geotermale de energie în România este redus datorită lipsei disponibilității unor investiții financiare adecvate, care să favorizeze dezvoltarea acestui sector energetic cu efecte economice superioare.

6. *Gazul de depozit*

Gazul de depozit este colectat din gropile de gunoi și conține cca. 60% metan. Sortarea deșeurilor este necesară pentru producția biogazului deoarece aceasta se realizează din deșeuri biodegradabile numai în condiții speciale. Amestecul gazos rezultat în urma proceselor are putere calorică și poate fi folosit ca energie.

România are un potențial de producție a energiei electrice din biogaz de 800 GWh, ceea ce este suficient pentru a alimenta, timp de un an, un oraș cu aproximativ 320.000 de locuințe.

„Firmele care vor investi în energii regenerabile pot beneficia de ajutoare de

¹¹ Conform *H.G. nr.1535 din 18 decembrie 2003* privind aprobarea Strategiei de valorificare a surselor regenerabile de energie, publicată în Monitorul Oficial, Partea I nr.8 din 7 ianuarie 2004.

pînă la 50% din cheltuieli. Uniunea Europeană a acordat României 200 de milioane de euro pentru implementarea tehnologiei necesare pentru producerea de biogaz.”¹²

În România, producția de energie electrică și termică se realizează în cea mai mare parte în termocentrale (60%), ponderea realizată în hidrocentrale este mai redusă (cca.30%), iar cea bazată pe combustibil nuclear este de cca. 10%. În viitor însă, sursele regenerabile de energie pot să contribuie prioritar la satisfacerea nevoilor curente de energie electrică și de încălzire, îndeosebi în zonele rurale defavorizate.

„Energia electrică se va scumpi considerabil din cauza faptului că UE va obliga statele membre să achiziționeze certificatele de emisii de dioxid de carbon din 2013.”¹³ Aceasta va conduce în primul rând la scumpirea energiei obținută din sursele clasice. Pe cale de consecință, asigurarea unui ritm susținut de investiții în dezvoltarea surselor de energie regenerabilă pe teritoriul României va avea pe lângă considerentele de asigurare a securității energetice realizată prin diversificare, și valențe economice de eficiență.

Valorificarea surselor regenerabile de energie excedentare, în condiții concurențiale pe piața de energie, este stimulată în plan autohton prin adoptarea și emiterea de „certIFICATE VERZI” („certIFICATE ECOLOGICE”). *Certificatul verde* este un document ce atestă o cantitate de 1 MWh energie electrică produsă din surse regenerabile de energie. El se poate tranzacționa, distinct de cantitatea de energie asociată acestuia, de pe o piață bilaterală sau centralizată.¹⁴

Având în vedere toate aspectele menționate, consider oportună găsirea unei formule de parteneriat public-privat, prin care atât gospodăriile individuale cât și micii întreprinzători să fie stimulați prin măsuri de natură fiscală să folosească sursele curate de energie regenerabilă. Totodată furnizorii de energie ar putea să primească deductibilități sau scutiri de taxe și impozite pentru energia comercializată din surse regenerabile. S-ar stimula astfel utilizarea resurselor regenerabile. Dar în rândul acestor resurse, cred că biocombustibilii necesită o atenție aparte, datorită de implicațiilor la nivelul producției agricole și a securității alimentare.

2. Aspecte de reglementat prin politicile din domeniul securității alimentare

Globalizarea are un efect paradoxal asupra țărilor aflate în plină dezvoltare: zonele urbane se dezvoltă mai repede decât zonele rurale. „Acesta este un fenomen natural și temporar în fazele incipiente de creștere, care după aceea au tendința să scadă și chiar aduc foleose întregii populații.”¹⁵

Este necesar ca România să confirme acest paradox, reușind să propage efectele

¹² <http://www.ecomagazin.ro/romania-ar-putea-produce-energie-electrica-din-deseurile-biodegradabile/>

¹³ Gabriel Băleanu, *Emisiile ne scumpesc energia electrică din 2013*, publicat în ziarul Bursa din 03.07.2008, București, p. 1.

¹⁴ *HG nr.1892/4.11.2004* pentru stabilirea sistemului de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie, publicată în MO nr. 1056 partea I din 15.11.2004.

¹⁵ Guillermo de la Dehesa, *Învingători și învinși în globalizare*, Editura Historia, București, 2007, p.68.

dezvoltării urbane către mediul rural, și asta cu atât mai mult cu cât acest model aplicat Chinei sau Indiei a făcut să explodeze nevoia de produse agroalimentare pe piețele lumii. „Noii consumatori ai clasei mijlocii emergente ridică prețurile la alimente pretutindeni pe glob.”¹⁶

Un paradox însă și mai mare este faptul că această cerere crescută de alimente nu este principalul factor al exploziei prețurilor; dorință de a limita efectele poluării datorate industrializării excesive din ultimele decenii, prin intermediul combustibililor bio, a scos din circuitul agricol suprafețe însemnate, creând astfel un efect indirect asupra securității alimentare.

„Cei mai importanți catalizatori ai actualei crize alimentare sunt politicile guvernamentale care îi încurajează pe fermieri să-și reorienteze producția de la cereale pentru consum către etanol și alți biocombustibili.”¹⁷ S-au redus astfel nu numai cantitățile de cereale cultivate pentru consumul uman, ci și cele cultivate cu furaje pentru animale.

Evoluției geneticii, ponderea organismelor modificate genetic în producția agricolă a anilor ce vor urma¹⁸ sau teza conform căreia „ne îndreptăm către o economie bazată pe biologie, în care genele vor înlocui petrolul ca sursă centrală a multor tipuri de materii prime și produse sau chiar a energiei”, pot să aducă o adevărată revoluție în modul de alimentație și implicit în modul de asigurare a securității alimentare. În mod cert însă, ne îndreptăm spre „o lume în care terenurile agricole vor fi la fel de importante ca cele petroliere.”¹⁹

Creșterea prețurilor la produsele alimentare în 2007 și 2008 a avut efecte negative asupra multor țări în curs de dezvoltare și asupra populațiilor acestora. „Statisticile arată că săracii își alocă deja jumătate din banii lor pentru mâncare. În cazul a sute de milioane de persoane, sărăcia s-a accentuat, iar recente progrese înregistrate în realizarea obiectivelor de dezvoltare ale mileniului sunt puse în pericol.”²⁰ În plus, creșterea prețurilor la produsele alimentare a provocat revolte, neliniște și instabilitate în mai multe țări, punând în pericol rezultatele pozitive ale eforturilor de dezvoltare și de menținere a păcii făcute la nivel politic de-a lungul anilor.

Pe de altă parte, creșterea prețurilor ar putea constitui o ocazie de a stimula agricultorii din țările aflate în dezvoltare în sensul creșterii producției. Prețurile ridicate creează noi posibilități de câștig care ar putea contribui la reducerea sărăciei în comunitățile rurale; în același timp, aceste prețuri ar putea spori contribuția agriculturii la creșterea economică prin stimularea investițiilor și a productivității.

Economia rurală românească are ca trăsătură predominantă procentul foarte

¹⁶ Moises Naim, *Își poate permite toată lumea o clasă mijlocie?*, publicat în revista Foreign Policy din aprilie / mai 2008, București.

¹⁷ Moises Naim, *Bătălia alimentară a lumii*, publicat în revista Foreign Policy din iulie / august 2008, București, p.96.

¹⁸ în anul 2007, România s-a aliniat la acquis-ul comunitar în domeniul organismelor modificate genetic.

¹⁹ Alvin și Heidi Toffler, *Avuția în mișcare*, Editura Antet, București, 2006, p.276.

²⁰ Moises Naim, *Bătălia alimentară a lumii*, publicat în revista Foreign Policy din iulie / august 2008, București, p.96.

mare al fermelor de subzistență, care produc în principal pentru autoconsum, comercializând pe piață o mica parte din produsele obținute. În plus, fermele de subzistență au acces dificil la alte surse de venituri și, de aceea, bunăstarea unei părți semnificative a populației rurale depinde considerabil de nivelul de profitabilitate al fermelor.

Unul din factorii care îngreunează performanțele în agricultură îl reprezintă fărâmițarea excesivă proprietății în parcele de dimensiuni mici (sub 3 ha), ceea ce impune necesitatea comasării acestora în exploatații cu suprafețe mai mari, pentru a se putea trece la o agricultură performantă. Numărul mare al exploatațiilor de subzistență sau semisubzistență constituie principala problemă pe care agricultura românească trebuie să o rezolve în cel mai scurt timp. Există mari diferențe între suprafața medie a exploatației individuale în România, de 2,2 ha/fermă și cea a fermelor din UE, de cca. 19 ha/fermă. Această situație trebuie să fie reglementată printr-o politică de comasare a terenurilor agricole, necesară atât din punctul de vedere al reformei proprietății funciare precum și în vederea stimulării transformării gospodăriilor țărănești în ferme agricole familiale cu caracter comercial și implicit în vederea formării clasei de mijloc în spațiul rural.

Pentru stimularea transformării gospodăriilor țărănești în ferme agricole familiale cu caracter comercial, formarea și consolidarea clasei de mijloc în spațiul rural, efortul bugetar a fost orientat și trebuie continuat către susținerea investițiilor în mediul rural, stimularea participării băncilor și dezvoltarea competențelor lor pentru creditarea agriculturii.

La nivel european, pe lângă măsurile clasice de stimulare a productivității sectorului agricol, s-au inițiat și o serie de măsuri de gestionare a amenințării creșterii prețurilor, care vizează în mod direct populația vulnerabilă. Ca reacție directă la criza alimentară și având în vedere situația specifică fiecărei țări, mecanismul poate susține următoarele măsuri operaționale:

(i) „măsuri în vederea îmbunătățirii accesului la inputurile și serviciile agricole, inclusiv la îngrășăminte și semințe;

(ii) măsuri de tip „plasă de siguranță” care vizează menținerea sau îmbunătățirea capacității de producție agricole și abordarea nevoilor de bază legate de hrană ale populațiilor celor mai vulnerabile.”²¹

Măsurile luate vor trebui evaluate în contextul nevoilor pe termen lung ale țării beneficiare, ar trebui să fie durabile (din punct de vedere social, economic și al mediului) și să contribuie la reducerea denaturării prețurilor la produsele agricole. În cazul subvenționării inputurilor, acest lucru implică, de exemplu, faptul că aceste măsuri trebuie să fie bine orientate, să răspundă și să se adapteze nevoilor și condițiilor locale, să contribuie la dezvoltarea pieței, să fie limitate în timp, să fie durabile din punct de vedere financiar și să contribuie la durabilitatea sistemelor de producție agricolă. În cazul în care acest lucru este necesar, sistemele de informare și transparența vor fi consolidate pentru o mai mare eficiență a sistemelor de piață,

²¹ Comisia Comunităților Europene, art.2 din *Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului de creare a unui mecanism de reacție rapidă la creșterea prețurilor la produsele alimentare în țările în curs de dezvoltare*, 2008, p.13.

pentru a evita crearea de poziții dominante și pentru a permite micilor agricultori să beneficieze de măsurile luate.

Principalele obiective ale asistenței și cooperării asigurate de prezentele măsuri „sunt încurajarea unei reacții pozitive, sub forma unei creșteri a ofertei, a sectorului agricol din țările și regiunile vizate, în contextul dezvoltării durabile a acestora, și susținerea activităților destinate reacției rapide și directe în vederea atenuării efectelor negative ale creșterii prețurilor la produsele alimentare, în conformitate cu obiectivele privind securitatea alimentară.”²²

Deși toate țările în curs de dezvoltare sunt potențial eligibile pentru ajutor, asistența va fi rezervată acelor țări în curs de dezvoltare care sunt serios afectate de criza prețurilor alimentare din punct de vedere socio-economic și politic, în cazul cărora e necesară luarea de măsuri și care nu dispun de mijloace sau capacitate de reacție fără ajutor extern.

Trebuie înțeles faptul că „economia de piață nu este un joc în care ce pierd unii câștigă ceilalți”²³, iar creșterea prețurilor la alimente nu este singura amenințare la adresa sectorului agricol românesc; evoluțiile prețurilor au trezit din adormire agriculturile a două dintre cele mai întinse state ca suprafață teritorială, cu un potențial agricol considerabil, sporind concurența pe piața mondială și dând un nou imbold productivității acestui sector economic:

a) „La o decadă după ce capitalismul a schimbat total sectorul industrial al Rusiei, o adevărată revoluție agricolă anima satele și face uitate fermele colective.”²⁴ Dacă tentativele inițiale de a reforma fermele colective au condus la divizarea pământului și împărțirea lui pe familii, noul model rezidă pe ideea că tradiția colectivizării trebuie să sfârșească prin mari ferme corporatiste.

Ministrul rus al agriculturii, Aleksey Gordeyev, vorbește adesea de produsele alimentare în termeni de securitate națională. „Rusia este adesea privită în toată lumea precum o putere militară. În același timp, și probabil mai presus de toate, Rusia este o mare putere agricolă.”²⁵

b) Liderii chinezi ar putea permite în premieră agricultorilor, să vândă și/sau să cumpere drepturi de întrebuințare a pământurilor, ceea ce ar marca o îndepărtare semnificativă față de sistemul proprietății colective controlate de stat pe care China l-a adoptat după revoluția din 1949. Dacă va avea loc, acest lucru va reprezenta un pas ce ar putea să atragă circa 800 milioane de fermieri în economia de piață. „Acest nou sistem ar duce la o utilizare mult mai eficientă a terenurilor și va permite înființarea unor ferme mult mai mari”²⁶, cu atât mai mult cu cât este puțin

²² Comisia Comunităților Europene, art.3 din *Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului de creare a unui mecanism de reacție rapidă la creșterea prețurilor la produsele alimentare în țările în curs de dezvoltare*, 2008, p.13.

²³ Jonas Ridderstale, Kjell Nordstrom, *Funky Business*, Editura Publica, București, 2007, p.130.

²⁴ Cristina Rusu, *Fostele ferme colective rusești au fost transformate în adevărate mașini de făcut bani*, publicat în Ziarul financiar din 12.09.2008, București.

²⁵ Cristina Rusu, *Fostele ferme colective rusești au fost transformate în adevărate mașini de făcut bani*, publicat în Ziarul financiar din 12.09.2008, București.

²⁶ Andrei Hărăguș, *China vrea să atragă fermele agricole în economia de piață*, publicat pe site-ul revistei Capital din 12.10.2008

probabil ca administrația de la Beijing să le permită fermierilor vânzarea dreptului de folosință a terenurilor în scopul dezvoltării non-agricole.

Încă o dată, „globalizarea deschide lumea spre competiție internațională și induce o mai bună alocare de mână de lucru, capital și tehnologie prin aceea că dă fiecărei țări care intră în competiție posibilitatea de a-și specializa producția potrivit relativelor ei avantaje comparative în factorii de producție.”²⁷

Este momentul optim pentru ca România să-și valorifice avantajele competitive ale sectorului agricol autohton, respectiv suprafața întinsă, calitatea solului, clima favorabilă și nivelul ridicat al ocupării în agricultură. În condițiile existenței unei piețe „înfometate”, modernizarea în această perioadă a sectorului agricol autohton, ar crea oportunitatea investitorilor de a-și recupera investițiile într-un timp record pentru acest sector al economiei.

3. Armonizarea politicilor din domeniul energetic și cel alimentar, în vederea asigurării securității economice și sociale

Privită în România ultimilor ani ca o cenușăreasă în rândul ramurilor economice, datorită nivelului relativ scăzut de tehnologizare și a marjelor de profit reduse, agricultura revine în prim planul asigurării securității economice pe plan mondial, datorită creșterii populației, ridicării nivelului de trai în zone cu o densitate demografică sporită, dar și scăderii suprafețelor cultivate cu plante agricole *în raport cu cele cultivate cu plante folosite în producerea de combustibili*. România dispune de suprafețe agricole generoase și de o climă care, în ciuda capriciilor meteorologice ale ultimilor ani, permite realizarea în condiții optime a unei producții agricole variate. Acesta constituie un avantaj comparativ care, dacă este gestionat corect poate și trebuie să aducă României un plus reflectat atât pe mesele cetățenilor cât și în balanța comercială. Într-un stat în care costurile cu alimentele în coșul zilnic constituie un procent substanțial și cu o populație nostalgică după vremurile în care nimeni nu murea de foame, o stimulare adecvată a creșterii productivității dar și a volumului sectorului agricol, ar conduce în mod direct la o creștere substanțială a securității economice a unei largi părți a populației.

Pe lângă măsurile specifice de stimulare a producătorilor agricoli, consider necesară impozitarea progresivă și ridicată a terenurilor agricole necultivate, având ca obiectiv principal stimularea creșterii gradului de cultivare dar și eliminarea din piața terenurilor agricole a speculatorilor imobiliari. Măsurile de stimulare ar trebui gândite însă preponderent pentru culturile alimentare, deoarece contextul internațional și politicile de mediu favorizează o dezvoltare a pieței bio-combustibililor, ceea ce, în condițiile cumulării imprevizibilității meteorologice cu cea a scumpirilor alimentare accentuate pe plan mondial, ar putea conduce la o iminentă criză agricolă cu implicații majore la nivelul securității economice și alimentare.

Diversificarea politicii energetice nu trebuie realizată în dauna securității agricole și alimentare. Trebuie să ținem cont de faptul că implicațiile unei crize alimentare ar fi mai directe și mai rapide decât cele ale creșterii costurilor energetice

²⁷ Guillermo de la Dehesa, *Învingători și învinși în globalizare*, Editura Historia, București, 2007, p.94.

sau ale nivelului de poluare a mediului.

Bibliografie selectivă

[1] Comisia Europeană, *Cartea verde — către o strategie europeană a securității alimentării cu energie*.

[2] Parlamentul European, *Directiva 2001/77/EC privind Promovarea energiei electrice produse din surse regenerabile pe piața unică de energie*, 2001.

[3] Comisia Comunităților Europene, *Regulamentul Parlamentului European și al Consiliului de creare a unui mecanism de reacție rapidă la creșterea prețurilor la produsele alimentare în țările în curs de dezvoltare*, 2008.

[4] Guvernul României, *H.G. nr.1892/4.11.2004* pentru stabilirea sistemului de promovare a producerii energiei electrice din surse regenerabile de energie.

[5] Guvernul României, *H.G. nr.1535 din 18 decembrie 2003* privind aprobarea Strategiei de valorificare a surselor regenerabile de energie.

[6] GABOR D., Colombo U., King A., Galli R., *Să ieșim din epoca risipei*, Editura Politică, București, 1983.

[7] GUILLERMO de la Dehesa, *Învingători și învinși în globalizare*, Editura Historia, București, 2007.

[8] RIDDERSTALE, Jonas Nordstrom, Kjell, *Funky Business*, Editura Publica, București, 2007.

[9] TOFFLER, Heidi si Alvin, *Avuția în mișcare* , Editura Antet, 2006.

[10] ***Colecția *Capital*, 2008

[11] ***Colecția *Ziarul financiar*, 2008

[12] ***Colecția *Bursa*, 2008

[13] ***Colecția *Business Standard* , 2008

[14] ***Colecția *Foreign Policy România*, 2008.

NECESITATEA SCIENTIZĂRII CONCEPTELOR DE SECURITATE NAȚIONALĂ ȘI INTERES NAȚIONAL

Marius DIAMESCU*

The aims of this work is to name some specific meanings the concepts of national security and national interest refers to and to give some reasons for the need of further development and modernization for such a concepts in order to make them more suitable for countering the present challenges.

Evoluția mediului de securitate, precum și faptul că, o lungă perioadă de timp, în țara noastră, conceptul de *securitate națională* a fost asimilat celui de *apărarea militară*, justifică eforturile actuale de reconsiderare a conceptului respectiv și de abordare a acestuia în corelație cu numeroși factori ce concură la apărarea intereselor naționale.

Societatea, în oricare din formele sale de organizare socială, se bazează pe decizii și acțiuni sociale. Ambele sunt răspunzătoare de starea societății în orice moment al existenței sale. Atâta timp cât decizia și acțiunea nu stau sub presiunea unor interpretări corecte, ci sunt rezultatul improvizației și opțiunilor empirice bazate pe *bunul simț*, evoluția socialului se produce arbitrar, spontan, uneori cu o dinamică nedorită și incontrollabilă.

Din acest motiv, în cadrul analizelor centrate pe conceptul de *securitate națională* preocupările pentru găsirea celor mai eficiente metodologii de identificare și evaluare a surselor de insecuritate, de identificare a soluțiilor de diminuare a efectelor acestora, sunt de maximă importanță.

1. Securitatea – un concept incomplet dezvoltat

În cadrul folosirii uzuale a conceptului de **securitate**, acesta este atât de slab dezvoltat încât în unele situații pare neadecvat pentru semnificația ce-i este conferită.

Principala dovadă a insuficienței dezvoltării a conceptului de securitate se află în folosirea sa în literatura de specialitate. Aceasta conține nu numai o cantitate consistentă de lucrări empirice, ci și un corpus bine dezvoltat de scrieri teoretice. Termenul de *securitate*, în sine, am putea spune că este de uz general în analizele ce investighează multe domenii ale socialului și pare să fie acceptat ca un concept central organizator, însă literatura referitoare la el este foarte inegală.

Cele mai multe lucrări se situează de partea empirică, tratând problemele securității în general și soluțiile securității naționale în special. Majoritatea acestora provin din sub-domeniul studiilor strategice, unde securitatea este un punct central normativ. Până în anii '70, conceptul de *securitate* era arareori tratat în alți termeni decât cei ai intereselor politice particulare, iar până la sfârșitul anilor '80 discuția încă mai avea un puternic accent militar.

Începând cu anii '90, conceptul de securitate dobândește noi valențe, el

* Locotenent colonel doctorand

ocupând treptat un loc privilegiat în analiza a tot mai multe domenii ale macrosocialului. Dar, spre deosebire de evoluția sa pe plan internațional, în România și acest concept înregistrează o evoluție *specifică*.

Încercând să găsec o justificare pentru persistenta subdezvoltare a conceptelor legate de securitate, subscriu celei oferite de Barry Buzan, potrivit căreia „*prima explicație posibilă este pur și simplu aceea că ideea s-a dovedit a fi prea complexă pentru a-i atrage pe analiști, fiind de aceea neglijată în favoarea unor concepte mai tratabile*”¹.

În spațiul științelor sociale, concepte precum **securitatea, dreptatea, pacea, egalitatea, libertatea etc.** cuprind un întreg domeniu și din această cauză nu pot fi definite într-un sens general. Ele necesită o analiză teoretică pentru a li se putea identifica limitele aplicabilității, contradicțiile care apar în întregul lor și semnificația noilor evoluții asupra lor.

Din aceste motive, consider relevantă asemănarea securității, ca domeniu de studiu, cu sociologia, în sensul celor afirmate de Boudon: „*toți sociologii, sau aproape toți, au încercat să definească obiectul sociologiei, ceea ce constituie un alt mod de a spune că nimeni nu a atins acest deziderat... nici o definiție propusă nu a fost universal acceptată*”².

Așa cum am arătat, natura securității nu permite obținerea unei definiții general acceptată. Cu toate acestea, un număr considerabil de teoreticieni au cedat tentației de a încerca, definițiile lor prezentând avantajul de a scoate în evidență unele criterii, îndeosebi ale securității naționale, precum și locul central al valorilor, durata și intensitatea amenințărilor, precum și natura politică a securității ca obiectiv de stat.

Dincolo de toate definițiile date securității, atât de către specialiști cât și de către politicieni, un aspect a rămas constant: **discuțiile se poartă în jurul amenințărilor.**

Când discuția se situează în contextul sistemului macrosocial, securitatea se referă la capacitatea statelor și a societăților de a-și menține identitatea, independența și integritatea lor funcțională.

Întrucât pot fi întâlnite adesea situațiile în care națiunile și statele nu se potrivesc perfect (un exemplu în acest sens fiind colectivitățile nestatale), o unitate importantă de analiză rămâne **națiunea**.

Potrivit lui Barry Buzan securitatea colectivităților umane este afectată de factori din cinci sectoare principale (**militar**, politic, economic, social și de mediu), astfel :

- **securitatea militară** privește interacțiunea dublă a capacităților statului de ofensivă și defensivă armată și percepția statelor, fiecare despre intențiile celuilalt;
- **securitatea politică** se referă la stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor care le legitimează;
- **securitatea economică** privește accesul la resurse, finanțe și piețe, necesar

¹ Buzan Barry, *Popoarele, statele și teama*, Chișinău, Ed. Cartier, 2000, p. 19.

² Raymond Boudon, „*La crise de la sociologie*”, conform Mattei Dogan, Robert Pahre, „*Noile științe sociale – interpenetrarea disciplinelor*”, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 114.

pentru a susține un nivel acceptabil de bunăstare și putere a statului;

– **securitatea socială** se preocupă de capacitatea de susținere în limitele unor condiții de evoluție acceptabile a elementelor tradiționale de limbă, cultură, identitate și obiceiuri religioase;

– **securitatea mediului** se referă la menținerea biosferei locale și planetare, ca suport esențial de care depind toate acțiunile oamenilor.

Evident aceste cinci sectoare identificate de Buzan nu operează izolat unul de celălalt, fiecare definește un punct central în cadrul problematicii securității și toate sunt întrețesute într-o rețea strânsă de legături. Totodată, aceste cinci sectoare nu epuizează domeniul securității, ci reprezintă doar cadrul general de manifestare a acestuia.

Cea mai probabilă eroare potențială în abordarea securității este legată de considerarea unui spectru prea îngust de analiză, (centrarea pe un singur nivel sau într-un singur sector). Cel mai frecvent această eroare apare atunci când, chiar și școlastic, strategiile de securitate naționale sunt dissociate, încă din start, de cele internaționale.

Într-o abordare a securității din perspectivă națională se presupune, în mare, că securitatea este divizibilă și în consecință pun accentul studiilor lor pe stat; în abordarea securității la nivel internațional, rezultă indivizibilitatea securității și nevoia de a negocia cu sursele amenințării.

Ambele poziții reprezintă, argumentări corecte din punct de vedere intern, dar baza de susținere este, din păcate, prea îngustă.

În realitate, în logica studiilor contemporane de securitate, a alege este egal cu a începe prin a face o greșală fundamentală. În termeni conceptuali, nu există opțiuni deoarece individul, societatea, statul și sistemul nu pot fi separate unul de altul în privința securității.

2. Securitatea națională

Din perspectivă sistemică, suntem obligați să percepem statele ca entități socio-politice definite teritorial. Ele reprezintă colectivități umane în care instituțiile guvernante și societățile sunt întrețesute cu un teritoriu determinat.

Dar dificultățile abia încep. Prima dintre acestea constă în disputa academică referitoare la ceea ce cuprinde termenul de *stat*.

Pe de o parte, există un curent mai curând introspectiv care se bazează pe demarcația dintre *stat* și *societate* și pe încercarea de a înțelege modul în care acestea interacționează între ele. Această demarcație conduce direct la definirea statului în termenii weberieni, potrivit cărora *stat* înseamnă același lucru ca și *guvern central*.

Această definiție restrânsă a statului, susținută și de gândirea marxistă, nu funcționează la nivel internațional.

Pe de altă parte, există punctul de vedere tradițional al *Relațiilor Internaționale*, care abordează statul ca „*minge de biliard politico-teritorială*”³.

Revenind la problemele de securitate, este evident că acestea sunt puternic condiționate, nu doar de structura sistemului internațional și de interacțiunea dintre

³ Buzan Barry, Op. Cit., p. 70.

state, ci și de caracteristicile interne ale statului. În consecință, analiza securității necesită o definiție corespunzătoare a statului, care să combine amândouă aceste perspective.

Așa cum stipulează Carta Națiunilor Unite, punctul de vedere politico-teritorial al statului este în prezent o normă universală ce guvernează modul de relaționare a statelor între ele. În acest cadru, nimic nu ne împiedică să privim în interior pentru a investiga relațiile dintre instituțiile guvernamentale și societățile guvernate, acestea ocupând un loc central pe agenda securității.

Un loc primordial în analiza noțiunii de stat îl ocupă *națiunea* care, alături de ideologiile organizatoare, se constituie în sursele de bază ale ideii de stat.

În cazul României, legătura indisolubilă dintre națiune și stat este reliefată în Constituție, care definește țara noastră ca *stat național unitar*. Acest aspect face aproape inutilă analiza unității conceptului de *securitate națională*, majoritatea încercărilor de acest fel nedepășind caracterul unor tautologii.

Dacă în perioada comunistă, mai mult sau mai puțin explicit, se făcea diferență între securitatea statului și securitatea națiunii⁴, astăzi, astfel de diferențieri au fost eliminate.

În prezent, în România, putem căuta scopul statului în protejarea și exprimarea entității culturale, națiunea definind în cea mai mare parte, relațiile dintre stat și societate. Acest aspect ne ajută în prelevarea indiciilor referitoare la valorile care ar fi în joc și prioritatea acestora în definirea securității naționale.

În plan conceptual, problematica securității naționale constituie subiect al unor permanente reconsiderări determinate în primul rând de rezultatul interacțiunii a șase factori:

– dinamica sistemului internațional și evoluția modalităților de agresare a națiunilor;

– particularitățile situației interne specifice fiecărei națiuni;

– specificitatea geopolitică a fiecărei națiuni;

– posibilitatea conceperii politicii de securitate, fie în modalități agresive, fie în modalități defensive;

– dimensiunea diferită a securității naționale pentru marile puteri și pentru statele mici (pentru primele, securitatea națională capătă o dimensiune regională și chiar globală, pentru cele din urmă securitatea realizându-se pe fondul evoluției raportului dintre marile puteri și în funcție de dinamica relațiilor proprii cu acestea și cu vecinii);

– diferențe de perspectivă teoretică în analiza, conceperea și transpunerea în practică a strategiei de securitate națională⁵.

Modificările permanente care intervin în dinamica oricăror din factorii enumerați determină necesitatea redefinirii, actualizării continue a conceptului de

⁴ Din perspectiva sociologiei marxiste, care așa cum am arătat disocia noțiunea de stat de cea de națiune, privind-o doar ca *aparatură guvernamentală*, denumirea unor instituții ca „Departamentul Securității Statului” era, putem afirma, justificată, *legiferând* totodată și rolul organelor securității de „*protejare a puterii*”, de „*poliție politică*”.

⁵ Neculai Stoinea, Considerații metodologice privind investigarea securității națiunilor, în „Situația națiunilor – surse de insecuritate” Editura Licorna, București, 1999, p. 224.

securitate.

Situațiile securizante devin posibile atunci când sunt identificate sursele de insecuritate și când sunt conștientizați factorii care pot afecta *interesele naționale*. De aici derivă tendința statelor de a se adapta permanent noilor realități prin atitudini și comportamente adecvate dinamicii situațiilor concrete.

3. Interesul național

Majoritatea studiilor în domeniul securității au evitat formularea unei definiții a *interesului național*, dar au excelat în invocarea acestuia, atât în plan teoretic cât și pentru argumentarea unor politici speciale.

La o primă analiză rezultă faptul că, în prezent, țara noastră a adoptat un curent anglo-saxon de definire a *interesului național*, potrivit căruia noțiunea este utilizată cu înțelesul de *securitate națională*.

Această opțiune este evidentă în *Strategia de Securitate Națională a României*, unde *interesele naționale reflectă percepția dominantă, relativ constantă și instituționalizată cu privire la valorile naționale. Ele vizează promovarea, protejarea și apărarea – prin mijloace legitime – a valorilor prin care națiunea română își garantează existența și identitatea, pe baza cărora își construiește viitorul și în temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană și euroatlantică și participă la procesul de globalizare. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează – în primul rând – cetățenilor patriei care trăiesc pe teritoriul național, dar și – în egală măsură – tuturor celorlalți oameni aflați în România, precum și românilor care trăiesc sau își desfășoară activitatea în afara granițelor țării.*

Mai mult, în detalierea conceptului sunt enumerate principalele interese naționale ale României, cum ar fi: *integrarea reală și deplină în Uniunea Europeană; asumarea responsabilă a calității de membru al Alianței Nord-Atlantice; menținerea integrității, unității, suveranității, independenței și indivizibilității statului român, în condițiile specifice ale participării la construcția europeană; dezvoltarea unei economii de piață competitive, dinamice și performante; modernizarea radicală a sistemului de educație și valorificarea eficientă a potențialului uman, științific și tehnologic; creșterea bunăstării cetățenilor, a nivelului de trai și de sănătate ale populației; afirmarea și protejarea culturii, identității naționale și vieții spirituale ale românilor, în condițiile create de cadrul unional european.*

După cum se observă, în acest caz s-a procedat la definirea *interesului național* de o manieră descriptivă, ce se rezumă la un minim de cerințe ce privesc integritatea fizică, politică și culturală a națiunii, și care nu spune aproape nimic despre *mecanismul de definire, trăsăturile principale și consecințele interacțiunii cu mediul a unor materializări ale conceptului*, factori imperios necesari pentru identificarea și analiza surselor de insecuritate.

Mai mult decât atât, astfel de „definiții” descriptive nu conferă conceptului conotațiile argumentative a căror intensitate depinde de gradul de acceptabilitate al societății. Iată de ce unele studii afirmă necesitatea conceptului de *interes național* ca un cadru colectiv de gândire și acțiune, bază a consensului, motiv pentru care este utilă adăugarea *curentului științific* ca o componentă necesară configurării abstracte a intereselor fundamentale ale unei națiuni, prin clarificări terminologice,

interdisciplinare⁶.

Centrând definirea interesului național pe conceptul de „națiune”, putem identifica componentele a căror procesare materializează conceptul aflat în studiu: teritorialitatea, populația, independența, guvernarea.

Din punct de vedere al importanței acestor componente consider relevantă ierarhizarea elaborată de F.S.Northedge și publicată în „The Foreign Policies of the Powers“:

- autoconservarea, menținerea integrității fizice și a unității poporului;
- independența;
- conservarea acelor relații internaționale care au fost benefice națiunii;
- standardul de viață al populației.

Perceput ca un sistem valorico-normativ ce exprimă și promovează cerințele funcționale ale națiunii și care determină modalitățile de participare la viața internă și internațională, interesul național este caracterizat de o serie de trăsături de maximă importanță în identificarea surselor de insecuritate. Dintre aceste trăsături menționez:

1. **Realismul relativ** – care ilustrează concordanța dintre opțiunea politică ridicată la rangul de interes național și exigența interdependenței internaționale. Această caracteristică este indisolubil legată de abordarea pragmatică a rolului națiunii și al instituțiilor politice în cadrul interacțiunilor cu mediul internațional.

2. **Transparența** – se realizează prin urmărirea publică și participarea directă a conașionalilor la procedura de definire, promovare și apărare a interesului național. Dreptul de intervenție democratică conferă o valență nouă interesului național, de asigurare a securității individuale și colective.

3. **Dependența mobilă** – care interconectată cu realismul interesului național semnifică legătura externă cu modificările mediului internațional de securitate.

4. **Funcționalismul** – promovarea de către normele politice ce formează interesul național a unor cerințe reale adresate națiunii, multe dintre acestea cu repercusiuni directe asupra securității interne.

Este evident, astfel, că modalitatea de abordare a securității naționale se cere a fi științifică. Dacă agresiunile sunt concepute și planificate în modalități științifice, protejarea intereselor naționale nu poate fi eficientă dacă se realizează în modalități empirice.

Apărarea se cere a fi concepută și realizată de pe poziții teoretice cel puțin la fel de performante ca cele utilizate de agresor.

⁶ *Interesul național – considerații de ordin conceptual*, în *Interesul național și politica de securitate*, București, Institutul român de studii internaționale, 1995, pp. 52-54.

SECURITATEA ALIMENTARĂ – COMPONENTĂ A SECURITĂȚII NAȚIONALE

Ștefan BLACIOTI*

The nonconventional spectre widening, the crises and conflicts typology generates multiple provocations, need multidirectional reactions based on mobility, diversity, coherence and complementarity into the intern or international area. This broader approach of the national security allowed the identification of new security resources resulting into a more attentive correlation and valuating all the security dimensions no matter were traditional: political, military, economic, social or environmental or new: civical, ecological or food related.

The food security represents the national security component reffering to the organizational instruments and policies used to counteract risks, threats or vulnerabilities and crises from the food acces area of individuals and human collectivities therefore is considered to be related with the human, economic, health, ecological, personal, community or political security.

Securitatea alimentară este o disciplină științifică care se referă la modul de manipulare, preparare și depozitare a alimentelor astfel încât să se prevină îmbolnăvirile. Aceasta include, de asemenea, o serie de instrucțiuni care ar trebui urmate pentru a evita riscurile de sănătate. Alimentele pot transmite boli de la individ la individ dar pot și servi drept mediu de creștere pentru bacterii care pot provoca intoxicații alimentare. Între specialiști există dezbateri pe tema securității alimentare cu referire la impactul alimentelor modificate genetic asupra sănătății generațiilor viitoare și poluarea genetică a mediului care poate distruge bio-diversitatea naturală.

Problema securității și siguranței alimentare face obiectul preocupărilor la nivel internațional, regional și național așa cum se prezintă și în „Declarația Mondială asupra Alimentației și Nutriției” a ONU-FAO/OMS din 1992 actualizată în 1996 și 1998.

Securitatea alimentară constituie un concept, care are ca elemente esențiale: „existența disponibilităților alimentare și capacitatea populației de a cumpăra”¹. Securitatea alimentară își are originile în penuria de alimente pe care au cunoscut-o țările, de pildă, în lungile perioade ale ultimelor două conflagrații mondiale în dependența marcată, care apoi a devenit evidentă pentru supraviețuirea lor, de produsele ce vin din străinătate. Această preocupare, asupra securității alimentare, care n-a slăbit, a făcut ca multe țări industrializate să-și mențină un anumit grad de dezvoltare autonomă, cu scopul de a fi apărate în cazul unor viitoare conflicte de situație descrisă mai sus”².

* **Doctorand Universitatea Națională de Apărare „Carol I**

¹ ANGHEL, Gheorghe N., ANGHEL, Gheorghe Gh., Componente ale securității naționale a României, Editura Societății Tempus, București, 1996, p. 51 (Apud. Dumitru, Dumitru, Filon Teodoroiu, „Formarea agriculturii durabile optime pentru soluționarea problemei securității alimentare a României”, Buletin Probleme Economice nr. 21/1992).

² Ibidem (Apud. Gabriel O. Martinez, Participarea țărilor în curs de dezvoltare la eforturile alimentare colective în volumul „Hrană pentru șase miliarde”, Editura Politică, București, 1986, p. 146).

Acesta este contextul în care cele mai multe țări din vestul și centrul Europei și-au pus bazele securității lor alimentare pe care, în perioada postbelică, și-au consolidat-o continuu.

În viziunea Organizației pentru Agricultură și Alimentație a Națiunilor Unite (FAO), securitatea alimentară trebuie realizată într-o structură piramidală de măsuri naționale, regionale și internaționale. Deci, concepția privitoare la securitatea alimentară se circumscrie concepției generale contemporane cu privire la securitate în sensul că în condițiile actuale, securitatea trebuie realizată la cele trei nivele.

Securitatea alimentară trebuie să realizeze trei scopuri specifice:

- asigurarea unei producții de alimente adecvate;
- maximizarea stabilității fluxului de ofertă de produse agricole;
- asigurarea accesului la resursele agricole disponibile ale acelor care au nevoie de ele, asigurându-se alimentele fundamentale necesare pentru sănătatea oamenilor, să existe o agricultură capabilă să ofere an de an producții mari și certe, iar oamenii care au nevoie de respectivele produse să dispună de veniturile necesare pentru achiziționare lor.

Obiectivul general al securității alimentare globale l-ar constitui: „Asigurarea că toți oamenii au, în orice moment, acces fizic și economic la alimentele de bază de care au nevoie”³.

Realizarea securității alimentare este o problemă de interes și pentru România fapt reieșit în evidență și la înregistrarea decăderii agriculturii românești, atât în sectorul zootehnic, cât și în cel vegetal, necesitând trecerea la importuri masive de produse alimentare.

În acest context, în politica agroalimentară a României, securitatea alimentară reprezintă un obiectiv major, producția de bunuri alimentare neputând fi lăsată la voia hazardului și nici la discreția comportamentului alimentar al consumatorilor, dependent la rândul său de poziția socială, veniturile, vârsta, sexul, tradițiile, religia și educația acestora. Pe de altă parte, accesul neîngrădit la hrană este un drept fundamental al omului, recunoscut în mod unanim în condițiile amenințărilor reprezentate de impactul schimbărilor globale de mediu asupra producției alimentare și sănătății populației.

Siguranța alimentară (food safety) reprezintă respectarea normelor igienico-sanitare în procesul de producție-distribuire, pentru garantarea sănătății populației prin consumul de alimente sigure din punct de vedere sanitar sub raportul salubrității și al valorii nutritive cu respectarea mediului înconjurător⁴.

Siguranța alimentară nu poate fi atinsă decât prin creșterea calității produselor și serviciilor alimentare monitorizate pe tot lanțul alimentar, un instrument indispensabil constituindu-l realizarea trasabilității – identificarea, înregistrarea de date, comunicarea și gestionarea legăturilor printr-o urmărire sistematică și responsabilă, utilizând același limbaj.

³ Idem, p. 52 (Apud: Raportul directorului general cu privire la securitatea alimentară mondială, în volumul „Hrană pentru șase miliarde”, Editura Politică, București, 1986, p. 322).

⁴ Gheorghe MENCINICOPSCI, Diana Nicoleta RABA, Siguranța alimentară – autenticitate și trasabilitate, Editura Mirton, Timișoara, 2005, p. 25.

1. Componentele securității alimentare

Prin *aliment* ori *produs alimentar* se înțelege orice produs sau substanță, indiferent dacă este procesat integral, parțial sau neprocesat, destinat consumului uman ori preconizat a fi destinat consumului uman. Alimentele includ și băuturile, guma de mestecat și orice altă substanță, inclusiv apa încorporată intenționat în alimente în timpul producerii, pregătirii sau tratării acestora⁵.

În noțiunea de aliment nu se includ: hrana pentru animale; animalele vii, în afara cazului în care acestea sunt destinate a fi procesate în vederea punerii pe piață a produselor destinate consumului uman; plantele înaintea recoltării; produsele medicinale; produsele cosmetice; tutunul și produsele din tutun; substanțele narcotice și psihotrope; reziduurile și contaminanții⁶.

În cadrul politicii agroalimentare din România, securitatea alimentară și siguranța alimentară joacă roluri importante în conceptul global de nutriție.

Securitatea alimentară/siguranța alimentară/starea de nutriție sunt în cea mai mare parte condiționate de starea și resursele mediului: biodiversitate; nivelul poluării; apă, sol, resurse; schimbările climatice; factori umani și globalizare.

Există trei mari categorii de alimente pe care le consumăm și provin din următoarele sisteme de agricultură:

- alimente convenționale provenite din agricultura convențională (în care se utilizează îngrășăminte chimice, pesticide etc.);
- alimente organice provenite din agricultura ecologică, organică, biologică (în care nu se utilizează îngrășăminte, pesticide, organisme modificate genetic);
- alimente provenind din organisme modificate genetic (GM FOOD, ENGINEERED FOOD) provenite din agricultura bazată pe utilizarea de organisme modificate genetic (GMOs).

Pentru îmbunătățirea stării de nutriție și sănătate a populației va trebui să se stimuleze și producția de alimente noi din categoriile:

- funcționale;
- probiotice, prebiotice, simbiotice;
- nutraceutice, precum și alimente destinate persoanelor cu restricții alimentare (diabetici, hipertensivi, cardiovasculari etc.) precum și pentru copii, bătrâni, femei însărcinate etc.

Securitatea alimentară, ca orice tip de securitate, se împarte, după obiectul ce trebuie protejat, în categorii generale precum:

- securitate fizică a indivizilor (agricultori, îngrijitori, șoferi de utilaje agricole, medici veterinari, laboranți etc.) sau infrastructurilor utilizate (grajduri, silozuri, magazii, facilități, adăposturi hale etc.);
- securitate juridică (existența cadrului juridic - norme și instituții - pentru buna desfășurare a activităților aferente procesului de producție, distribuție sau comercializare a produselor animaliere sau vegetale);
- securitate economică (existența mecanismelor de piață necesare pentru

⁵ Legea nr. 150 din 14 mai 2004 privind siguranța alimentelor publicată în Monitorul Oficial nr. 462 din 24 mai 2004, Art. 2, al. (1.) și (2).

⁶ Idem, Art. 2, al. (3).

comercializarea în bune condiții a produselor: spații amenajate – piețe și hale, tip de piață, putere de cumpărare a cumpărătorilor etc.).

Libera circulație a alimentelor libere și sănătoase este un aspect esențial al pieței interne și contribuie semnificativ la sănătatea și bunăstarea cetățenilor și la satisfacerea nevoilor lor sociale și economice.

În ce privește zootehnia, ca ramură a agriculturii, se constată „continuarea fenomenului de degradare a patrimoniului național în sectorul zootehnic”⁷ concretizate prin distrugerea și lichidarea unui număr mare de unități de creștere a animalelor și păsărilor existente înainte de '89 și distrugerea, în mare parte, a raselor de reproducție cu caracteristici biologice superioare (bovine, ovine, păsări).

Pentru asigurarea unei producții agricole substanțial sporite de care depinde îndeplinirea obiectivului strategic, respectiv realizarea unei securități alimentare depline, trebuie să se opteze pentru o agricultură, intensivă, multilateral dezvoltată, pentru o agricultură sustenabilă și durabilă. Aceasta presupune trecerea la o agricultură de tip organic, ecologic de la cea de tip industrial.

2. Pericole, amenințări și riscuri la adresa securității alimentare

În prezent, în majoritatea marilor orașe din țările în curs de dezvoltare piețele agricole nu sunt supuse unui proces riguros de planificare, fapt generator de probleme de genul pierderilor mari înregistrate, mai ales la produsele cu grad ridicat de perisabilitate, precum și de probleme ecologice legate de mediul înconjurător.

Consumatorii urbani cu venituri scăzute, ce consacră o parte importantă din venitul lor cheltuielilor alimentare (aproximativ 80%) sunt deosebit de vulnerabili la eventuale creșteri de prețuri ale produselor, ei reprezentând și ultima verigă a filierei agroalimentare deoarece sunt constrânși la alegeri limitate a produselor de consum fiind, în același timp, sub incidența riscului de a introduce în consum alimente de calitate necorespunzătoare datorită unor costuri mai scăzute de achiziționare.

Securitatea sanitară a alimentelor constituie o problemă gravă în multe zone urbane în care, consecință a unor practici greșite, mărfurile alimentare oferite consumatorilor pot fi contaminate sau avariate.

Un sistem eficient de aprovizionare și de distribuție a mărfurilor alimentare necesare consumului locuitorilor marilor orașe ar trebui să garanteze accesul populației la o diversitate de produse de calitate corespunzătoare, la prețuri accesibile, care să asigure o alimentație sănătoasă.

Contracararea acestor riscuri, vulnerabilități și amenințări poate cuprinde următoarele etape:

- ✓ informarea agricultorilor în ceea ce privește evoluția piețelor agricole, astfel încât aceștia să-și poată planifica din timp producția și să o ajusteze la cerere;
- ✓ informarea agricultorilor în legătură cu nivelul prețurilor practicate pe piețele din mediul urban, astfel încât aceștia să poată negocia cu comercianții în condiții de egalitate;
- ✓ fluidizarea fluxurilor de produse din rural către urban, printr-o

⁷ Idem, p. 60 (Apud: „Apărarea intereselor economice”, Din *Raportul Serviciului Român de Informații în perioada octombrie 1944 – septembrie 1945* în „Adevărul Economic” nr. 4/1995).

organizare și o planificare minuțioasă a acestora, evitându-se astfel pierderile și, în ultimă instanță, creșterile de preț;

✓ gestionarea eficientă a piețelor de gros și a celor de vânzare cu amănuntul, prin asigurarea tuturor dotărilor necesare acestora.

Pe de altă parte, dezvoltarea economiei rurale și creșterea productivității în sectorul agricol, silvic și piscicol conține prevederi privind utilizarea rațională a fondului funciar, reabilitarea ecologică a unor terenuri degradate sau poluate, siguranța alimentară, bunăstarea animalelor, încurajarea acvaculturii în zonele costiere.

Un alt risc este acela al existenței disparităților de dezvoltare între regiuni și în interiorul acestora iar pentru eliminarea acestora se are în vedere, printre altele, îmbunătățirea performanței administrative și a infrastructurii publice locale, protecția patrimoniului natural și cultural, dezvoltarea rurală integrată, regenerarea zonelor urbane afectate de restructurarea industrială, consolidarea mediului de afaceri și promovarea inovării. Sunt prevăzute, de asemenea, acțiuni în domeniul cooperării transfrontaliere, transnaționale și interregionale în vederea integrării socio-economice a zonelor de graniță și creșterea accesibilității regiunilor României în cadrul teritoriului UE.

În ce privește categoriile de riscuri identificate ca provenind din arealul alimentar avem: riscuri provocate de agenți chimici și riscuri provocate de agenți microbiologici.

Tipuri de efecte adverse provocate de agenți chimici:

- a) Modificări funcționale – regăsite într-un câștig redus în greutate;
- b) Modificări morfologice (altele decât cancerul) – care pot avea ca efect mărirea unor organe sau leziuni histopatologice;
- c) Mutagenitate – exprimată prin modificări ereditare ale ADN-ului, genelor și cromozomilor cu potențial carcinogen și anomalii fetale;
- d) Imunotoxicitate – care poate cauza sensibilizare (duce la hipersensibilitate sau alergii) sau o depresie a sistemului imunitar (duce la susceptibilitatea crescută la infecții);
- e) Efecte asupra reproducerii – cum ar fi: fertilitate redusă, embriotoxicitate (avort spontan), teratogenie (diformități fetale), alte efecte asupra dezvoltării.

Factori de risc microbiologic:

- a) Contaminare microbiologică;
- b) Ambalare defectuoasă;
- c) Distribuție defectuoasă;
- d) Reziduuri de pesticide;
- e) Biotehnologii;
- f) Aditivi alimentari;
- g) Iradierea alimentelor.

3. Vulnerabilități din agricultură și industria alimentară și securitatea

Agricultura joacă un rol important în asigurarea existenței unui popor, a unei

entități statele, în dezvoltarea economico-socială a unui stat datorită funcțiilor pe care le îndeplinește de: sursă fundamentală de asigurare a întregii populații cu produsele agroalimentare absolut necesare; sursă importantă de materii prime pentru unele ramuri industriale prelucrătoare, în special industria ușoară și alimentară; crearea de disponibilități de produse agricole pentru export; asigurarea unui surplus economic creat de agricultură a unor mijloace financiare, de acumulare pentru efectuarea de investiții și modernizări; sursă energetică ca urmare a valorificării unor resurse potențiale de care agricultura dispune etc.

Asigurarea independenței și suveranității unui stat, a securității sale, nu depind numai de industrie, ci și de agricultură, ca și de alte ramuri economice. Indiferent de mărimea statului sau de regimul politic, producția bunurilor de subsistență și, în primul rând alimentare, constituie condiția primordială pentru existența societății omenești, iar agricultura este ramura cu rol decisiv în asigurarea alimentelor necesare pentru întreaga societate a unui stat.

De asemenea, în strategia de asigurare a calității alimentelor un rol primordial îl reprezintă asigurarea calității materiilor prime agricole.

În anii 1990-2000, agricultura românească a suferit o stare de decădere determinată de mai multe cauze precum: diminuarea masivă a capitalului tehnic din agricultură, degradarea în proporție îngrijorătoare a sistemelor de irigații, blocarea factorilor de bază ai producției agricole, practicarea unor prețuri inechitabile pentru produse agricole, lipsa unei politici statale, ample de sprijinire și protejare a agriculturii, promovată mai ales între anii 1990-1992 (la destrămarea regimului comunist), accentuarea gradului de extensivitate a agriculturii românești ca urmare a scăderii nivelurilor de mecanizare a lucrărilor agricole și de chimizare; gradul excesiv de fărâmițare, parcelare și pulverizare a terenurilor ca rezultat al aplicării legii nr. 18/1991 cu privire la Fondul funciar.

Se înțelege că, atâta timp cât această stare de lucruri nu este reglementată și România nu va avea o securitate alimentară solidă și stabilă, securitatea națională are de suferit și este în deficit nu numai din prisma securității economice, ci și din cea a mediului sau sănătății populației. Pe plan intern, lipsa securității alimentare poate genera convulsii și tensiuni sociale, poate afecta starea sănătății fizice și psihice a populației, poate crea stări de instabilitate economică și politică. Pe plan extern, pot apărea presiuni diplomatice, economice sau politice din parte unor forțe sau state cu efecte nedorite pentru securitatea națională.

O parte importantă a activității productive, în industria ușoară și alimentară, este și va fi asigurată cu cantitățile de materii prime necesare. Această categorie de materii prime fiind de origine vegetală (cereale, lemn, bumbac etc.) sau de origine animală (carne, lână, piele) este reînnoibilă, deci nu se va pune problema de aprovizionare, decât numai în cazul unor calamități.

Astfel, principalele vulnerabilități ale susținerii agriculturii sunt considerate a fi rezervele energetice (Vezi Tabelul nr. 1) și de apă aferente, necesare a fi consumate și stadiul ecologic al terenurilor agricole, apei și schimbările climatice survenite datorită poluării sau factorilor naturali.

Tipul de ecosistem	Energia necesară pentru subzistență, în Kcal m ²
<p>Ecosistemele dependente numai de energie solară:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Oceanul planetar; - Pădurile din diverse zone climatice; - Ecosistemele din această categorie posedă: - Tundre; - Păduri alpine; - Ape interioare dulci și sărate. 	<p>1.000 – 10.000 (în medie 2.000)</p> <p>Ecosistemele din această categorie posedă o diversitate cenotică medie spre săracă (conținutul în substanțe organice). Ele constituie baza vieții pe Terra.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Ecosisteme naturale dependente de energia solară și de alte surse de energie; - Zona Estuarelor din platforma continentală a oceanelor; - Pădurile ecuatoriale și tropicale pluviale. 	<p>10.000 – 40.000 (în medie 20.000)</p> <p>Surse de energie suplimentară (energie solară indirectă); mările, ploaia zilnică ecuatorială. Ecosistemele din această categorie posedă o diversitate ecologică ridicată.</p>
<ul style="list-style-type: none"> - Ecosisteme dependente de energia solară și cea produsă de om: - Agroecosisteme; - Acvacultură. 	<p>10.000 – 40.000 (în medie 20.000)</p> <p>Surse de energie suplimentare: carburanți, îngrășăminte chimice, travaliu animal și uman. Diversitate ecologică scăzută sau foarte scăzută.</p>
<p>Ecosisteme subvenționate de resurse energetice în formă concentrată și dependente de energia solară prin alimentație:</p> <p>Așezări umane (în special zone urbane).</p>	<p>100.000 – 300.000</p> <p>Surse de energie predominante în prezent: carburanți fosili. Diversitate ecologică minimă. Generează bunuri materiale, nu produc substanță utilă ecosferei. Generează poluare.</p>

Sursa: L. Brown, C. Flavin, H. French, „Starea lumii”, Editura Tehnică, București, 2000.

Tabelul nr. 1: Principalele tipuri de ecosisteme și energia necesară pentru subzistență

3.1. Gestionarea riscurilor

Evoluția condițiilor economice și de mediu induc două tipuri de riscuri fermierilor: riscuri de piață datorate prețurilor și riscuri de producție datorate condițiilor climatice și a celor sanitare (boli și dăunători la plante și animale). România consideră că introducerea unui mecanism comun de gestionare a riscurilor este adecvată pentru un astfel de obiectiv.

O soluție pentru diminuarea efectelor cauzate de aceste fenomene, ar putea fi constituirea unui fond sau a unui mecanism de asigurare la nivel comunitar în cadrul Pilonului I pentru situațiile generate de calamități naturale sau de diferite boli (ar putea fi astfel avută în vedere co-finanțarea primei de asigurare pentru fermieri din bugetul UE / eventual și cu o componentă din bugetele naționale). O sursă de

finanțare pentru a face față noilor provocări ar putea-o constitui economiile anuale înregistrate în cadrul Pilonului I.

Pentru asigurarea calității materiilor prime agricole și preîntâmpinarea apariției riscurilor se cer îndeplinite o serie de condiții de bază:

- Crearea și promovarea în cultură a cerealelor și altor resurse vegetale care să corespundă cerințelor de procesare și nutriționale;

- Dezvoltarea resurselor animale, concretizată în: rase de animale având caracteristici de industrializare și nutriție superioare; dezvoltarea biotehnologiilor alimentare; utilizarea unor organisme și microorganisme performante inclusiv organisme modificate genetic.

3.2. Schimbarea climei, managementul apei și bio-energiei

Schimbările climatice prezintă în ultimii ani un factor de risc ridicat pentru agricultura europeană în general, dar în special pentru cea din statele membre sudice, inclusiv România. Pentru prevenirea efectelor schimbărilor climatice, pentru îmbunătățirea managementului resurselor de apă, pentru furnizarea de servicii ecologice în sectorul bio-energiei, pentru încurajarea investițiilor care promovează metode de producție durabilă, precum și pentru conservarea bio-diversității pot fi utilizate fonduri din Pilonul II al Politicii Agricole Comune. Trebuie ținut cont, de asemenea, că e necesară și implicarea altor politici europene în rezolvarea noilor teme, luând în considerare că efectele produse de schimbările climatice sunt transnaționale și greu de combătut numai cu resurse unisectoriale sau chiar naționale.

Schema pentru culturi energetice este de interes pentru România și ar trebui menținută, având în vedere dorința noastră de a atrage în circuitul productiv noi suprafețe neutilizate în prezent, fără a afecta producția de alimente și furaje.

4. Rezervele de stat și securitatea alimentară

Un stat care deține securitate alimentară înseamnă că are și importante disponibilități de produse agricole vegetale și animale, cu care se satisfac necesitățile întregii populații cu produse agricole de bază, fundamentale, ale industriei, cu materii prime, se pot crea stocuri pentru export și constitui însemnate rezerve de produse agricole. Rezervele sunt absolut necesare pentru situațiile-limită, calamități naturale, stări de criză și de război. Eficiența sau ineficiența managementului rezervelor de stat se răsfrânge în mod deosebit asupra securității alimentare ca dimensiune a securității naționale.

Securitatea alimentară trebuie realizată în viziunea Organizației pentru Alimentație și Agricultură (FAO) într-o structură piramidală de măsuri naționale, regionale și internaționale. Prin urmare, concepția cu privire la securitatea alimentară se circumscrie concepției generale contemporane cu privire la securitate, în sensul că în condițiile actuale, securitatea trebuie realizată la trei niveluri: național, regional și internațional. Ea trebuie să conducă la realizarea a trei scopuri: asigurarea unei producții de alimente adecvate; modernizarea stabilității fluxului de oferte de produse agricole; asigurarea accesului la resursele agricole disponibile ale acelor care au nevoie de ele, asigurându-se alimentele fundamentale necesare pentru sănătatea oamenilor; să existe o agricultură capabilă să ofere an de an producții mari și certe, iar

oamenii care au nevoie de respectivele produse să dispună de veniturile necesare pentru achiziționarea lor.

Așadar, obiectivul final al securității alimentare mondiale ar fi „asigurarea că toți oamenii au în orice moment acces fizic și economic la alimentele de bază de care au nevoie”⁸. Dar problema securității alimentare se pune în mod diferit, de la țară la țară, în raport cu nivelul de dezvoltare economică, de obiceiuri, tradiții, climă etc. Astfel, „dacă în țările dezvoltate, securitatea alimentară vizează evitarea anxietății în viitor, în țările în curs de dezvoltare, în schimb, e vorba de problema subzistenței în prezent”⁹.

După decembrie '89, problema securității alimentare în România nu a cunoscut revigorarea așteptată. Mai mult, s-au multiplicat cauzele care au condus la diminuarea acesteia, ajungând la un prag îngrijorător pentru unele categorii de populație. Dintre acestea merită de evidențiat: diminuarea masivă a capitalului tehnic în agricultură, degradarea sistemelor de irigații, blocarea factorilor de bază ai producției agricole, practicarea unor prețuri inechitabile pentru produsele agricole, lipsa unei politici și a unor strategii coerente, fundamentate științific și pentru o perspectivă în măsură să permită îndeplinirea obiectivelor subsumate lor.

Lipsa securității alimentare poate genera pe plan intern convulsii și tensiuni sociale, afectează starea de sănătate fizică și psihică a populației, poate crea stări de instabilitate economică și politică, iar pe plan extern pot apărea tot felul de presiuni diplomatice, economice, politice etc. din partea unor forțe, toate acestea putând avea efecte nedorite, periculoase asupra securității naționale.

De asemenea, se poate vorbi de o securitate alimentară, atunci când un stat are importante disponibilități de produse agricole vegetale și animale, în măsură să asigure necesitățile întregii populații cu produse agricole de bază, fundamentale, să pună la dispoziție industriei materiile prime necesare; să realizeze stocurile necesare pentru situații limită. Așadar, un management eficient al rezervelor alimentare are o triplă importanță:

- strategică – bază de aprovizionare cu acest gen de produse a populației și a forțelor luptătoare în situații de criză sau război;
- economică – reprezintă un instrument care permite reglementarea unor fenomene negative din economie, în condiții de pace și mai ales de război (creșterea inflaționistă a prețurilor, combaterea speculei etc.);
- psihologică – constituie un factor important care întărește moralul populației atunci când se conturează o criză cronică de alimente.

În opinia noastră, constituirea rezervelor alimentare are importanță specifică pentru România din următoarele considerente: secetă și alte calamități naturale distructive mari, potențialitatea conflictuală accentuată a zonei geostrategice în care se află România; posibilitatea mare ca producția agricolă să fie total distrusă în cazul unor conflicte armate; posibilități ridicate de apariție a unor epizootii.

Ca și în cazul securității energetice, pentru continuarea și menținerea rezervelor

⁸ Raportul directorului general FAO cu privire la securitatea alimentară mondială, în vol. „Hrană pentru șase miliarde”, Editura Politică, București, 1986, p. 322.

⁹ Martinez, Gabriel O., Participarea țărilor în curs de dezvoltare la eforturile alimentare colective, în vol. „Hrană pentru șase miliarde”, Editura Politică.

alimentare la nivelul optim al stocurilor, atât din punct de vedere sortimental cât și cantitativ, cât și din perspectiva calitativă, solicită un management profesionist, eficient și responsabil, desfășurat pe baza unor strategii, politici și programe fundamentate științific.

PERICOLE, AMENINȚĂRI ȘI RISCURI CE ADUC ATINGERE SECURITĂȚII NAȚIONALE

Ștefan BLACIOTI*

The international security system of the 21st century is characterized by two main tendencies: at one hand, globalization and integration and, on the other hand, the disintegration with nationalist, religious and/or ethnical tensions. The threats globalization against nations' security claims mutual solutions to build the international security building. Therefore, we want to emphasize that the globalization mustn't be seen only as space but also from the risk factors perspective, their manifestations forms and their undertaken consequences.

The risk factors – natural or antropical (natural disasters or terrorism) manifest, lately, without discrimination all the world's regions strongly affecting many states' national security in the same time. So, the national efforts must be connected with the ones of the international level to develop the sense and evolution tendencies of the security environment.

Sistemul internațional de securitate al începutului de secol XXI este caracterizat de două tendințe principale: pe de o parte, globalizare și integrare, iar pe de altă parte, dezintegrare însoțită de tensiuni naționaliste, religioase și/sau etnice. Acestea denotă și din extinderea principalelor organisme politico-militare: Organizația Tratatului Atlanticului de Nord (NATO) și Uniunea Europeană (UE) ce se desfășoară concomitent cu multele conflicte inter- și intra-statale, începând cu cele din vecinătatea noastră datorate unor dispute nerezolvate și interpretării deficitare a normelor de drept internațional: Balcani – Kosovo, Abhazia, Osetia de Sud și cele din zone mai îndepărtate din Asia de Sud sau Orientul Mijlociu sau chiar Africa de Sud, unde bătălia pentru resurse vitale este un element definitoriu al generării acestor conflicte.

Aceste organisme trebuie să facă uz de instrumentele la dispoziție (politice, economice și militare), pentru realizarea și dezvoltarea stabilității europene pentru dezvoltarea relațiilor interstatale, conlucrarea și cooperarea în cadrul acestora și, nu în ultimul rând, în impunerea unor decizii și hotărârii la nivel global. Din această perspectivă, alianțele și înțelegerile regionale vor rămâne trăsături ale politicii internaționale viitoare, chiar dacă ele se vor adapta noilor circumstanțe și vor contribui la dezamorsarea situațiilor de criză.

În același timp, se consideră că fiecare stat încearcă să își reducă insecuritatea, fie prin diminuarea vulnerabilităților sale, fie prin prevenirea sau micșorarea amenințărilor, această idee constituind baza ideilor de securitate națională sau internațională.

„Riscul și securitatea sunt concepte care umplu viața modernă”¹. O analiză succintă a documentelor ce analizează și reglementează securitatea națională relevă faptul că autoritățile naționale sunt preocupate, în egală măsură, atât de configurarea

* Doctorand Universitatea Națională de Apărare „Carol I

¹ MORGENTHAU, Hans, *Politics among nations: The Struggle for Power and Peace*, New York, Knopf, 1973.

mediului de securitate, cât și de politicile de securitate al căror scop este prevenirea și contracararea vulnerabilităților, riscurilor, pericolelor și amenințărilor. În același timp, Strategia de Securitate Europeană*, lansată în 2003, este un document în care sunt enumerate, fără a fi explicate, unele vulnerabilități precum: sărăcia, foamea, eșecul creșterii economice etc.

Securitatea națională trebuie privită prin prisma elementelor sale fundamentale: interesele naționale, pe de o parte, și riscurile, amenințările și vulnerabilitățile, pe de altă parte.

Constituie un risc la adresa securității naționale a României, prin conținutul său dat de amenințare, vulnerabilitate și impact, orice acțiune, inacțiune sau situație, care produce sau ar putea genera efecte, pe cale naturală sau implicare umană, care ar modifica în vreun fel, la nivel regional sau național, situația anterioară producerii evenimentului, caracterizată de legalitate și stabilitate. Materializarea ori exprimarea intenției de materializare, deliberată sau accidentală, a unui risc la adresa securității naționale a României constituie o amenințare la adresa acesteia.

Se consideră riscuri și amenințări la adresa securității naționale a României² următoarele:

a) Punerea în pericol a **securității economice** prin: periclitarea resurselor economice vitale, prin distrugere cu intenție sau din culpă a unor elemente ale infrastructurii critice ori monopolizarea, fără drept, a unei părți substanțiale din aceste resurse; lipsirea de protecție a intereselor economice strategice ale României; blocarea accesului la resursele strategice de energie, alimentare, de apă potabilă și alte asemenea, necesare supraviețuirii, degradarea ori distrugerea acestora; subminarea intereselor financiar-bancare strategice ale României; acțiuni concrete pentru subminarea economiei naționale prin afectarea certă a activităților economice cu caracter strategic.

b) Punerea în pericol a **infrastructurii critice** prin: degradarea sau distrugerea rețelelor magistrale de transport a resurselor energetice și de alimentare cu apă, a căilor de comunicații, a lucrărilor și amenajărilor hidroenergetice, inclusiv a sistemelor de protecție împotriva accidentelor și calamităților; neconstituirea rezervelor pentru necesități umanitare și intervenție în situații de urgență, de asediu, la mobilizare ori în caz de război; neînălțurarea vulnerabilităților și a factorilor de risc reprezentate de activitățile cu grad ridicat de pericol nuclear, chimic, bacteriologic și alte asemenea, care pot determina catastrofe ori dezastre.

c) Punerea în pericol a **securității ecologice** prin: degradarea, cu efect major la nivel regional sau național, a mediului ambiant; generarea de schimbări climaterice.

d) Punerea în pericol a **securității sociale** prin: deturnarea, cu efect major la nivel regional sau național, a sumelor destinate constituirii fondurilor sau realizării prestațiilor de securitate socială, în conformitate cu legislația națională; delimitarea capacității operaționale a statului român, în contextul asigurării și afirmării intereselor naționale în domeniul protecției și inviolabilității dreptului la libera circulație a

* Așa-numita „Strategie Solana”.

² Strategia de Securitate Națională a României, România Europeană, România Euroatlantică: pentru o viață mai bună într-o țară democratică, mai sigură și prosperă, București, 2007.

persoanelor; încălcarea drepturilor unor comunități etnice și a persoanelor juridice neguvernamentale, recunoscute în conformitate cu legea.

e) Punerea în pericol a **securității medicale** prin: distrugerea unor părți ale rețelei care oferă asistență medicală; distrugerea conținutului depozitelor și rezervelor de materiale necesare pentru asigurarea stării de sănătate a populației; distrugerea mobilității și disponibilității resurselor medicale care necesită deplasare în anumite zone ale țării, ca urmare a unor situații de urgență, de asediu, la mobilizare ori în caz de război; generarea de epidemii sau pandemii.

1. Dimensiunile securității naționale

Huntington delimitează clar securitatea militară de cea nonmilitară, dar fără a conștientiza importanța perenă a acesteia din urmă. În opinia noastră, introducerea securității politice, economice și sociale (demografia este parte a socialului) în categoria securității situaționale reprezintă o eroare metodologică ce împiedică analiza de securitate realizată din această perspectivă.

Nici teoriile dezvoltate ulterior acestui moment nu au reușit să implementeze o metodologie științifică funcțională. Astfel, în timp ce adepții pozitivismului s-au împărțit în două tabere - cei care abordau securitatea prin prisma relației dintre stat și dimensiunea militară a acesteia și cei care doreau să lărgescă agenda de securitate prin analiza atât a aspectelor militare, cât și a celor nonmilitare -, constructiviștii subliniau faptul că lumea este un produs al interacțiunilor sociale și poate fi măsurată și analizată cu mijloace științifice. Nici unul dintre aceste curente de gândire nu a produs o metodologie pertinentă de analiză a securității, astfel că apariția postmodernismului a adus o nouă perspectivă în studiile de securitate³.

În același timp, Barry Buzan face o distincție netă între dimensiunile militară și nonmilitară, considerând dimensiunea militară a se referi la interacțiunea reciprocă a capacităților armate ofensive și defensive ale statelor cu percepțiile acestora vis-à-vis de intențiile celorlalți actori⁴, pe când celelalte dimensiuni considerate de autor sunt:

- dimensiunea politică, care are în vedere stabilitatea organizațională a statelor, a sistemelor de guvernare și a ideologiilor ce le conferă legitimitate;
- dimensiunea economică, care include accesul la resursele, finanțele și piețele necesare menținerii unui nivel acceptabil de bunăstare și putere al statului respectiv;
- dimensiunea socială, care constă în sustenabilitatea, în condiții acceptabile de evoluție, a tiparelor tradiționale de limbă, cultură, religie, identitate națională și obiceiuri;
- dimensiunea de mediu, care desemnează întreținerea biosferei planetare și locale ca sistem esențial de suport al existenței umane.

În conformitate cu Raportul prezentat în cadrul Programului ONU pentru Dezvoltare există **șapte dimensiuni ale securității internaționale** (securității colective) și **securității naționale**: securitatea economică, securitatea alimentară,

³ Dr. Constantin MOȘTOFLEI, Drd. Alexandra SARCINSCHI, Militar-nonmilitar în securitatea națională. Dilema Armatei, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2004, p. 7.

⁴ BUZAN, Barry, Popoarele, statele și teama. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Editura Cartier, Chișinău, 2000.

securitatea mediului, securitatea personală, securitatea comunității, securitatea politică și securitatea individuală, la care s-ar mai putea adăuga securitatea demografică și securitatea militară.

Toate aceste dimensiuni ale securității comportă mai multe aspect, astfel, dimensiunea politică vizează atât relația dintre stat și cetățenii săi, cât și relațiile internaționale ale statului respectiv. De asemenea, dimensiunea economică are în vedere fundamentarea economică a puterii militare, dar și componenta pur economică a securității la toate cele patru niveluri ale sale, cu accent pe cel individual. Acest ultim nivel este și cel vizat de dimensiunea socială a securității: securitatea statului este extrem de importantă, însă nu poate fi realizată fără a avea la bază securitatea indivizilor. În fine, dimensiunea de mediu, o problemă mai nou aflată în studiu, include trei aspecte ce nu pot fi ignorate: problemele de mediu cauzate de război, resursele naturale a căror posesie poate naște dispute internaționale și catastrofele naturale.

2. Pericole, amenințări și riscuri la adresa securității naționale

Securitatea reprezintă o problemă esențială a existenței societății umane, iar definirea sa este un subiect foarte important în documentele oficiale ale multor organizații internaționale. Riscurile ce amenință România după integrarea în UE sunt atât militare, cât și non-militare.

2.1. Riscuri militare

Uniunea Europeană, implicit România, nu mai este amenințată, în prezent, de conflicte de tip clasic, în schimb se confruntă din ce în ce mai frecvent cu o serie de amenințări asimetrice, greu predictibile și mult mai greu de contracarat. Trei dintre aceste tipuri de amenințări de tip militar se impune a fi marcate în mod special:

- *Terorismul internațional*, care reprezintă o amenințare strategică. Acest nou tip de terorism este legat de mișcări religioase fundamentaliste care au cauze deosebit de complexe. Dincolo de riscurile imediate, terorismul amenință deschiderea și toleranța specifice societăților democratice. Noul tip de terorism diferă de cel din deceniile precedente deoarece pare a fi interesat de utilizarea violenței nelimitate și de producerea de pierderi masive. Pentru acest tip de terorism, exemplificat de rețeaua Al-Qaida, Europa este atât o țintă, cât și o bază de lansare a atacurilor.

- *Proliferarea armelor de distrugere în masă* reprezintă o altă importantă amenințare la adresa păcii și securității țărilor și popoarelor din UE. În prezent, are loc o diseminare periculoasă a armelor de distrugere în masă, mai ales în zona Orientului Mijlociu. Prin intermediul acestor arme un grup terorist de mici dimensiuni poate provoca pierderi care anterior nu puteau fi cauzate decât de armate ale unor state naționale.

- *Existența unor structuri statale slabe* („failed states” or „rogue states”) și *amplificarea crimei organizate*. În unele state sau regiuni precum Somalia, Liberia, Afganistan, Bosnia și Herțegovina, Serbia și Muntenegru, Kosovo etc., dezorganizarea instituțională, corupția la nivel înalt, conflictele civile și accesul la arme au determinat întărirea pozițiilor crimei organizate. Aceste tipuri de amenințări la adresa securității Europei sunt localizate și în Balcanii Occidentali, Europa

Răsăriteană și Asia Centrală.

Ca răspuns la aceste noi pericole, statele Europei, în primul rând cele cu potențial economic și militar semnificativ, au în vedere noi principii de organizare a securității regionale și globale bazate pe democrație, guvernare eficientă și respectarea legilor. Democrația, guvernarea eficientă și respectarea legilor, în calitate de noi principii ale securității globale, presupun ca relațiile dintre state să țină cont de existența unor interese divergente, fără a face apel la utilizarea forței ca metodă de rezolvare a conflictelor.

Față de amenințările de tip nou la adresa securității, Uniunea Europeană poate răspunde prin trei obiective strategice:

- *asigurarea stabilității și bunei guvernări în vecinătatea imediată.* Aceasta va implica extinderea zonei de securitate din jurul Europei și asigurarea că statele din această zonă (Europa de Est, Balcanii de Vest, statele din zona Mediteranei) sunt bine guvernate. Acest obiectiv va implica, totodată, continuarea și dezvoltarea implicării Europei în soluționarea conflictului arabo-israelian;

- *crearea unei ordini internaționale bazate pe un multilateralism eficace.* Într-o lume caracterizată de globalizare (amenințări globale, piețe globale, mijloace mass-media globale), securitatea și prosperitatea depind de existența unui sistem multilateral eficace. De aceea, unul dintre obiectivele Uniunii Europene trebuie să fie dezvoltarea unei societăți internaționale puternice, caracterizate de existența unor instituții internaționale eficiente, precum și de existența unei ordini internaționale bazate pe respectarea legilor, în primul rând a principiilor înscrise în Carta Organizației Națiunilor Unite. Calitatea societății internaționale depinde de calitatea guvernelor ce o compun. Cea mai bună apărare pentru securitatea europeană este dată de existența unei lumi formate din state democratice bine conduse. De aceea, răspândirea bunei guvernări, combaterea corupției și a abuzului de putere, instaurarea domniei legii și protejarea drepturilor omului sunt cele mai bune mijloace de a întări ordinea mondială. În acest context, un element important al acestei noi ordini internaționale este considerată a fi cooperarea transatlantică în cadrul Organizației Atlanticului de Nord (NATO);

- *pregătirea unui răspuns la amenințările de tip nou.* Acest răspuns a inclus pachetul de măsuri antiteroriste adoptat după 11 septembrie 2001, sprijinirea măsurilor de neproliferare a armelor de distrugere în masă și asistarea statelor cu structuri slabe sau instabile din Balcani, Afganistan, Timorul de Est și Africa. Identificarea unor răspunsuri la noile amenințări trebuie să pornească de la faptul că acestea survin adesea la mari depărtări, sunt mai dinamice și mai complexe. De aceea liniile de apărare vor trebui de multe ori să se afle în străinătate. Caracterul dinamic va necesita mutarea accentului pe prevenirea crizelor și a amenințărilor. Caracterul complex va necesita și soluții pe măsură care vor include controlul exporturilor, presiuni economice, politice sau chiar militare. Uniunea Europeană dispune de toate instrumentele pentru adoptarea unor astfel de soluții complexe. În realizarea obiectivelor sale de securitate și apărare Uniunea Europeană nu va putea face abstracție de necesitatea menținerii unor relații privilegiate cu Statele Unite ale Americii (SUA). În același timp însă, Uniunea Europeană va trebui să își dezvolte colaborarea cu alți actori importanți de pe scena mondială. În acest sens se vor

dezvolta relații strategice cu Rusia, Japonia, China, Canada și India, fără ca vreuna din aceste relații să aibă un caracter de exclusivitate.

2.2. Riscuri nonmilitare

a) economice

Pe lângă riscurile de tip militar relativ cunoscute mai apar și unele emergente asupra individului de unde se resimte necesitatea accentuării elementelor ce țin de securitatea individului odată cu integrarea în Uniunea Europeană.

Integrarea a adus pentru firmele românești noi posibilități, dar și noi riscuri, mai ales pentru cele care nu sunt pregătite să țină piept concurenței. Costurile pentru certificarea sistemelor de management al calității sau al mediului, obținerea etichetei ecologice pentru produse, dar și lipsa de promovare pe piața internațională sunt piedici în calea succesului companiilor românești. O firmă "bine informată" caută tot timpul soluții. Una dintre acestea ar putea fi un ajutor din banii alocați de stat pentru cercetare, dezvoltare și inovare.

În noul context al integrării vechile măsuri naționale încetează să mai fie valabile și se trece la cele noi europene cu aplicabilitate imediată: suspendările autonome de taxe; sistemul reducerilor/exceptărilor de taxe; noi prohibiții și restricții; măsuri anti-dumping, compensatorii sau anti-subsvenție; politici sectoriale ce privesc agricultura, industria textilă sau siderurgică etc.

Acordurile fiscale ale României cu diferite state din regiune (Moldova, Serbia, Macedonia, Albania) au fost denunțate la aderare și, de asemenea, se anulează și preferințele pentru diferite acorduri preluându-se cele ale UE, România devenind donator de preferințe tarifare și supunându-se unor noi reguli/ documente/condiții de origine.

În acest sens, considerăm că principalele riscuri și vulnerabilități, specifice etapei actuale, la nivel european sunt generate, sau pot fi influențate, de următoarele aspecte:

➤ **instabilitatea politică:** slaba legitimitate a unor regimuri politice; luptele politice; măsuri opresive și încălcări ale drepturilor omului - specifică țărilor din zona vestică a Peninsulei Balcanice și Orientului Mijlociu;

➤ **competiția pentru controlul resurselor strategice** - exploatarea și în mod special transportul petrolului din Orientul Mijlociu, Caucazul de Sud și Asia Centrală, către Europa, poate contribui la aplanarea unor dispute, sau la acutizarea și diversificarea stărilor tensionale din această zonă, specifică zonei adiacente statelor din arealul Mării Negre (Rusia, Ucraina, România, Bulgaria, Turcia);

➤ **corupția și crima organizată internă și internațională** - tind să devină omniprezente în state instabile din punct de vedere politic și neperformante economic (zona din nord - vestul Peninsulei Balcanice);

➤ **politizarea etnică și religioasă:** naționalism, extremism, fundamentalism și xenofobie - specifică zonei geografice din estul Europei;

➤ **exportul de instabilitate:** promovarea fundamentalismului islamic și a intereselor statelor islamice către sud-estul Europei, prin existența unor grupuri etnice compacte în zonele adiacente (turco-tătarii din Peninsula Crimeea, găgăuzii din Republica Moldova, turcii din sud-estul Bulgariei, bosniacii, kosovarii și albanezii din

Peninsula Balcanică);

➤ **degradarea mediului natural:** cutremure, inundații, încălzirea climei la nivel global, poluare excesivă, deșertificare, despăduriri – risc care se manifestă la nivel global cu implicații deosebite și la nivel European și în mod special în țările din sud-estul și estul Europei.

Efectele fenomenelor naturale (încălzirea climei, lipsa apei potabile, deșertificarea, inundațiile, cutremururile, epuizarea resurselor, evoluția demografică), terorismul, proliferarea armelor de distrugere în masă, crima organizată și sărăcia, continuă să influențeze tot mai mult stabilitatea și securitatea europeană cu implicații majore în plan mondial.

Deși pot fi imaginate tipologii diversificate pentru riscurile actuale asupra securității naționale a României, aici vom folosi un criteriu care pare, de departe, cel mai relevant din perspectiva efectului asupra economiei (instituțiilor, societății) românești, acela al comportamentului economic vizat. În acest sens, am identificat următoarele categorii de riscuri:

- Riscul de capilarizare a fluxurilor economice, la nivelul noului sistem integrativ: în principiu, riscul de capilarizare a fluxurilor economice nu înseamnă altceva decât implicațiile generate de orientarea spontană (parțial, poate fi și instituționalizată) a oricărei resurse economice (forță de muncă, capital fizic, bani) spre costul minim de oportunitate al fructificării sale sau spre beneficiul maxim al fructificării sale. În acest sens, pot apărea următoarele reorientări ale acestor fluxuri, cu implicațiile corespondente:

- ieșiri masive de capital bănesc (ieșiri valutare nete) din economia națională (inclusiv din sistemul bancar) spre celelalte state membre, luând în considerare nu numai gradul superior de fructificare a capitalului bănesc, dar și securitatea aceluși capital sau randamentul superior de utilizare a lui ca și capital productiv; acest risc se va produce, desigur, cu o probabilitate mai mare în condițiile deschiderii contului de capital neînsoțită de anumite măsuri de control care să minimizeze efectul destabilizator al ieșirilor nete de capital asupra echilibrului extern;

- ieșiri masive de forță de muncă spre piețele de muncă ale statelor membre. Deși un asemenea flux are și implicații pozitive (asupra contului curent, asupra cheltuielilor cu indemnizațiile de șomaj sau asupra creșterii calificării forței de muncă), în general, efectul negativ va fi predominant (scăderea potențialului economic curent al țării, prin reducerea produsului intern brut potențial);

- reducerea capacității băncii centrale naționale (chiar în interiorul principiului subsidiarității concedat de Banca Centrală Europeană - BCE) de a controla politica monetară, prin faptul că băncile comerciale rezidente pot apela la credite bancare de ultima instanță, la reescontări sau la vânzări de valută (până la adoptarea efectivă a monedei euro) la oricare bancă centrală din statele membre;

- intrări masive, pe “nișe libere”, ale infrafracționalității internaționale, îndeosebi trafic de droguri, arme sau carne vie;

- Riscul de capturare a pieței: acest risc se referă la faptul că, dat fiind gradul mediu de competitivitate al bunurilor și serviciilor din actualele state membre mai mare decât cel al bunurilor și serviciilor autohtone, piața de bunuri și servicii internă va deveni captivă ofertei externe (în condițiile acceptate ale liberei circulații a

bunurilor economice). Deși, la unele bunuri (cum ar fi cele din agricultură) sau servicii (cum ar fi cele de turism rural sau montan), România poate dezvolta o competitivitate în afara considerentelor de preț sau calitate (mizând pe aspecte de ecologie sau de specificitate naturală), balanța rezultantă a acestor “con competiții” va fi cu siguranță negativă;

- Riscul de efecte asimetrice ale șocurilor instituționale comunitare: politicile guvernamentale comunitare vor avea în vedere “media” structurilor, standardelor, situațiilor etc. la nivelul sistemului integrat. Ca urmare, o anumită măsura de politică guvernamentală (politica monetară, fiscală, socială comercială etc.) va putea produce efecte asimetrice (chiar adverse, la limită) într-o economie care se “abate” de la standardul luat în considerare la proiectarea măsurii respective. Deși realizarea unui grad mare de convergență a economiei românești cu economia comunitară va putea reduce mult din această asimetrie de efecte ale șocurilor instituționale comunitare, cel puțin pe termen scurt, după aderare, riscul unor asemenea efecte a rămas actual și important;

- Riscul de import de uzură morală: economiile emergente care aderă la UE se pot confrunta cu un risc specific și anume acela că, în complexul economic național, să se transfere ramuri, subramuri sau activități ori sub-activități economice care, la nivelul statelor membre actuale, sunt considerate indezirabile din motive diverse (poluante pentru mediul înconjurător, cu randamente economice inacceptabil de scăzute, dezonorante pentru persoanele implicate etc.)

b) biologice, fizice și psiho-sociale

De asemenea, printre noile amenințări se numără și cele biologice, fizice și psiho-sociale asupra lucrătorilor din mediul de lucru european. În ultimii zece ani, mass-media a sensibilizat opinia publică în legătură cu riscurile biologice, cum ar fi antraxul, ca urmare a activităților bioteroriste, sindromul respirator acut sever (SRAS) și amenințarea gripei aviare. Însă, agenții biologici sunt omniprezenți și, în multe locuri de muncă, lucrătorii se confruntă cu riscuri biologice foarte grave.

Două dintre principalele preocupări evidențiate – riscurile de securitate și sănătate în muncă (SSM) (vezi Anexa nr. 2) legate de pandemii și de prezența la locul de muncă a organismelor rezistente la medicamente – ilustrează cât este de important ca riscurile biologice să fie tratate la nivel **global și printr-o cooperare între discipline** cum ar fi SSM, sănătatea publică, sănătatea animalelor, protecția mediului și siguranța alimentară. Cele mai importante 10 probleme care se nasc sunt:

- riscuri profesionale legate de pandemii;
- evaluarea dificilă a riscurilor biologice;
- expunerea lucrătorilor la microorganismele rezistente la medicamente;
- lipsa informațiilor privind riscurile biologice;
- întreținerea necorespunzătoare a sistemelor de aer condiționat și de alimentare cu apă;
- formarea necorespunzătoare a personalului autorităților locale din domeniul securității și sănătății în muncă;
- riscuri biologice în uzinele de tratare a deșeurilor;
- expunerea combinată la bio-aerosoli și substanțe chimice;
- endotoxine;

- mucegai în locurile de muncă închise⁵.

Alte riscuri ce vizează direct indivizii, care interacționează la nivel european la locul de muncă sunt cele fizice determinate de factori precum: nivel de zgomot, vibrații, temperatură, radiație non-ionizantă sau ionizare, utilaje sau procese de muncă, radiații ultraviolete etc.⁶

Riscurile psiho-sociale se datorează modului în care munca este destinată, organizată și gestionată, dar și contextului economic și social al mediului de lucru european, ce duc la creșterea stresului și chiar la deteriorarea gravă a sănătății fizice și mentale. Principalele astfel de riscuri sunt:

- contracte nesigure în contextul unei piețe de muncă instabile;
- vulnerabilitatea crescută a lucrătorilor în contextul globalizării;
- noi forme de contracte de muncă;
- sentimentul lipsei de siguranță a locului de muncă;
- forță de muncă înaintată în vârstă;
- program de lucru prelungit;
- intensificarea muncii;
- producție și externalizare competitive;
- exigențe emoționale mari la locul de muncă;
- un echilibru necorespunzător între viața profesională și viața privată.

În acest sens, Uniunea Europeană a inițiat o Strategie de reducere până în 2012 cu 25 % a accidentelor de muncă și bolilor profesionale⁷.

⁵ Raportul nr. 68 cu privire la previziunile experților privind riscurile biologice emergente legate de securitatea și sănătatea în muncă (SSM), Agenția Europeană pentru Sănătate și Securitate în Muncă, Belgia, 2007.

⁶ Raportul experților asupra riscurilor fizice emergente legate de siguranța și sănătatea la locul de muncă, Observatorul de risc nr. 1 al Agenției Europene pentru Siguranță și Sănătate în Muncă, Luxemburg, 2007.

⁷ [http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/204&format=HTML](http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/204&format=HTML&aged=0&language=RO&guiLanguage=en) &

RELAȚIA GLOBALIZARE – SECURITATE VERSUS CRIZĂ - CONFLICT

Gheorghe BADEA*

Global Trends identifies governance as a major driver for the future and assumes that all trends we cite will be influenced, for good or bad, by decision of people. The international system will be shaped by six global drivers and related trends: population; natural resources and environment; science and technology; the global economy and globalization; national and international governance; the nature of conflict. These trends will influence the capacities, priorities, and behavior of states and societies and thus substantially define the international security environment.

Având ca punct de plecare analiza situației internaționale putem observa că dificultatea constă nu atât în faptul că, uneori, oamenii nu înțeleg sau nu respectă legile care guvernează societatea, ci în faptul că, de regulă, nu se înțeleg între ei din pricina intereselor, aspirațiilor și ideologiilor diferite. Hotărârile oamenilor de decizie, ca și relațiile interpersonale dintre aceștia, precum și concepțiile și atitudinile lor, stările de spirit, temperamentele, dialogul și comunicarea au influențe asupra vieții miliardelor de locuitori ai Planetei.

Apreciez că patru factori cheie, precum globalizarea; geometria politică; resursele și mediul; informația, știința și impactul tehnologic, vor contribui la schimbarea mediului de securitate.

Globalizarea. Legăturile și complementaritatea economiei vor conduce rapid și, în mare măsură, la scurgeri, fără restricții, a informației, ideilor, valorilor culturale, capitalului, bunurilor, serviciilor și populației, cu implicații asupra securității.

Economia globalizată va fi pe termen mediu un contributor net la creșterea stabilității politice, însă beneficiile sale nu vor fi universale. În contrast cu revoluția industrială, procesul globalizării va fi mai cuprinzător. Creșterea economică va conduce la presiuni politice pentru ridicarea standardelor de viață, îmbunătățirea politicilor economice, creșterea investițiilor străine și a producției, răspândirea informațiilor tehnologice și dezvoltarea unui sector privat dinamic.

Regiuni, țări și grupuri sociale rămase în urmă vor înfrunta dependența de stagnarea economică, instabilitatea politică și înstrăinarea culturală. Ele vor fi sursele de creștere a extremismului politic, ideologic, etnic și religios însoțit de violență.

Geometria politică. În contextul efectelor pozitive ale globalizării, națiunile stat vor rămâne jucători cheie la nivel geopolitic, iar multe dintre ele își vor dezvolta forțele armate. Totuși, guvernele vor avea din ce în ce mai puțin controlul asupra migrației, scurgerii de informații și tehnologie, traficului de arme și tranzacțiilor financiare, licite și ilicite. Globalizarea va suferi, în continuare, influențe multiple.

* Colonel, Ministerul Apărării

Actorii non-statali se vor implica tot mai mult în procesul politic, de la afaceri la organizații non-profit, și vor juca un rol mai mare în afacerile naționale și internaționale.

Majoritatea guvernelor, liderilor societății civile și instituțiilor vor promova deschiderea economică și societatea liberă/deschisă. Mare parte a populației trăiește în țări cu guverne democratice sau în țări unde sistemele democratice și reformele politice au început să fie implementate. Astfel, așa cum rezultă și din datele prezentate în tabelul alăturat, la nivelul anului 2000, circa 39% din populația globului locuia în state democratice, 26% în țări în care sistemele democratice au început să fie implementate, iar 35% în țări cu guverne ineficiente și nedemocrate.

Mediul în care se vor exprima statele suverane se va schimba, iar interdependența dintre acestea și transferul de putere, de la state la legăturile transnaționale, vor fi mai accentuate.

Securitate statelor, implicit a României, ca societate deschisă, va fi dependentă de stabilitatea externă, de relațiile cu statele membre UE și NATO, precum și cu cele din Asia. Interdependența dintre state va avea efecte pozitive, iar interacțiunea va contribui la cunoaștere și toleranță în multe societăți și la reducerea potențialelor riscuri.

Globalizarea poate conduce la sancționarea drastică a „guvernelor ineficiente ca efect al deficitului democratic și al corupției endemice instituționale” și descurajarea conflictelor.

Statele falimentare și guvernate ineficient nu vor beneficia de efectele pozitive ale globalizării, vor deveni amenințări la adresa securității, iar actorii non-statali pot folosi vidul de putere cauzat de această situație și vor spori conflictele interne și externe.

Statele democratice pot avea intervenții mai frecvente pentru stabilizarea situațiilor conflictuale și rezolvarea crizelor în teritoriile neguvernabile.

Globalizarea va crește transparența deciziilor guvernamentale și, totodată, va complica abilitatea „regimurilor autorizate”¹ de a menține controlul, și aplica procesul tradițional de luare a deciziilor. Creșterea migrației va influența diaspora, afecta politicile și politicul și chiar identitatea națională în multe state. Acțiunea, amenințările și provocările viitorului trebuie să fie coordonate, iar organizațiile regionale și globale să joace un rol tot mai mare în gestionarea și deconflictualizarea situațiilor create.

Resursele și mediul. Competiția pentru resurse va continua, iar cererile mondiale pentru resurse energetice vor crește semnificativ. „În sfera comerțului internațional cu purtători de energie...din totalul mondial țările dezvoltate produc doar 3/5, dar consumă 4/5 au semnificația că acestea sunt importatoare nete de energie, în timp ce statele în curs de dezvoltare, producând 2/5, dar consumând doar puțin peste 1/5 sunt exportatoare nete.”²

Această situație evidențiază importanța comerțului cu purtători de energie.

¹ <http://www.cia.gov> – *Global trends 2015: A dialog About the Future with Nongovernment Experts*

² Idem.

Locațiile rezervelor de petrol și gaze, precum și rutele de transport vor fi un factor major de securitate sau insecuritate, cu influențe asupra dezvoltării statelor. Hrana și apa vor fi, de asemenea, suficiente, dar foametea și accesul la apă vor fi probleme semnificative pentru anumite regiuni ale lumii, în special în Africa Sub Sahariană. Proasta distribuție a hranei și apei, infrastructura, instabilitatea socială și politică, sărăcia cronică și guvernarea ineficientă în diferite zone vor conduce la grave probleme, crize și conflicte. De asemenea, toți acești factori vor determina creșterea migrației și a intervențiilor umanitare.

Cu toate că cererile de resurse energetice au crescut cu peste 50%, rezervele estimate vor fi suficiente să satisfacă aceste cereri (ultimele estimări arată că aproximativ 80% din rezervele de petrol și 95% din cele de gaze naturale sunt încă neexploatare). Regiunea Golfului Persic rămâne cea mai mare resursă de petrol. Piața energiei mondiale cuprinde doi parteneri distincți ai distribuției regionale - unul pentru consumatorii din Europa de Vest și America (rezervele din Atlantic) și unul pentru consumatorii din Asia (rezervele din zona Golfului).

Piața energiei din zona Mării Caspice și Rusia va cunoaște o extindere, pe termen scurt, și va alimenta Europa centrală și răsăriteană. Trebuie avut în vedere că, potrivit experților în economie, Rusia și Orientul Mijlociu dețin 3/4 din rezervele mondiale de gaze naturale, iar noi rute de transport vor aproviziona atât Europa cât și Asia. Pe termen mediu numai 1/10 din petrolul Golfului va merge direct pe piața vestică, restul de 3/4 va merge pe piața asiatică³.

În contrast cu hrana și energia, accesul la apă va constitui o provocare majoră pentru guvernele din Orientul Mijlociu, Africa Sub-Sahariană, Asia de sud și Nordul Chinei și poate conduce la tensiuni.

Studiile estimează că, în anul 2015, populația va atinge cifra de 7,2 miliarde de locuitori, în multe țări media de viață va crește, iar zonele urbane vor cunoaște o expansiune.

În țările cu sisteme politice fragile, combinația dintre creșterea populației și urbanizare poate conduce la destabilizare. De asemenea, scumpirea nivelului de trai va avea un impact semnificativ asupra securității.

Țările exportatoare de petrol vor continua să exercite o presiune tot mai crescută pe piața energiei pentru creșterea prețului, care se apreciază că va deveni mult mai instabil și fluctuant pe termen mediu, putând crea periodic colapsuri/crize.

Problemele actuale de mediu vor persista, iar unele chiar se vor accentua. Degradarea solului arabil va continua, iar emisiile de gaze vor crește substanțial. Problemele de mediu vor deveni critice în țările dezvoltate și vor avea un impact major asupra societății. Pe termen mediu problemele vor fi legate de concentrația ozonului și noxelor chimice, poluarea râurilor și lacurilor de către industrie și agricultură. Urbanizare și reducerea zonelor verzi vor avea implicații serioase asupra calității aerului și apei. Creșterea procentului de energie solară și eoliană va conduce la reducerea noxelor și a consumurilor de energie fosilă.

³ <http://www.cia.gov> –*Global trends 2015: A dialog About the Future with Nongovernment Experts.*

Informația, știința și impactul tehnologic. Tehnologia va fi un factor cheia ce va conduce la schimbări ce vor provoca noi amenințări și oportunități. Proliferarea noilor tehnologii, precum informația și comunicațiile, biotehnologia și nanotehnologia⁴, vor conduce la dezvoltarea de noi industrii, precum cele militare. În consecință, îi va fi mult mai facil potențialului adversar accesul la arme și tehnologii, la folosirea puterii letale a acestora, inclusiv a armelor chimice, biologice și nucleare (CBRN). Tehnologia informației va contribui la constituirea rețelelor comerciale internaționale și la creșterea puterii actorilor non-statali. Statele cu o guvernare inefficientă, traficantii de droguri și arme, precum și crima organizată vor avea un avantaj în noul mediu informatic pentru integrarea activităților ilegale și a pune la cale amenințările lor la adresa stabilității și securității în lume.

Globalizarea va conduce la creșterea cooperării internaționale cu efect asupra problemelor transnaționale. Eforturile pentru realizarea obiectivelor vor crește, dar vor afecta, totodată, interesul național, iar costurile și riscurile implicării în astfel de activități vor limita succesul. Cooperarea internațională va continua să capete noi valențe în viitor în special când sunt mobilizate interese economice, pentru sectoarele profitabile, și când există un interes din partea grupurilor non-profit. Multe din statele democratice vor participa, în multiple instituții internaționale, la protejarea propriilor interese și promovarea influenței.

Cooperarea se va manifesta în domenii precum: monitorizarea fluxurilor financiare; impunerea legii împotriva corupției, traficului de droguri, femei și copii; monitorizarea datelor meteorologice și a schimbărilor climatice; protecția mediului și reducerea concentrației de noxe; dezvoltarea vaccinurilor și medicamentelor contra bolilor infecțioase și asistența umanitară pentru refugiați și victimele dezastrelor naturale și conflictelor interne.

Analizând starea sistemului social global în contextul dinamicii mediului de securitate, prezent și viitor, rezultă o întrebare, banală, dar plină de conținut: „Suntem pregătiți pentru provocările secolului XXI?”

Răspunsul, potrivit fostului secretar general ONU, Boutros-Boutros Ghali, este condiționat de problema păcii și războiului. Dacă nu există pace va fi imposibil să se găsească soluții problemelor (acestui secol n.a.). În general, tehnocrații presupun că există pacea și proiectele lor sunt fondate pe această idee, când de fapt pacea nu există”⁵

Are dreptate fostul secretar general ONU? Realitatea imediată ne cere să-i susținem afirmațiile. De la sfârșitul războiului rece, omenirea a fost confruntată cu peste 50 de conflicte iar, în prezent, multe conflicte sunt în curs de desfășurare sau înghețate. Aceste situații conflictuale au născut o nouă categorie de state, care nu sunt nici dezvoltate, nici în curs de dezvoltare, nici în tranziție, ci aparțin celei de-a patra categorii: cele care fie poartă războaie între ele, fie sunt victimele unui conflict intern/local, fie se găsesc în etapa post-conflict.

Având la bază cele afirmate anterior, este timpul să răspundem la o nouă întrebare: „Globalizarea va conduce la securitate?” Înainte de a formula un răspuns, să

⁴ Idem.

⁵ Boutros-Boutros Ghali, *Raportul prezentat în fața Adunării Generale ONU, 2000.*

abordăm, din acest domeniu vast, câteva elemente ale principalului proces al secolului XXI.

Globalizarea este un proces de necontestat, chiar dacă îi vom atribui denumiri comune precum: o nouă ordine mondială, liberalizarea economică, etc.

Globalizarea a pornit de la strânsa interdependență economică, de la nivel regional la nivel global, care în prezent influențează nu numai elementele de separație dintre state, ci și în modul în care politicile sunt adoptate și implementate. Globalizarea poate deveni un instrument pentru gestionarea puterii imense a valorilor universale și a proceselor economice globale, „un instrument de folosire a resurselor și de generalizare a democrației, securității și prosperității.”⁶

Cu toate acestea, globalizarea poate crea decalaje, din ce în ce mai mari și genera din ce în ce mai multe riscuri. Structurile globale vor încerca să rezolve „problemele majore ale umanității cum sunt economiile rentiere, slaba disciplină financiară, refuzul falimentului și al mobilității profesionale, subdezvoltarea ca fenomen persistent”⁷, precum și prevenirea sau gestionarea situațiilor de criză și conflict la nivelul cel mai de jos, dar și securitatea interesului și identității naționale. Aceasta deoarece globalizarea nu se substituie culturii, tradițiilor și obiceiurilor popoarelor, iar globalizarea, apreciem, că face parte din construcția identității.

La prima vedere relația dintre globalizare și identitate-interes este percepută ca o relație conflictuală, dar trebuie să avem în vedere că factorul cultural - ca parte a identității - se globalizează, deoarece procesul de cunoaștere s-a globalizat.

Noile tehnologii vor accentua două fenomene contradictorii: conexitatea (interdependența în timp și spațiu) și solitudinea. Cetățenii globali vor fi din ce în ce mai interdependenți, dar din ce în ce mai solitari, iar globalizarea va fi o juxtapunere de solitudini conectate. Acest fapt va duce la nașterea a trei categorii sociale, atât în interiorul fiecărei țări (un bun exemplu îl oferă România) cât și la scară planetară.

Se va crea o astfel o „hiperclasă”⁸ alcătuită dintr- un grup de câteva zeci de milioane de persoane care dispun de toate mijloacele conexității și care sunt, de bună voie, nomazi și care se află într-o situație de individualism exacerbat; o clasă, de aproximativ 1 miliard de persoane, formată din cei care migrează din cauza sărăciei, mizeriei și insecurității sociale și care suportă tehnologiile și sunt nevoiți să se miște pentru a găsi de lucru sau a supraviețui și o clasă de mijloc uriașă, care va trăi cu speranța înșelătoare că poate să promoveze în hiperclasă și cu teama reală că se va alătura celor care migrează.

Credem că putem formula un răspuns la întrebare. Da, globalizarea va conduce la securitate, dar pe lângă creșterea eficienței instituțiilor internaționale, a încrederii între state și în valorile umanității și asigurarea prosperității, trebuie să mai facă ceva, să creeze un „vis” ca o valoare pozitivă asemenea „visului american” sau european. Acest vis va trebui să pornească de la securitatea individuală, la cea de grup, națională, și planetară cu tot ceea ce înglobează ea - locuri de muncă, hrană, cultură, locuințe, distracție, cu alte cuvinte trebuințele, dorințele, satisfacțiile, plăcerile și

⁶ www. D@dalos, *Curs globalizare*, p. 3.

⁷ Idem.

⁸ Idem.

amânările.

Pornind de la principiul „mâinii nevăzute”, formulat de Adam Smith, în anul 1776, în lucrarea „An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations”, potrivit căruia „omul își va urmări scopurile pe care nu a intenționat de fel să le îndeplinească”, iar uitarea și amăgirea vor deveni vitale pentru ordinea socială.

Totuși, nu trebuie să ne amăgim și să credem că, în lume, va domni „pacea veșnică” sau „pacea biblică” dar, apreciem, că procesul globalizării va reduce factorii de instabilitate și va contribui la crearea „securității democratice, juste și egale, și canalizarea eforturilor ce vizează prosperitatea oamenilor.”⁹

Crizele și conflictele fac parte din natura umană și sunt expresii ale „complexității și imperfecțiunilor”¹⁰ acestora. Crizele „vor fi totdeauna tensiuni complicate, acumulări în labirint, revărsări sau desfășurări multiforme, de regulă neliniare, chiar haotice, tot atât de diversificate și complexe cum este însăși societatea care le generează.”¹¹

Pornind de la adevărul că nevoile de securitate nu vor fi niciodată satisfăcute pe deplin, putem accepta, fără rezerve, că la nivel local și subregional insecuritatea ca și crizele și conflictele vor continua. Apreciez că ar fi o utopie să credem că ele se vor datora exclusiv procesului de globalizare. Ceea ce trebuie să facă globalizare, prin măsurile de securitate acceptate, este să reducă numărul surselor de insecuritate, fie ca un beneficiu al globalizării fie, uneori, prin coerciție – sancțiuni economice, politice, diplomatice, militare etc.

Prioritară este „înlăturarea blocajelor din calea soluționării diferendelor și a stărilor de tensiune, criză și conflict, în așa fel încât aceste acțiuni să permită dezvoltarea instituțiilor democratice, să genereze securitatea și să deschidă perspectivele prosperității prin respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, întărirea încrederii, dezvoltării cooperării regionale și promovarea multiculturalismului”¹².

Ca o concluzie, putem aprecia că între globalizare și securitate există o interdependență cu impact asupra „afacerilor internaționale, asupra strategiilor (...), precum și pe implicațiile lor militare”¹³ care vor conduce la prevenirea, reducerea sau rezolvarea crizelor și conflictelor.

Tendențele în mediul de securitate global asigură un cadru flexibil de discuție și dezbateră a viitorului. „Vechea ordine mondială, bazată pe logica bipolară – caracterizată de rivalitatea și capacitatea de anihilare reciprocă a unor state și blocuri politico – militare, a dispărut, iar tranziția post-bipolară s-a încheiat, în timp ce germenii noii arhitecturi globale de securitate ocupă un loc tot mai important în cadrul preocupărilor comunității internaționale”¹⁴

Mediul de securitate este caracterizat atât de schimbări lineare și previzibile, ca

⁹ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007, p 30;

¹⁰ Alexandra Sarcinschi, *Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București 2006, p 11.

¹¹ Idem p.11

¹² *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007, pp. 30-31;

¹³ Dr. Călin Sinescu, *Teoria conflictelor politice*, Editura Bren, București 2005, p. 97.

¹⁴ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007, pp.-9-10.

rezultat al unor strategii și programe, cât și de schimbări neliniare, haotice, surprinzătoare, cu caracter seismic sau de discontinuitate strategică, însoțite de incertitudine ca natură, amploare, durată.

Predictibilitatea mediului de securitate ne permite elaborarea strategiei generale și a celor sectoriale, precum și adaptarea activității la ceea ce se va întâmpla, pentru a reduce impactul negativ asupra propriilor interese și asupra propriei condiții umane.

Globalizarea reprezintă „principalul fenomen care influențează mediul de securitate contemporan, atât în ceea ce privește geneza noilor riscuri și amenințări, cât și al apariției diferitelor oportunități.”¹⁵

Numeroase studii și lucrări au atras atenția asupra globalizării și problemelor acesteia care, prin abordări noi, îndrăznețe și interesante au șocat și, tocmai de aceea, și-au atins scopul.

Avertismentele lansate au fost receptate, au pătruns în conștiința colectivă, pericolele și amenințările rezultate din nesoluționarea problemelor au fost mai bine înțelese, și, astfel, cerința rezolvării lor s-a impus.

Peste această frământare privind găsirea căii de prosperitate și securitate, în care interesul constituie obiectivul central, „rămâne totuși adevărul că fiecare sfârșit de istorie conține în chip necesar un nou început; acest început este promisiunea, unicul mesaj pe care îl poate vreodată genera sfârșitul. Începutul, întrucât devine un eveniment istoric, este suprema capacitate a omului.”¹⁶

Analizând frământările și configurația securității globale putem observa faptul că „regiuni întregi sunt afectate de stări de tensiune, instabilitate și conflict, de sărăcie și frustrare care generează sau favorizează proliferarea noilor riscuri și amenințări. Dintre acestea, unele pot avea un impact major asupra securității României.”¹⁷

Relațiile interumane au, prin natura lor, o caracteristică conflictuală și, dacă, ne gândim la faptul că relațiile la nivel de macrosistem reprezintă o sumă de microsisteme și la faptul că sistemele sunt conduse de oameni cu comportamente, temperamente, profile psihologice și capacități de înțelegere diferite, putem conștientiza mult mai bine de ce trăim într-o lume conflictuală. „... *nu există în natură două ființe cu adevărat identice, fapt care îi asigură acesteia varietatea.*”¹⁸. Potrivit lui Leibniz, „*această lume este cea mai bună dintre lumile posibile*”, deoarece potrivit rațiunii suficiente putem explica „*de ce există ceva mai degrabă decât nimic și de ce așa și nu altfel.*”¹⁹ Conflictele sunt inerente tuturor societăților. Diferențele de interese și opinii între grupuri sunt naturale, firești, dar modul cum se manifestă și sunt gestionate determină măsura în care conflictul se manifestă în mod non-violent sau devine violent. Când nu se manifestă violent, conflictul poate fi și sursă imensă de creativitate și progres.

Pentru a continua raționamentul și a explica de ce totuși discutăm foarte mult de securitate, prevenire și gestionare, dar zilnic trăim în mijlocul insecurității, crizei și conflictului, care se găsesc în topul jurnalelor de știri, trebuie să acceptăm faptul că,

¹⁵ Idem p.11.

¹⁶ George Orwell, *O mie nouă sute optzeci și patru*, București, Editura Polirom, 2002, p 13.

¹⁷ *Strategia de Securitate Națională a României*, București, 2007, p.11.

¹⁸ *Filosofia de la A la Z*, București Editura All 2000, p. 289.

¹⁹ *Ibidem* p. 289.

totuși „suntem o societate care și-a pierdut consensul ...o societate care nu poate cădea de acord asupra normelor de conduită, limbă și obiceiuri, asupra a ceea ce este demn de a fi văzut și auzit.”²⁰

Securitatea este o stare dinamică de protecție și asigurare a sistemului (procesului) și, deci, o condiție a funcționării sistemului sau a desfășurării procesului respectiv. Insecuritatea provine din imposibilitatea menținerii unei astfel de stări totdeauna în parametri optimi, care să asigure stabilitatea și funcționalitatea sistemului în orice condiții.

Incertitudinile care au învăluit sistemul internațional au devenit preocuparea centrală a planificatorilor strategici. Într-o lume caracterizată de schimbări rapide, planificatorii strategici nu mai pot folosi opțiuni politice rigide corespunzătoare doar pentru incertitudinile previzibile. Ei sunt obligați să adopte opțiuni de politică adaptabile, care să-și dovedească robustețea pe fondul unei game largi a scenariilor plauzibile privind viitorul.

O schimbare generală a atitudinii, precum și o schimbare de mentalitate în sectorul de securitate este necesară pentru înțelegerea interconexiunilor dintre riscuri și amenințări și crearea unei capacități de contracarare a acestora. Schimbările în cadrul structurii acționale și organizării acestora sunt, de asemenea, extrem de importante. Crearea unor mijloace coordonate strategic în vederea evaluării și combaterii întregii serii de riscuri și amenințări pe termen lung sau scurt, la adresa stabilității ar veni în sprijinul procesului de clarificare a priorităților și de alocare mult mai eficientă a resurselor.

Dinamica multora dintre crizele recente a relevat insuficiența modului de acțiune, care a fost axat prioritar pe dimensiunea militară, și a scos în evidență necesitatea unei abordări și cooperări mult mai cuprinzătoare, inclusiv în perioada pre- și post-criză/conflict, utilizând întreaga gamă de instrumente politice, diplomatice, militare și civile, de prevenire a conflictelor și gestionarea crizelor de securitate, care să permită contracararea eficientă a tuturor riscurilor.

România se situează la confluența unor vectori de instabilitate globală și regională rezultați atât din schimbările geopolitice care au dominat ultimul deceniu, cât și din cele geoclimatice.

Este esențial să înțelegem modul în care transformările în domeniul securității au un impact revoluționar similar asupra naturii operațiilor. Operațiile curente sunt un bun exemplu, deoarece ele nu se sfârșesc în mod necesar cu înfrângerea forțelor oponente, ci continuă cu fazele de stabilizare și reconstrucție. În mod tipic, aceste faze de lungă durată, complexe și dificile vizând abordarea cauzelor destabilizării au o importanță crucială pentru realizarea obiectivelor politico-strategice. În cursul acestor faze, forțele militare sunt chemate nu numai să asigure și să mențină un nivel minim de securitate, ci și să ofere o contribuție directă și, deseori, decisivă pe timpul interacțiunii cu populația locală, prin modalități complexe, pe durata unei crize.

În prezent, acționăm din ce în ce mai mult nu numai „împotriva” sau „în favoarea” unuia sau a altuia dintre protagoniști, ci și „între” aceștia; deseori adversarii fac parte din ceea ce trebuie stabilizat. Acest lucru înseamnă că victoria în

²⁰ Alvin Toffler, *Șocul viitorului*, București, Editura politică, 1973, p. 188.

intervențiile de „impunere” nu mai este suficientă pentru atingerea obiectivelor politico-strategice. Atunci când este necesară, folosirea forței aceasta trebuie să fie proporționată, selectivă, eficientă și decisivă. În plus, trebuie să putem monitoriza zonele în care se dezvoltă riscuri și pot izbucni crize, pentru a le putea localiza și preveni înainte de a izbucni, astfel încât să fim capabili să adoptăm măsurile necesare în vederea evitării apariției unei crize reale. În cazul în care criza se produce, trebuie să putem să izolăm zonele de insurgență în loc să așteptăm să se extindă până ating teritoriile învecinate.

Bibliografie

A. Acte normative, strategii, studii, manuale

- [1] *****Constituția României**, 1991, revizuită prin Legea nr. 429/2003;
- [2] *****Strategia de Securitate Națională a României (SSNRo-2006)**, București, 2006;
- [3] *****Carta ONU**;
- [4] *****Treaty of Lisbon amending the Treaty on European Union and the Treaty establishing the European Community**, signed at Lisbon, 13 December 2007;
- [5] *****US The National Security Strategy**, White House, Washinton DC, March 2006;
- [6] *****A Secure Europe in a Better World, Euopean Security Strategy**, December 2003;
- [7] *****The Responsibility to Protect. International Commission on Intervention and State Sovereignty**, Ottawa, International Development Research Center, 2001.

B. Lucrări de autor

- [8] ANDREESCU A., TOMA Gh., **Conflictele sfârșitului de mileniu**, TIMPOLIS 2000;
- [9] ARGHEZI, Tudor, **Scieri**, vol. 22, București, 1950;
- [10] BĂDĂLAN Eugen, ARSENIE V., VĂDUVA Gheorghe, **Strategia militară contemporană**, Editura CTEA, București, 2006.
- [11] BLIX Hans, **Disarming Iraq**, BLOOMSBURY, 2005;
- [12] BOTEZATU Petre, **Semiotică și negație**, București 1973;
- [13] BUZURA Augustin, **Vocile nopții**, Editura Paralela 45, București;
- [14] CALLAGHAN Kernic, **Securitate internațională și forțele armate**, Editura Tritonic, 2004;
- [15] CALLEO D., **Rethinking Europe's Future**, Princeton University Press, 2001;
- [16] CZEMPIEL Ernst-Otto, **Friedensstrategien**, Systemwandel durch Internationale Organisationen, Demokratisierung und Wirtschaft, Paderborn 1986;
- [17] DEGERATU C; ȘERBAN, F., **Executarea ordinului militar**, Editura Militară București 2000;
- [18] DEGERATU C., **Prevenirea surprinderii strategice: o ecuație imposibilă?**, Editura ANI, București, 2007;

- [19] DOBRY Michel, **Sociologie des Crises Politiques**, Refeneses, 1992;
- [20] DUFOUR Jean-Louis, **Crizele interanționale: de la Beijing (1900) la Kosovo 1999**, Corint, Bucuresti, 2002;
- [21] GHALI Boutros-Boutros, *Raport prezentat în fața Adunării Generale ONU*, 1999;
- [22] Fuerea A., **Instituțiile Uniunii Europene**, Editura Universul Juridic, București 2002;
- [23] FRUNZETI Teodor și ZODIAN Vladimir (coord.), **Lumea 2007. Enciclopedie politică și militară**, Editura CTEA, București, 2007.
- [24] GRIFFITH M., **Relații internaționale**, Editura ZIUA, Bucuresti, 2003;
- [25] HIRST P., **Război și putere în secolul 21**, Editura ANTET, 2001;
- [26] HOLMES R., **Acts of War – The Behaviour of Men in Battle**, CASSELL, 2003;
- [27] HUNTINGTON Samuel, **Ciocnirea civilizațiilor și refacerea ordinii mondiale**, Editura ANTET, Bucuresti, 1997;
- [28] MANDU P., **Managementul crizelor geopolitice și geostrategice în perspectiva începutului de mileniu**, Editura LUX LIBRIS, Brașov 1999;
- [29] MUREȘAN M., VĂDUVA Gh., **Războiul viitorului, viitorul războiului**, Editura U.N.Ap., București, 2004;
- [30] MUREȘAN M. și colectiv, **Securitatea europeană la începutul mileniului trei**, Editura U.N.Ap., București, 2006;
- [31] MUREȘAN M.; STĂNCILĂ L.; ENACHE D., **Aspecte ale conflictelor militare ale viitorului**, Editura U.N.Ap., București, 2006;
- [32] MUREȘAN M.; STĂNCILĂ L.; ENACHE D., **Tendințe în evoluția teoriei și practicii războiului**, Editura U.N.Ap., București, 2005;
- [33] MUREȘAN Mircea; ȚENU Costică; STĂNCILĂ Lucian; ENACHE Doru; FILOTE Doina, **Securitatea europeană la începutul mileniului trei**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București 2006.
- [34] NYE Jr. Joseph S., **Descifrarea conflictelor internaționale**, Antet, XX Press, 2005;
- [35] ORHEANU M., STĂNCILĂ Lucian, **Elemente de artă militară, posibile soluții**, Editura DBH, București, 2003;
- [36] PÂNZARU P., **Condiția umană în perspectiva vieții cotidiene**, Editura Albatros, București 1981;
- [37] PETRESCU Stan, **Mediul de securitate global și euroatlantic**, Editura Militară, 2005;
- [38] PIVARIU C., **Terorismul - de la amenințare locală la pericol global**, Editura Pastel, Brașov, 2005;
- [39] POPA V.; SARCINSCHI A., **Perspective în evoluția organizațiilor internaționale de securitate**, Editura UNAp.”Carol I”, București, 2007;
- [40] PREDA M., **Cel mai iubit dintre pământeni**, vol. 1, Editura Cartea Românească, București, 1983;
- [41] REGESTER. M., LARKIN J., **Managementul crizelor și al situațiilor de risc**, Editura Comunicare.ro, 2003;

[42] SARCINSCHI Alexandra, **Globalizarea insecurității. Factori și modalități de contracarare**, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București 2006;

[43] SCHMITT M., *Armed Conflict and Law in this Century*, Human Rights Magazine, Winter 2003;

[44] SVEN Gareis/Johannes VARWICK, *Die Vereinten Nationen. Aufgaben, Instrumente und Reformen*; Bundeszentrale für politische Bildung Schriftenreihe Band 403, Bonn 2003,

[45] ȘERBĂNESCU I., **Terra - portret în alb-negru**, Editura Albatros, București, 1984;

[46] ȘTEFĂNESCU L., **Retorica argumentării în discursul politic contemporan**, Editura Universității București, 2008;

[47] ȘTEFĂNESCU S., **Media și conflictele**, Editura Tritonic, București, 2004;

[48] WILKIE R., *Fortress Europe: European Defence and Future of the North Atlantic Alliance*, Parameters, Winter 2002-3;

[49] TOFLER A., **Raport despre eco-spasm**, București, Editura Antet, 1999;

[50] VĂDUVA Gh.; DINU M-Ș., **Crizele politico-militare ale începutului de mileniu**, Editura Universității Naționale de Apărare, București, 2005;

C. Surse web:

[51] www.presidency.ro;

[52] www.map.ro;

[53] [www.NATO](http://www.NATO.int) int.;

[54] NATO Review/2007;

[55] [www.freedom](http://www.freedomhouse.org)house.org;

[56] [www.top](http://www.topresources.org) resurces.org;

[57] www.globalizare.com;

[58] [www.](http://www.dispute-teritoriale.org) dispute teritoriale.org;

[59] [www.teatre](http://www.teatre-de-conflict) de conflict;

[60] www.unglobalcompact.org;

[61] D@dalos.

FIZIONOMIA CONFLICTELOR MILITARE – PREZENȚĂ ȘI VIITOR. NECESITĂȚILE PRIVIND MODERNIZAREA ARMATEI

Dr Marin DUMITRU*
Adrian IORDAN**

We have been living days where there are tsunamies, eartquakes, volcanoes, violent hurricanes, tornadoes, floodings, downpours.

We are helpless witnesses to solar storms, global heating, icebergs melting, ocean level raising. And, at the same time, we sadly ascentain the diminishing of energy and water resources, the rise of economic disparities, the deepening of the gap between the rich and the poor, the hunger (45 million people die yearly in the world because of hunger or malnutrition), nonconventional wars, raise in violence, underground economy, dope dealing, human, arms, drugs traffic, terrorism. As it develops, the world is more and more vulnerable to these threats. All, absolutely all of them, hurt merciless people and countries. One cannot say that, nowadays, there is a man or country in the world that can be protected of all this trouble. We have been living rough times, although this kind of times there had already been in the past. Maybe in glaciers age, maybe in the flood time. The protecting ionosphere is being continuously bombed by solar and cosmic radiation and we do not know how long it will resist, the ozone layer gets thinner, as if it were, like old man used to say, the world is still far away, but its trouble is always close.

Nevertheless, it is necessary to continue talking about military conflicts and the need of modernizing the army.

1. Provocări pentru transformarea NATO

Cu toate progresele făcute în timp de catre NATO si membrii săi, rămân încă multe lucruri de făcut. Astfel , provocările actuale cu privire la transformarea NATO includ: procesul politic de luare a deciziilor; procesele de planificare existente; generarea fortei de acțiune; achizițiile de sisteme de arme; finanțarea operațiunilor; restricțiile fiscale.

Această multitudine de condiționări, care de asemenea se constituie într-o multitudine de obstacole, trebuie depășite, cu scopul transformării complete a NATO într-o structură partenerială mult mai eficientă.

Plecând de la nivel politic, nu este foarte clar dacă Europa va fi sau nu capabilă să utilizeze complet, în cadrul operațiunilor militare, capacitățile transformate pe care trebuie să le aibă, datorită naturii procesului politic de luare a deciziilor în cadrul NATO. În acest moment, toate țările membre ale NATO contribuie în cadrul Alianței cu trupe, pe baza unor restricții naționale.

Cu toate că acest lucru păstrează un grad maxim de suveranitate, în practică toate aceste restricții generează o serie de dificultăți operaționale majore, care au ca rezultat diminuarea eficienței acțiunilor Alianței în ansamblul ei. În concordanță cu afirmațiile din cadrul Adunării Parlamentare a NATO, „problema reală constă în existența unor avertismente nedeclarate pe care comandantul nu le constată decât

* Colonel (r) profesor universitar consultant, Universitatea Națională de Apărare „Carol I”

** Căpitan economist doctorand

atunci când dă un ordin unui contingent național și află că acesta nu poate îndeplini misiunea ordonată”¹.

Problema s-a amplificat până la ceea ce generalul James JONES numea „un teatru al absurdului”².

De asemenea un alt obstacol politic în calea transformării este eșecul, până în prezent, înregistrat în încercarea de revizuire a conceptului strategic al Alianței, în contextul conjunctural deosebit de complex declanșat de evenimentele anilor 2001 – 2005³. Acest concept, încă utilizat pentru întărirea activității de planificare a Alianței, datează din anul 1999, adică anterior evenimentelor de la 11 septembrie 2001, a crizei din Afghanistan și din Irak, ale atacurilor teroriste din Madrid și Londra, precum și extinderii NATO la 26 de membri.

Cu toate că au existat considerații politice⁴ care au făcut ca unele dintre țările membre, inclusiv SUA, să aibă o opinie divergentă reformulării conceptului din 1999, ca bază de pornire pentru toate activitățile de planificare ale NATO, acest concept strategic are o importanță mult prea mare pentru a se permite ca el să devină depășit de evenimente.

În plus, eficiența activității mai largi de planificare a apărării în cadrul Alianței Nord Atlantice continuă să fie incomodată de o serie de factori, după cum urmează:

Primul și cel mai important, procesul general de planificare al apărării este divizat în câteva activități birocratice, în care diferite structuri componente domină diferite părți ale procesului. Drept urmare, stabilirea priorităților politicii de apărare, definirea cerințelor viitoare, stabilirea obiectivelor forței pentru țările membre precum și a celor partenere ale NATO, și nu în ultimul rând planificarea investițiilor de apărare constituie procese separate și, adeseori, independente.

În al doilea rând, multe din aceste procese au devenit activități de rutină, consumatoare de timp și birocratice, care împiedică Alianța să fie atât de flexibilă și receptivă cât este nevoie în mediul actual de securitate. Spre exemplu, documentul numit “Defence Planning Questionnaire” (DPQ), care menționează angajamente naționale de forțe este un document actualizat la fiecare 2 ani. În practică, totuși, DPQ tinde să devină depășit până la data la care este completat și aprobat. Alt exemplu: actualul ciclu de planificare este de tipul „soluție unică pentru toate situațiile”⁵, ceea ce conduce la ignorarea diferitelor termene ale proceselor de alocare a resurselor din țările membre. Drept urmare, planificatorii NATO trebuie să se întâlnească, anual, cu toți cei 26 de parteneri, indiferent dacă țările respective au cicluri bugetare pentru apărare anuale sau cincinale.

¹ Integrarea apărării europene, cap. „Reducerea decalajului dintre strategie și capacități”, p. 27, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie, 2005.

² Integrarea apărării europene, cap. „Rolul NATO în sporirea capacităților europene de apărare”, p. 42, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie, 2005.

³ Atacurile teroriste din New York (11.09.2001), Madrid (11.03.2004) și Londra (07.07.2005), declanșarea conflictului din Irak etc.

⁴ Integrarea apărării europene, cap. „Rolul NATO în sporirea capacităților europene de apărare”, p.42, Centrul de Studii Strategice Internationale, Washington, Octombrie, 2005.

⁵ idem, 4, p.43.

În al treilea rând, o altă provocare rezultă din structura actuală a bugetului NATO și din modul de alocare a fondurilor comune în vederea finanțării adecvate a tuturor operațiunilor Alianței. Bugetul Secretariatului Internațional este, actualmente, divizat în trei componente: civil, militar și elemente de fonduri comune. În general, ministerele de externe răspund pentru bugetul civil, iar ministerele apărării de componenta militară, aceasta însumând, la nivelul anului 2001⁶, aproximativ 884, 5 milioane USD (inclusiv structura de comandă NATO din Balcani). Având în vedere acest lucru, majoritatea finanțărilor în Alianță se stabilesc pe baza contribuțiilor naționale, fiecare țară deținând și răspunzând de echipamentele militare din dotare, inclusiv de cheltuielile asociate.

Aceasta a devenit o metodă de finanțare a operațiunilor din ce în ce mai puțin susținută. Caracterul multinațional al forțelor concentrate, precum Forța de Reacție a NATO (NRF) face dificilă determinarea, cu o mare exactitate, a responsabilului financiar pentru aceste misiuni. În acest context, se poate aprecia că lipsa de claritate manifestată ar putea avea un efect de-a dreptul dramatic asupra utilizării NRF, în special pentru țările conducătoare ale acesteia.

În esență, țările pot ezita să autorizeze aceste misiuni dacă își dau seama că pot răspunde pentru cheltuielile substanțiale cerute de organizarea logistică în zonele de desfășurare a operațiunilor. De asemenea, foarte mulți analiști apreciază că sistemul actual este profund inechitabil. El împovărează, în mod nejustificat, acele state care doresc să fie „primele venite” și să plaseze logistica în teren. Deoarece numai un mic număr de țări europene au capacitatea să realizeze acest lucru, a devenit o veritabilă rutină ca aceleși state să fie solicitate pentru a susține sarcina. Acest fapt dezavantajează statele mai mici, care nu își pot permite să participe, mai mult decât ocazional, la operațiunile NATO.

În primii ani ai actualului secol, din ce în ce mai mulți observatori au făcut un apel pentru ca NATO, în sine, să sufere o transformare majoră⁷, în vederea asigurării ca toate țările membre să poată exploata efectiv instrumentele pe care Alianța le oferă.

Fostul secretar general al NATO, lordul Robertson, a acționat pentru schimbări în sediul Alianței încă din anul 2003⁸.

Eforturile recente ale secretarului general al NATO, generalul Jaap de Hoop Scheffer, se concentrează asupra reformării structurii comitetului. Totuși, în pofida acestor acțiuni, estimările de personal din sediul NATO sunt eronat repartizate și, în unele cazuri, chiar exagerat. Astfel, există aproximativ 1.200 de civili la Secretariatul Internațional și la agențiile localizate la sediul NATO și în jur de alți 500 la Secretariatul Internațional Militar⁹.

Ca și până acum, numai o parte dintre aceștia sunt încărcati cu sarcini importante. Contribuțiile statelor membre cu personal militar la sediile internaționale ale NATO cumulează peste 15.000 de oameni – dintre care mulți sunt cei mai buni din țara lor –, oameni care nu sunt, însă, disponibili să efectueze misiuni operaționale pentru Alianță. În plus, în structurile Alianței există 39 de comitete și nu mai puțin de

⁶ Idem 4, p.44.

⁷ Idem 4, p.43.

⁸ Ibidem 7.

⁹ Ibidem 7.

44 de agenții/organizații, fără a mai lua în calcul și numeroasele grupuri de lucru și proiecte pe care fiecare grup, țară sau agenție le poate stabili.

În contrast cu situația personalului NATO se află cea a investițiilor de capital, acestea fiind asigurate prin bugetul militar. Investiția de capital cuprinde, actualmente 10,5% din bugetul sediului NATO, ceea ce, în termeni reali, reprezintă aproximativ 37,5 miliarde USD¹⁰. În acest context, se poate aprecia că economiile determinate de raționalizarea domeniului „Personal NATO” ar putea fi canalizate, cu o utilitate substantial sporită, în direcția programelor cu finanțare comună, pentru că Alianța va trebui, din ce în ce mai mult, să analizeze finanțarea multilaterală pentru sisteme, platforme și servicii interarme.

În al patrulea rând, adoptarea deciziilor în cadrul Alianței trebuie optimizată, pentru a se putea beneficia de avantajele capacităților de răspuns rapid pe care NATO le dezvoltă în prezent.

Unii observatori¹¹ au recomandat revizuirea regulii consensului. Alții¹² au făcut apel chiar la suspendarea calității de membru NATO pentru țările care nu sprijină valorile Alianței. Aceste soluții ar putea, în cele din urmă, să deterioreze capacitatea Alianței de a se prezenta ca un grup unit de state suverane.

Dacă regula consensului va rămâne valabilă, atunci trebuie luate în considerare propunerile pentru îmbunătățirea cadrului NATO de luare a deciziilor. Deși NATO s-a schimbat profund ca rezultat al evenimentelor de la 11 septembrie 2001, rămân, încă, foarte multe lucruri de făcut. În acest context, Angajamentele de la Praga privind Capabilitățile (PCC) au accelerat agenda transformării la diferite nivele, obținându-se importante succese. Cu toate acestea, rămân de maximă actualitate deficiențele de capacitate, după cum abilitatea instituțională a NATO de a acționa în mod decisiv în operațiile viitoare este, încă, în discuție. Finanțarea comună a Alianței, adoptarea deciziilor și planificarea viitoare necesită și impun transformarea, în continuare, a NATO, pentru a se garanta că această alianță poate opera coerent și eficient, astfel încât să poată face față, eficient, provocărilor secolului XXI¹³.

Toate aceste evaluări ale situației existente, evaluări care se constituie în tot atâtea lecții învățate și/sau provocări viitoare, conduc la stabilirea unor concluzii și recomandări, potențial adaptabile și la procesul de transformare și modernizare a Armatei României:

1. NATO trebuie să își reformuleze conceptul strategic stabilit în 1999, pentru a reflecta, cât mai fidel, evenimentele care servesc ca model al ultimilor ani și a planifica drumul înainte al Alianței în secolul XXI.

Este posibil ca, în acest context, ca bază pentru activitățile Alianței în domeniul planificării, conceptul strategic a devenit un document prea important pentru a fi lăsat să devină irelevant.

SUA, ca de altfel toți ceilalți membri ai NATO trebuie să renunțe la obiecțiile

¹⁰ La nivelul anului 2005, conform lucrării „Integrarea apărării europene”, p. 43, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington.

¹¹ Ibidem.

¹² Ibidem.

¹³ Integrarea apărării europene, cap. „Reducerea decalajului dintre strategie și capacități”, p. 32, Centrul de Studii Strategice Internaționale, Washington, Octombrie, 2005.

formulate cu privire la revizuirea conceptului strategic și să abordeze actualizarea ca pe o foarte bună ocazie de stimulare a unei dezbateri serioase, cu un grup larg de țări membre, despre viitoarele provocări, obiective, roluri și misiuni ale Alianței.

2. NATO trebuie să recurgă la o revizuire generală și la o integrare mai bună a proceselor sale de planificare a apărării.

Stabilirea priorităților politicii de apărare, definirea cerințelor militare viitoare, identificarea Obiectivelor Forței (FGs) pentru țările membre și parteneri, precum și planificarea investițiilor pentru apărare se constituie în tot atâtea elemente critice pentru ceea ce trebuie să fie un proces complex, fără fisuri și complet integrat, de planificare a apărării în cadrul Alianței. Date fiind dezbaterile crâncene asociate, adeseori, acestor procese, se poate aprecia că este necesar ca Secretarul General al NATO să numească o comisie independentă de experți, cu acces complet la personalul cheie al Alianței, în scopul reproiectării proceselor de planificare a apărării, astfel încât acestea să devină mai raționale, mai integrate și mai flexibile în fața unui mediu de securitate dinamic, precum și mai sensibile la nevoile membrilor și la ciclurile de luare a deciziilor.

3. Comandamentul Aliat pentru Transformare (ACT) trebuie exploatat ca un centru european gravitațional pentru definirea cerințelor și planificarea forțelor Alianței.

Obiectivele principale ale ACT trebuie să le constituie organizarea agendei NATO privind planificarea apărării și transformarea capacităților Alianței începând de la vârf. În acest sens, ACT dispune de experiență, împărtășind-o țărilor membre ale Alianței, dar numai atunci când este consultat. Cu toate acestea, furnizarea, în mod regulat, de recomandări și de asistență în planificarea strategică a acțiunilor către membrii NATO nu reprezintă elementul central în activitățile ACT. În schimb, țările membre NATO aleg, adeseori, să își dezvolte propriile agende de transformare, fără a colabora cu Alianța. Drept urmare, în foarte puține situații statele respective pot beneficia de experiențele celorlalți membri, referitor la definirea cerințelor capacităților și, de asemenea, la planificarea viitoarelor forțe. În unele cazuri, țări luate separat urmăresc obiective ale forței care pur-și-simplu nu au sens în contextul nevoilor și al capacităților pentru securitatea colectivă a Europei.

Datorită faptului că ACT a câștigat, deja, o experiență valoroasă, el trebuie autorizat să joace un rol mai mare în încurajarea colaborării și coordonării între planificatorii naționali de forțe. În plus, ACT trebuie să își extindă relația cu țările nemembre NATO. El și-a anunțat recent dorința în acest sens, iar țări precum Suedia, Finlanda și Austria ar trebui să profite de această deschidere și să acceadă în NATO cât mai curând posibil.

4. ACT trebuie să conducă la revigorarea PCC pentru concentrarea eforturilor, în intervalul apropiat, pe deficiențele de capacitate care au impact asupra NRF și, pe termen lung, pe punctele critice pentru misiunile viitoare ale NATO.

Constatând rolul conducător în definirea cerințelor viitoare ale Alianței și în instruirea și certificarea NRF, se poate concluziona că ACT trebuie însărcinat cu noua concentrare a procesului PCC asupra abordării celor mai urgente lipsuri de capacități, în vederea sprijinirii viabilității NRF. Dacă această nouă abordare se va

dovedi reușită, ACT va trebui să exploateze la maximum momentul creat, astfel încât să poată fi capabil să asigure dezvoltarea accentului pus de PCC pe domeniile critice pentru îndeplinirea viitoarelor cerințe ale NATO.

5. SUA trebuie să își sporească participarea la NRF prin asumarea unor angajamente mai mari de capabilități de lupta terestre. Deoarece NRF se deplasează în direcția capabilității operationale complete, SUA trebuie să își mărească contribuția de forțe terestre cât mai mult, având în vedere cerințele operationale ale Alianței. Acest lucru va permite instruirea unităților SUA împreună cu forțele NRF și va face posibilă participarea la exercițiile NRF, actualmente aspecte critice pentru asigurarea interoperabilității transatlantice.

6. NATO trebuie să își sporească capacitatea de sprijinire a operațiunilor de stabilizare și de reconstrucție. NRF asigură Alianța cu o capacitate critică de răspuns rapid ceea ce, cu siguranța, se va dovedi o calitate valoroasă pentru viitoarele misiuni de luptă. După cum experiența a demonstrat-o atât în Irak, cât și în Afghanistan, menținerea și garantarea păcii post-conflict este cel puțin la fel de importantă ca și câștigarea bătăliei inițiale. Iată motivul pentru care capacitatea Alianței de a răspunde, în mod decisiv, unui conflict nu trebuie să înceteze odată cu crearea NRF, destinată numai pentru misiuni pe termen scurt. În acest context, NATO trebuie să investească mult mai mult în forțele și capabilitățile sale ulterioare, astfel încât să fie din ce în ce mai capabilă să își susțină operațiunile de stabilizare și de reconstrucție.

7. NATO trebuie să majoreze finanțarea comună pentru operații. Într-o epocă de diminuare continuă a bugetelor alocate apărării, un obstacol major pentru succesul operațiunilor îl constituie lipsa resurselor financiare – și a stimulentei – pentru contribuția statelor membre.

Descurajarea cheltuielilor în avans (spre exemplu, amenajarea de căi de rulare în zonele izolate sau crearea de infrastructură logistică în teren) nu stimulează statele membre ale NATO să fie printre primele pentru voluntariat. În schimb, ele tind să aștepte să vadă cu ce și cum se angajează ceilalți. În contextul celor menționate, apreciez că un mod facil, accesibil și economic de depășire a acestei situații, de genul „platești dacă vrei să joci”, este să se creeze un fond comun NATO extins pentru operații. Spre exemplu, solicitând țărilor membre ale NATO să furnizeze, anual, o cotă procentuală de minimum 0,15% din Produsul lor Intern Brut (PIB) la acest fond, s-ar putea constitui o sumă suficientă pentru rambursarea cheltuielilor acelor state care „absorb” costuri în avans. Aceasta ar conferi certitudinea că nu există excepții în Alianță și ar face posibilă împărțirea, în mod echitabil, a sarcinii operațiunilor între statele care contribuie cu forțe și cele care nu contribuie.

8. NATO trebuie să conducă achiziția de capabilități „scumpe” care sunt critice pentru capacitatea sa de a proiecta și susține forța în afara zonei.

Constrângerile fiscale existente determină ca achiziția de capabilități scumpe, cum sunt sistemele de Comandă, Control, Comunicații, Calculatoare, Informații, Supraveghere și Recunoaștere (C4ISR) și transportul strategic să fie extrem de dificilă pentru multe țări.

În ultimă instanță, pentru echipamentele scumpe esențiale bunei desfășurări a operațiunilor trupelor NATO, Alianța ar trebui să preia conducerea în micșorarea acestor deficiențe prin finanțare comună.

Mecanismul instituțional necesar există deja în cadrul Alianței, după cum a dovedit-o achiziția sistemului comun Alliance Ground Surveillance – Supravegherea Terestra a Alianței (AGS). O astfel de abordare poate fi și trebuie aplicată, spre exemplu, în cazul C4ISR, al transportului aerian strategic, al navei aeriene pentru realimentarea în aer etc.

9. NATO trebuie să-și modernizeze structura propriilor comitete si/sau comisii. În prezent, există multe comitete care se concentrează asupra unor subiecte relativ asemanatoare, ceea ce, practic, dublează efortul și încetinește procesele de luare a deciziilor în cadrul Alianței¹⁴. Situația a apărut, în esență, din diferențele generate prin calitatea de membru al acestor comitete (remarcăm, în acest context, absența Franței, din proprie voință, din Comitetul de planificare a apărării si din Grupul de planificare nuclear). De aceea, la raționalizarea structurii comitetelor, NATO trebuie să se ia în considerare acele opțiuni care sporesc transparența, cu pastrarea acestor diferențe. Acest lucru este realizabil dacă se permite, tuturor statelor, să participe la ședințele comitetelor, cu acordarea de statut de „nevoțant” sau de „observator” unora dintre ele, prin decizii luate pe baza unor motive sensibile.

În perioada următoare, ar trebui ca, numărul personalului din sediul NATO, însărcinat cu responsabilități administrative de bază să fie redus, putându-se astfel canaliza mai multe fonduri atât către personalul important, cât și către finanțarea comună a capacităților. Aceasta nu numai că ar putea elibera resurse importante, care ar putea fi mai bine orientate spre decalajele de capacități apropiate, dar, dacă se realizează corespunzător, ar putea genera o Alianță mai rațională, mai puțin compartimentată și mai puțin birocratică, cu o mai bună comunicare internă.

10. Este necesară crearea unui nou comitet la nivelul NATO, a cărui activitate să fie concentrată asupra problemelor de buget, de management și de personal. În prezent, Consiliul Nord Atlantic (NAC) este însărcinat să ia decizii cu privire la un număr coplesitor de subiecte, de la decizii de conducere a operațiunilor militare, până la cele legate de construirea noului sediu al Alianței. Date fiind numeroasele provocări politice și militare cu care se confruntă, actualmente Alianța, timpul de care dispune NAC ar putea fi mult mai bine utilizat prin focalizarea pe problemele fundamentale ale strategiei și operațiunilor NATO.

Luând în calcul cele de mai sus, este necesară crearea unui Comitet la un nivel ierarhic inferior, Comitet care să fie prezidat de Secretarul General Adjunct al Alianței¹⁵ și la care să participe reprezentanții permanenți adjuncți, pentru a asigura conducerea bugetului și a managementului.

În concluzie, este evident faptul că, odată cu încetarea „Războiului Rece”, în cadrul NATO au avut loc numeroase și extrem de importante schimbări. Astfel, dacă, la început, Alianța reprezenta o organizație care avea ca sarcină prioritară, apărarea teritorială a Europei, în prezent aceasta instruieste forțele de securitate irakiene, asigură menținerea păcii și a stabilității în Afghanistan și în Balcani, își intensifică eforturile antiteroriste și se extinde, din ce în ce mai mult, spre partenerii săi

¹⁴ Lucru valabil și pentru Secretariatul Internațional și Statul Major Internațional – în Integrarea apărării europene, cap. „Reducerea decalajului dintre strategie și capacități”, Centrul de Studii Strategice Internationale, Washington, p. 45

¹⁵ Secretarul General Adjunct al Alianței nu deține un portofoliu cu multe responsabilități.

mediteraneeni.

Optimismul NATO trebuie, totuși temperat, mai ales în condițiile în care restricțiile de resurse și divizările strategice adânci continuă să afecteze credibilitatea și eficiența acțiunilor Alianței.

Capacitatea Alianței de a răspunde la provocările impuse de misiunile prezente și viitoare se sprijină pe posibilitatea de „a face” și, în același timp, de „a transforma”.

Provocarea critică pentru NATO constă, actualmente, în a transforma atât capacitățile, cât și practicile proprii, adaptându-le la mediul de securitate al secolului XXI.

2. Evoluția conflictelor militare viitoare

Fără a exclude războiul, perceput în accepțiunea clasică, conflictele primelor decenii din secolul XXI, specifice erei industriale, vor fi, treptat, înlocuite de cele caracteristice erei informatice. Preponderent, acestea vor fi de natură asimetrică, incluzând acțiuni împotriva unor forțe atipice, îndeosebi grupări teroriste, pentru eliminarea amenințărilor nucleare venite din partea unor state prost guvernate, conduse de regimuri dictatoriale sau a unor grupări transnaționale ale crimei organizate. Confruntările militare vor fi, în general, disproporționate din punct de vedere al potențialului tehnologic, caracterizate de acțiuni de tip clasic, îmbinate cu cele specifice confruntărilor informaționale.

Evoluția mijloacelor informatice și creșterea rolului mass-media vor face ca toate conflictele militare să fie „transmise în direct”, fapt care va impune liderilor politici și militari să aibă în vedere că, în procesul decizional de angajare a forțelor proprii în asemenea confruntări, să ia în calcul și reacțiile opiniei publice naționale și internaționale.

În conflictele militare viitoare, confruntările vor fi deosebit de violente, mai ales în primele momente ale acestora și vor avea o amploare spatio-temporală diferită, determinată de obiectivele planificate la declanșarea ostilităților. Ultima fază, post conflict, va fi una de stabilizare a arealului în care s-a desfășurat conflictul militar propriu-zis, ceea ce va impune prezența substanțială a componentelor internaționale civile.

Violența nu se va manifesta numai prin luptă armată, ci și prin alte forme și mijloace, începând cu cele politice și continuând cu cele economice, mediatice, psihologice și informaționale. Esența violenței va avea, însă, la bază utilizarea armelor de toate genurile, inclusiv a celor de distrugere în masă, a noilor arme și tehnologii, precum și a unor mijloace care extind confruntarea în cyber-spațiu. Spațiile tradiționale și cele specifice de desfășurare a conflictelor (terestru, aerian și maritim) vor fi completate de cel cosmic și de cel informațional.

În practica conflictelor militare, în perioada primelor decenii ale secolului XXI se vor

manifesta trei tendințe, respectiv¹⁶:

- restrângerea gamei tipologiei conflictelor armate la cele convenabile

¹⁶ Strategia de transformare a Armatei României-proiect, p. 10, Ministerul Apărării Naționale, 2005.

statelor dezvoltate din punct de vedere economic și militar;

- menținerea, în practica unor țări, în special a celor cu un nivel scăzut de dezvoltare, a metodei de soluționare a unor stări tensionate prin recurgerea la forța armată și utilizarea atât a mijloacelor convenționale, cât și a celor atipice;
- amplificarea și diversificarea conflictelor asimetrice.
- Conflictele militare ale viitorului vor purta, prioritar, amprenta specifică societății tehnologice și informaționale și vor fi caracterizate prin:
 - înlocuirea armatelor de masă cu formațiuni de dimensiuni relativ mici, formate din profesioniști înzestrați cu mijloace poliacionale, performante și inteligente;
 - înfrângerea adversarului prin intermediul unor acțiuni indirecte de control și supraveghere, prin dominarea confruntării în sfera conducerii și, de asemenea, prin “dirijarea” algoritmică a acțiunilor inamicului;
 - organele de decizie și de planificare a războiului vor avea o compunere preponderent politicomilitară și vor acționa de la mare distanță;
 - confruntarea informațională va constitui dominantă conflictului armat și se va baza pe o logistică informatică consistentă, care va deveni un adevărat factor de putere.

Războiul (conflictul armat) rămâne, în ansamblu, un instrument al politicii, iar componenta sa militară (armata) va continua să reprezinte mijlocul principal de descurajare, intimidare, impunere și/sau sancționare (coerciție). În câmpul de luptă viitor se va „dilua”, în mod considerabil, corelația “om -tehnica- om” și se vor statornici, în cadrul confruntării, noi tipuri de relații: “tehnică-tehnică”, “tehnică-om”, “om-mesaj-om”.

Asupra mediului militar al adversarului se va acționa pentru:

- diminuarea semnificativă a performanțelor capacităților structurilor militare;
- întârzierea realizării unor obiective vitale;
- pierderea credibilității și a prestigiului internațional;
- diminuarea agilității acționale pentru apărarea intereselor fundamentale;
- generarea unui context în care adversarul să se manifeste cu inconsecvență și incapacitate de a susține o ripostă energetică.

Datorită atât discrepanțelor de organizare și înzestrare a forțelor, cât și decalajelor tehnologice ale mijloacelor utilizate, conflictul militar (armat) se poate desfășura pe orizontală – intersisteme echivalente – sau pe verticală – între entități cu diferențe sensibile de civilizație și putere - .

Raportul de forțe își va pierde treptat din importanță, sub aspectul său fizic, cantitativ, locul principal urmând a fi ocupat de asimetria de informații, cunoștințele și capacitățile de operaționalizare a acestora.

Conceptul de asimetrie dobândește tot mai mult importanța și aplicabilitate în desfășurarea conflictelor.

Războiul/conflictul asimetric este, în esență, un mijloc prin care o forță militară inferioară caută să obțină avantaj față de un adversar mai puternic.

Este acel conflict prin care se urmărește evitarea forței, a superiorității de orice natură a adversarului și care se bazează pe exploatarea avantajelor sau

vulnerabilităților uneia dintre părțile aflate în conflict.

Războiul viitorului se va cantona, preponderent, în sfera politico-economicului, iar scopul general va viza proiecte economice majore, precum:

- ❖ gestionarea materiilor prime strategice, a căilor de acces și pietelor de desfacere a acestora; accesul restrictiv la domeniul tehnologiilor de înaltă performanță;

- ❖ controlul politico-militar asupra unor “zone fierbinți” etc.

Practic, războiul viitorului va deveni o confruntare informatională, bazată pe folosirea unor mecanisme de distribuire și combinare a căilor și mijloacelor de susținere a conflictului și se va înscrie în sfera politicului și numai arareori va impune utilizarea mijloacelor armate.

Se poate concluziona că, odată cu intrarea în noul mileniu, domeniul militar a intrat, la rândul său, într-o nouă eră a războiului – o eră în care războiul este afectat de schimbările strategice ale mediului și de schimbările rapide ale tehnologiei. Actualmente, statele lumii experimentează tranziția de la Era Industrială la Era Informațională.

Angajamentul total în războiul global declanșat împotriva terorismului, în noua eră a globalizării, precum și experiența câștigată în timpul operațiilor militare recente sau care sunt în curs de desfășurare, au determinat tendința de orientare a forțelor armate spre Războiul Bazat pe Rețea - RBR (Network Centric Warfare - NCW), ca element central al acestor eforturi.

Un element esențial al fizionomiei războiului modern îl reprezintă acțiunea militară întrunită.

Pornind de la definiția clasică a războiului “confruntarea de natură politică, diplomatică, socială, morală, informațională, tehnico-științifică, militară și culturală” se pot concluziona următoarele supoziții privind ponderea în aceste domenii:

- ◆ Confruntarea militară tinde să aibă un trend regresiv, dar în nici un caz nu este exclusă, lupta armată fiind și rămânând în continuare mijlocul principal în cadrul deznodământului unui război;

- ◆ În condițiile actuale a globalizării mondiale, confruntarea din domeniul tehnico-științific și mai ales cel tehnologic se va acutiza. Chiar dacă accesul la cunoștințele în domeniile de vârf ale științei și tehnicii sunt accesibile oricărui stat, utilizarea acestora în domeniul militar rămâne în continuare la îndemâna națiunilor puternic dezvoltate din punct de vedere economic și financiar;

- ◆ Eforturile sociale pentru război au fost și vor fi în continuare dimensionate în funcție de valoarea confruntării;

- ◆ Confruntarea în domeniul politic rămâne, dar politica nu va mai avea un rol determinant în stabilirea rolului războiului.

Definind războiul viitor, putem afirma că acesta este războiul actual sau de asemenea războiul modern în evoluție, în care se va menține atât confruntarea pe verticală, cât și cea pe orizontală între centrii actuali de putere, dar și cei potențiali, formele clasice, în variante moderne, înalt tehnologizate, coexistând cu altele, inedite.

Acțiunile rapide în cadrul operației întrunită pot fi duse de către:

- ❖ Forțe speciale sau elemente componente ale acestora;

- ❖ Forțe de acțiune rapidă;
- ❖ Grupări de reacție capabile să se integreze în astfel de acțiuni,
- ❖ Aviație;
- ❖ Nave de luptă;
- ❖ Infanterie marină;
- ❖ Forțe terestre ;
- ❖ Structuri de forțe interarme.

Fără a exclude în totalitate posibilitatea unui conflict la scară mondială, analizând noua arhitectură de securitate observăm că mai degrabă vor avea loc angajări de acțiuni militare întrunite locale sau zonale, în așa numitele zone conflictuale sau potențial conflictuale.

Spațiul desfășurării acțiunilor militare întrunite în viitor tinde să devină din ce în ce mai selecționat cuprinzând cu precizie zonele unde se află centrele de greutate ale beligeranților.

În ceea ce privește durata acestor acțiuni militare, aceasta tinde să se reducă dar va crește considerabil perioada necesară pregătirii lor.

Analizând acțiunile militare recente putem afirma că, în viitor, războiul va presupune concentrarea cu preponderență a eforturilor pe coordonata verticală cât și pe cea aerospațială, acțiunile terestre având din ce în ce mai mult pronunțat rol de sprijin.

În viitor, acțiunile militare conferă forțelor și mijloacelor angajate un statut deosebit față de cel din prezent deoarece:

- ✚ Se va proceda la o demasificare a armelor supradimensionate;
- ✚ Noile generații de arme vor dilua considerabil corelația “om-tehnică-om” în favoarea relației “tehnică - tehnică ” sau “tehnică - om”
- ✚ Arsenalul mijloacelor clasice de luptă va fi dominat de noile generații de arme care vor aplica lovituri cu înaltă precizie;
- ✚ Devine tot mai posibilă ipoteza că în viitor războiul se va purta fără întrebuintarea armelor nucleare dar nu se poate exclude total pericolul folosirii acestora.

3. Tendințele modernizării armatei

Modernizarea armatei și procesul de transformare a structurilor militare reprezintă un proces continuu de dezvoltare și integrare de noi concepte, strategii, doctrine, tehnologii și capacități, cu scopul de a îmbunătăți eficiența și gradul de interoperabilitate a forțelor, într-un mediu de securitate aflat în continua schimbare.

Procesul de transformare și adaptare a NATO la noul context de securitate evidențiază necesitatea de reevaluare a factorului militar ca principală sursă de credibilitate. Motorul transformării îl reprezintă contextul schimbărilor care se produc în societate, determinate de trecerea de la era industrială la era informației, a schimbărilor intervenite în caracteristicile războiului, precum și a amenințărilor privind terorismul, utilizarea armelor de distrugere în masă și, cu precădere, a celor biologice. Din punct de vedere tehnologic, răspunsul este canalizat către asigurarea unui grad ridicat de disponibilitate în tehnologia informației, ceea ce va avea drept consecință schimbări esențiale nu numai în conținutul strategiilor de securitate,

militare și de înzestrare, ci și în cel al strategiilor care abordează managementul riscurilor și amenințărilor.

Modernizarea apărării presupune coevoluția tehnologiei, conceptelor și organizațiilor în scopul

asigurării unei baze sigure pentru capacitățile militare. Schimbarea produsă în prezent este o provocare care impune un răspuns adecvat din partea domeniului apărării. Acest răspuns este măsurabil prin noile concepte tehnologice, generatoare, în perspectivă, de noi capacități de susținere a avantajelor competitive în spațiul de luptă. Drept consecință, nu se poate accepta ideea transformării ca un scop în sine, fără o justificare realistă, în planul avantajelor fundamentale pe care le conferă în câmpul de luptă.

Transformarea tehnologică este doar unul din elementele modernizării, la fel de importante

fiind și schimbarea convingerilor, a atitudinilor și a valorilor de grup. În mod complementar, războiul

trebuie înțeles ca o exprimare a manifestărilor specifice comportamentului uman. În acest context,

tehnologiile nu mai sunt numai catalizatori ai schimbării culturilor, ci constituie rezultatul schimbărilor produse în cultură sau în comportament. Modernizarea este mult prea importantă pentru a putea să fie lăsată în seama șansei, ea reprezentând un proces dinamic și complex, care trebuie monitorizat consecvent, pe mai multe nivele, printr-o coordonare fermă și coerentă, consecință a unui proces decizional eficient.

Modernizarea este un proces care trebuie să răspundă, în primul rând, nevoii de remodelare a naturii schimbătoare a cooperării și colaborării, în condițiile combinațiilor de noi concepte, capacități și organizații structurale care exploatează avantajele față de amenințările asimetrice și permit susținerea intereselor strategice.

Pentru a menține cultura schimbării în scopul asigurării de avantaje competitive în era informației, alimentării conducerii, educației și încurajării tendințelor instituționale și individuale, precum și pentru a realiza un echilibru, procesul de modernizare trebuie să includă două componente vitale: inovația și transformarea.

Din această perspectivă, cerința fundamentală a transformării este continuitatea, care impune crearea și anticiparea viitorului, relaționând evoluția conceptelor, proceselor, organizațiilor/ structurilor și tehnologiilor de apărare. Drept urmare, transformarea militară trebuie privită ca un proces complex, căruia îi este subsumat un set de semnificații aflate în relații de interdependență:

- ❖ Transformarea, înțeleasă ca mod de adaptare, presupune remodelarea tuturor componentelor

forțelor armate, în conformitate cu noile caracteristici ale mediului de securitate;

- ❖ Transformarea, înțeleasă ca reformă a domeniului apărării, implică modernizarea continuă a infrastructurii militare, îmbunătățirea metodelor și a practicilor de management al resurselor pentru apărare (în special, în domeniile achizițiilor de armament, al logisticii și al politicii de resurse umane) și reevaluarea eficienței sistemului de planificare, programare și bugetare, în noul context, care include reducerea mărimii forțelor armate și schimbarea modului de planificare (prin

trecerea de la planificarea bazată pe amenințări la cea bazată pe capacități);

❖ Transformarea, înțeleasă ca efect al revoluției în afacerile militare, presupune adoptarea și implementarea tehnologiilor specifice revoluției tehnico-militare, restructurarea forțelor armate în concordanță cu cerințele erei informaționale (unitați de luptă reduse numeric, cu grad ridicat de independență și mare putere de lovire), flexibilizarea ierarhiei de comandă, punerea accentului pe capacitatea de a desfășura operații în rețea și nu pe platforme de lupta, interoperabilitatea diferitelor categorii de forțe etc.

În concluzie, relevam faptul că transformarea militară implică schimbări la nivelul doctrinelor, organizării și structurii forțelor, capacităților, activității de informații, instruirii, educației și achizițiilor, managementului resurselor umane și programării bugetare care devin, astfel, principalele domenii de aplicare a modernizării în domeniul militar.

În viziunea Alianței¹⁷, scopul transformării îl constituie crearea unor forțe militare capabile să asigure:

➤ capacitate sporită de a acționa în operații întrunite, multinaționale, prin implementarea de noi concepte și arhitecturi pentru realizarea obiectivelor de interoperabilitate;

➤ exploatarea superiorității informaționale, care presupune exploatarea avantajelor informaționale în evaluarea globală, în supraveghere și recunoaștere, precum și în sporirea capacităților de interpretare și diseminare;

➤ utilizarea conceptelor de experimentare în procesul de dezvoltare, ceea ce necesită introducerea experimentării noilor concepte de luptă operaționale, a noilor capacități, precum și a structurilor prin jocuri de război, coordonarea judicioasă a instruirii prin simulare și aplicații în teren, cu accent pe rezolvarea situațiilor de criză (urgente civile);

➤ transformarea strategiilor la nivel departamental, prin realizarea unor capacități permanente adaptabile cerințelor modernizării.

Strategiile care definesc procesul transformării abordează trei domenii, respectiv cultura militară, planificarea și transformarea capacităților. Procesele aferente acestor strategii se sprijină pe întărirea operațiilor întrunite, exploatarea avantajelor informaționale, conceptul de dezvoltare-experimentare și dezvoltarea capacităților de transformare.

La nivelul managementului apărării, transformarea impune schimbări în următoarele patru domenii:

➤ identificarea cerințelor (ca urmare a impunerii unei perspective antreprenoriale, axată pe concepte superioare și pe logica deciziei);

➤ planificarea bugetară (prin mutarea accentului, în cadrul PPBS, de pe programare, pe adoptarea unei perspective sistemice în bugetarea militară);

➤ achizițiile, înzestrarea și logistica (ca urmare a necesității reducerii semnificative a ciclurilor de cercetare - dezvoltare - implementare a noilor capacități de luptă);

¹⁷ Se are în vedere concepția de transformare promovată de NATO-ACT (Alliance Command Transformation).

- managementul resurselor umane (ca urmare a profesionalizării)

Transformarea are implicații asupra:

- ❖ modernizării tehnologiilor și armamentelor (în sistemele informaționale și rețele, tehnologii și subcomponente, sistemele de arme moștenite / existente, platforme noi și muniție inteligentă);

- ❖ structurii de forțe (vizând realizarea: structurilor de luptă și a celor organizatorice; structurilor de conducere și sistemelor de comandă, control și informații; sistemelor de supraveghere și de recunoaștere; suportului logistic și mobilității; infrastructurii corespunzătoare; prezenței în afara teritoriului; etc.);

- ❖ operațiunilor (pentru legarea, în rețea, a forțelor întrunite, elaborarea doctrinelor categoriilor de forțe, realizarea de comandamente cu responsabilități în elaborarea planurilor de operații și a planurilor de campanii și realizarea interoperabilității cu armatele statelor membre ale Alianței).

Obiectivele procesului de transformare cuprind:

- ✚ Transformarea în domeniul pregătirii pentru luptă. Aceasta vizează atingerea aceluși nivel care să permită, diferitelor structuri ale categoriilor de forțe, să acționeze ca forțe întrunite. Un rol aparte în acest domeniu va reveni sistemelor de modelare-simulare performante;

- ✚ Transformarea în domeniul înzestrării. Prin aceasta se urmărește: modernizarea capacităților militare, reducerea ciclului de luare a deciziilor privind dezvoltarea sistemelor de arme și de sprijin logistic, creșterea adaptării la realitate a proceselor de programare și bugetare din acest domeniu, dezvoltarea de metode de urmărire și evaluare a eficienței programelor de înzestrare. De asemenea, transformarea în acest domeniu evidențiază creșterea importanței proceselor de cercetare-dezvoltare și a eficienței utilizării tehnologiilor comerciale din domeniile informației și telecomunicațiilor la nivelul politicilor de înzestrare.

Noua filozofie a transformării în cadrul NATO nu modifică procesul de planificare a forței, însă prioritățile dobândesc noi nuanțe, astfel:

- obiectivul esențial al planificării forței rămâne neschimbat, el identificându-se cu procesul de determinare a forțelor și mijloacelor solicitate de Alianță;

- coordonarea procesului de planificare la nivelul unei națiuni trebuie să sprijine interesele de ansamblu ale Alianței. În cadrul noii filosofii a NATO privind transformarea, acesta constituie un element-cheie;

- un principiu prioritar rămâne acela al distribuirii echitabile a responsabilităților și beneficiilor între parteneri, în cadrul proceselor din cadrul Alianței;

- monitorizarea și evaluarea acțiunii națiunilor în ceea ce privește răspunsul acestora la cerințele de ansamblu ale Alianței vor fi importante pentru identificarea domeniilor insuficient acoperite în cadrul procesului de planificare a forței;

- accentuarea disponibilității națiunilor de a răspunde unor noi cerințe, în conformitate cu evoluțiile din mediul de securitate;

- impunerea interoperabilității în cadrul procesului de planificare a forței la nivel național, ca element-cheie pentru atingerea scopurilor comune ale membrilor Alianței.

Aceste obiective sunt relaționate, în mod direct, cu domeniile principale ale

procesului de transformare la nivelul managementului apărării asupra cărora celelalte state membre ale Alianței își concentrează eforturile: identificarea cerințelor, planificarea bugetară, achiziții și managementul resurselor umane.

Totodată, aceste obiective ale NATO se corelează, în mod armonios, cu responsabilitățile Armatei României în domeniul apărării, respectiv cu:

- promovarea intereselor României în cadrul structurilor militare ale Alianței;
- operaționalizarea și integrarea forțelor destinate NATO;
- participarea activă la întreaga gama de misiuni conduse de NATO, precum și la lupta împotriva terorismului;
- participarea activă la inițiativele de cooperare militară regională.

Modernizarea este un imperativ politic. Trecerea de la amenințările de tip clasic - interese statale contra interese statale (stat contra stat) - la cele de tip asimetric (care se structurează în rețele) impune o altfel de organizare a acțiunilor. Decizia politică, prin care trebuie să se realizeze apărarea (securitatea, protecția, exprimarea și chiar impunerea) intereselor proprii, îndeosebi a celor vitale, trebuie să fie racordată la noile realități cerute de procesul de globalizare, la noile vulnerabilități rezultate din constituirea societăților de tip informațional, la noile amenințări. Într-un mediu de securitate caracterizat de parteneriate strategice realizate între marii actori, de diminuarea riscurilor războaielor între state, de aderarea unui mare număr de state la UE, la NATO, la alte organisme economice, politice și culturale internaționale, vechile doctrine politice de confruntare stat contra stat nu mai au suficientă legitimitate.

Modernizarea este un imperativ strategic. Iată de ce, la nivelul ministerelor apărării ale statelor membre ale NATO, modernizarea trebuie modelată și influențată de realitățile stringente ale competiției în era informației și de conceptul RBR. În era informației, puterea va fi determinată de capacitatea de distribuție a informației, de accesul la informație și de viteza de decizie.

Modernizarea armatei este determinată de o serie de amenințări, cu implicații directe în:

- scăderea protecției forțelor, ca urmare a depărtării geografice și a punerii la punct de noi tehnologii, care permit adversarilor să depășească acest handicap;
- creșterea pericolului conflictelor regionale, ca urmare a dezvoltării tehnologiei ANM și a celei a rachetelor balistice;
- creșterea pericolului amenințării de destabilizare a stării de securitate din partea statelor cu regimuri politice slabe sau din zone neguverdate;
- difuzarea puterii și capabilităților militare către acele entități non-actori care vizează, prioritar, guvernele ce sponsorizează terorismul mondial;
- creșterea considerabilă a surselor de conflict și dificultatea de a prevedea locațiile probabile ale viitoarelor conflicte.

Modernizarea este un imperativ tehnologic. În domeniul militar, tehnologia necesară avansează mult mai rapid decât în domeniul civil. Combinația avans tehnologic – globalizare - dezvoltare științifică a creat câteva tendințe semnificative în ceea ce privește evoluția strategiei și planificării apărării, care includ:

- avansul tehnologiei în domeniul senzorilor, al procesării informației și al

preciziei de ochire;

- creșterea amenințării cu utilizarea armelor chimice, biologice, radiologice și nucleare;
- creșterea posibilităților apariției unei noi competiții militare în domeniul spațial și al cyber space-ului.

Modernizarea a devenit un imperativ economic. Principiile aplicate în economia modernă sunt cele ale determinismului dinamic complex, în care contează unitatea economică și rețeaua economică.

În plan militar, acestea sunt văzute ca elemente inseparabile ale componenței economice a politicii de apărare (“economia apărării”¹⁸).

Date fiind condițiile concrete ale țării noastre, în vederea micșorării decalajelor care despart, din punct de vedere militar, țara noastră de unele dintre țările membre ale NATO, este imperios necesară finanțarea cercetării științifice în domeniile științei, tehnicii și tehnologiei de vârf, care să poată impulsiona progresul general al cunoașterii și practicii militare, al artei militare în general și creșterea performanțelor tehnicii și sistemelor militare, prin utilizarea integrală și optimă a tuturor resurselor umane, financiare, materiale, tehnologice și informaționale.

De aceea, în procesul de modernizare a armatei, componenta înzestrării reprezintă fenomenul și elementul dinamic care antrenează resurse umane, tehnico-economice și financiare în scopul punerii în practică a programelor de cercetare-dezvoltare, pornind de la necesitatea menținerii capacității de luptă ridicate conform exigențelor standardelor NATO.

Modernizarea înzestrării armatei (MÎA) constituie un proces deosebit de complex care, pe lângă sisteme de armament și echipamente, se reflectă și în asigurarea, modernizarea și dezvoltarea suportului logistic al trupelor, mentenanței tehnicii și infrastructurii militare etc. și vizează următoarele:

- modernizarea continuă a tehnicii din dotare, având în vedere încadrarea și menținerea în standardele NATO, pentru realizarea obiectivelor de interoperabilitate cu tehnica din înzestrarea armatelor statelor membre ale Alianței;
- achiziționarea de tehnică și integrarea tehnologiilor moderne de fabricație în cadrul industriei autohtone;
- achiziționarea unor categorii de tehnică militară și componente speciale, pentru care nu sunt condiții sau nu este rentabil să fie produse în țara.

¹⁸ Economia apărării. Componentă de bază a strategiei de securitate națională a României, I.-E. Sandu, L. Rotaru- referat la Universitatea Națională de Apărare, p. 1, București, 2006.

DESPRE „ISLAMIZAREA” EUROPEI

Mihai-Ștefan DINU*

Încă de la revoluția iraniană de la sfârșitul anilor 70 problema islamului și provocările ce se presupunea că le va aduce Occidentului, au devenit de un real interes pentru comunitatea internațională.

1. Considerații generale

Astăzi, când nu mai puțin de 12,2-15 milioane de musulmani trăiesc în spațiul Uniunii Europene, aspectele relaționate islamului nu mai sunt doar o problemă de politică externă, ci au devenit probleme de soluționat pe agenda de politică internă¹ atât a UE cât și a majorității statelor europene. Creșterea numerică fără precedent înregistrată de comunitățile islamice din spațiul european au transformat islamul în cea de a doua religie ca număr de adepți din Europa. Dezbateră privind obținerea statutului de țară membră UE, a adăugat încă un aspect important celor relaționate islamului. Și anume dacă o țară cu o majoritate musulmană de 99% din populația totală poate fi parte constituență a identității europene. Mai mult de atât, accesarea sau dorința de a accede în curând la structurile europene a multor țări din Sud-estul Europei, va aduce în cadrul Uniunii state cu populații majoritar musulmane sau cu un procentaj important de populație musulmană din total.

Apare astfel întrebarea: este Islamul din Europa o parte integrantă a unui mediu cultural evolutiv sau o amenințare la adresa societății europene? Au reprezentările islamului o influență puternică asupra culturii politice și identităților naționale, și, de asemenea, asupra atitudinilor vizavi de migrație, securitate și multiculturalism? Pentru a răspunde acestor întrebări propunem o analiză a provocărilor puse atât de prezența comunităților musulmane deja existente în Europa, cât și de fenomenul imigrației populației musulmane.

Complexitatea noțiunii de *Islam* și răspunsurile eterogene pe care le incită sunt de asemenea natură încât nu există o abordare uniformă a reprezentării și

* Cercetător științific Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate, doctorand la Universitatea Națională de Apărare „Carol I

¹ La 10 ianuarie 2008, ca parte a evenimentelor cuprinse în inițiativa „2008, anul european al dialogului intercultural” 400 de grupuri musulmane au semnat o carte cuprinzând drepturile și responsabilitățile societății europene. Carta, care poate fi consultată, în limba engleză, la adresa http://www.flwi.ugent.be/cie/documenten/muslim_charter.pdf, conține 26 de puncte printre care și unele ce țintesc spre clarificarea aspectelor legate de Islam și violență, precum și clarificări ale termenului de *Jihad*. Redactarea cartei a fost coordonată de către Federația Organizațiilor Islamice din Europa, dorind ca aceasta să constituie nu doar un mesaj pentru factorii de decizie și restul societății, ci și pentru musulmanii din Europa.

În aceeași sferă a promovării dialogului inter-cultural, includem și inițiativa „Alianța Civilizațiilor”, sprijinită de Turcia și adoptată de ONU în anul 2005 la propunerea Prim ministrului spaniol Jose Luis Rodriguez Zapatero, la puțin timp după atentatele teroriste ce au avut loc în anul 2004, la Madrid, <http://www.euractiv.com/en/culture/conflict-cultures-islamic-leader-tells-eu-parliament/article-169562>

construcției sale sociale. Astfel, în această parte a lucrării noastre vom aborda această complexitate tratând dimensiunea comparativă a reprezentărilor islamului, cuprinzând diverse națiuni și regiuni europene. Pentru început însă, vom face o diferențiere necesară, și anume aceea dintre *Islam* și *islamism*, pentru o mai bună înțelegere a celor expuse. Islamismul, denumit în literatura de specialitate și *Islam politic* este o teologie politică, o analiză și o critică a aranjamentelor politice din perspectiva religioasă². Poate fi de asemenea definit și ca interpretare și folosire a religiei în scopuri politice, însă indiferent de definirea adoptată, islamismul, deși are conexiuni cu Islamul, este diferit de acesta, principala diferență constând în faptul că islamismul este o ideologie politică, pe când Islamul este o religie. Dacă islamismul poate fi caracterizat ca fiind centrat pe aspectele „pământești” ale vieții, Islamul cuprinde în principal învățături religioase ce aparțin transcendentalului. Dar, nu-i așa, orice experiență spirituală, transcendentală, ar fi lipsită de sens dacă nu ar putea fi exploatată prin acțiune, ceea ce presupune, evident, interacțiuni cu alți indivizi sau alte grupuri. Din acest punct de vedere fiecare religie reprezintă o reflecție critică asupra politicului³. Islamismul este doar o interpretare particulară a Islamului și suntem de părere că ar constitui o eroare considerarea religiei *per se* drept o problemă majoră comparabilă cu terorismul, de exemplu. Islamul nu înseamnă terorism, numai din simplul motiv că terorismul este o tactică, nu o credință, ci o ideologie, sau mai bine spus, un rezultat al acesteia.

În ceea ce privește adepții Islamului, musulmanii, în urma studiului literaturii de specialitate, opinia pe care ne-am format-o a fost aceea că nu există încă, hărți definitive și competente a distribuției comunităților musulmane în Europa sau sisteme care să garanteze numărul precis al acestora.

De asemenea, în urma demersului nostru de cercetare, am identificat drept un aspect dificil faptul că, în cazul în care ar fi posibilă o mapare exactă a comunităților, aceasta este extrem de greoaie din cauza diversității atitudinilor privind afilierea la Islam; care variază de la atitudini negative de genul refuzului de declarare a religiei sau indiferența față de aceasta, până la atitudini culturaliste. În anii '90 au existat încercări de a propune tipologii⁴ cât mai exacte, un bun exemplu fiind aceea a Dassetto și Nonneman⁵ din anul 1996 care identificaseră următoarele tipuri de afiliere:

- tipuri care nu aparțin unor forme organizate de islam;
- tipuri care manifestă atitudini mai mult sau mai puțin pregnante de utilitarism vizavi de formele organizate ale islamului sau de figurile reprezentative din cadrul acestora;

² William T. Cavannaugh, Peter Scott, *The Blackwell Companion to Political Theology*, Blackwell, Malden and Oxford, 2007, p. 2.

³ *Ibidem*, p. 3.

⁴ W. A. R. Shadid, P. S. van Koningsveld, *Religious Freedom and the Position of Islam in Western Europe: Opportunities and Obstacles in the Acquisition of Equal Rights* (with an Extensive Bibliography), Peeters Publishers, 1995, p.3.

⁵ Dassetto Felice & G. Nonneman *Islam in Belgium and the Netherlands. Towards a typology of „transplanted” Islam*, în Gerd Nonneman, Timothy Niblokc & Bogdan Szajkowski (EDS), *Muslim Communities in the New Europe*, Ithica Press 1996, pp.187-218.

- tipuri care îmbrățișează forme misionare sau militante ale islamului.

Aceeași autori notează că aceste atitudini se schimbă în timp, ca reacție presiunea socială din exterior, astfel încât adepții care la un moment dat s-au îndepărtat de islam pot deveni credincioși fervenți ai islamului, situația inversă fiind, de asemenea, posibilă.

Un alt aspect dificil, pe care l-am putut identifica în cercetarea noastră, este acela al diversității caracteristicilor etnice, lingvistice și culturale ale comunităților musulmane din Europa, la care se adaugă multitudinea de puncte nodale ale rețelei care le leagă de celelalte regiuni semnificative pentru prezența masivă sau majoritară a comunităților islamice.

Aici, pentru claritatea studiului nostru, credem că este necesar să identificăm două categorii distincte de populații musulmane, diferențiate de o serie de factori semnificativi, socio-economici și culturali. Este vorba de comunitățile musulmane din spațiul Europei occidentale, în special al statelor membre UE și de comunitățile musulmane din Balcani. Diferențele dintre cele două tipuri pornesc de la legătura acestora cu statul de origine, de exemplu: în timp ce în Europa occidentală un număr însemnat al membrilor comunităților musulmane sunt emigranți, aflați la a doua sau a treia generație, populațiile musulmane din Balcani sunt indigene, situație posibilă și datorită condițiilor istorice (fosta dominare a marii părți a spațiului balcanic de către Imperiul Otoman). Diferențele pot continua prin enumerarea faptului că în timp ce majoritatea musulmanilor din Europa Occidentală sunt localizați în mediul urban, sau la periferia acestuia, cei balcanici sunt localizați în special în mediul rural. Din punct de vedere cultural putem observa că musulmanii balcanici sunt, în majoritatea cazurilor, vorbitori nativi ai limbii statului gazdă. De asemenea, trebuie considerat faptul că musulmanii din regiunea balcanică au fost și sunt parte a unui context politic dominat în cea mai mare parte a sa de caracteristici etnice și naționaliste. Poate de aceea, ca o consecință a acestui fapt, după destrămarea spațiului federativ iugoslav, conștiința politică a comunităților musulmane din acest spațiu a fost mai degrabă cristalizată în pretenții teritoriale și naționale diferite, decât spre o unificare/federalizare a formelor instituționalizate ale religiei Islamice.

2. Comunități musulmane din Balcani

Atunci când ne referim la comunități musulmane din Balcani sau la Islam balcanic, trebuie, în mod necesar, să avem în vedere diversitatea acestor comunități. Localizate în această regiune încă din timpul prezenței Otomane ce a început cu secolul al XIV-lea, după un proces de islamizare ce a durat până aproape de începutul secolului XX, aceste comunități sunt departe de a putea fi caracterizate drept omogene.

Această neomogenitate culturală, în esență, are fundamente etnice și lingvistice evidente. Grupurile lingvistice dominante sunt cele ale vorbitorilor de albaneză, slavă, turcă, și rommani, aceste grupuri lingvistice fiind la rândul lor divizate la nivel etnic

și național în principal între albanezi, bosniaci, turci, și pomaci⁶. Din punct de vedere al criteriului religios, majoritatea musulmanilor balcanici sunt adepți ai învățăturii sunnite provenită pe filiera școlii hanafite⁷, incluzând aici și minoritățile Bektași⁸ (Albania și Kosovo) și Alevi.

Majoritatea comunităților musulmane din Balcani trăiesc în medii rurale, ocupându-se, în principal, cu agricultura, zootehnie sau cultivarea tutunului. Mișcările de populație din ultimele decenii au contribuit la reducerea populației creștine în mediul rural, acestea preferând mediile urbane, ceea ce, alături de creșterea demografică din rândul comunităților musulmane, a avut ca rezultat o omogenizare etnică în anumite regiuni precum Kosovo, Vestul Macedoniei, zona Sanjak și cea a munților Rodopi.

Elitele urbane musulmane au dispărut practic din regiunea Balcanilor de Est (Bulgaria și Grecia) ca urmare a migrației către Istanbul și Anatolia, România putând constitui o excepție în această privință, ultimul recensământ efectuat în anul 2002 revelând faptul că o proporție covârșitoare a populației musulmane este localizată în municipii și orașe (78%), față de numai 21,3% care se află localizată în mediul rural. În regiunea Balcanilor de Vest (Bosnia-Herțegovina, Albania, Kosovo și vestul Macedoniei) prezența comunităților musulmane în mediul urban este perceptibilă încă din timpul Imperiului Otoman, dar, cu toate acestea, există diferențe semnificative, pe de o parte între comunitățile musulmane aflate în zone urbane alături de alte comunități secularizate, caracteristice zonelor urbane, și pe de altă parte comunitățile rurale sau cele proaspăt urbanizate, care sunt, încă, profund atașate tradițiilor religioase și practicilor culturale specifice.

Distribuția geografică a comunităților musulmane în Balcani nu este una echilibrată. Până la începutul anilor '90 singurul stat din Balcani cu populație majoritar musulmană (aproximativ 70% din populația totală) era Albania. Odată cu dezintegrarea Iugoslaviei, apar alte două entități cu populație majoritar musulmană: Federația Bosniaco-Croată (una dintre cele două diviziuni ale Bosniei-Herțegovina⁹), cu o majoritate musulmană reprezentând 75% din totalul populației, și Kosovo, unde populația musulmană atinge un procent de 90% din total. De asemenea, comunități

⁶ Pomaci este denumirea dată musulmanilor vorbitori de limbă bulgară (aprox. 150-200.000), un grup mai restrâns al acestora (30.000) fiind situat în zona greacă a Traciei. Dintre comunitățile musulmane de limbi slave menționăm de asemenea Torbeșii, vorbitori de macedoneană, localizați pe teritoriul Macedoniei (80-100.000) și Gorani, vorbitori ai unui dialect macedonean, dar care sunt localizați în sudul Kosovo (20-30.000)

⁷ *Hanafî* este una dintre cele patru școli juridice a ramurii sunnite aparținând Islamului. Școala, fondată de Abu Haneefah în secolul 8 d.C., a fost școala juridică oficială a Imperiului Otoman, fiind de altfel și singura dintre cele patru cu reprezentare în regiunea Balcanilor până în anii '90.

⁸ De la semnarea Tratatului de pace de la Dayton din decembrie 1995, Bosnia-Herțegovina este oficial alcătuită din două entități: Federația Bosniei-Herțegovina, deseori numită și Federația Bosniaco-Croată (la rândul ei divizată în 10 subdiviziuni etnice: 5 bosniace, 3 croate și 2 combinate) și Republica Srpska.

⁹ De la semnarea Tratatului de pace de la Dayton din decembrie 1995, Bosnia-Herțegovina este oficial alcătuită din două entități: Federația Bosniei-Herțegovina, deseori numită și Federația Bosniaco-Croată (la rândul ei divizată în 10 subdiviziuni etnice: 5 bosniace, 3 croate și 2 combinate) și Republica Srpska.

însemnate de musulmani, însă cu statut minoritar, sunt localizate în Macedonia (33% - la nivelul anului 2002), Serbia (3,2% în anul 2002, populația din Kosovo nefiind inclusă) și Bulgaria (12, 2%, conform recensământului din anul 2001). Semnificativ mai reduse, comunități islamice sunt localizate și în Grecia, zona Traciei de Vest (1,2%, în anul 2002) și România, în Dobrogea (0,2%, conform recensământului din anul 2002).

3. Comunități musulmane din Europa Occidentală

Exceptând comunitățile musulmane din Balcani și alte țări este sau sud-est europene, majoritatea populației musulmane a sosit în Europa în anii 1950, majoritatea stabilindu-se pe teritoriul Europei Occidentale.

Au existat câteva căi ce au dus la stabilirea comunităților musulmane în state din Europa și la dezvoltarea lor, totodată:

- recrutarea de forță de muncă prin programe de tipul “muncitori invitați”, răspândite în Europa până spre mijlocul anilor ‘70.
- prin programe de reunificare familială a celor recrutați.
- prin stabilirea urmașilor acestor familii în țara gazdă.
- ca urmare a imigrației de tip post colonial. În acest mod un număr însemnat de imigranți au plecat din India, Pakistan, Bangladesh sau Caraibe cu destinația Regatul Unit al Marii Britanii; în Franța au ajuns imigranți din Maroc, Algeria și alte țări nord-africane. Spre deosebire de cei cuprinși în primelor trei categorii de modalități, aceștia nu au fost recrutați prin diverse programe de atragere a forței de muncă, către Europa Occidentală, ci mai degrabă atrași de factorul economic (anii '60, ani caracterizați de “boom”-ul economic al Europei Occidentale, au coincis cu o rată maximă a imigrației post-coloniale) sau, așa cum a fost cazul imigranților de origine surinameză din Olanda, ale căror motivații au avut natură politică (teama de instabilitate socială și politică ca urmare a obținerii independenței Surinamului în 1975).
- O altă categorie este aceea a solicitanților de azil sau a refugiaților, care au inclus un număr însemnat de populație originară din state precum Irak, Somalia, Eritreea și Afganistan.¹⁰
- O altă categorie, și cea mai puțin numeroasă este aceea a studenților și specialiștilor.
- O categorie aparte a musulmanilor din Europa este aceea a populației care nu provine din nici un val imigraționist, și de cele mai multe ori fiind cetățean nativ al unei țări europene. Este vorba despre cei ce au ales convertirea la Islam, ca urmare a căsătoriei sau a căutării unei forme de împlinire spirituală.¹¹

¹⁰ Deși au existat imigranți și din Iran, aceștia nu au fost menționați pentru că majoritatea imigranților de origine iraniană au provenit din rândul minorităților nemusulmane, în următoarele decade ce au urmat revoluției islamice din anii '70, alegând să imigreze pentru a nu deveni subiectul discriminării în raport cu majoritatea musulmană.

¹¹ Allievi, Stefano, *Les conversions a l'Islam. Redefinition des frontières identitaires, entre individu et communauté*, în *Paroles d'Islam*, editor Dassetto Felice, Paris: Maisonneuve & Larose, 1999; *Convergences Musulmanes. Aspects Contemporains de l'Islam dans l'Europe Elargie*, editori: Dassetto F., Marechal Brigitte și Jorgen Nielsen, Paris: Maisonneuve & Larose, 2001.

Așa cum menționam anterior, Europa este deja gazda a aproximativ 15 milioane de musulmani, iar acest număr e de așteptat să se dubleze până în anul 2015. În Franța se găsesc aproximativ 6 milioane de musulmani (majoritatea proveniți din fostele colonii franceze din Africa de Nord, în special din Algeria și Maroc), ceea ce reprezintă o treime din totalul celor aflați pe teritoriul întregii Uniuni. Situația este similară în Germania, unde trăiesc circa 2 milioane de musulmani (unele surse vorbesc chiar despre 4,1 milioane), mulți dintre aceștia fiind urmași ai turcilor și kurzilor ajunși aici în urmă patru decenii ca muncitori sezonieri. În Marea Britanie există astăzi circa 1500 de moschei și 100 de școli musulmane, ale celor peste 1,5 milioane de musulmani stabiliți aici și proveniți în principal din fostele colonii (India, Pakistan, Bangladesh).

Problema Islamului și a aspectelor specifice acestuia, a fost una dintre cele mai disputate în ultima decadă în țările europene¹². În Franța a fost vorba despre „problema vălului” care a generat dezbateri publice asupra dreptului fetelor musulmane de a purta vălul în școli, acestea fiind percepute ca spațiu public. Au fost inițiate studii asupra influenței islamului politic asupra tineretului francez provenit din familiile de imigranți musulmani. În Germania, o problemă asemănătoare: prezența crucii, privită drept simbol catolic, în sălile de curs, în același timp cu interdicția purtării unui simbol musulman, vălul, de către fete, în sala de clasă¹³.

În ceea ce privește aspectul demografic, a fost observată o rată a natalității cu o curbă ascendentă în rândul imigranților musulmani din Europa, în comparație cu rata natalității populațiilor nemusulmane. Un aspect demn de menționat este că aproximativ 50%¹⁴ dintre musulmanii din Europa de Vest sunt născuți pe teritoriul statelor din această regiune, în condițiile în care rata natalității în rândul comunităților musulmane este de aproximativ de trei ori mai mare decât a celor nemusulmane, ceea ce adaugă un factor în plus la creșterea numărului populației musulmane în Europa.¹⁵ Drept consecință comunitățile musulmane din Europa au o medie de vârstă mult întinerită în comparație cu populația nemusulmană.¹⁶ Pentru exemplificare, o treime din cei 5 milioane de musulmani din Franța sunt cu vârste până în 20 de ani în timp ce, din populația totală a Franței doar o cincime îndeplinește acest criteriu; în Germania o treime din cei aproximativ 4 milioane de musulmani au vârsta sub 18 ani, procentul din populația totală cu același criteriu fiind mai puțin de o cincime (18%);

¹² Renate Holub, *Intellectuals and Euro-Islam*, în *Muslim Europe or Euro-Islam. Politics, Culture & Citizenship in the Age of Globalization*, ed. Nezar Al Sayyad and Manuel Castells, 2002, LEXINGTON Publishers, Oxford UK & Boulder, pp.167-193.

¹³ *Der Spiegel* a găzduit o serie de articole despre imigranții turci și descendenții acestora din Germania, în încercarea de a răspunde la întrebarea dacă aceștia constituie o amenințare la adresa culturii germane.

¹⁴ Mustafa Malik, *Islam in Europe: Quest for a Paradigm*, în *Middle Policy* 8, nr.2, iunie 2001, p.100; *How restive are Europe's Muslims?* În *The Economist*, 18 octombrie, 2001, www.economist.com/world/europe/displayStory.cfm?Story_ID=824394

¹⁵ Christopher Caldwell, *The Crescent and the Tricolor*, *Atlantic Monthly*, noiembrie 2000, p.22.

¹⁶ Peter Mandaville *Muslim Youth in Europe*, în *Islam, Europe's Second Religion*, ed. Shireen T. Hunter, Westport, : Praeger 2002, pp.219-230.

în Marea Britanie o treime din cei 1,6 milioane musulmani au vârsta până în 15 ani, comparativ cu o cincime din populația totală ce îndeplinește acest criteriu.¹⁷

Considerând aceste date, este de așteptat ca până în 2015 populația musulmană din Europa să se dubleze, în timp ce proiecțiile demografice indică o scădere¹⁸ cu cel puțin 3,5% a populației nemusulmane.

Un alt aspect interesant poate fi observat, prin compararea organizării politice a Europei, cu instituții democratice, garantate de constituții moderne și organizarea guvernării în statele islamice, unde Coranul, Sharia, legea islamică, au un rol major în legislație și aplicarea acesteia. Sistemele politice islamice obișnuiesc să combine elemente de jurisprudență din Coran și Sharia cu instituțiile politice. Sistemul European actual a reușit să separe discursul și instituțiile religioase de puterea politică și juridică, păstrând totuși, prin legitimare constituțională, un anumit grad de putere ideologică și educațională al acestora. Pentru mulți musulmani relația dintre politică și religie rămâne însă un fapt material, legal și constituțional, și nu trebuie să uităm faptul că principiile generale care guvernează dreptul european, oricât de „seculare” s-ar dovedi, au la bază principii religioase.

De obicei, termenul “musulman” este folosit pentru a desemna un grup cu background cultural islamic. De foarte puține ori indică nivelul implicării/apartenenței religioase sau practicarea vreunei forme de comportament religios, deși membrii grupului sunt percepuți ca musulmani în sensul religios al cuvântului de către publicul larg. În scopul clarificării acestui aspect de percepție, persoanele originare din țări cu majoritate musulmană pot fi clasificate, din punct de vedere al implicării religioase, în patru categorii:

- *confesionaliști* – categorie ce cuprinde acei credincioși practicanți, ce privesc Islamul nu doar ca simplă religie, ci și ca mod de viață social și cultural;

- *credincioși* – categoria celor ce acceptă principiile religioase și etico-sociale ale Islamului, fără a respecta în mod specific obligațiile religioase.¹⁹

- *liberali* – categoria celor ce atașează o mai mare valoare aspectelor etice și filozofice ale islamului fiind totodată critici sau respingând aspecte religioase ce aparțin îndeosebi sferei politico-sociale.

- *agnostici*: categoria celor ce nu cred în faptele de credință ale Islamului și resping, în general, religia ca bază a vieții sociale și culturale.

Această clasificare nu e aplicabilă doar musulmanilor din Europa, situația rămânând valabilă și în țările de origine, de asemenea.

Potrivit lui William Montgomery Watt, expert în istoria timpurie și medievală a Islamului, specializat în învățăturile normative ale Islamului așa cum reies din scrierile arabe, curentul major în Islamul contemporan este unul

¹⁷ Olivier Roy, *EurIslam: The Jihad Within?* în National Interest (spring 2003): 65:fn.2, *Germany*, în Muslim Voices in European Union, vol.5, Phase One Report, p.33; Census 2001-Ethnicity and Region in England and Wales, www.statistics.gov.uk/census2001/profiles/commentaries/ethnicity.asp

¹⁸ Omar Taspinar, *Europe's Muslim Street*, Foreign Policy, Martie-Aprilie 2003, p.7.

¹⁹ WAR Shadid and P.S. van Koningsveld – *Religious Freedom and the Position of Islam in Western Europe*, Peeters Publishers, 1995 pp.60-76.

tradițional, cu o ideologie conservatoare. Expertul menționat identifică²⁰ cinci aspecte:

- promovează conceptul unei lumi statice, neschimbate, atât din punct de vedere religios cât și social;

- revendică Islamul drept o religie completă, ce cuprinde toate adevărurile morale și religioase necesare rasei umane până la sfârșitul timpului;

- perpetuează ideea conflictului inevitabil între “dar-al-islam” și “dar-al-harib”²¹, din care va rezulta o victorie islamică.

- atribuie un grad ridicat de auto-suficiență islamului.

- susține idealizarea lui Mohammed și Islamului Timpuriu.

Potrivit aceluiași autor, există alte două curente opuse curentului principal:

- *curentul minoritar al moderniștilor* musulmani care sunt propagatori ai unei abordări interpretative a Coranului, și susținători ai libertății și responsabilității ființei umane”²².

- *curentul minoritar fundamentalist*, propagator al unei interpretări stricte a Coranului și al reînțoarcerii la perioada idealizată a Islamului timpuriu. Acest curent este, în mod frecvent, perceput eronat în opinia europeană, și identificat cu islamismul radical și extremist.

Trebuie notat că aceste curente nu există în formă pură, fiind supuse unui întreg complex de factori precum: contradicțiile exportate din țara de origine, peste care se suprapun acele rezultate din adaptarea la noua societate a statului gazdă.²³

În aceste noi societăți, în cadrul cărora trebuie să se adapteze, comunitățile musulmane depun eforturi pentru recunoaștere, care nu poate fi obținută decât prin aliniere la regulile și normele instituționale respective. Astfel, unele instituții pot fi integrate relativ fără dificultate, acolo unde există un context instituțional similar sau instituții comparabile pentru alte grupuri similare. Pentru altele, procesul de recunoaștere poate fi, mai degrabă, caracterizat drept dificil.

În opinia noastră, pentru o integrare eficientă, politicile adoptate și aplicate de factorii decizionali trebuie să aibă în vedere aspecte specifice sensibile precum religia, legislația și educația, în măsura în care acestea pot influența puternic dimensiuni ale securității naționale precum cea socio-economică (prin aspecte relaționate asistenței sociale și medicale), culturală, și, nu în ultimul rând, cea politică.

Din punct de vedere *religios* trebuie să se aibă în vedere că existența practicilor și instituțiilor religioase sunt de o importanță majoră pentru continuitatea Islamului în cadrul acestor comunități. Ne referim în principal aici la activități precum desemnarea unor lideri religioși, celebrarea unor sărbători religioase și modalitățile de manifestare a obiceiurilor tradiționale caracteristice,

²⁰ William Montgomery Watt, *Islamic Fundamentalism and Modernity*, Routledge, Londra și New York, 1988.

²¹ *Teritoriul islamului și teritoriul răzoiului/de luptă*, în traducere.

²² L. Carl Brown, *Religion and State. The Muslims Approach to Politics*, Columbia University Press, New York, 2000.

²³ Kadir Canatan, *Turkish Islam. Perspectives on Organisation Formation and Leadership in the Netherlands*, Erasmus Universiteit, Rotterdam 2001.

locurile în care asemenea manifestări să se poată desfășura (moschei), chemarea publică la rugăciune, posturile alimentare, obiceiurile de înmormântare etc. Se cuprind, astfel, în sfera de considerare aspecte precum recunoașterea libertății religioase și a instituțiilor religioase, tratamentul nediscriminatoriu al minorităților.

Datorită faptului că aspectul integrării este frecvent definit ca unul de compatibilitate/incompatibilitate dintre valorile Islamului și valorile Europene, în multe țări din Europa, relația dintre populația locală și imigranți a fost marcată de conflicte culturale, dintre care s-au evidențiat acelea privind simbolurile islamice. În majoritatea cazurilor, ritualurile sau obiceiurile menționate anterior sunt supuse unui proces de modificare, principalul motiv fiind faptul că îndeplinirea lor trebuie să țină seama de două sisteme normative, care nu erau compatibile întotdeauna: credința islamică și sistemul legal al țării gazdă. Un exemplu semnificativ în acest domeniu este acela portului *hijabului*, dezbaterile privind acest aspect fiind de anvergură în state precum Franța, Germania și Turcia. Deși privit ca un simbol al religiozității, portul *hijabului* a fost perceput de numite segmente ale societății, în special cele feministe și liberale drept un semn al premodernității și al opresiunii femeii. În urma dezbaterilor, au fost exprimate o serie de opinii asupra subiectului, de la tratarea sa drept instituție islamică până la considerarea sa drept un simplu artefact al unei culturi locale.

Opinia noastră este că, în cazul portului *hijabului*, ca și în acela al construcției de moschei, care se dovedesc aspecte de o specificitate aparte, trebuie considerate implicațiile, sensibile din punct de vedere politic, fiind relaționate unui sistem legislativ care încearcă să păstreze echilibrul dintre drepturile individului și cele colective.

Legislația, este în viziunea noastră un factor important al procesului de integrare al comunităților musulmane în societatea statului gazdă. În acest scop trebuie avute în vedere toate aspectele relaționate recunoașterii legale a practicilor asociate religiei sau tradiției religioase, și în special a legilor de sorginte islamică. În plan european au existat voci autorizate care au propus studierea modalităților de armonizare a legii islamice Sharia cu normele legislative naționale și europene, acolo unde se impune. Este cazul episcopului de Canterbury, a cărui afirmație²⁴ dezvăluie că adoptarea unor anumite aspect ale legii islamice Sharia pare o soluție de imposibil de evitat pe viitor pentru a menține un nivel puternic al coeziunii sociale. Această atitudine, venită din partea unei personalități bisericesti din Marea Britanie, stat în care există semnale că aplicarea legii islamice este deja prezentă, neoficial, în interiorul comunităților musulmane, trebuie să constituie un semnal al necesității unei armonizări legislative în concordanță cu realitățile sociale europene, pentru a evita apariția unei rețele legislative paralele celei oficiale²⁵.

²⁴ http://news.bbc.co.uk/2/hi/uk_news/7232661.stm.

²⁵ În lucrarea sa *Islamul în Marea Britanie*, Patrick Sookhdeo, director Institutului pentru Studiul Islamului și Creștinismului, afirmă că „există un sistem legislativ paralel operațional comunitățile musulmane, care funcționează pe baze voluntare” www.telegraph.co.uk/news/uknews/1535478/Sharia-law-is-spreading-as-authority-wanes.html

Din punct de vedere *educațional*, aspectul principal al acestui domeniu este constituit de transmiterea cunoștințelor și valorilor (inclusiv cele religioase), care să acopere atât segmentul educației preșcolare și școlare cât și acela al adulților prin cursuri teologice, și de educație religioasă, extracurricular și prin media.

Conținutul dezbatelor privind aceste aspecte a avut tendința să fie mutat, însă, la nivel cultural, simbolic și religios. Actorii politici, media și figuri intelectuale cu autoritate în domeniu și-au îndreptat atenția către caracteristicile specifice islamului; fiind tot mai frecvent identificați mai întâi ca musulmani, și abia după aceea drept cetățean al țării gazdă. Privilegiind identitatea religioasă în cadrul dezbatelor, însă, se marginalizează alte aspecte sociale sau sunt, din ce în ce mai des, abordate prin prismă religioasă.

Tocmai de aceea va fi nevoie de o un grad mai profund de înțelegere a aspectelor specifice islamului, în principal în varianta integrării Turciei în Uniunea Europeană, actualei configurații religioase a continentului, adăugându-i-se, în această perspectivă, un stat a cărui numeroasă populație este majoritar musulmană, stat situat în proximitatea unui spațiu balcanic cu un puternic factor islamic. Acest fapt ar putea duce la crearea unei zone preponderent islamice în sud-estul continentului, care s-ar putea constitui într-o prelungire a unui Orient Apropiat și Mijlociu caracterizat de prezența și manifestarea unor puternice mișcări islamiste. Prin urmare, într-un scenariu de nedorit, acest spațiu european, nou integrat, ar putea deveni o zonă predilectă de penetrare pentru elemente islamiste spre o Europă majoritar creștină.

Problema accederii Turciei nu este nouă, prima cerere de membru asociat al Comunității Economice Europene datând din 1959, un acord fiind semnat în 1963. Viitoarele cereri au fost respinse de către Comisia Europeană, pe fondul economiei neperformante și a înregistrărilor privind respectarea drepturilor omului, cu mențiunea că rămâne în continuare eligibilă. progrese semnificative în acest sens au fost înregistrate însă în timp, Consiliul European de la Helsinki din 1999 menținând declarația conform căreia Turcia poate candida la UE pe aceleași baze ca oricare alte state candidate, prin îndeplinirea criteriilor de la Copenhaga. În 2002 se confirmă declarația, avansându-se ideea începerii negocierilor de preaderare, dacă Consiliul consideră că în decembrie 2004 aceste criterii politice sunt îndeplinite. Reformele politice inițiate de guvernul Erdogan au continuat, fiind ratificat cel de-al 6-lea protocol al Convenției Europene privind Drepturile Omului, și a semnat cel de-al 13-lea protocol, privind abolirea pedepsei cu moartea. De asemenea s-au înregistrat progrese în ceea ce privește minoritatea kurdă și în special aspectele legate de învățarea și folosirea limbii kurde.

Având în vedere toate acestea, în 2005, în data de 3 octombrie, s-a semnat începerea negocierilor de aderare, cu recomandări ale Comisiei în ceea ce privește perspectivele financiare ale Turciei.

De altfel începerea negocierilor de aderare poate fi considerat cel mai important eveniment al anului 2005 în ceea ce privește Turcia, nu doar din punct de vedere al relațiilor europene, dar și pentru rolul său în regiunea Orientului Mijlociu și al Asiei Centrale. O Turcie care este deja membru al NATO, devenită membru UE ar putea deveni un actor important în ceea ce privește stabilitatea și securitatea acestor regiuni,

dispunând de instrumentele și tradiția necesară asumării acestui rol. Rolul de actor important în regiune al Turciei poate fi concurat doar de cel al Iranului, binecunoscută fiind concurența în ceea ce privește influența, cel puțin culturală, pe care fiecare dintre aceste două state doresc să o manifeste în regiunile anterior menționate. Vechile aspecte ce țin de religie, secularismul turc versus islamul shiia al Iranului, sprijinul Azerbaidjanului de către Turcia în conflictul cu Armenia, aspecte interne și transnaționale ale naționalismului Kurd, și problema grupărilor islamiste.

Comparând, însă, aspectele demografice europene (o populație îmbătrânită la care se adaugă nevoia de forță de muncă, deficitară la nivelul Europei Occidentale într-o serie de domenii de activitate), cu cele ale Turciei (tabelul nr. 1), suntem de părere că Turcia se va bucura mai degrabă de un aviz favorabil în privința accederii sale în UE.

Tabel nr. 1. Structura populației Turciei

Segmente de vârstă	Bărbați	Femei	Total
<i>0-14</i>	<i>8.937.515</i>	<i>8.608.375</i>	<i>24%</i>
<i>15-64</i>	<i>25.030.793</i>	<i>24.253.312</i>	<i>68,6%</i>
<i>65 și peste</i>	<i>2.307.236</i>	<i>2.755.576</i>	<i>7%</i>

În loc de concluzie, vom menționa, în final, pe scurt câteva idei ce se desprind din analiza noastră.

Prezența masivă a musulmanilor în Europa actuală se datorează în principal aflului de muncitori și în general al altor imigranți din Orientul Mijlociu și alte foste teritorii coloniale europene din Africa, Asia și Caraibe. Statele de origine au fost, în principal: Turcia, Maroc, Algeria și Tunisia, răspândirea lor pe teritoriul statelor Europei Occidentale neavând un caracter echilibrat, proporțiile depinzând în mare măsură de condițiile politico-economice sau istorice ale perioadei. Franța, Belgia, Olanda, Țările Nordice în general și Germania în special, dovedind în acei ani o nevoie acută de forță de muncă, deficitară pe plan local în anumite domenii. Astfel Germania deține un procent însemnat de comunitățile musulmane a căror origine stă în perioada de atragere a forței de muncă, imigranții acelei perioade fiind în majoritate etnici turci și kurzi, în timp ce în Belgia, Olanda și Franța aceștia au fost în majoritate originari din Maroc.

În cercetarea noastră am identificat încă o categorie aparte de musulmani, care poate fi regăsită în Europa de Est, unde sunt comunități locale de musulmani, cu precădere în Albania, Bosnia-Herțegovina, Kosovo, Bulgaria și, într-un număr mai restrâns, în Grecia și România. Comparând cele două categorii identificate, putem observa un fapt mai puțin obișnuit: în ciuda faptului că în sud-estul Europei comunitățile musulmane sunt localizate în zonă dinainte de prăbușirea Imperiului Otoman, și sunt mai bine integrați în comunitățile naționale ale diverselor state gazdă, din punct de vedere numeric sunt surclasate comunitățile musulmane din Europa Occidentală, aproximativ 3/4 din numărul total al musulmanilor fiind aflați în partea occidentală a continentului, în ciuda faptului că aceștia sunt, în cele mai multe cazuri, imigranți la prima sau a doua generație în Europa.

Procedând în continuare prin comparație, am putut identifica caracteristici deosebite ale comunităților musulmane din Europa. Acestea nu diferențiază doar comunitățile musulmanilor din Europa Occidentală față de cele ale musulmanilor din Balcani, ci, și între ele, ca entități aflate în mod separat, pe teritoriul unor state diferite ale UE care aplică, fiecare în parte, politici diferite pentru comunitățile de musulmani găzduite. Formarea dispartă a comunităților musulmane pe teritoriul unor state-națiuni diferite, a influențat deci, recunoașterea diferită cronologic, cât și spațial a unor drepturi, ceea ce a condus la evoluții diferite ale atitudinilor privind recunoașterea comunităților musulmane respective. (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Srijinul financiar acordat de către stat comunităților musulmane poate constitui un indicator al gradului de recunoaștere al acestor comunități în Marea Britanie, Germania și Franța

		Marea Britanie	Germania	Franța
Moschei	Pentru loc de rugăciune	Nu	Nu	Nu
	Pentru furnizare servicii sociale și culturale	Da	Rar	Rar
Educație	Învățătura Islamică în școli publice	Da	Rar	Nu
	Existența școlilor islamice private	Da	Rar	Nu
Gradul de recunoaștere		Maxim	Mediu	Minim

Putem afirma, deci, faptul că, în totalitatea lor, comunitățile musulmane din Europa/UE nu formează un grup compact²⁶, coerent, referindu-ne aici nu doar la spațiul geografic ci și la politicile de integrare aplicate de către statele membre UE ce le găzduiesc, dar și la backgroundul cultural, etnic și național al fiecăreia. Stabilite în state naționale diferite, fiecare și-a creat propriile asociații, organizații, și-au construit propriile moschei. Evident, liniile de demarcație etnică sau naționale, nu au constituit singurele surse de diferențiere, ci și modul de interpretare a învățăturilor islamice, de factură moderată sau strictă.

²⁶ Despre notele caracteristice locale legate de spațiul în care s-a instalat islamul, J. Jomier, afirma în *L'islam aux multiples aspects*, Kinsasha, 1982, p.37: „Islamul este o apă limpede, cu proprietăți bine determinate și care este aceeași pretutindeni. Dar solul pe care această apă curge este foarte variat. Astfel, în fiecare caz, apa va lua culoarea pietrelor, a nisipului, a pământului care îi este albie”

De asemenea, în urma analizei noastre am putut observa că prezența islamului în Europa influențează evoluția construcției europene într-o serie de domenii majore:

- demografic, prin efectul de creștere înregistrat în rândul comunităților musulmane din Europa de Vest în general și din Franța, Germania și UK în special;
- prin consecințele marginalizării musulmanilor, cu impact asupra securității naționale și regionale în Europa Occidentală și nu numai, după 11 septembrie 2001;
- asupra actualelor procese și proiecte de dezvoltare ale UE (dezbatere privind statutul de viitor membru UE al Turciei);
- prin potențiala corelație dintre vizibilitatea din ce în ce mai crescută a Islamului în Europa și intensificarea activității partidelor de dreapta pe întregul continent;
- asupra relației, mai largită, prin translatare, dintre problema Islamului în Europa, Islamul și Europa și Islamul și Occidentul.

Pe termen mediu și lung, așa cum reiese și din datele prezentate, semnificația politică a factorului musulman în Europa va fi evidentă în politica internă a statelor. În general, influența comunităților musulmane asupra evoluției societății europene ar putea fi resimțită, în mare măsură, după modul în care acestea se vor implica în procesul electoral, după numărul de partide politice care vor include musulmani în rândurile lor și vor promova politici de integrare a acestora în programele lor și după rolul economic pe care îl vor avea.

Una dintre posibilele soluții ar putea fi aceea a unei abordări locale eficiente pe termen scurt prin implementarea unor proiecte la nivel național, regional și global, după însușirea lecțiilor învățate din experiențele locale. Astfel, actuala stare de divizare între creștini și musulmani din Europa poate fi depășită prin dezvoltarea unei „societați inclusive, cu spațiu pentru un tip European de Islam”²⁷ sau „o identitate hibridă euro-islamică”²⁸; de asemenea pe termen scurt, suntem de părere că factorii decizionali trebuie să acorde o atenție deosebită impactului pe care îl au mai degrabă problemele de politică externă asupra comunităților musulmane din Europa, în special acelea relaționate cu Umma (comunitatea universală a musulmanilor) sau cu *dar-al-islam* (teritoriul păcii, al Islamului). Manifestațiile ce s-au desfășurat la Londra în anul 2003²⁹, au intrat în istorie drept cel mai de amploare protest de pe teritoriul britanic, un milion de manifestanți demonstrând atunci împotriva atacării Irakului și în sprijinul Teritoriilor Palestiniene, iar ecourile controverselor declanșate la nivel internațional de caricaturile Profetului (publicate în anul 2005 de către un ziar danez) nu s-au stins încă, o parte a acestora fiind preluate și republicate de mai multe ziare din Danemarca în luna februarie a anului 2008.

²⁷ Robert J. Pauly Jr., *Islam in Europe; Integration or Marginalization*, Ashgate Publishing, Ltd., 2004, p. 6, 142,130.

²⁸ Ibidem.

²⁹ <http://news.bbc.co.uk/1/hi/uk/2765041.stm>, www.independent.co.uk/news/uk/home-news/london-protest-we-still-hope-to-sway-people-to-stop-this-war-snowballing-592097.html, www.commondreams.org/headlines04/1017-04.htm

Nu în ultimul rând, trebuie amintit că Europa se învecinează cu numeroase state cu populație musulmană majoritară sau cu procente minoritare semnificative de musulmani, ceea ce are drept consecință definirea politicilor de securitate națională și externă, într-o măsură destul de însemnată, în funcție de distanța din ce în ce mai apropiată ce o separă de lumea islamică, așa cum reiese și din inițiativa politicii de vecinătate a UE. Tensiunile, crizele și conflictele din lumea islamică a Orientului Apropiat și Mijlociu³⁰ își pot găsi ușor rezonanțe în interiorul comunităților musulmane de pe teritoriul Europei³¹; provocările valurilor imigraționiste, terorismul promovat de mișcările și grupările islamiste, probleme privind armele de distrugere în masă, toate acestea coroborate cu dependența de resurse energetice³² a Europei, dezvăluie o imagine extrem de complexă a comunităților musulmane europene, și mai ales, a statelor europene³³ indiferent de apartenența acestora la UE.

³⁰ *Communication from the Commission to the Council and the European Parliament on strengthening the European Neighbourhood Policy*, Commission of The European Communities, Brussels, 4 December 2006, p.9, http://ec.europa.eu/world/enp/pdf/com06_726_en.pdf

³¹ Sara Silvestri, *EU relations with Islam in the Context of the EMP's Cultural Dialogue*, în *Mediterranean Politics*, vol.10, Nr.3, noiembrie 2005; p.385.

³² Cristian Băhnăreanu, *Resurse energetice, crize și conflicte*, Editura Militară, 2008, pp 122, 232-233; www.eurotopics.net/en/magazin/wirtschaft-verteilerseite-neu/gas_pipelines_2007_06/debatte_pipelines; www.henryjacksonsociety.org/cms/harriercollectionitems/HJS%20Strategic%20Briefing%20-%20Europe%27s%20Energy%20Dependency%20Risk.pdf

³³ Geoffrey Kemp, *Europe's Middle East Challenges*, în *The Washington Quarterly* 27, nr.1 (winter 2003-2004) pp.163-177.

SISTEMUL INFORMAȚIONAL ȘI MANAGEMENTUL DE SECURITATE

Dr. Gheorghe SAVU*

Sistemul informațional – parte componentă a managementului securității naționale

Procesele de obținere a informațiilor primare, de prelucrare și consum se prezintă ca un tot unitar. Relațiile dintre informații stabilite între și în interiorul acestor procese reprezintă fluxurile informaționale de transfer de latura semantică descrise și determinate cantitativ pe întregul parcurs, care reflectă modul de realizare a legăturii între sistemul condus și cel conducător.

Decizia militară, reprezentând scopul și finalitatea procesului informațional, descrie, prin informații, acțiunile care trebuie declanșate în sistemul real militar în vederea atingerii unui anume obiectiv.

În raport de gradul de participare a informațiilor la procesul decizional și cu cel de cuprindere în model a tuturor informațiilor compatibile apar noțiunile de *certitudine*, respectiv *incertitudine* informațională a deciziilor cu implicații directe asupra modului de atingere a obiectivelor. Aportul fiecărei informații la fundamentarea deciziei, determinat cantitativ, permite o ierarhizare a informațiilor în raport cu importanța lor față de actul decizional, creând o bază de selecție în vederea introducerii în modelul de decizie. Acest fapt prezintă interes atât pentru analizarea modelelor în cazul deciziilor formalizate, cât și pentru orientarea decidenților către informațiile cu un aport cât mai semnificativ la formarea deciziilor intuitive.

Incertitudinea informațională a deciziilor poate fi diminuată prin includerea în model sau prin luarea în considerare și a altor informații compatibile, înlăturând astfel *riscul influenței* unor factori neprevăzuți asupra realizării obiectivului.

Incertitudinea deciziilor mai depinde și de incertitudinea informațiilor utilizate, determinată de neautenticitate sau de inexactitate, care poate fi diminuată prin *organizarea științifică a proceselor informaționale sau analizele de eficiență a gradului de exactitate și autenticitate a informațiilor*.

Ofițerii de informații profesioniști se gândesc adesea la misiunea lor primară, culegerea și analiza informațiilor, în termenii „*ciclului informațional*”. CIA definește ciclul informațional drept „*procesul prin care informațiile sunt dobândite, transformate în informații prelucrate și puse la dispoziția politicienilor*”. Prima fază a ciclului este *planificarea și direcționarea*, care înseamnă identificarea informațiilor necesar a fi culese (cerințele), ce agenții le vor culege și ce mijloace (modus operandi) vor fi folosite.

Informațiile odată ce au fost culese sunt apoi procesate. Etapa procesării poate include traducerea materialelor, dacă originalul este într-o limbă străină, sau, să spunem, mărirea fotografiilor luate de sateliți sau submarine. Odată ce materialele au fost transformate într-o formă cu care poate lucra un analist, sarcina acestuia este să

* General de brigadă inginer, Direcția informații militare

dea sens acestor informații și să le *evalueze*. În sfârșit, informațiile evaluate trebuie *diseminate* în timp oportun propriilor oficiali, dar și altor oficiali aliați. Aceste informații ce sunt diseminate decidenților trebuie să fie clare și relevante pentru evoluțiile curente ale zilei și în același timp nepărtinitoare.

Scopul ciclului informațional este să asigure politicienii cu informații și cunoștințe folositoare, care să îi ajute să cântărească opțiunile disponibile pentru luarea deciziilor în domeniul securității naționale. Conform definiții făcute de CIA „Informațiile prelucrate înseamnă cunoașterea și previziunea lumii din jurul nostru și sunt preludiul deciziei și acțiunilor prezidențiale”. Parcurgerea ciclului, simplă în aparență, este de fapt o serie complicată de interacțiuni, pe de o parte, între ofițerii de informații și structura în care activează, și pe de altă parte, politicienii, beneficiari ai informațiilor. Cum informația parcurge un drum lung, de la platformele de supraveghere aeriană sau agenți către agențiile de informații și mai apoi la consiliile politice, multe lucruri pot să meargă prost. Dacă ar fi să considerăm, numai etapa culegerii, aceasta este plină de provocări și dificultăți.

Statutul de membru al Alianței Nord-Atlantice, ca și procesul complex de integrare în Uniunea Europeană pe care îl parcurge România, acționând într-un spațiu de securitate care are la bază valori, interese și obiective comune, fundamentate pe principiile și normele democrației, statului de drept și economiei de piață, oferă țării noastre condiții favorabile de dezvoltare economică și socială durabilă, de participare activă la acțiunile de menținere a păcii și stabilității în plan regional și global, la contracararea eficientă atât a riscurilor și amenințărilor clasice, cât și a celor asimetrice.

În acest context, construcția și dezvoltarea adecvată a capacităților naționale de răspuns la provocările contemporane, în cadrul sistemului de apărare comună și al politicii externe și de securitate comună, al garanțiilor de securitate oferite de instituțiile europene și euro-atlantice și de relațiile de parteneriat strategic, precum și transformarea, modernizarea sau adaptarea oportună a acestor capacități în funcție de cerințele noului mediu de securitate, constituie pilonii de bază ai securității naționale.

Din perspectiva strategiei de securitate, *interesele naționale* fundamentale urmăresc promovarea, protejarea și apărarea - prin mijloace legitime - a valorilor supreme pe baza cărora națiunea română își făurește destinul, prin care își garantează existența și identitatea și pe temeiul cărora se integrează în comunitatea europeană și euro-atlantică și participă la procesul de globalizare.

Prin natura lor, aceste interese vizează întregul spectru al vieții națiunii - politic, civic și social, diplomatic, economic, cultural și spiritual, ecologic, militar sau de altă natură. Prin aria lor de manifestare, ele se adresează - în primul rând - cetățenilor români ce trăiesc pe teritoriul național, dar și - în egală măsură - tuturor celorlalți oameni aflați în România, precum și românilor ce trăiesc sau își desfășoară activitatea în afara granițelor țării.

Securitatea națională se asigură atât prin efort național intern, prin strategii și forțe proprii, cât și prin cooperarea cu aliații și partenerii, în consonanță cu prevederile conceptelor strategice ale Alianței Nord-Atlantice și cu strategia de securitate a

Uniunii Europene, care oferă bazele operaționale ale colaborării sistematice cu organizațiile de securitate, apărare și cooperare regională și globală.

Complexitatea și dinamismul profundelor transformări economice, sociale, politice și militare ce se derulează în prezent, reclamă o nouă viziune asupra eficienței abordată multicriterial și multicauzal.

Influența managementului asupra eficienței poate fi analizată atât din punct de vedere teoretic cât și pragmatic.

Un ***sistem informațional*** rațional asigură informații precise, concise și dinamice, transmise operativ centrelor decizionale pe circuite informaționale scurte, folosind mijloace și proceduri evaluate.

Calitatea și eficacitatea deciziilor depind într-o mare măsură, de calitatea și cantitatea informațiilor ce parvin decidenților, după cum de calitatea și eficacitatea deciziilor adoptate, de gradul de fundamentare depinde eficiența acțiunilor inițiale pentru aplicarea lor.

Primul domeniu în care impactul teoriei eficienței asupra managementului este semnificativ îl constituie ***metodele și tehnicile de comensurare a eforturilor, efectelor***, care se utilizează pentru:

- ***dimensiunea obiectivelor stabilite*** de management, precum și a resurselor alocate pentru realizarea acestora;

- ***fundamentarea de investiții*** cu implicații majore asupra tuturor celorlalte domenii de activitate;

- ***fundamentarea deciziilor*** de realizare a obiectivelor asumate;

- ***evaluarea rezultatelor*** aplicării deciziilor.

În evaluarea rezultatelor aplicării deciziilor, o problemă care se ridică este echivalarea ca timp, a eforturilor și efectelor, prin luarea în calcul a influenței factorului timp, abordat în dubla ipostază, respectiv ca resursă economică importantă și de factor de influență a proceselor economice. ***Cuantificarea influenței factorului timp asupra eficienței are un impact pozitiv asupra veridicității eforturilor și efectelor obținute.***

Din punct de vedere ***pragmatic***, eficiența influențează managementul pe multiple planuri, dacă avem în vedere că activitățile economice (atât la nivel micro cât și macro și mondoeconomic) se desfășoară ciclic, asigurând continuitate proceselor de producție. ***Abordarea serviciului de informații militare ca sistem multidimensional, dinamic, reprezintă o premisă importantă pentru obținerea unor niveluri ridicate de eficiență, iar mărimea eficienței înregistrate într-o anumită perioadă în cadrul acestuia își pune amprenta asupra managementului, prezent și viitor, printr-o varietate de aspecte, cum sunt:***

- ***volumul și structura resurselor de care dispune managementul***, care, la rândul lor, condiționează:

- ***înnoirea bazei materiale și tehnice a sistemului*** implicat;

- ***mărimea resurselor financiare*** de care dispune managementul respectivului sistem pentru îndeplinirea obiectivelor proprii;

- ***amploarea și sistemul introducerii*** de tehnologii, sisteme de organizare, module informaționale, produse și servicii noi sau îmbunătățite etc.;

- *cultura existentă în cadrul sistemului implicat*, mentalitățile personalului sau și care se referă la:

- importanța acordată eficienței în procesul decizional;
- criteriile de eficiență și modul de utilizare a lor;
- exigențele pragmatice concrete privind eficiența sistemului respectiv.

Cunoașterea unui sistem presupune cunoașterea:

- elementelor sistemelor și a legăturilor dintre ele;
- intrărilor sistemului;
- ieșirilor sistemului;
- stărilor sistemului;

-transformarea intrărilor în ieșiri și transformarea unei stări în alta.

În procesul de producere a informațiilor se consumă un volum important de resurse materiale și umane. Justificarea acestui consum, chiar dacă informației nu i se poate stabili un preț care să permită o evidențiere directă a acestui fapt, trebuie găsită în efectul economic al luării deciziilor la formarea cărora informațiile participă.

La obținerea efectului economic al unei decizii participă sistemul informațional, prin informațiile pe baza cărora se formează deciziile, sistemul de conducere, prin activitatea de luare a deciziilor și sistemul real economic, prin acțiunile declanșate și desfășurate conform deciziei. Toate cele trei sisteme, fiind solidar participante la efectul economic al deciziei, sunt interesate în aceeași măsură în desfășurarea unor activități eficiente. Unitatea acestor sisteme în acțiunile de elaborare și punere în practică a deciziilor rezultă și din conceptul de timp de răspuns al sistemului economic, definit ca perioada scursă între momentul apariției unei perturbații și momentul înlăturării ei prin acțiunile declanșate și desfășurate conform informațiilor cuprinse în decizie.

Necesitatea dezvoltării și perfecționării sistemului de gestionare a riscurilor și crizelor

1. Sistemul Național De Prevenire Și Combatere A Terorismului (SNPCT)

Conform art.6 din Legea 535/25.11.2004, cooperarea în activitatea de prevenire și combatere a terorismului se realizează prin SNPCT la care participă următoarele autorități și instituții publice:

- S.R.I-cu rol de coordonare tehnică;
- M.A.I;
- M.Ap.N;
- Ministerul de Externe;
- Ministerul Economiei și Comerțului;
- Ministerul Agriculturii, Pădurilor și Dezvoltării Rurale;
- Ministerul Mediului și Gospodăririi Apelor;
- Ministerul Transporturilor, Construcțiilor și Turismului;
- Ministerul Sănătății;
- Minsiterul Comunicațiilor și Tehnologiei Informației;
- Ministerul Finanțelor;

- Ministerul Integrării Europene;
- S.P.P;
- Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație;
- B.N.R;
- Agenția Națională de Control a Exporturilor;
- Oficiul Național de Prevenire și Combatere a Spălării Banilor;
- Comisia Națională pentru Controlul Activităților Nucleare.

Centrul de Coordonare Operativă Antiteroistă coordonează activitățile SNPTC, asigură operativ schimbul de date și informații între instituțiile componente stipulate mai sus și integrează datele și informațiile cu scopul stabilirii și desfășurării acțiunilor care se impun.

2. Gestionarea riscurilor și a crizelor, element esențial pentru existenței unei capacități de răspuns pro-activă, efectivă și oportună

În contextul strategic actual, națiunile nu mai sunt preocupate de pericolul unei agresiuni de amploare, ci mai degrabă de tensiunile și antagonismele generate de conflictele etnice, naționalismul extremist și disputele politice interstatale care au generat crize ce afectează securitatea și stabilitatea în lume. Evenimentele din 11 septembrie 2001 au condus la identificarea unei noi amenințări mondiale – *terorismul* – care prin severitatea și intensitatea sa actuală impune necesitatea existenței unei capacități de reacție efectivă, controlată și în timp util. Acestea sunt motivele pentru care națiunile (individual) și organizațiile internaționale au în permanență nevoie de comunicații, măsuri și planuri în vederea gestionării crizelor.

Deși nu există o definiție convenită la nivel internațional pentru criză, cele prezentate în continuare sunt utile în special din punctul de vedere al tipurilor de crize internaționale cu care aliații sau partenerii NATO se confruntă sau se pot confrunta.

Criza poate fi înțeleasă ca fiind o situație națională sau internațională caracterizată prin existența unei amenințări la adresa obiectivelor sau intereselor și a valorilor prioritare ale părților implicate.

Criza se mai poate defini și ca o serie de evenimente derulate rapid care sporesc în mod substanțial (peste nivelul normal) impactul forțelor destabilizatoare asupra sistemului internațional general sau a oricăruia din subsistemele sale și măresc probabilitatea izbucnirii violențelor în sistem.

Oricare din definiții poate fi valabilă, important este să se conștientizeze existența crizei și să se ia măsurile care se impun. Ceea ce pentru una din părți înseamnă criză, pentru cealaltă poate să nu reprezinte același lucru.

Gestionarea crizei poate fi înțeleasă, în general, ca un proces care implică organizarea, planurile și măsurile menite să aducă criza sub controlul gestionarilor crizei și să permită gestionarilor crizei, prin acțiunile pe care le întreprind, să oprească evoluția viitoare a crizei și să ajungă astfel la o soluție acceptabilă.

Ca obiective ale gestionării crizelor pot fi identificate următoarele:

- contribuția la reducerea tensiunilor și implicit a riscurilor determinate astfel încât să se prevină transformarea lor în crize ce ar putea afecta securitatea națională/internațională;

- gestionarea efectivă a crizelor apărute pentru a preveni transformarea lor în conflicte;
- asigurarea unei pregătiri militare și civile în mod corespunzător și adaptat pentru diferite tipuri de crize;
- controlul reacției, în cazul în care izbucnesc ostilitățile, prevenirea escaladării acestora și convingerea agresorului să înceteze atacul și să se retragă.

Analiza stărilor crizei a condus la identificarea a cinci activități principale de gestionare a crizei: monitorizarea situației, sprijinirea identificării crizei, reținerea, dezangajarea, restabilirea păcii.

Monitorizarea situației include activitățile obișnuite de obținere de informații. Implică culegerea de informații, procesarea acestora și, pe baza lor, stabilirea unei imagini generale a situației. Implică analiza imaginii obținute pentru a determina apariția unor probleme noi sau nefavorabile a căror evoluție trebuie urmărită.

Este de remarcat importanța informației în gestionarea crizelor. Astfel, din punct de vedere al rolului informației în gestionarea crizelor se impun următoarele:

- informarea rapidă, eficientă, corectă și în timp util a factorilor implicați în gestionarea crizei;
- controlul informațiilor difuzate prin mijloacele de informare în masă către organizație;
- monitorizarea evenimentelor și activităților desfășurate de către gestionarii crizei.

Crizele sunt inevitabile, iar întrebarea care se pune nu este dacă armata va fi implicată ea însăși într-o criză, ci cât de curând și cât de mult. De aceea dezvoltarea unui sistem național de gestionare a riscurilor și crizelor se impune ca o necesitate imediată.

Evitarea surprinderii în domeniul informațional va fi una din tendințele dominante ale următorilor ani. Stăpânirea informației înseamnă putere reală. Armata României va trebui să-și perfecționeze capacitățile necesare desfășurării confruntării informaționale. În acest sens o importanță deosebită o are modernizarea înzestrării ei cu sisteme performante, care să asigure siguranță și interoperabilitate cu structurile NATO.

Obiectivele principale în acest sens trebuie să aibă în vedere creșterea capacității de cercetare, supraveghere și avertizare timpurie pentru protecția propriilor forțelor și adoptarea contramăsuri în spațiul de interes.

Din punct de vedere al îmbunătățirii modernizării, toate categoriile de forțe ale armatei, inclusiv serviciile de informații militare, vor beneficia de:

- dezvoltarea de sisteme C4I;
- dezvoltarea unui sistem de comunicații digital, compatibil cu sistemele NATO;
- dezvoltarea unui sistem strategic de război electronic;
- dezvoltarea unui sistem informatizat de gestiune a posturilor și a resurselor umane;

- dezvoltarea unui sistem informatic de logistică la nivelul celui existent în structurile NATO.

Sistemele C4I orientează nevoile Armatei României către modernitate, susține nevoia întemeierii ei pe comandă, control, comunicații, calculatoare, informații și interoperabilitate, având la bază: unitatea de comandă; conducerea centralizată, execuția descentralizată; unitatea de acțiune; calitatea și eficiența comenzii și execuției; ierarhizarea strictă a structurilor; delegarea de autoritate; rigurozitatea; operativitatea; asumarea responsabilității în conducere.

Buna funcționare a acestora presupune îndeplinirea de către armata noastră a unor misiuni care să vizeze:

- ***culegerea, stocarea și prelucrarea informațiilor;***
 - ***evaluarea precisă a situațiilor;***
 - ***alegerea procedurilor de acțiune și de planificare;***
 - ***pregătirea și transmiterea ordinelor;***
 - ***asigurarea unor legături stabile și sigure;***
- protecția și siguranța informațiilor.***

3. Necesitatea dezvoltării managementului cunoștințelor

Factorul care a determinat nașterea managementului cunoștințelor (MC) ca și domeniu interdisciplinar a fost apariția economiei de piață, care încurajează o competiție sănătoasă și deschisă între competitori.

Managementul cunoștințelor este un domeniu nou, interdisciplinar, aflat în curs de dezvoltare, care se ocupă de toate aspectele cunoștințelor din cadrul unei organizații: *crearea de cunoștințe, stocarea de cunoștințe, codificarea lor, împărtășirea lor și de modul în care aceste activități duc la învățare și inovare organizațională* (Holsapple & Whinston 1996).

Managementul cunoștințelor înseamnă: asigurarea cunoștințelor potrivite, pentru persoane potrivite, în momente potrivite, pentru ca ei să ia decizii optime (Holsapple & Joshi, 2001).

Înainte de a trece la o discuție mai profundă despre managementul cunoștințelor, trebuie să pornim de la definirea conceptului de bază: *cunoștințele. Cunoștințele pot fi definite ca fiind informații cu valoare de adevăr* (Miclea, 1999), *informații cu puternic caracter contextual care provin din experiență și pot fi combinate pentru a organiza și a da sens realității* (Davenport, de Long & Beers, 1998; Davenport & Grover, 2001). *Dintr-o altă perspectivă putem afirma despre cunoștințe că sunt un mix de expertiză, valori, informații contextuale și "insight" expert care creează un cadru pentru evaluarea și incorporarea noilor experiențe.* (Davenport & Prusak, 1998). *Figura 1 prezintă o posibilă relație dintre nivelurile cunoașterii.*

Cunoștințele au un caracter dinamic deoarece sunt rezultatul interacțiunii sociale dintre indivizi. De asemenea, ele depind de context, de un anumit moment în timp și spațiu (von Hayek 1945, apud Nonaka & Teece 2001).

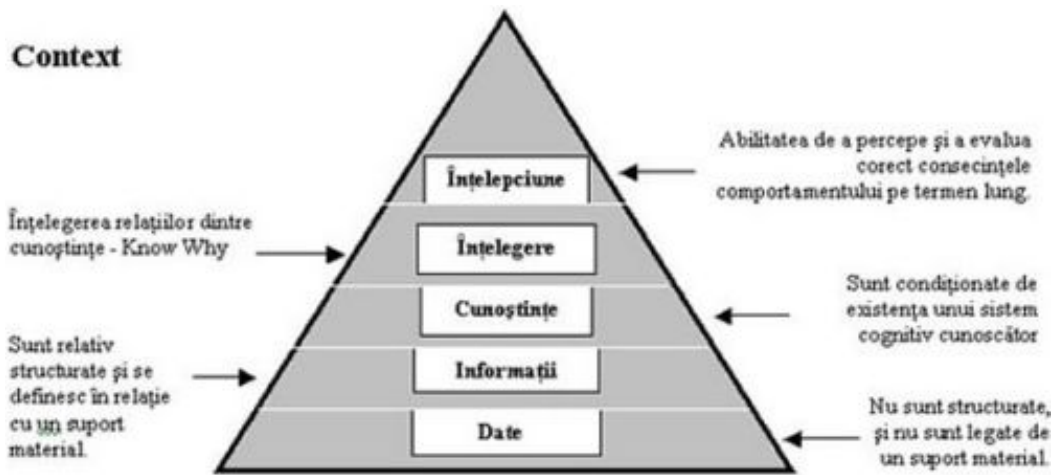

Figura 1. Relația cunoștințe-informații-date-înțelegere-înțelepciune (Pierce, 2001)

Organizațiile pot fi înțelese ca sisteme sociale deschise (Katz & Kahn, 1978) care, ca orice alte entități, realizează schimburi cu mediul: schimburi materiale, energetice și informaționale, adică preiau din mediul exterior o serie de resurse, le transformă și le trimit înapoi în mediu sub formă de produse. Organizațiile procesează informații în primul rând pentru a-și putea coordona și controla activitățile. Procesând informații, observă evenimentele din jur, le analizează și iau decizii de intervenție asupra mediului. Din perspectiva abordării informaționale a organizațiilor, prezintă un deosebit interes urmărirea fluxului informațional din organizații: *culegerea, generarea, stocarea, transferul și reutilizarea cunoștințelor*, toate acestea fiind implicate într-un proces de rezolvare de probleme și luarea deciziei pentru a elabora o acțiune (nivel - output).

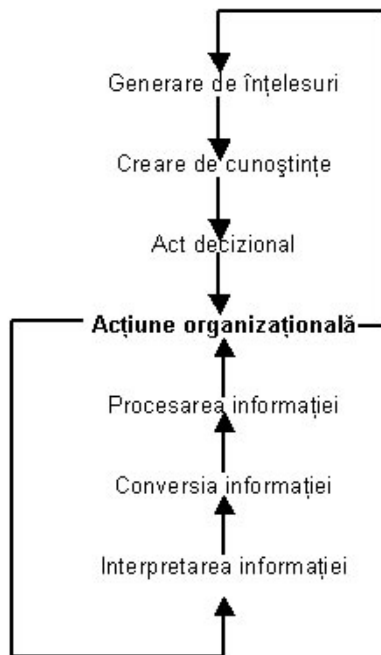

Figura 2. Stadiile procesării informației în mediul organizațional (Choo, 1996)

Cum utilizează organizațiile informația?

Problema este mai complexă decât pare. Informația este o componentă intrinsecă a oricărei activități dintr-o anumită structură, într-o asemenea măsură încât funcția ei a devenit transparentă. Cu toate acestea, fără o înțelegere completă a modului în care se creează, se transformă și se utilizează "informația", mai ales o structură de informații militare nu va putea controla și integra procesele, resursele și tehnologiile sale

informaționale.

Informațiile, din punct de vedere strategic, se utilizează în trei direcții:

- pentru a identifica modificările din mediul existențial;
- pentru a crea noi cunoștințe necesare inovației și dezvoltării;
- pentru a se lua decizii în derularea activităților.

Prin crearea de cunoștințe, opiniile indivizilor sunt transformate în cunoștințe ce pot fi utilizate pentru elaborarea de noi produse sau pentru îmbunătățirea performanțelor. În sfârșit, în momentul luării deciziilor, cunoștințele sunt centrate pe selectarea și aplicarea unei anumite acțiuni.

Deși cele trei sensuri de utilizare a informației - *generarea de înțelesuri, crearea cunoștințelor și folosirea lor în luarea deciziilor* - sunt adesea tratate ca procese separate și distincte, deși o examinare mai atentă arată că ele sunt de fapt interdependente. În urma analizării modului în care aceste trei activități se impulsionează una pe alta, se obține o imagine complexă a utilizării informațiilor.

Figura 2 prezintă un model de procesare a informațiilor.

Informația trece din mediul extern și este asimilată progresiv, fiind direcționată pentru a facilita acțiunea organizației. În timpul *procesului decizional*, activitatea informațională-cheie este procesarea informației referitoare la alternativele disponibile, pentru a cântări avantajele și dezavantajele lor. Acțiunea organizațională rezultantă modifică mediul și produce noi experiențe pentru organizație, generând astfel un nou ciclu. Toate cele trei moduri de informare - *interpretarea, conversia și procesarea* - sunt procese sociale dinamice, supuse întreruperilor și reiterărilor.

Prelucrarea informației este un proces mai complex din punctul de vedere al subproceselor posibile. În principal organizația urmărește luarea unei decizii și realizează o serie de activități pentru a îndeplini această sarcină. În afara informațiilor din mediul extern sunt necesare și informații despre mediul intern.

În paralel cu procesele menționate mai sus, se pune problema stocării cunoștințelor, care trebuie să fie actuale și disponibile pentru organizație. Fără a apela la ceea ce se numește "memoria organizațională", acest deziderat nu poate fi realizat. Memoria organizațională, definită într-un sens mai larg, cuprinde toate informațiile existente într-o organizație care sunt într-un fel sau altul reactualizabile. Acesta poate însemna atât documentele stocate în arhivă, cât și bazele de date de pe calculatoare, dar mai ales toate informațiile existente în mintea membrilor organizației. (Kim, 1993 apud. Little, Quintas și Ray, 2002).

Cunoștințele (dacă există deja) sunt stocate în memoria organizației. Aceasta înseamnă că pentru a lua o decizie bună sau a rezolva o problemă, este necesară asigurarea unui acces rapid la cunoștințele solicitate. Desigur, modul în care decurge procesul prezentat poate fi diferit de la o problemă la alta, de la o situație la alta, de la organizație la alta. Din această cauză nu poate fi stabilit un flux rigid, general valabil pentru orice tip de organizație.

Realizarea legăturii dintre managementul cunoștințelor (MC) și teoria organizațiilor este necesară din punct de vedere al construirii unor sisteme eficiente de MC sau al aplicării unor strategii de MC în organizații. După cum am menționat, premisa unei intervenții eficiente de MC este cunoașterea proceselor organizaționale în care putem interveni. Astfel se poate interveni cu scopul de a ajuta la producerea unei schimbări din care organizația să învețe. O organizație care învață este o entitate

orientată spre crearea, achiziția și transferul cunoștințelor și spre acțiuni care să reflecte noile cunoștințe (Garvin, 1993 apud. Little, Quintas, Ray, 2002). Organizațiile care învață arată 5 trăsături comune: își rezolvă problemele în mod sistematic, experimentează noi orientări, învață din experiența proprie, învață din experiența celorlalți și își gestionează baza de cunoștințe rapid și eficient.

Sistemele de Suport în managementul cunoștințelor (SS) fac parte din categoria mijloacelor tehnice de MC. Ele pot constitui un mijloc eficient de intervenție organizațională prin oferirea unui suport în rezolvarea problemelor și luarea deciziilor. Acestea sunt asociate cu o serie de beneficii: pot fi folosite pentru stocarea cunoștințelor în cazul în care un expert părăsește organizația, pentru îmbunătățirea consistenței decizionale, pentru creșterea disponibilității expertizei, pentru distribuirea de cunoștințe sau rezolvarea problemelor cu specific organizațional (Hendriks & Vriens 1999). Sistemele de management al cunoștințelor adoptate de organizații sunt variate și toate urmăresc un obiectiv comun: susținerea unor activități în vederea creșterii eficienței și eficacității organizației.

4. Baza de cunoștințe suport în rezolvarea problemelor

În interacțiunea cu mediul, principala finalitate a oricărui sistem cognitiv este de a rezolva probleme. Reprezentarea cognitivă a mediului și calculele efectuate asupra acestor reprezentări sunt realizate cu scopul de a spori adaptabilitatea organismului la mediu. O problemă apare atunci când subiectul intenționează să-și realizeze un scop, sau să reacționeze la o situație stimul, pentru care nu are un răspuns adecvat stocat în memorie (Miclea & Curșeu, 2003). Chiar și la o analiză superficială putem afirma că specificul procesului rezolutiv la subiecți umani poate fi extrapolată cu mici modificări și la nivel organizațiilor.

După Jordan și Jones, (1997) există patru dimensiuni care pot fi folosite pentru a caracteriza modul în care o organizație rezolvă problemele. Acestea sunt următoarele:

- a. cine este responsabil de rezolvarea problemei (locația)
 - b. ce strategie se adoptă în rezolvarea problemei (strategia)
 - c. care este procedura, demersul de rezolvare (procedura)
 - d. care este scopul rezolvării de probleme (scopul)
- *Locația* arată dacă rezolvarea problemei se desfășoară la nivel individual sau de grup. Uneori, problemele sunt rezolvate de experți, individual, în funcție de specificul problemei cu care se confruntă. Aria lor de expertiză este singulară în organizație și nu poate fi contrazisă sau pusă sub semnul întrebării de alții, dar și răspunderea îi revine în totalitate. În alte organizații problemele sunt rezolvate în mod colaborativ de către grupuri care lucrează în mod activ împreună. Soluțiile sunt obținute prin participarea colaborativă a doi sau mai mulți specialiști, și nu prin contribuțiile secvențiale a mai mulți experți.
 - *Dimensiunea* pe care o etichetăm ca fiind "strategie" se referă la utilizarea unor abordări rezolutive de tipul "încercare-eroare" sau utilizarea euristicilor.
 - *Procedura* descrie dacă rezolvarea de probleme este dominată de învățarea experiențială sau de o abordare abstractă.

- *Scopul* rezolvării de probleme indică dacă există o concentrare pe căutarea de soluții de moment sau de lungă durată. Această dimensiune este legată de învățarea "cu un singur circuit" și "cu dublu circuit".

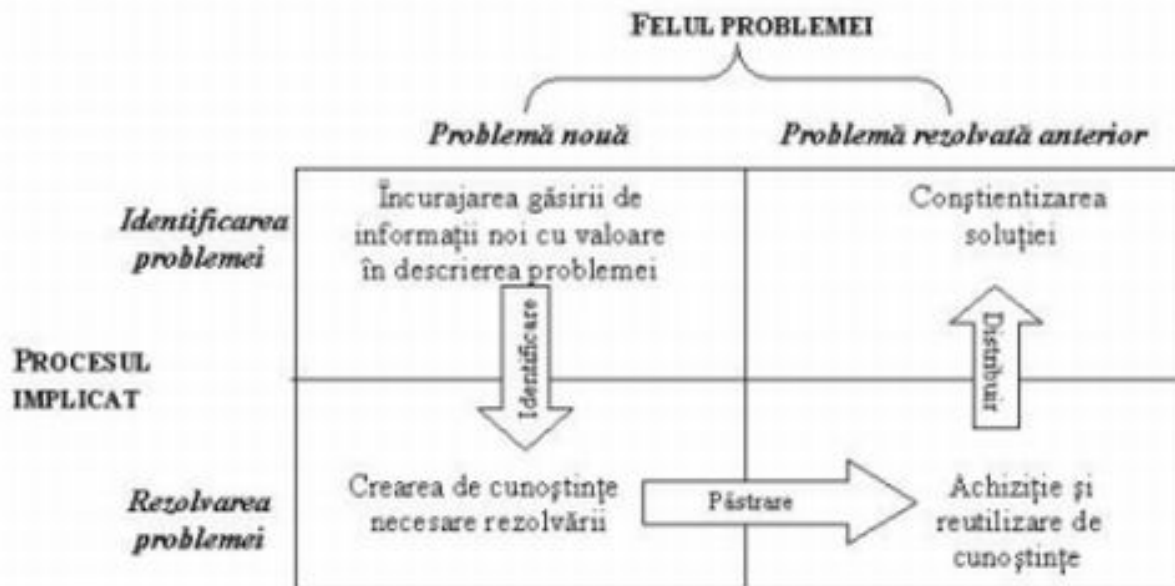

Figura 3. Modelul conceptual al procesului rezolutiv în organizații (adaptat după Gray, 2001)

În managementul cunoștințelor, Gray (2001) propune un cadru conceptual al procesului rezolutiv, care are în vedere două dimensiuni: *felul problemei* cu care se confruntă organizația și care trebuie rezolvată, respectiv *procesul implicat* în rezolvarea problemei. Fiecare dimensiune poate lua câte două valori (categorii). În felul acesta la intersecția dintre aceste categorii putem identifica câte o etapă a demersului rezolutiv.

Figura 3 prezintă modelul conceptual al lui Gray. Din modelul prezentat alături reiese delimitarea clară dintre o problemă nouă și una rezolvată în trecut.

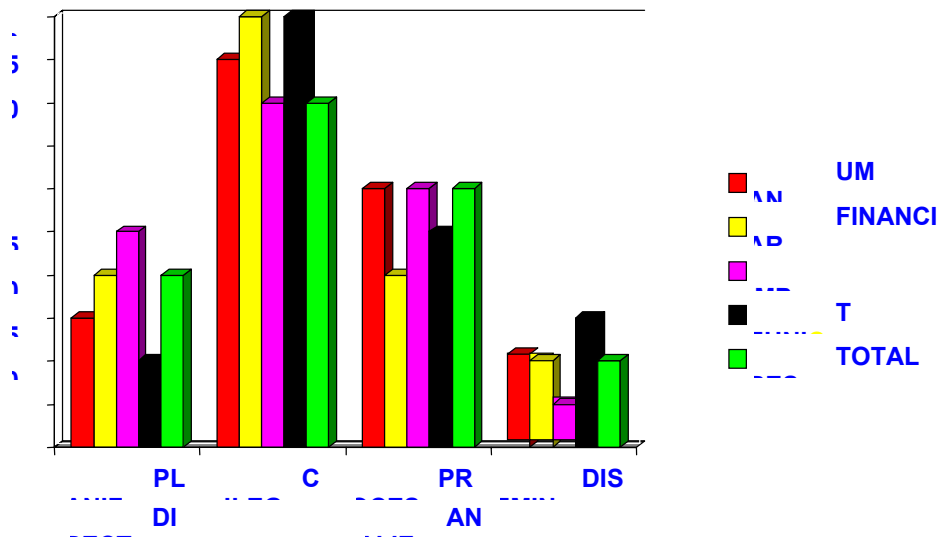
O situație problemă rezolvată poate constitui un precedent în rezolvarea unor noi situații problematice. Toți suntem familiarizați cu valoarea precedentului. După o analiză mai aprofundată putem afirma că experiența rezultată din rezolvarea unor probleme cu care ne-am confruntat în trecut ghidează cele mai multe din deciziile pe care le luăm zi de zi.

5. Percepția actuală cu privire la dimensiunea efortului pe fiecare etapă a ciclului informațional

Ciclul informativ începe cu formularea cerințelor specifice din procesele de comandă și control și se încheie cu furnizarea produselor informative. Ca parte a sistemelor C4I sistemul informațional este reprezentat de ansamblul de mijloace, tehnice, proceduri, metode de software și personal care au misiunea de a colecta, a stoca și a interpreta datele despre inamic, teren, timpul probabil, etc., de a realiza produsul informativ persoanelor interesate.

Diagrama tipică de funcționare a ciclului informațional și percepția actuală a repartizării efortului pe etape este reprezentată mai jos rezultând următoarele:

- Efortul maxim este îndreptat spre culegere;
- Procesarea este a doua etapă, ca prioritate, deși la nivelul analistului se simte presiunea lipsei de timp;
- Pentru direcționare și diseminare sunt consumate resurse relativ limitate;
- Lipsește etapa de primire și valorificare a feedback-ului, element extrem de important în procesul de optimizare și calibrare a produselor și/sau serviciilor.

În diagrama de mai sus este reprezentată percepția distribuirii efortului, în ceea ce privește alocarea de resurse, pe fiecare etapă a ciclului informațional

Ciclul informațiilor este un proces complex ce presupune lucrul unitar al tuturor structurilor unui serviciu de informații.

6. Rațiunile ce impun estimarea efortului pe etape ale ciclului informațional și optimizarea acestuia

a) Transformarea forțelor din cadrul NATO:

- Reactive – Pro-active
- Stative – Expediționare
- Platforme – Orientate în rețea
- Dispersate – Integrate

b) Analiza mediului de securitate trebuie să țină cont de următorii factori:

- Puncte tari (atuuri, realizări naționale și regionale);
- Puncte slabe (vulnerabilități în plan intern ale unei națiuni);
- Amenințări (factori de risc externi la adresa securității naționale);
- Oportunități (obiective naționale corelate cu evoluția situației unei națiuni în plan regional și internațional).

c) **Intelligence-ul competitiv** poate fi abordat ca o posibilă metodologie într-un mediu de securitate care a devenit scena unei competiții complexe caracterizată prin interdependențe.

d) Tendința spre un tip nou și eficient de **intelligence organizațional**.

e) Considerarea **Benchmarking-ului** ca posibilă metodologie de măsurare continuă a performanțelor unui serviciu de informații în domeniul securității.

f) Reengineering-ul, concept specific ariei de maximizare a eficienței unei organizații:

- În lumea de azi, care aparține beneficiarilor produselor de securitate, concurenței și schimbărilor, a nu te organiza pe bază de procese ci pe baze separate este o viziune depășită.
- Procese – ansamblu de activități care împreună realizează un produs ce are valoare pentru beneficiarul acestuia.

g) Interpretarea, în prezent, **a stării de securitate a unei națiuni** în primul rând prin termeni non-militari și după aceea prin termeni militari.

h) Implementarea la nivelul factorilor decizionali a instrumentului **War-Room strategic**, instrument deja cunoscut la nivelul factorilor de decizie occidentali:

- Asigurarea unei asemenea baze de cunoștințe poate eficientiza procesul de dezvoltare și implementare a politicilor naționale cât și pe cel al asigurării și controlului nevoilor de securitate.

i) Necesitatea construcției și dezvoltării adecvate a **capacităților naționale de răspuns la provocările contemporane**, în cadrul sistemului de apărare comună și al politicii externe și de securitate comună, al garanțiilor de securitate oferite de instituțiile europene și euro-atlantice și de relațiile de parteneriat strategic.

Securitatea națională se asigură atât prin efort național intern, prin strategii și forțe proprii, cât și prin cooperarea cu aliații și partenerii, în consonanță cu prevederile conceptelor strategice ale Alianței Nord-Atlantice și cu strategia de securitate a Uniunii Europene, care oferă bazele operaționale ale colaborării.

Un element deosebit important pe care se sprijină filozofia lumii democratice referitoare la gestionarea informațiilor militare poate fi, de cele mai multe ori exprimată printr-o singură sintagmă, cea de echilibru între eforturi și rezultate dar și între libertate și necesitate.

PREVIZIBIL ȘI IMPREVIZIBIL ÎN APARIȚIA CRIZELOR

Noris NICA*

The end of the Cold War, the more and more pronounced globalization and the challenges derived from multiple sources had a dramatic impact on the security environment. Also, a crash of the world's economy seems more and more possible under the circumstances of the crisis on the credit market that makes us feel its negative effects upon all the other branches of economy, spreading panic through the investors all over the world. Is the world's economy heading to the deepest recession of the last 25 years? If so, how was it possible for us to reach to this situation?

This study intends to analyze the general theory related to the prevision and anticipation of the crises. First, we examine the main concepts, we continue with the approach on the decision-making process under uncertainty circumstances and finally, we particularize the main foresight techniques and methods.

The conclusion of this study is that the future can hide many surprises, the complexity of the variables makes impossible for us to exactly foresee it, but using the scientific methods and our imagination we could reach satisfactory results.

"Hazardul nu poate favoriza decât pe cei ce știu să-i facă curte"
(Charles Nicolle)

1. Introducere

La început de mileniu, comunitatea internațională se află într-o nouă fază a evoluției, marcată de coexistența și confruntarea unor tendințe ale mediului de securitate, unele pozitive și altele generatoare de amenințări pentru pacea lumii. Se constată menținerea și diversificarea riscurilor de natură militară și nemilitară, în primul rând a terorismului, precum și creșterea vulnerabilităților instituțiilor internaționale și naționale față de acestea. Sistemul internațional pare să se fragmenteze din punct de vedere politic și al vechilor alianțe, iar căderea comunismului a favorizat procesul de globalizare, concomitent cu apariția inevitabilă a necesității de stabilire a unei noi ordini internaționale.

Este evident că lumea trece prin transformări uriașe, limitând pe cât posibil sau stabilizând crize profunde. După unii sociologi, societatea actuală este o societate a riscului (Giddens, 1991, Beck, 1992). Dar modernitatea avansată nu generează doar riscuri fără precedent în istorie, ci și eforturi colective de a combate acele riscuri. În ciuda tuturor eforturilor și a progreselor imense realizate în plan științific, tehnologic, social și informațional, conflictualitatea lumii n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut și s-a diversificat. Ne aflăm încă în perioada "caldă" a postbipolarității caracterizată de complexitate, dinamism și nesiguranță.

Conflictualitatea este o caracteristică a societății omenești. Desigur, nu orice confruntare înseamnă război, dar orice război este o confruntare violentă. Conflictele sunt vechi de când lumea și pot fi întâlnite la toate nivelurile conviețuirii umane însă

* Căpitan, Baza 90 Transport Aerian Otopeni, doctorand în științe economice, Academia de Studii Economice București

nu prezența lor este cea care constituie o amenințare la adresa păcii, ci formele lor violente de manifestare, care avantajează doar una dintre părțile implicate în preluarea puterii și impunerea propriilor interese. Atunci când decurg în mod violent și își desfășoară potențialul distructiv, ele pot să destabilizeze ordinea unei societăți sau chiar să o pună cu totul sub semnul întrebării.

2. Activitatea umană, generator al previziunii

Previziunea, ca mod de comportament, rezidă în activitatea umană în genere; este cunoscut faptul ca omul își reprezintă cu anticipație, cel puțin mental, activitatea pe care urmează să o desfășoare. Omul s-a desprins de dependența necondiționată de mediu și de instinctele proprii și si-a creat conștient un mod de existență și de acțiune orientat spre împlinirea unor aspirații conforme cu valorile și scopurile sociale specifice oricărei colectivități umane organizate și diferitelor etape ale evoluției societății. Prin urmare, previziunea, în accepțiunea sa cea mai cuprinzătoare, a însoțit dintotdeauna inițiativele și acțiunile omului, ca expresie a modului firesc de comportare a acestuia ca ființă rațională. Prin previzionare se explorează tendințele principale ale evoluției și implicațiile acestora, se adopta masuri pentru restructurarea unor componente ale sistemelor analizate. Aceasta presupune masuri de cuantificare, reglementare sau influențare a diferitelor procese și dinamici pe criterii de raționalitate. Aceasta înseamnă rezolvarea conștientă a problemelor tot mai complexe pe care le ridică viața economică și socială. Omul supraviețuiește numai prin capacitatea sa de a acționa în prezent, pe baza experienței trecute, în termenii consecințelor viitoare. Prin asumarea viitorului, omul își face prezentul suportabil și trecutul semnificativ. Trecutul, prezentul și viitorii alternativi se întretes în anticiparea și predicția acțiunilor viitoare. Viitorul este în funcție de necesitate, dar și de întâmplare; aceasta înseamnă ca, pe parcursul acțiunii, se întrepătrund elemente previzibile, cu caracter determinist, condiționate logic, prin cunoașterea precisă a relațiilor de cauzalitate, cu elemente imprevizibile, accidentale, care nu sunt determinate de cauzele luate în considerație. Aceasta face să se adopte cu anticipație și masuri împotriva eventualului risc provocat de factori aleatori. Mărimea dezastrelor descrește pe măsură ce oameni le cred posibile și pregătesc prevenirea sau, cel puțin, minimizarea efectelor lor.

3. Conceptul de certitudine, incertitudine și risc

De ce ne interesează oare atât de mult să facem distincția între certitudine, incertitudine și risc? Motivul este foarte simplu: toate acțiunile pe care vrem să le realizăm vor avea consecințe în viitor, iar noi oamenii, prin natura noastră intrinsecă, ne dorim cele mai bune rezultate posibile. Luarea unei decizii în baza unor estimări, prezumții, așteptări, previziuni, prognoze asupra evenimentelor viitoare implică o doză bună de risc, uneori destul de dificil de definit și, în cele mai multe cazuri, imposibil de măsurat cu precizie.

Elementul cheie în a face distincția între risc și incertitudine este probabilitatea. Probabilitatea se referă la posibilitatea ca un anumit fenomen sau eveniment să se producă în condiții bine determinate. În funcție de probabilitate pot fi evidențiate trei categorii de situații:

- certitudinea absolută;
- incertitudinea;
- riscul.

Certitudinea absolută poate fi definită ca situația decizională în care evoluția viitoare a evenimentelor, consecințele unei decizii pot fi prevăzute cu exactitate, neexistând erori sau evenimente neașteptate. Se poate afirma ca rezultatele oricărei decizii sunt cunoscute cu exactitate înaintea adoptării lor deoarece probabilitatea ca rezultatul respectiv să fie atins este de 100% . Dacă ar exista certitudinea absolută, fiecare decident ar dispune nelimitat de informații complete și s-ar putea realiza o lista completa a evenimentelor viitoare și ale consecințelor adoptării unei decizii.

La polul opus al certitudinii se afla *incertitudinea*. Marele dezavantaj al incertitudinii este acela ca la un nivel ridicat al ei indivizii nu mai sunt capabili să aleagă, din moment ce orice alegere duce la rezultate aleatorii imposibil de prevăzut. Prin urmare este necesară reducerea incertitudinii când atinge niveluri prea mari. Gradul de incertitudine este dat de numărul factorilor care pot afecta cursul unei acțiuni și de frecvența și amplitudinea schimbărilor aferente lor. De asemenea este influențat de nivelul cunoașterii pe care îl posedă subiectul în domeniul în care acționează. Un nivel al cunoașterii mai ridicat permite o apreciere mai corectă a factorilor care acționează și duce la scăderea posibilității unor predicții eronate.

Riscul se afla situat între certitudine și incertitudine. El este un fenomen care provine din circumstanțe pentru care decidentul este în măsură să identifice evenimente posibile, și chiar probabilitatea materializării acestora, fără a fi însă în măsură să precizeze cu exactitate care dintre aceste evenimente se va produce efectiv. Riscul provine din imposibilitatea de a aprecia cu o anumită acuratețe care este evenimentul identificat ca atare de decident care se va materializa efectiv și va determina un anumit rezultat negativ. Chiar dacă probabilitatea estimată pentru materializarea efectivă a unui anumit factor generator de risc este ridicată, decidentul nu poate fi sigur dacă acel eveniment este cel care se va produce cu certitudine și nu altul.

Dicționarul limbii române definește riscul ca “posibilitate de a ajunge în primejdie, de a avea de înfruntat un necaz sau de a suporta o paguba” iar a risca înseamnă fie „a(-și) pune în primejdie viața, onoarea etc., a (se) expune unui pericol posibil”, fie „a participa la o acțiune nesigură, a acționa la noroc”, dar și „a cuteza, a îndrăzni, a se încumeta”. (Breban, 1980). Riscul apare, conform acestei concepții, sub forma unui pericol pe care omul încearcă sa-l prevină sau măcar sa-i atenueze efectele nedorite.

Dicționarul complet al economiei de piață definește riscul drept un ”eveniment viitor și probabil, a cărui producere ar putea provoca anumite pierderi. El poate fi previzibil atunci când factorii care ar aduce pierderi pot fi prevăzuți cu anticipație și imprevizibil atunci când este determinat de situații fortuite” (Bușa,1994).

Conform accepțiunii latine, termenul risc se refera nu numai la șansa de pierdere, ci și la șansa de câștig. Cu toate acestea, termenul „risc” tinde să fie utilizat în limbajul cotidian cu semnificația pericolului unei pierderi. Cuvântul latin „riscum” avea atât conotații negative cât și pozitive. Riscul trebuie privit prin ambele sale valențe, și anume riscul pur și riscul speculativ. Riscul pur desemnează doar pericolul

unei pierderi, fără să ia în considerare posibilitatea de câștig. Exemplele de risc pur includ pagubele potențiale ale incendiilor, inundațiilor sau ale cutremurelor sau posibilitatea deceselor premature ca urmare a accidentelor sau a îmbolnăvirilor fatale. Riscul speculativ acoperă atât posibilitatea unui câștig, cât și pericolul unei pierderi. Afacerile sau jocurile de noroc implică risc speculativ. Distincția dintre riscul pur și riscul speculativ reprezintă o premisa fundamentală a teoriei asigurărilor. Astfel, riscul implică dispersia rezultatelor posibile față de media acestora în sens pozitiv (câștiguri relative), cât și negativ (pierderi relative). Din această perspectivă, riscul poate fi definit ca posibilitatea unor rezultate favorabile sau nefavorabile. Aprecierea rezultatelor posibile este relativă: rezultatul favorabil depășește media anticipată, în timp ce rezultatul nefavorabil este inferior mediei anticipate. Orice decizie presupune un anumit grad de risc. Decidentul trebuie să învețe să-și asume riscul deciziilor și să îl administreze în folosul lui.

Pentru a se înțelege mai bine noțiunea de risc, este necesară realizarea unei distincții clare între risc și incertitudine. Riscul se referă la situațiile în care se pot identifica probabilități obiective pentru rezultatele posibile. Cu alte cuvinte el poate fi cuantificat. Incertitudinea se referă în schimb la situațiile sau evenimentele despre care nu există informații suficiente pentru a identifica probabilitățile obiective. Prin urmare, atunci când informațiile necesare înțelegerii și anticipării evoluțiilor, schimbărilor ce pot avea loc într-un anumit context sunt fie insuficiente, fie indisponibile, situația este catalogată ca fiind una incertă.

Riscului îi este asociată o distribuție obiectivă de probabilitate măsurată ca număr de apariții al unui rezultat determinat în urma unui număr mare de observații. Această distribuție este considerată valabilă pentru acțiunile care se desfășoară în condiții identice cu altele care deja au avut loc și a căror rezultate au fost cuantificate prin metode statistice.

Incertitudinea asociată cu un impact ridicat reprezintă o necunoscută mai mare decât riscul asociat aceluiași eveniment. De asemenea, trebuie menționat că incertitudinile nu sunt asigurabile, dat fiind faptul că nu este posibil să se stabilească nivelul primei de asigurare (suma pe care asiguratul este obligat să o plătească asiguratorului, reprezentând costul asigurării) necesare pentru a acoperi ceva ce este calificat ca fiind incert și indefinibil. Riscurile, în schimb, pot să fie asigurabile pentru că sunt calculabile.

4. Decizia în condiții de risc și incertitudine

Decizia în problemele de securitate este una de tip strategic, în condiții de risc și incertitudine. Ea este orientată către viitor și trebuie să proiecteze cunoașterea prezentă către un viitor incert, încercând să identifice riscuri și oportunități. Această sarcină complexă impune existența unui instrumentar cognitiv și euristic specific. Astăzi, poate mai mult ca niciodată, provocarea principală a politicii de securitate națională este, așa cum spunea Donald Rumsfeld, „de a ne apăra împotriva necunoscutului, incertitudinii, neprevăzutului și neașteptatului”.

În a doua jumătate a secolului XX au fost dezvoltate și folosite metode multiple pentru definirea problemelor și provocărilor, elaborarea unor strategii alternative, testarea lor și recomandarea unui curs sau altul de acțiune. În centrul

chestiunii se găsește, întotdeauna, problema viitorului. Prin implicație, analiza prospectivă, prin care se pot produce informații relevante despre evoluția viitoare a societății sau a unor politici, pe baza unor experiențe sau analize anterioare, reprezintă centrul acestor demersuri.

Previziunea strategică se bazează pe modele, menite să simplifice realitatea, în scopuri cognitive și operaționale. Una din încercările cele mai importante de a segmenta realitatea în jurul gradului de predictibilitate îi aparține lui Herman Kahn, cel mai influent și cunoscut dintre fondatorii disciplinei previziunii strategice. Acesta a identificat șase categorii de variabile care odată operaționalizate și analizate, pot oferi o bază pentru constituirea scenariilor și chiar pentru predicții limitate. Este vorba de variabile care pot influența sau chiar determina anumite aspecte ale viitorului și care, odată privite în conjuncție, oferă o imagine schițată a posibilelor dezvoltări sau tendințe de evoluție' (Kahn, 1983, p.134).

Cele șase categorii au fost construite având în minte, explicit, gradele lor de predictibilitate:

1. variabile relativ stabile: clima, topografia, limba, religia, caracterul național, instituțiile, frontierele etc.;
2. variabile ușor volatile (exponențial și liniar): resursele, componența demografică, capitalul, capacitatea tehnologică, PIB-ul etc.;
3. variabile predictibile: logica alianțelor atipice, decizii și mișcări reactive;
4. variabile constrângătoare: unele schimbări politice, alianțe constituite, capabilități militare etc.;
5. variabile accidentale: efecte ale războiului sau revoluțiilor, calamități naturale, unele personalități, unele presiuni externe;
6. variabile incalculabile: sunt excesiv de complexe, implicând mecanisme necunoscute sau neanalizate ale unor cauze (Kahn, 1983, p.134).

Kahn era de părere că analiștii care tind să considere viitorul ca fiind mai mult sau mai puțin predictibil sunt înclinați să pună accent pe primele patru categorii. Cei care consideră viitorul imprevizibil pun accent pe ultimele două categorii. Kahn însuși era mai degrabă de acord cu ultimii. Cu toate acestea, predicția continuă să ocupe un loc esențial în preocupările lui Kahn și ale tuturor ce se ocupă de problemele previziunii strategice. Ei consideră că multe aspecte din viitor pot fi predictibile. De aceea, în ciuda incertitudinii, este util să facem predicții sau cel puțin să încercăm să ne imaginăm și să descriem evoluțiile pe care le considerăm cele mai probabile, precum și momentele-cheie în desfășurarea acestora.

Din cele șase categorii, variabilele stabile sunt cruciale. Ele asigură cea mai puternică și mai sigură ancoră pentru predicții și scenarii. Acest lucru este atât de evident încât, uneori, nu realizăm că atunci când facem predicții considerăm de la sine înțeles că aceste variabile sunt constante. Dar, deși este o prezumție rezonabilă, ea poate fi greșită (Kahn, 1983, p.135).

Al doilea set de variabile, cele ușor volatile, sunt cele mai studiate. Aceste variabile, tind să se schimbe încet și proporțional, astfel încât, dacă cineva cunoaște magnitudinea variabilei și rata schimbării, extrapolarea poate fi posibilă' (Kahn, 1983, p.135). Predicțiile bazate pe acest gen de variabile funcționează bine mai ales pe termen scurt și mediu.

Următorul set se referă la patternuri și circumstanțe în care anumite fenomene sau evenimente pot fi descrise ca situații sau secvențe sociale, subiect al generalizărilor ‚de bun simț’. Aceasta nu înseamnă că patternul descris va urma inevitabil. Ele sunt mai mult o bază pentru teorii rudimentare, care generează mai degrabă, ‚reguli de predicție’ valide, deși nici una din ele nu este inevitabilă. Câteva exemple: ‚aliatul inamicului este...’, ‚inamicul unui inamic este...’, ‚daca baza uni alianțe se schimbă...’; ‚dacă o tendință economică este anticipată...’ (Kahn, 1983, p.141). Folosirea lor în prognoze presupune simpla reformulare pentru a pune întrebări punctuale. Așadar, ele devin mijloace euristice pentru construirea scenariilor și predicțiilor.

Un alt exemplu important al efectului predictibil este legat de existența unui factor determinant. Un factor determinant apare în acele momente în care o singură variabilă dominantă capătă o importanță crucială. Când avem prezent un factor determinant, numărul dezvoltărilor posibile este mai degrabă limitat și clar definit. Diferența dintre aceste efecte și cele induse de variabila constrângătoare este una de grad. Predictibilitatea depinde mai mult de detalii decât de patternuri generalizabile sau secvențe. Factori precum schimbările politice, alianțele, bugetul apărării, capacitățile militare operează în cadrul unui set de constrângeri precise și cunoscute, generând un număr redus de posibilități (Kahn, 1983, p.145).

În sfârșit, ultimele tipuri de variabile sunt cele accidentale și cele incalculabile. Totuși, analiza plauzibilității, posibilității și implicațiilor lor sunt cruciale. Toți marii gânditori strategici au făcut din aceasta un element fundamental al gândirii strategice. Și acesta este motivul pentru care ei au susținut insistent că imaginația este la fel de importantă ca o bună înțelegere a fenomenelor realității spațiului strategic. Așadar o analiză serioasă trebuie să fie gata să ia în considerare ‚evenimentele improbabile sau excentrice și să aloce energie și imaginație în reexaminarea și reinterpretarea celor vechi și obișnuite sau familiare”(Kahn, 1983, p.104).

Prin urmare, previziunea strategică este o încercare de a ne adapta anticipările la o realitate volatilă, pe baza unui cadru sofisticat ce încorporează toate seturile de variabile, de la cele relativ stabile și ușor volatile la cele foarte dinamice și accidentale. Natura ei este euristică și propedeutică (de pregătire a momentului deciziei).

5. Metodele și tehnicile prospective

Metodele prospective (anticipare, prognoză, foresight) reprezintă o colecție de tehnici utilizate cu precădere în știința viitorului (prognoseologie) menite în primul rând să îmbunătățească calitatea informațiilor disponibile în identificarea și prevenirea unor situații de risc major. În al doilea rând, prin structurarea procesului decizional, care de cele mai multe ori implică utilizarea în conjuncție a mai multor metode de foresight, ele contribuie la eficientizarea acestui tip de decizie strategică

Prin contrast cu tehnicile estimative și teoretice, unde date empirice și/sau teoriile joacă un rol central, tehnicile de prospectivă rațională încearcă să scoată în evidență și să sistematizeze judecăți ‚informate”. Ne concentrăm asupra unor tehnici

intuitive de previziune, cum ar fi: metoda Delphi, analiza impactului transversal și tehnica evaluării fezabilității (posibilităților de realizare).

a) **Metoda Delphi**

Datorită procedurii aparent simple și ușor de aplicat, metoda Delphi (Linston și Turrof, 1975) este cu certitudine cea mai utilizată în ultimii 40 de ani. Ea a fost aplicată cu succes și la noi în țară în proiectul și - SC ("Societatea informațională - societatea cunoașterii") (Filip, 2004). Metoda caută să maximizeze valoarea informațională a judecăților intuitive exprimate de un grup de experți (de obicei cu expertize complementare în raport cu problema abordată). Metoda nu constituie o tehnică de sondare a opiniilor și nu este utilizată pentru a reprezenta variația lor statistică. Rezultatul procesului este doar o sinteză a opiniilor exprimate de un grup de experți reprezentativi în raport cu tematica abordată. Procesul este structurat printr-o serie de chestionare formulate, distribuite și sintetizate de o persoană special desemnată ca și coordonator sau facilitator al procesului. Dinamica procesului are menirea de a reduce gradual diversitatea opiniilor printre experții interogați. Contribuțiile acestora sunt înregistrate în mod anonim pe parcursul a patru etape distincte. În prima fază facilitatorul trimite grupului de experți o formulare a problemei dezbătute și la care aceștia sunt rugați să contribuie cu propriile opinii. În a doua rundă, pe baza sintezei răspunsurilor primite de la experți, aceștia vor trebui să-și reformuleze și să-și justifice (eventual) opiniile care cad în dezacord major cu părerea comună a grupului. În a treia rundă, fiecare expert este încurajat să comenteze asupra argumentelor aduse de „dizidenți”, pentru ca în a patra rundă să-și exprime opinia finală. Acest proces permite identificarea gradului de consens care există în interiorul grupului (opinia generală a grupului) și de deviere observat în exprimarea opiniilor. În figura 1 este reprezentat acest proces.

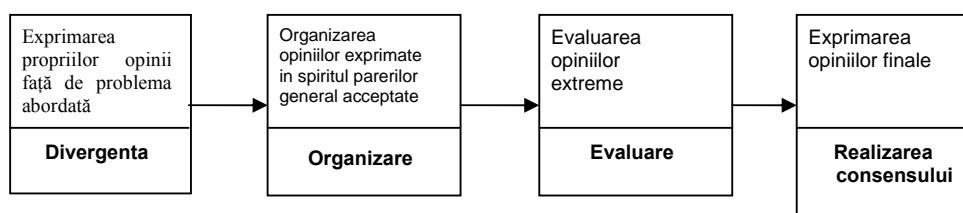

Figura 1 *Metoda Delphi*

Principalul *avantaj* al metodei constă în maximizarea gradului de consens printre opiniile experților (sau identificarea punctelor de convergență), atât ca viziune cât și ca terminologie utilizată în exprimarea unor concepte (acest lucru nu implică neapărat și coerența lor). În același timp metoda ajută la obținerea unor informații importante legate de evenimentele, tendințele și discontinuitățile semnificative care pot influența apariția și dezvoltarea unor factori de risc. Pe de altă parte natura procedurii constrânge la justificare doar pe acei experți cu păreri extreme, favorizând în acest fel conștientizarea factorilor de risc cu grad redus de evidență.

Printre *dezavantajele* ce limitează aplicabilitatea metodei sunt de obicei enumerate durata lungă de timp în care se derulează întregul proces și costurile (materiale și cognitive) implicate în sintetizarea răspunsurilor intermediare de către coordonatorul procesului. Deoarece metoda nu ia în considerare interacțiunea dintre ipotezele considerate (ea este deliberat evitată), a condus pe promotorii acestei metode să dezvolte metode complementare precum analiza încrucișată a factorilor de risc pe care o voi prezenta în continuare.

b) Analiza impactului încrucișat

Între factorii și fenomenele cu risc pronunțat există întotdeauna o interdependență majoră a modului, formei și momentului în care acestea se pot manifesta. Analiza impactului încrucișat (Helmer, 1983) este o tehnică de examinare a acestor relații cu scopul de a analiza probabilitatea de modificare viitoare a sistemului supus observării.

Tehnica este utilizabilă atât ca metodă de evaluare a stării curente în raport cu anumiți factori de risc, cât și ca metodă de dezvoltare și testare a unor planuri alternative de prevenire a situațiilor de criză. Odată ce s-a stabilit orizontul de timp în care va avea loc analiza, procesul începe cu identificarea evenimentelor care pot să apară în acest interval de timp și care pot influența semnificativ fenomenelor de risc analizate. Evenimentele pot fi de orice tip, controlabile (i.e. acte legislative) și/sau necontrolabile (i.e. catastrofe). Identificarea lor este un proces colaborativ complex care implică de cele mai multe ori efortul unui comitet multidisciplinar. Opțional se poate utiliza fie tehnica Delphi, fie o tehnică de prospectare a mediului pentru implementarea acestei faze. În funcție de rezultatul obținut, ea poate fi urmată de o prioritizare și selectare a acelor evenimente considerate critice pentru domeniul de interes. Scopul este de a reduce evenimentele identificate la un număr controlabil, uzual între 10 și 40, care să permită o utilizare mai eficientă a metodei.

A doua fază constă în estimarea probabilității cu care fiecare eveniment în parte poate interveni în intervalul de timp avizat. Și această fază este un proces colaborativ intens care implică consultarea unui grup de experți. Estimarea probabilităților de apariție a unui eveniment se poate realiza fie în izolare relativă față de restul evenimentelor, fie condiționat de apariția acestora. Rezultatul procesului este denumit “matricea de impact încrucișat” (sau matricea de probabilități condiționate) a evenimentelor majore ce favorizează apariția unui fenomen de risc. Ea reprezintă agregarea opiniilor experților implicați în estimarea probabilităților. Fără a intra în detalii analitice, această fază implică și verificarea, executarea și testarea sensibilității matricei de probabilități condiționate în scopul eliminării unor posibile inconsistențe de reprezentare.

În a treia fază, matricea de impact încrucișat este utilizată în vederea testării anumitor scenarii sau planuri de acțiuni concertate în vederea înțelegerii lanțului complex de efecte pe care acestea le aduc asupra probabilității de apariție a unor evenimente. Analiza ei comparativă cu execuția inițială va reflecta impactul acelei politici. Efectele aplicării unor politici pot fi de cele mai multe ori surprinzătoare prin influența pe care o vor avea asupra probabilității de apariție a unui anumit eveniment. Cu toate că definirea și testarea unor planuri de acțiuni poate fi realizată și în mod individual, procesul este de cele mai multe ori un proces colaborativ (figura 2) în care

un grup de experți propun și selectează politicile considerate relevante (sau fezabile) pentru eliminarea sau atenuarea unor fenomene de risc.

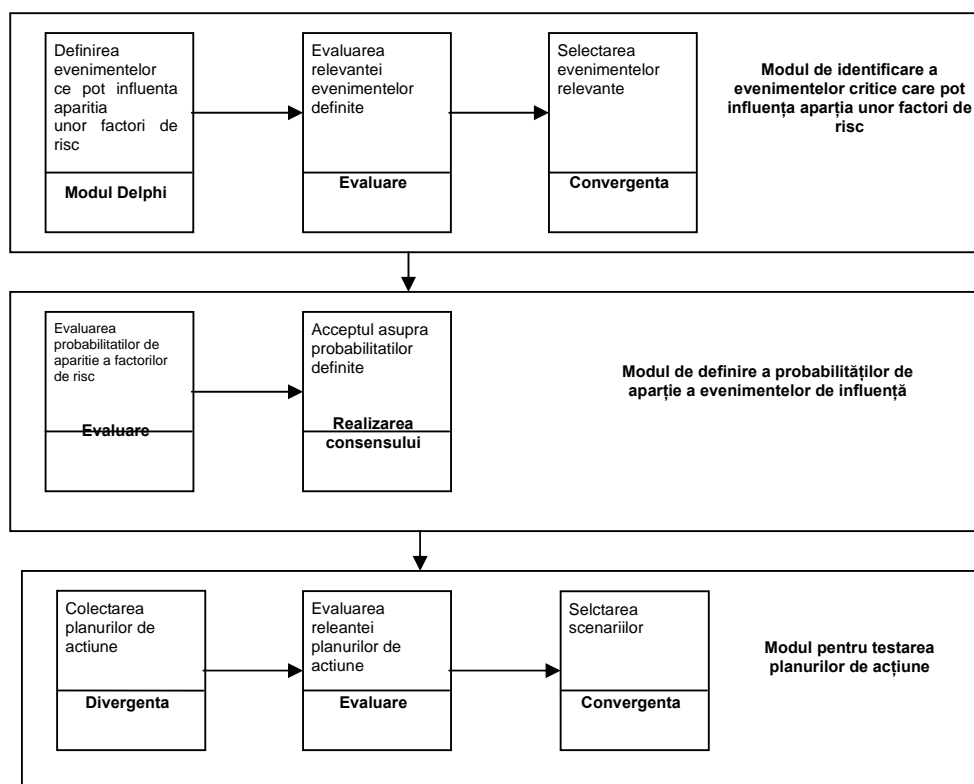

Figura 2 Procesul decizional al unei analize încrucișate

Metoda este extensibilă cu o serie de rafinamente care pot fi operate asupra modelului de bază: a) împărțirea orizontului de timp în intervale mai mici pentru a da posibilitatea definirii unor evenimente distincte pe fiecare interval în parte; b) pe lângă evenimente se pot adăuga și attribute ale sistemului ce trebuie incluse în matricea de probabilități condiționate și care vor permite analiza ulterioară a tendințelor de evoluție ale atributelor în raport cu evenimentele definite; c) deviația aleatoare a probabilității de apariție a evenimentelor poate fi încorporată în matrice pentru analiza influențelor aleatoare asupra sistemului.

Analiza impactului încrucișat ajută la detalierea lanțului de cauzalitate al evenimentelor favorizante apariției unui fenomen de risc. Deoarece rezultatul final al unor evenimente interdependente este de cele mai multe ori neintuitiv, metoda este extrem de utilă pentru înțelegerea corelațiilor complexe care (co)există între acești factori. De remarcat că metoda nu pretinde o modelare exactă a realității (fiind bidimensională prin evaluarea singulară a perechilor de evenimente, ea evită definirea influențelor unui set de evenimente), ci se rezumă la a fi un exercițiu util pentru înțelegerea interacțiunilor complexe care se manifestă endogen în cadrul sistemului .

c) **Prospectarea mediului și analiza SWOT**

Prospectarea mediului reprezintă o metodă de detectare a schimbărilor de natură exogenă care ar putea afecta sistemul de interes într-un anumit interval de timp.

Este adesea percepută ca fiind un sistem de atenționare incipientă de detectare a “semnalelor slabe” ce pot conduce la situații de criză în contextul evoluțiilor viitoare. În meteorologie este binecunoscut “efectul de fluture” a lui Lorenz, unde mici perturbații în aer se pot multiplica de 4 ori într-o săptămână și de 300 de ori într-o lună, și care, în următorii doi ani pot cauza o furtună tropicală. Prospectarea mediului este de obicei utilizată în faza de evaluare a situației curente.

De regulă, prospectarea mediului presupune trei componente: un comitet de investigare continuă care monitorizează acele schimbări din mediu care pot prezenta potențialul unor evoluții riscante, o analiză continuă a unor surse informaționale diverse (periodice, baze de date, rapoarte etc.) și o bază de date care conține rezultatele de investigare ale comitetului de prospectare. În mod clasic acest comitet este alcătuit din 10-15 experți, din domenii diferite, și care se rotesc periodic. Comitetul se întâlnește la intervale regulate de timp pentru a analiza impactul potențial al ultimelor dezvoltări identificate. Baza de date astfel construită permite descoperirea unor modele și tendințe de dezvoltare a unor fenomene de risc. Se utilizează aici cu precădere metode predictive cantitative.

Deoarece această metodă presupune un proces sistematic și continuu de colectare a informațiilor exogene sistemului, ea încearcă să elimine riscul de a lua decizii în lipsa unor informații critice. Totuși, în contextul lipsei unor criterii de filtrare a informațiilor colectate, ea

poate suferi de două probleme complementare: incompletitudinea informațiilor colectate și/sau abundența celor nesemnificative. Pentru a minimiza acest efect, în practică ea este precedată de tehnica scenariilor pentru a defini câteva direcții orientative. O abordare încetățenită în exercițiile de foresight pentru prospectarea mediului este aceea de a opera în domenii prestabilite, precum SWOT.

Analiza SWOT (Strengths, Weaknesses, Opportunities, Threats) sintetizează într-o matrice 2x2 rezultatele prospectării mediului prin prezentarea unei perspective generale asupra factorilor externi și interni semnificativi ce pot influența viitorul posibil (pozitiv și negativ). În afara identificării lor, analiza presupune și prioritizarea factorilor de influență ca și importanța sau probabilitatea de apariție. De asemenea ea este utilă și ca metodă conceptuală pentru dezvoltarea, evaluarea și selecția sistematică a strategiilor. Strategiile se pot evalua în funcție de efectul pe care îl aduc asupra fiecărei categorii SWOT (maximizarea avantajelor și oportunităților, sau minimizarea slăbiciunilor și a efectului adus de pericolele exogene). Identificarea tuturor relațiilor dintre categoriile SWOT (S-O, S-T, W-O și W-T) poate rezulta la combinații multiple care au, ca și potențial, importanțe diferite în evaluarea strategiilor.

d) Estimările, prognozele și scenariile

În practica politicii de securitate națională se folosesc mai multe metode de previziune, specifice acestui domeniu, în scopul evaluării și estimării mediului de securitate viitor. Acestea nu sunt decât variante adaptate ale modelelor prezentate mai sus. Printre cele mai folosite sunt estimările, previziunile și scenariile.

Estimările fac parte din categoria metodelor prospective prin extrapolare, utilizând analiza condițiilor din trecut și din prezent pentru a identifica posibilele evenimente din viitor. După Dicționarul de termeni militari și termeni asociați al

Pentagonului, prin estimare se înțelege analiza informațiilor strategice exprimată în scris sau oral, legată de o situație sau condiție specifică, cu scopul de a determina cursurile de acțiune ale inamicilor sau potențialilor inamici, dar și probabilitatea ca acel curs al acțiunii să aibă loc. Această metodă este folosită mai degrabă de comunitatea de informații, iar estimarea se face pentru o perioadă scurtă de timp.

Prognozele reprezintă evaluări pe termen mai lung, bazate tot pe extrapolare, prin analiza trendurilor. Cele mai credibile prognoze sunt elaborate de experții din domeniu, plecând de la prezumția că ei sunt cei mai calificați să estimeze continuarea sau modificarea tendințelor. Deși, în practica politicii de securitate națională, prognozele pe termen lung sunt privite cu neîncredere, ele apar, implicit, în orice evaluare strategică, atunci când se recomandă un curs al politicii.

Scenariile reprezintă un studiu modular asupra viitorului, bazat pe analiza structurală a variabilelor – cheie pe analiza strategiei actorilor și analiza de către experți a ipotezelor cheie privind viitorul. Ele dau un cadru în care pot fi integrate toate celelalte metode și abordări. Un scenariu este o analiză narativă despre un viitor pornind de la direcțiile de evoluție identificate pe cale științifică și judecata experților. Altfel spus, ele presupun elaborarea unui set de alternative ce corespund și ajută planificarea strategică. (Tangredi, 2000, din Ghica, A. G., Zulean M., 2007).

Scenariile reprezintă modalitatea prin care răspundem strategic și cognitiv la problema incertitudinii. Neștiind care va fi direcția de evoluție în viitor și neputând da o probabilitate clară unei alternative definim mai multe imagini alternative ale viitorului. În felul acesta, chiar dacă nu cunoaștem-nu avem certitudine cognitivă-suntem totuși pregătiți.

Scenariile s-au născut ca „jocuri de război”. Au fost folosite extensiv de către US Air Force, inițial fiind văzute ca instrument al strategiei militare pure. După al doilea război mondial metoda a fost folosită la RAND Corporation și dezvoltată la Hudson Institute. Hudson a adaptat și promovat scenariile și ca instrument al strategiei de afaceri, creându-le astfel o nouă bază instituțională.

Studiile orientate către dinamica viitorului și metoda scenariilor au fost dezvoltate în SUA după al doilea război mondial, nașterea lor fiind direct legată de securitatea națională. Azi scenariile sunt un element central în gândirea strategică și de securitate. În ciuda utilității lor, trebuie să fim mereu precauți și să nu uităm limitele scenariilor. Contextul lor epistemologic nu este cel tradițional, centrat pe realitate și focalizat asupra a ceea ce există. Epistemologia lor este a lumilor posibile, a contrafactualului sau posibilului. Deși sunt utile pentru a stimula, ilustra sau învăța și pentru a da precizie și bogăție comunicării, nu trebuie confundate cu predicția unei realități certe viitoare (Ghica, A. G., Zulean M., 2007).

6. Concluzii

Criza economică mondială și perioada de recesiune economică ce se anunță ne confirmă încă o dată că viitorul ne va rezerva multe surprize. Oricând este posibil ca o criză să apară, să se extindă rapid, să evolueze spre conflict deschis și chiar spre război. Crizele se aseamănă cu fenomenele meteorologice, cosmice și geofizice, se desfășoară neliniar și haotic, precum uraganele, perioadele de secetă sau de ploi

abundente, erupțiile vulcanice, avalanșele, cutremurele de pământ, iar omul nu poate face mare lucru în influențarea acestora.

Riscul este o dimensiune inerentă oricărei activități umane. El se manifestă continuu, în diferite forme și sub diferite aspecte. Același lucru se întâmplă și cu provocarea de a-l controla: un proces dinamic ce necesită percepția timpurie a pulsului zilei de mâine. Procesul de evaluare al riscului este un proces inexact, bazat mai mult pe anticipări rezultate dintr-o combinație de inputuri empirice, științifice și psihologice. Decizia este, în majoritatea cazurilor, luată în condiții de incertitudine și ambiguitate.

Știința actuală dispune de metode și tehnici complexe care încearcă limitarea imprevizibilului din viitor și anticiparea crizelor. Există mai multe tipuri de metode pentru prospectarea viitorului curs al acțiunilor, metode bazate pe extrapolare, metode teoretice sau metode bazate pe logică/raționament. Metodele și tehnicile prospective bazate pe extrapolare permit analiștilor să estimeze evoluția viitoare a societății, pe baza datelor actuale și istorice. Acest tip de previziune se bazează, de obicei, pe o anumită analiză cronologică, adică pe analiza valorilor numerice, cumulate în timp și prezentate cronologic. Ca exemple de metode prospective bazate pe extrapolare sunt: analiza clasică a seriilor de timp; estimarea tendinței liniare și analiza seriilor de timp non-liniare. Metodele de prospecțiune teoretică îi ajută pe analiști să facă predicții privind viitorul societății, pe baza presupuzițiilor sau ipotezelor teoretice și a datelor actuale și istorice. În contrast cu prospectiva bazată pe extrapolare, care folosește presupuziții despre repetitivitatea istoriei pentru a face predicții, metodele teoretice se bazează pe presupuziții despre cauză și efect, postulate în diverse teorii. În timp ce logica metodelor bazate pe extrapolare este, în esență, inductivă, logica metodelor teoretice este în principal deductivă. Există o serie de metode care-i ajută pe specialiști în realizarea prospectivei teoretice: modelarea teoretică, modelarea cauzală, analiza regresiei și corelația. Modelele cauzale sunt reprezentări simplificate ale teoriilor, care încearcă să explice și să anticipeze cauzele și consecințele politicilor publice.

Cu toate acestea, eliminarea imprevizibilului este încă departe de a fi realizată iar hazardul este o variabilă importantă.

Bibliografie

[1] BĂHNĂREANU, C. (2008)- *Resurse energetice, crize, conflicte*. Editura Militară, București.

[2] BUSA, G. (1994)- *Dicționarul complet al economiei de piață*. Editura Soc. Informația, București.

[3] BREBAN, V.(1980)- *Dicționar al limbii române contemporane*. Editura Științifică și Enciclopedică, București.

[4] CISMASU, I. D.(2003) – *Riscul, element în fundamentarea deciziei, concepte, metode si aplicații*. Editura Economica, Bucuresti.

[5] FILIP, F.G.(2002) -*Decizie asistată de calculator: decizii, decidenți, metode și instrumente de bază*. Editura Tehnică, București.

[6] FILIP, F.G. (2004)- *Sisteme suport pentru decizii*. Editura Tehnică, București.

[7] FRUNZETTI, T.(2006)- *Globalizarea securității*. Editura Militară, București.

[8] GHICA, A. G., Zulean M. (2007)- *Politica de securitate națională*. Editura Polirom, București.

[9] HELMER, O. (1983). *Looking Forward, A guide to Futures Research*. Sage Publications, California.

[10] KAHN, H. (1984)- *Thinking about the Unthinkable in the 1980s*. Simon and Schuster, New-York.

[11] <http://www.regional-foresight.de> , accesat în 23 septembrie 2008.

ADVERSARUL NEREGULAT – ACTORUL DE SECURITATE ACTUAL

Alexandru TEODORESCU*

Most of the current midrange threat estimates provides insights into the causes, locations, and potential adversaries in future conflicts. The growing trend toward violent, transnational extremism is deemed to be the most significant destabilizing factor in many parts of the world today. For the foreseeable future, irregular warfare will be the method of choice of these extremists. Several other drivers of instability, however, continue to foment chaos and human suffering, leading to frustration, discontent, and anger for the millions who live in these deteriorating environments. Without any viable alternatives, the increasingly young, disenfranchised populations in the developing world may seek outlets for this frustration through identification with extremist ideologies, ethnic polarization, and criminality. By “irregular,” this research means any activity, operation, organization, capability, etc., in which significant numbers of combatants engage in insurgency and other nonconventional military and paramilitary operations without being members of the regular armed forces, police, or other internal security forces of any country.

„Cea dintâi analiză – de o supremă importanță și cu cel mai semnificativ impact – pe care trebuie să o efectueze un decident politic sau un comandant, este determinarea precisă a tipului de război în care sunt pe cale să se angajeze; ei nu trebuie să-l confunde sau să încerce să-l transforme în ceva străin de adevărata sa natură. Aceasta este prima din toate întrebările strategice ce trebuie adresate și cea mai cuprinzătoare”

Carl von Clausewitz, *În război*¹

Schimbările survenite în mediul de securitate internațional au ridicat, fără îndoială, noi provocări, de o deosebită complexitate și importanță. Conflictele moderne și în special terorismul contemporan sunt fenomene din ce în ce mai *complexe*. Conflictele interstatale, purtate de forțe militare naționale într-o zonă definită și cel mai adesea contiguă, sunt tot mai des înlocuite de conflicte intra-statale sau, specific terorismului, de atacuri asimetrice și acțiuni/activități neregulate/neconvenționale. De regulă acestea implică o varietate largă de actori și părți, adesea grupate în alianțe ad hoc, caracterizate de volatilitate și descentralizare, care în mod frecvent acționează în afara ariei geografice aflate în dispută sau chiar global. Cauzele acestor noi amenințări de securitate sunt de asemenea deosebit de complexe: printre multitudinea de factori ce le determină sunt cei religioși, etnici, politici, economici (sărăcia) și psiho-sociali (percepția unei opresiuni). Impactul acestora a crescut

* Locotenent colonel

¹ Michael Howard, în Carl von Clausewitz, „*On War*”, tradus și editat de Peter Paret și Michael Howard, (Princeton UP, 1984), p. 88 (în traducerea și adaptarea autorului).

semnificativ în ultimul timp: nimeni nu este imun ba chiar – așa cum arată atacurile teroriste din SUA și Europa de vest, chiar și cei mai puternici sunt vulnerabili în fața acestor atacuri asimetrice și acțiuni / activități neconvenționale / neregulate.

În plus, „*incertitudinea*” se pare că este caracteristica definitorie a actualului și proximalului mediu de securitate internațional.² Așa cum se întâmplă în alte democrații cu tradiție³, astăzi și decidenții – alături de comunitatea de informații – din țara noastră⁴ sunt convinși că o confruntare militară directă, la scară mare cu o altă națiune sau grup de națiuni este improbabilă în viitorul apropiat. Chiar dacă state puternice precum SUA continuă să urmărească preeminența pregătirii forțelor lor pentru formele *tradiționale* de luptă – fapt ce a determinat chiar recursul adversarului contemporan la metodele *neregulate*, *catastrofice* și *disruptive* de atingere a scopurilor sale – datorită faptului că chiar și cea mai eficientă forță tradițională nu asigură capacitățile specifice necesare de răspuns la acest tip de amenințări, puține țări vor mai pune accentul pe dezvoltarea și menținerea unor forțe militare cu capacități complete specifice războiului *regulat*. Cele mai multe țări vor urmări alternative de răspuns la aceste amenințări asimetrice și dezvolta la cea mai mare parte a forțelor lor armate capacități funcționale corespunzătoare.⁵

Aceste metode ale actualului adversar – neregulate, catastrofice și disruptive – creionează împreună aspectul, fără putință de tăgadă, *neregulat* al mediului de securitate contemporan ce ridică actorilor de securitate tradiționali provocări semnificativ diferite de cele ale trecutului recent. Experiența recentă a unor națiuni dezvoltate și cu tradiție în angajarea a tot felul de conflicte a devoalat serioase limitări și deficiențe ale sistemelor lor de securitate. Acestea au fost – paradoxal! – ridicate de o transformare neobișnuită a mediului strategic și operativ de purtare a luptelor, respectiv de apariția unui tip modern de adversar, hotărât și inteligent ce, atât din punct de vedere structural (angajarea de forțe neregulate în locul celor militare convenționale) cât și acțional (recurgerea la formele de luptă primordiale) s-a întors practic în timp.

Aceste „*noi și vechi*” forme de luptă reușesc să atace, folosind atât agresiuni tradiționale cât și netradiționale (inclusiv forme nonviolente dar intens manipulatorii), interesele naționale vitale ale unui stat chiar în condițiile în care urmăresc cu obstinație evitarea *confruntării directe* cu forțele acestuia de securitate în general și cele armate, în special. Exemplificatoare în acest sens sunt întrebuițarea tacticilor teroriste ce urmăresc crearea unui climat de instabilitate, îndoială, neîncredere și frică în rândul populației și aliaților, în interiorul statului țintă sau asupra cetățenilor lui aflați în afara hotarelor, precum folosirea armelor de distrugere în masă împotriva intereselor comerciale sau centrele intens populate. În plus, chiar forțele armate

² Corpul de infanterie marină, Departamentul Apărării al SUA, „*The Long War – Send in the Marines*”, (A Marine Corps Operational Employment Concept To Meet An Uncertain Security Environment, 2007), pag. 6 (în traducerea și adaptarea autorului).

³ Agenția de informații a apărării, Departamentul Apărării al SUA, „*Joint Strategic Assessment 2006-2026*”, (Washington DC, septembrie 2006), pag. 3 (în traducerea și adaptarea autorului).

⁴ Strategia de transformare a Armatei României, București, 2005.

⁵ „*Joint Strategic Assessment 2006-2026*”, pag. 2 (în traducerea și adaptarea autorului).

statale, atât pentru a răspunde provocării de a desfășura acțiuni militare împotriva unui adversar neregulat ce operează în intimitatea structurii sociale și al populației cât și pentru reducerea pierderilor de vieți omenești (din ce în ce mai greu de justificat în prezent), urmăresc astăzi stabilirea acelor condiții ce *evită* angajarea forțelor în acțiuni de luptă violente, „*tradiționale*”. Răspunsul la un astfel de adversar trebuie să fie la fel de sofisticat și agil precum provocările postate de către acesta. El trebuie, pe de o parte să oprească eficient și oportun adversarii care au intenția și mijloacele să atace prin cunoașterea profundă a specificului socio-cultural și planificarea răspunsului în consecință și pe de altă parte, să descurajeze pe aceia care pot deveni agresori, prin abordarea condițiilor ce duc la apariția și dezvoltarea ideologiilor radicale, prin câștigarea bătăliilor ideologice și respectiv prin crearea acelor condiții ce reduc apariția a noi oponenți.

În mod evident astfel de rezultate nu se pot obține doar de către forțele de securitate în exclusivitate și nici prin acțiuni și activități convenționale, recte confruntări armate, ci de către un mod corespondent de luptă neregulată ce angajează toate puterile unui stat.

Astfel, la începutul secolului 21, aceste amenințări neregulate de securitate reprezintă din ce în ce mai mult manifestarea „obișnuită” a agresiunii și nu excepția de la regulă. Pornind de la campaniile Marii Britanii din Palestina (1945 – 1948), Borneo, Kenya și Malaya (1948 – 1960), și la cele ale SUA din Filipine, America Centrală și Vietnam (ce au contribuit considerabil la catalogarea unor lecții învățate consistente referitoare la contra-insurgență și războaie de mică intensitate), și ajungând la conflictele neregulate recente din Afganistan, Cecenia și Irak, se demonstrează clar, prin caracteristicile și impactul diferite ale celor din urmă, faptul că acțiunile convenționale de luptă duse în timpul celor două războaie mondiale, războiului din Coreea, anumitor bătălii ale războiului din Vietnam și operațiunii „Furtună în deșert” reprezintă de fapt excepția de la regulă și nu regula (convenția, tradiția!). Chiar dacă principiile de purtare ale contra-insurgenței și războiului de mică intensitate rezultate din lecțiile învățate în urma campaniilor mai sus menționate (recunoașterea caracterului profund politic al problemei; primatul controlului civil al tuturor acțiunilor militare; angajarea de lungă durată, în special pentru integrarea activităților civile și a celor militare; nevoia imperioasă de informații cu aplicabilitate acțională imediată; nevoia de discriminare strictă a insurgenților de marea masă a populației; recurgerea la bătălia pentru câștigarea „*inimilor și minților*”; răspuns militar proporționat și corespunzător situației; aplicarea reformelor politice și a dezvoltării socio-economice pentru prevenirea recurenței acelor situații care au cauzat problema⁶) au trecut testul timpului și al experimentării și încă asigură o bază solidă pentru combaterea adversarilor de acest tip, ele nu sunt totuși suficiente construirii unui răspuns la situațiile actuale mult mai complexe, profund internaționalizate și multifacetate. Caracterul „*polimorf*” al activităților și scenariilor neregulate ale zilelor noastre este reflectat, în vederea conservării propriului profil, a controlului asupra

⁶ Centrul de dezvoltare, concepte și doctrine, Ministerul apărării al Marii Britanii, „*Countering Irregular Activity Within a Comprehensive Approach*”, (Joint Doctrine Note 2/07, martie 2007), pag. 1-3 (în traducerea și adaptarea autorului).

situației și a surselor de finanțare, în abilitatea diferitelor grupuri de a balansa între infrafracționalitate, insurgență, terorism și dezordine publică și socială. Un exemplu de astfel de conflict polimorf este războiul din Alger care, după Raymond Aron, a constat în transformarea unui război de independență într-un conflict revoluționar și mai apoi într-o campanie teroristă.⁷

Acest adversar neregulat ființează, acționează și operează inextricabil chiar în structura de bază a culturilor și societății și urmăresc scopuri ce sunt deseori dificil de descurajat sau combătut cu ajutorul forțelor combatante convenționale. În plus, se pare că acest trend de recurgere la activitățile și acțiunile neregulate ca element definitoriu al amenințărilor contemporane de securitate continuă să se afirme și dezvolte.⁸

Așa cum adversarii neregulați, urmărind subminarea și erodarea influenței și voinței unui stat și a aliaților săi, desfășoară acțiuni și promovează strategii neregulate (inclusiv de tipul unor veritabile operații informaționale, psihologice și media) răspunsul trebuie să fie de asemenea de tip neregulat. Un astfel de *conflict neregulat*, urmărind la rândul lui erodarea puterii de lovire, a influenței și a voinței adversarului, chiar dacă este axat mai ales pe o abordare indirectă, neconvențională include și folosirea întregii game a acțiunilor „obișnuite” sau altfel spus convenționale.

Noua concepție a Statelor Unite referitoare la *conflictul neregulat*⁹ îl definește ca fiind competiția violentă dintre state și actori non-statali pentru legitimitate și influență exercitată asupra unor populații relevante.

Și în secolul 21 natura războiului rămâne neschimbată din antichitate: ciocnirea violentă de interese între grupuri organizate cu mijloace de tip militar. Acest nou concept nu face decât să recunoască statutul de beligeranți al noilor actori. „Grup organizat” și „mijloace de tip militar” se referă acum la capacitatea unei entități de a mobiliza sprijin pentru propriul interes politic și abilitatea acesteia de a genera un nivel suficient de violență ce are consecințe politice semnificative. În ceea ce privește terorismul și insurgența, neregulate sunt astfel considerate orice activitate, acțiune, organizație, capacitate etc. ce incumbă un număr semnificativ de actori ce utilizează tactici teroriste și/sau desfășoară operații neconvenționale, operații paramilitare și de tip insurgență. În plus, terorismul și insurgența sunt, în comparație cu perspectivele politice indezirabile, problematice și costisitoare a unui stat angajat în acțiuni neregulate, relativ ieftin de pregătit, executat și perpetuat, de multe ori pentru a învinge fiind suficient doar să continue să existe.

Războiul implică relații violente între două state sau grupuri de state; lupta reprezintă forma esențială de purtare a războiului. Lupta este un instrument politic, de regulă izvorât din frică, interes sau ideologie, și caracterizat de amenințarea cu / folosirea violenței organizate pentru a influența politica unui stat sau grup de state. Lupta poate avea diferite forme, chiar în cadrul aceleiași campanii, dar în mod tradițional este categorisită ca fiind convențională / regulată și neconvențională /

⁷ Christopher Coker după Raymond Aron, „*The Ethics of Operations on the Cusps*”, (RUSI Whitehall Report 1-06, 2006) capitolul 3, pag. 11 (în traducerea și adaptarea autorului).

⁸ „*The Long War – Send in the Marines*”, pag. 7 (în traducerea și adaptarea autorului).

⁹ Departamentul Apărării al SUA, „*Irregular Warfare (IW) Joint Operating Concept (JOC)*”, (US Special Operations Command, septembrie 2007 (în traducerea și adaptarea autorului).

neregulată. Se poate considera că lupta regulată se referă la înfruntarea dintre forțe armate regulate, aparținând unor state, și respectiv lupta neregulată se referă la înfruntarea dintre forțe regulate contra forțe neregulate sau forțe neregulate contra forțe neregulate.¹⁰

În complexul mediu de securitate contemporan, forțele armate sunt nevoite deci să facă față mai degrabă unui amalgam de oponenti regulați și neregulați, decât unei singure amenințări, definită clar și identificată precis. Prin „*activitate neregulată*” este definită modalitatea de luptă purtată de actorii non-statali într-o lume caracterizată de absența unor conflicte inter-state sau inter-mari puteri. De fiecare dată, activitatea neregulată se pare că reprezintă de fapt expresia competiției ori între state, ori între state și actori non-statali pentru putere și control asupra unui spațiu contestat politic, asupra unor populații sau a unor resurse insuficiente. După Marea Britanie, activitatea neregulată este definită ca:

Comportament ce încearcă să producă sau să împiedice o schimbare (politică, economică, socială sau culturală) prin folosirea sau amenințarea cu folosirea ilegală a mijloacelor violente, de către forțe, grupuri sau indivizi cu motivații ideologice sau infracționale, ca și competitor al autorității (unui actor de tip statal).¹¹

Această definiție acoperă o întreagă gamă de activiști, de la organizații formate și bine relaționate intern și extern de tip guerilă, grupuri religioase extremiste și marginalii acestora, până la indivizi mânați de plictiseală și lipsă de activitate. Acei activiști aflați la începutul acestei game sau la nivelurile ei cele mai joase sunt cu certitudine apanajul tradițional al poliției și al celorlalte forțe de aplicare a legii. Totuși, atunci când aceștia dobândesc potențialul de a comite acte de violență ce ating nivelul de forță specific armatei, sau atunci când acțiunea lor se plasează pe fondul vidului de autoritate, intervenția forțelor armate poate și necesară.

În mod normal, forțele neregulate acționează împotriva forțelor armate, a agențiilor de securitate, administrațiilor naționale, populației civile și obiectivelor economice ale statelor recunoscute ca actori de drept internațional. Pentru atingerea obiectivelor, activiștii neregulați refuză în mod deliberat să se conformeze normelor internaționale acceptate și utilizează sistematic metode ilegale, imorale și lipsite de etică. În anumite cazuri, în special atunci când sunt conectați la rețele importante de crimă organizată sau sunt sprijiniți de alte state, activiștii neregulați au acces la resurse financiare substanțiale și cantități semnificative de armamente și explozivi de tip militar. Rețelele interumane și de comunicații, alături de accesul global nestingherit la întreprinderile media și serviciile comerciale, adaugă, cu excepția unor forme deosebit de localizate sau îndepărtate, adaugă o dimensiune internațională și vizibilitate tuturor activităților neregulate. În zilele noastre frontierele permeabile și măsurile inadecvate luate de statele precare sau în curs de dezintegrare duc la proliferarea spațiilor slab guvernate sau neguvernate în nici un fel în care activiștii neregulați capitalizează orice oportunitate de exploatare a situației și obținere a unor

¹⁰ Colin Gray, „*Another Bloody Century*”, Phoenix, 2005 (în traducerea și adaptarea autorului).

¹¹ „*Countering Irregular Activity Within a Comprehensive Approach*”, pag. 1-1 (în traducerea și adaptarea autorului).

avantaje colective sau individuale. Motivați de interes, frică sau ideologie, exploatănd lipsurile guvernării, ale activității economice convenționale și ale ordinii normale, acești veritabili competitori ai autorității legitime, nu urmăresc întotdeauna înlocuirea unui organism politic aflat la putere ci, de multe ori, libertatea de a acționa liber de controlul statului și alte constrângeri – neputând fi, în consecință, etichetați unilateral și simplist insurgenți. În absența unor măsuri normative și de securitate minimale adecvate, poate apărea o mixtură de activiști neregulați, ce include miliții politice și sectare, clanuri războinice rivale, elite aflate în competiție, infractori endemici și insurgenți. Aceste grupuri uneori pot acționa colaborând împreună pentru atingerea scopurilor specifice iar alteori în opoziție, în plus față de tradiționala autoritate legitimă, unele cu celelalte.

Subiect a probabil numeroase critici, obiceiul anglo-american de a găsi denumiri noi pentru concepte vechi are poate în acest caz mai multă legitimitate decât oricând. Acesta pentru că, pentru prima oară în istoria militară modernă, conceptul de război nu mai este în principal axat pe acțiuni cinetice directe sprijinite de cele non-cinetice. Într-adevăr, conceptul de conflict neregulat statuează abordarea indirectă și neconvențională a adversarului, în care atât opțiunea de desfășurare a acțiunilor neregulate independent de cele convenționale, cât și cea în care acestea sunt sprijinite de acțiunile convenționale, înlocuiesc pe cea tradițională în care acțiunile neregulate le sprijină pe cele convenționale (opțiune totuși încă posibilă dar mai puțin preferată). Ideea centrală a acestui concept este concentrarea pe subminarea influenței, coerciția și epuizarea voinței adversarului în detrimentul învingerii sale prin confruntări militare convenționale.

În plus, conflictul neregulat abordează în principal individul uman și mai puțin platformele de luptă. El nu depinde numai de gradul de dezvoltare a sistemului militar ci și de nivelul de înțelegere a dinamicilor sociale ale politicilor de tip tribal, rețelelor sociale, influențelor religioase și valorilor culturale. Oamenii și nu tehnologia avansată sunt cheia succesului. Preocuparea pentru atitudinea și voința umană urmărește pe de o parte, obținerea / menținerea legitimității și a sprijinului popular al forțelor și acțiunilor proprii și pe de altă parte, al subminării celor ale adversarilor. Efectele psihologice pozitive asupra populațiilor în discuție și concentrarea pe nevoile acestora sunt scopul principal al conflictului neregulat, fără de care orice demers ar degenera într-o luptă convențională pentru suprimare brutală și intimidare în vederea acceptării unor condiții din exterior. Aspecte general valabile ca nevoia umană de securitate, de participare la ordinea socială și politică, de siguranță economică, de prezervare a culturii locale și de mândrie colectivă sunt principii de bază ale războiului neregulat și luate în considerare în planificarea și executarea oricărei acțiuni.

Conflictul neregulat este un fenomen social complex, ambiguu și „încurcat”, greu de caracterizat în definiții clare, concise sau precise. Concepția SUA îl consideră atât o formă de conflict armat – înlocuind deci conceptul de conflict de intensitate mică (epuizat moral datorită limitărilor spațiale, a celor referitoare la spectrul violenței și de obiective care îl caracterizau), cât și o formă de luptă – însemnând insurgența / contra-insurgența și terorismul / contraterorismul pe care le ridică astfel din categoria de forme de conflict altele decât războiul.

Definirea conceptului este dificilă și din cauza semnificației contextuale și a modului diferit de aplicare pentru fiecare nivel al războiului. Astfel, conflictul neregulat înseamnă controlarea modului de influențare al unei populații – la nivel strategic; abordarea indirectă întrebuințată în planificarea și executarea campaniilor și operațiilor – la nivel operativ; și aplicarea asimetrică a tacticilor, tehnicilor și procedurilor de luptă – la nivel tactic. De asemenea, metodele de descriere a sa ce iau în considerare: pe cei care îl poartă – actorii (inclusiv entitățile non-statale), cum este purtat – metodele și mijloacele (indirecte, respectiv netradiționale) și scopul pentru care se duce – (obiectivul strategic) complică și mai mult un astfel de demers. În ciuda tuturor acestor impedimente, relevante pentru sublinierea caracterului novator al conceptului sunt preocuparea sa primordială – o populație relevantă și obiectivul său strategic – realizarea și menținerea controlului asupra / influențarea / obținerea sprijinului unei populații relevante. Cu alte cuvinte, preocuparea pentru cucerirea și controlul (dintotdeauna un atribut al învingătorului) unor forțe, populații, teritorii este înlocuită de cea pentru obținerea legitimității unei autorități politice de a controla sau influența populația în cauză.

Perioada înfrângerii forțelor armate și a capacității de război ale unui adversar și cucerirea de teritorii pentru forțarea unor schimbări politice, într-o confruntare militară tradițională în care populația este considerată nebeligerantă și gata să accepte rezultatul politic impus / arbitrat / negociat de beligeranți a apus cu certitudine. Se realizează astfel un transfer de la obiectivul fundamental de implicare și interferare minimă ale civililor în acțiunile militare convenționale la transformarea acestora în scopul primordial și obiectivul central al acțiunilor neregulate. În cele din urmă, conflictul neregulat este o luptă politică ce are atât componente non-violente cât și violente ce urmărește influențarea și obținerea sprijinului populației de referință – care reprezintă acum factorul esențial în asigurarea succesului. Ea trebuie de data aceasta convinsă să accepte anumite politici și regimuri politice – ce vor fi percepute ca legitime și credibile și nu obligată să o facă ca în conflictele convenționale. Părțile în conflict, fie ele state de drept sau grupuri contestatate, pe de o parte urmăresc subminarea legitimității și credibilității adversarului și izolarea atât fizică cât și psihologică a acestuia de populația relevantă și suporterii externi, iar pe de altă parte întărirea propriei legitimități și credibilități în exercitarea controlului asupra populației în cauză (cu excepția unor organizații teroriste care, în demersul lor de intimidare sau coerciție a unor guverne, atacă populația în cauză fără să ia în considerare evoluția propriei legitimități și a sprijinului popular).

Metodele neregulate se referă exact la obținerea acestor efecte prin acțiuni și măsuri indirecte, de natură politică, psihologică și economică, toate având ca obiect populația și opțiunile / atitudinile acesteia. Astfel, această „populație relevantă” este în fapt considerată o veritabilă societate-audiență țintă a războiului neregulat. Tocmai din această cauză, chiar dacă neexprimată fățiș (din motive lesne de înțeles) printre celelalte acțiuni și activități ale războiului neregulat – contra-insurgență, război neconvențional, contraterorism, sprijin instituțional, operații de stabilitate și reconstrucție, operații civil-militar, informații și contrainformații, activități de combatere a infraționalității transnaționale – un loc deosebit îl ocupă formele de management al percepției și de comunicare strategică.

Mediul contemporan de securitate este descris astfel de condițiile în care activitățile neregulate pot apărea, manifesta și mai apoi dezvolta. Factori culturali, istorici, sociali și ambientali, alături de influențe regionale și internaționale, definesc condițiile specifice de apariție și dezvoltare a activităților neregulate. Cu certitudine printre numeroșii factori de influențare se găsesc și urbanizarea accelerată, schimbările demografice și crizele umanitare, aspecte ce influențează sentimentele și sensibilitățile unui public – audiență a mediei globalizate. Acești factori pot fi grupați în următoarele zone de interes:

- Globalizarea, inechitatea globală și schimbarea climatului;
- Identitatea și interesul individual și colectiv;
- Recrudescența ideologiilor extremiste;
- Accesul la tehnologie, comunicarea în rețea și domeniul virtual.¹²

*„Amenințările la adresa păcii și securității în secolul 21 includ nu numai războiul și conflictul internaționale ci și violența civilă, crima organizată, terorismul și armele de distrugere în masă. Acestea, de asemenea includ – devreme ce au consecințe la fel de catastrofice – sărăcia, bolile infecțioase mortale și degradarea mediului. Toate aceste amenințări, la o scară largă, pot fi mortale sau pot diminua șansele de viață. Toate pot submina statul ca element de bază al sistemului internațional.”*¹³

Într-adevăr, acești agenți de instabilitate generează haos și suferință umană ce conduc la frustrarea, nemulțumirea și furia a milioane de ființe umane ce trăiesc în condiții din ce în ce mai deteriorate. Fără nici o alternativă viabilă, o pătură tot mai largă a populației tinere de-francizate / neintegrate din lumea dezvoltată de asemenea își îndreaptă tot mai mult frustrarea către identificarea cu ideologiile extremiste, polarizarea etnică și infraționalitate.

Astfel, acest trend ascendent către violență și extremism transnațional este cu certitudine cel mai posibil factor de destabilizare al multor zone ale lumii zilelor noastre. În plus, datorită dominării totale (tehnologice, doctrinare etc.) a formelor de război tradițional de către promotorii actualei ordini mondiale, amenințările contemporane au dezvoltat ca răspuns metode neregulate / neconvenționale, disruptive și chiar catastrofice de atingere a scopurilor urmărite.

Prin urmare, în comparație cu celelalte amenințări probabile – extremismul ideologic și religios, spațiile ne/puțin guvernate, efectele globalizării, problemele economice, sărăcia, asigurarea sănătății, competiția pentru resursele naturale, progresul și competiția științifică și tehnologică, schimbările demografice, factorii de mediu, infraționalitatea – terorismul și conflictul neregulat / neconvențional sunt, în viitorul apropiat și mediu cele mai posibile. Acestea reprezintă cel mai mare risc de securitate actual atât datorită vulnerabilității inerente a lumii democratice și globalizate, cât și, alături de probabilitatea iminentă și repetabilitatea îngrijorător de ridicată, a impactului deosebit pe care îl au asupra acesteia.

¹² Ibidem, pp. 1-4.

¹³ Secretarul general al Națiunilor Unite, „Raport pentru ședința șefilor de stat și de guvern”, (In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All, Septembrie 2005), pag. 24-25, disponibil la http://www.un.org/larger_freedom/, (în traducerea autorului).

În definirea mediului / lumii contemporan/e, Marea Britanie consideră, alături de identificarea trendurilor strategice actuale, a temelor transnaționale relevante și a caracteristicilor componentei de securitate a acestuia/acesteia, dimensiunea umană ca având un rol deosebit de important.¹⁴

Instituțional, britanicii identifică constituenții oricărei națiuni sau societăți: fiecare construită în jurul valorilor istorice și culturale specifice, aceștia sunt reprezentați de supremația legii, educația, activitățile comerciale, acțiunile umanitare și de asigurare a sănătății, nivelul de informare, laturile militare, economice, diplomatice, administrative și de guvernare. Atunci când se analizează aspectele de securitate ale societăților, comunităților și indivizilor, cu nevoile lor specifice, toți acești constituenți trebuie luați în considerare în vederea găsirii celor mai potrivite obiective, resurse și forțe pentru influențarea situației acestora. În plus, acestor „actori” li se pot alătura alte guverne, organizații internaționale, organizații neguvernamentale și interese comerciale sau private. Astfel, experiența britanică demonstrează că rezoluționarea cu succes a conflictelor rezidă covârșitor din atitudinea și motivația indigenilor și / sau a populației din zona afectată și proximitate. De asemenea, foarte important pentru acest demers este și faptul că, printre alți actori de oportunitate ce obțin beneficii din perpetuarea crizei și au un interes în subminarea eforturilor de rezoluționare a acesteia, precum infractorii și anumiți antreprenori, se găsesc și elemente ale media. Semnificativ este faptul că aceștia, chiar dacă au o influență numai pe termen scurt și mediu, sunt analizați nu numai ca având impact exclusiv negativ ci sunt considerați și potențiali multiplicatori benefici, demni de a fi chiar „parteneri”, mai ales pentru obținerea unor rezultate pe termen mai lung.

În concluzie, mediul de securitate actual și viitor este conturat de către provocările ridicate de către actori statali și non-statali care desfășoară un amestec de forțe militare și non-militare, și care vor folosi cu precădere formele războiului neregulat. Exacerbarea ideologiilor extremiste politice, religioase și etnice alimentează conflictele prezentului. În plus, absența guvernării eficiente din multe părți ale lumii creează sanctuare pentru teroriști, infractori și insurgenți. Multe state sunt incapabile sau reluctant să exercite un control eficient asupra propriului teritoriu, permițând exploatarea acestuia de teroriști, infractori și insurgenți. State precare sau în curs de dezintegrare ca urmare a economiei stagnante, instituțiilor politice corupte, problemelor de mediu, sistemului de sănătate publică precar sau a epidemiilor, sau cele care dețin resurse naturale și sunt prinse astfel în competiția multinațională pentru acestea sunt cel mai adesea surse de conflict. Astfel de conflicte la rândul lor sunt generatoare de insurgență și terorism transnațional cărora le sunt izvoare de legitimitate, catalizator și scut protector. *Competiția asupra populațiilor din astfel de spații este cea pe care trebuie să o câștigăm în detrimentul actorilor neregulați...*

În acest context, acțiunile exclusiv militare, fie ele și parte a unui conflict neregulat, în mod evident nu pot răspunde cu succes adversarilor neregulați dar cu siguranță – ca parte a unui efort integrator – pot contribui decisiv la stabilirea

¹⁴ Centrul de dezvoltare, concepte și doctrine, Ministerul apărării al Marii Britanii, „*The Comprehensive Approach*”, (Joint Discussion Note 4/05, ianuarie 2006), pp. 1-2 (în traducerea și adaptarea autorului).

condițiilor necesare altor elemente de putere pentru rezoluționarea conflictelor / crizelor și evenimentelor de securitate.

Combaterea adversarilor neregulați necesită o abordare holistică a tuturor factorilor de putere – politico-diplomatic, economic și militar – care să urmărească configurarea mediului global atât prin abordarea condițiilor de apariție și dezvoltare a ideologiilor radicale, cât și prin descurajarea celor ce deja dețin mijloace de atac – mai ales prin modificarea intenției și determinării acestora de a recurge la astfel de mijloace. Astfel, elementul critic în combaterea factorilor actuali de instabilitate și a efectelor acestora este reprezentat de către lupta pentru influențarea acestora și a rezervorului lor social de sprijin: categorii / păături sociale, comunități, persoane de aceeași confesiune, populații etc. Aceasta se poate face pe de o parte, prin angajarea activă în activități de influențare a populațiilor relevante și a adversarilor neregulați și pe de alta, prin interzicerea / limitarea capacității celor din urmă de a exercita influență asupra aceleiași populații țintă.

Conflictul neregulat reprezintă cu certitudine o posibilă soluție atât datorită obiectivului său cât și a metodelor de purtare. Din nefericire, ca orice concept nou, necesită timp pentru înțelegere, adaptare și implementare. El nu reprezintă un nou tip de manifestare a acțiunilor militare ci un proces de gândire și o filozofie diferită de abordare a unor adversari și ei nu neapărat noi dar cu certitudine neobișnuiți – neregulați. Mecanisme de analiză și decizie, proceduri și reglementări, structuri și categorii de forțe, forme de educare și instrucție, tehnologii și echipamente etc. trebuie, dacă nu să apară ca noi, distincte și specifice, să fie adaptate pentru implementarea unei astfel de soluții.

MANAGEMENTUL SITUAȚIILOR CONFLICTUALE

Mariana IATAGAN*

Ana Maria STOICA**

The conflict represents a mass-phenomenon affecting everyday our lives. We have to pay a special attention both to the particular conflicts, and to the global ones.

The conflict is negatively perceived by the society, on the one hand (being associated to strong emotions, violence, destruction), and positively, on the other hand, (by a balanced perspective, as a stimulating element for positive energies of those involved in the conflict).

The question related to the conflicts is: "If the conflict might have both negative and positive effects, what are the circumstances that keep it functional and effective?"

The aim of the present work is to answer that question by defining the main reasons and models of the conflict; by describing the managerial reactions to the conflict emerging within the organization and towards the main types of conflict.

Ce este conflictul?

Putem spune fără riscul de a greși că nu există organizație fără conflicte după cum nu există grup social fără fricțiuni. De altfel, acolo unde interacționează cel puțin doi oameni, se crează mediul propice apariției și dezvoltării conflictelor. *Ce este conflictul?* Un proces de opunere și confruntare ce poate apărea între diferiți indivizi sau grupuri.

Actul comunicării are legătură cu stările conflictuale, le poate influența, le poate controla (gestiona) sau chiar le poate genera. Paradoxal însă, o sursă conflictuală se dovedește a fi și lipsa comunicării sau comunicarea defectuoasă. Într-o organizație gen Ministerul de Interne sau Ministerul Apărării Naționale, catalogată de specialiști ca fiind una birocratică și puternic ierarhizată, în care comunicarea pe verticală dispune de reguli și forme proprii (regulamentele, ordinul), rigiditatea sau nenuanțarea comunicării poate duce lesne la situații de obturare funcțională manifestate prin neînțelegere, confuzie, frustrare, netransparență etc. Folosirea inoportună a ordinului (care este o comunicare unidirecțională, fără feed-back, menită să simplifice la maximum actul decizional operativ) poate crea, de asemenea, premise conflictuale, mai ales într-o societate democratică fondată pe drepturile omului (fapt întâlnit mai ales în raporturile comandantului cu militari în termen sau salariați civili). Acest aspect solicită managerilor militari – comandanților - o responsabilitate sporită. Într-un model organizațional de conflict de tip militar, acest caz ar trebui să fie un „pseudo-conflict”, dată fiind unitatea de interese a membrilor grupului (subunității) și spiritul de justiție care trebuie să domine într-o organizație ce are ca misiune apărarea intereselor naționale și sociale.

Cercetările actuale sugerează ca uneori conflictele intergrup sunt benefice, având efecte pozitive asupra organizației, cum ar fi:

* Lector universitar doctorand

** Asistent universitar

- permit diminuarea tensiunilor acumulate și integrarea membrilor; dacă rezolvarea lor presupune discuții și eliminarea neînțelegerilor dintre grupuri, conflictele reprezintă o valvă de securitate care elimină presiunile din interiorul companiei la timp;

- permit grupurilor să-și exprime părerile și doleanțele, dându-le șansa de reajustare. Impulsurile apărute astfel se pot consuma mai eficient datorită efectului de transformare a acestora în schimbări;

- permit menținerea nivelului de stimulare necesar funcționării în mod inovator, astfel încât conflictele intergrup vor reprezenta o sursă de motivare în căutarea unei schimbări.

Trebuie remarcat faptul că un conflict între grupuri poate apărea numai atunci când grupurile diferă între ele, dar sunt dependente unul de celălalt. Din punct de vedere managerial procesul conflictului poate fi defalcat în cinci secvențe, conform schemei:

Conflictul latent --> Conflictul perceput --> Conflictul simțit --> Conflictul manifestat --> Conflictul final

Conflictul latent reprezintă etapa de dezvoltare a conflictului la care acesta abia este suspectat sau perceput.

Conflictul perceput reprezintă acea etapă la care problemele încep să fie percepute, iar toți cei implicați în conflict recunosc apariția acestuia.

Conflictul simțit reprezintă etapa în care cei implicați nu numai că știu de existența lui, dar simt deja stările de tensiune create, de anxietate, de enervare sau supărare.

Conflictul manifestat reprezintă etapa în care oamenii implicați încep să se manifeste prin comportamentul propriu la frustrare și prin blocarea opozanților lor. *Conflictul final* este momentul în care problemele au fost rezolvate sau amânate pentru mai târziu.

Conform conceptelor promovate în trecut referitoare la conflicte:

- conflictul poate fi evitat;
- conflictul e cauzat de erori manageriale în proiectarea și conducerea organizației;
- conflictele dezbină organizația și împiedică obținerea performanței optime;
- obiectivul managementului este de a elimina conflictul;
- performanța optimă necesită îndepărtarea conflictului.

În prezent, lumea specialiștilor prezintă o viziune nouă asupra conflictelor, care poate fi rezumată astfel:

- conflictul este inevitabil;
- conflictul este cauzat de: structura organizatorică, diferențe în scopuri, în percepții, evaluarea resurselor umane, etc.;
- conflictele contribuie la defăimarea performanței organizațiilor în diferite grade;
- obiectivul managementului este de a conduce nivelul conflictului spre obținerea performanțelor optime în organizație;
- performanța optimă necesită reducerea nivelului conflictului

Cauzele conflictului

Faptul că un conflict poate fi atât distructiv, cât și constructiv impune de la sine problema înțelegerii cauzelor care pot genera conflictul. Această înțelegere este deosebit de importantă pentru demersul nostru, deoarece ea va furniza informații cu privire la identificarea, prevenirea și gestionarea eficientă a conflictului.

Care sunt cauzele conflictului?

Lipsa de comunicare sau comunicarea defectuoasă. Vehicularea unor informații insuficiente sau folosirea unor metode, mijloace și canale inadecvate pot constitui tot atâtea motive pentru conflict. Lipsa informațiilor cu privire la raționamentele și intențiile celeilalte părți poate genera confuzie și, mai apoi, tensiune în cadrul organizației. De asemenea, neînțelegerea mesajelor din varii motive (transmiterea defectuoasă a informațiilor, utilizarea unui limbaj prea specializat) poate compromite realizarea sarcinilor sau obiectivelor propuse și, în consecință, ar putea conduce la conflict.

- **Competiția privind resursele insuficiente.** Caracterul limitat al resurselor organizaționale pot provoca competiții care să conducă la conflict. În cazul unor resurse limitate la nivelul organizației, dezvoltarea unor elemente structurale pot afecta posibilitățile celorlalte componente.

- **Diferențe de putere, statut și cultură.** Accesul inegal la putere creează raporturi inegale de putere în care autoritățile dominante încearcă să-și mențină status quo-ul, pe când cei subordonați tind să modifice acest status quo. Această confruntare, ce se naște din accesul inegal la putere, poate genera, în final, conflict. Distanța față de putere (G. Hofstede, 1996) este unul din indicatorii utilizați pentru a măsura gradul de inegalitate socială dintr-o țară sau alta. În ceea ce privește statutul și cultura, putem spune că fiecare individ este purtătorul unor modele de gândire, simțire și manifestări potențiale ce aparțin unei culturi. Diferențele incompatibile dintre acestea constituie o sursă permanentă (chiar dacă nu foarte vizibilă) de conflict. Atunci când, de exemplu, două sau mai multe culturi se dezvoltă într-o organizație, ciocnirea dintre modelele de gândire și simțire pot genera conflicte.

- **Competiția pentru supremație.** Această competiție este intrinsec conflictuală, deoarece dorește să-și impună obiectivele în dauna celorlalți. De exemplu, când doi sau mai mulți angajați concurează pentru o promovare în cadrul organizației, competiția se poate transforma în conflict dacă aceasta este resimțită de participanți ca fiind de „sumă nulă” (“victoria” unuia va însemna “înfrângerea” celorlalți).

- **„Invadarea teritoriului”.** Această formulă nu se limitează doar la spațiul fizic, ci la toate celelalte resurse finite pentru care oamenii sunt în competiție (spații, investiții, personal, dotări, recompense etc).

- **Ambiguitatea.** Modul imprecis în care sunt stabilite sarcinile și responsabilitățile unor posturi sau compartimente pot naște confuzii și tensiuni în rândul membrilor organizației.

- **Natura activităților și interdependența sarcinilor.** Interacțiunea părților ce aparțin de structuri interdependente ar putea genera conflicte ca urmare a lipsei de coordonare a intereselor lor.

- Schimbarea mediului extern al organizației. Alături de influența forțelor ce alcătuiesc mediul intern, firma este marcată totodată de incidența climatului general, specific societății în care își desfășoară activitatea. Acest climat este rezultatul interacțiunii la scară națională și chiar internațională a mai multor factori, care, uneori, intră în contradicție, generând dezechilibre, iar alteori, reprezentând ei înșiși potențiale surse de conflict.

În fiecare zi managerii au de luat decizii referitoare la prioritățile și preferințele organizației. De foarte multe ori aceste priorități sunt legate de modul în care managerul gestionează conflictul. De modul în care este abordat conflictul, acesta poate să se amplifice sau să scadă disputele naturale care se pot naște .

Tipuri de conflicte

În literatura de specialitate distingem o tipologie conflictuală extrem de vastă.

DUPĂ APARENȚĂ, întâlnim: *conflicte latente*, în care tensiunea dintre părțile adverse se consumă tacit, fără a putea fi lesne observate, conflicte de durată, păguboase, având ca prime consecințe scăderea randamentului muncii și întreținerea unei atmosfere de lucru necorespunzătoare.

Unii manageri se mulțumesc doar cu menținerea lor în limite „rezonabile” și preferă să le „ignore”, cum greșit se procedează adesea. Ele apar în grupuri stabile, pe fondul rutinei și al deprofesionalizării, al slăbirii interesului pentru activitatea desfășurată. Într-un grup de tip militar, aceste conflicte sunt frecvente

Conflicte deschise, în care părțile adverse și-au formulat deja opinia, argumentele și atitudinile, pe care le manifestă deschis, atât față de restul grupului, cât și față de comandant. Un conflict deschis este unul care nu poate fi nici abandonat (ignorat), nici amânat. Intervenția organizației sau a șefului (managerului) trebuie făcută imediat, după o primă evaluare a cauzelor, manifestărilor și consecințelor acestuia. În acest caz, rolul echității și al legalității este esențial, prima măsură comunicațională indicată este concilierea, cum s-a arătat și anterior.

DUPĂ CONSECINȚE

Conflicte distructive. Este cazul cel mai general. Conflictul, generat de regulă de grave erori, perturbă serios activitatea grupului (îndeplinirea misiunii), mergând până la compromiterea acesteia. Capacitatea de cooperare a părților este serios afectată și, pe măsură ce conflictul avansează, cresc costurile sale. Gestionarea lui implică eforturi deosebite și, de multe ori, este necesară intervenția eșaloanelor superioare, care pot reevalua structura, resursele umane și abilitatea managerială a comandantului. Este genul de conflict care, în zona organizațională de care vorbim, se lasă cu destituiri, mutări disciplinare sau chiar treceri în rezervă. Se impune și reconsiderarea structurală; grupul poate fi restructurat, i se poate schimba misiunea principală, unii membri iau drumul altor colective de muncă. Dacă conflictul consumă și resurse materiale (pagube), lucrurile pot lua și o turnură penală. Gestionarea conflictului solicită fermitate, energie și inteligență. Apelul la lege și la regulamentul de ordine interioară este salutar.

Conflicte constructive. Unele conflicte pot duce la rezultate pozitive pentru organizație și, ulterior, și pentru membrii ei. Este cazul și aici. Perturbarea care

generează conflictul este de natură obiectivă și poate fi mai lesne prevenită și controlată managerial. Un exemplu: într-o structură apare problema introducerii tehnicii de calcul, ceea ce necesită și cheltuieli materiale, dar și restructurări organizaționale (cum ar fi renunțarea la unele activități, precum dactilografierea) sau specializări suplimentare. Antrenați într-un conflict constructiv, membrii organizației devin mai creativi și mai productivi. Se revigorează spiritul de competiție. Crește motivația, coeziunea și loialitatea personalului, iar sfârșitul conflictului consfințește schimbarea condițiilor care au dus la declanșarea sa.

DUPĂ BIUNIVOCITATE. Criteriul ia în considerație calibrul părților adverse. Distingem:

Conflicte între doi indivizi, membri, diferiți sau echivalentul ierarhic – cazul cel mai simplu. În general, este generat de diferențele de comportament și caracter, diferențele de pregătire profesională și existența de scopuri diferite. Nu au amploare, și nici durată prea mare, iar în gestionarea lor pot interveni cu succes atât managerul (comandantul), cât și restul organizației. Un caz special în structurile Ministerului de Interne îl reprezintă apariția lui în cadrul subgrupurilor, a grupurilor mici, cu activitate ocazională: patrule, echipaje de poliție rutieră ș.a. În cazul unui grup mai mare, se poate aplica terapia reconcilierii și arbitrajului.

Între un individ și un grup (organizație) – Responsabilitatea comandantului (managerului) și a organizației (grupului) nu poate fi, însă, diminuată. Uneori, „neînțeleșul” are dreptate și aceasta trebuie să-i fie acordată într-o formă sau alta. El trebuie reintegrat organizației, revalorificat profesional și mai des sprijinit, pentru că cei mai mulți dintre indivizii care intră în conflict cu organizația din care fac parte, au, de fapt, nevoie de ajutor.

Conflicte între organizații (grupuri). Apar mai rar, în structuri mai mari (direcții, departamente, brigăzi ș.a.). Nu sunt distructive, deschise sau manifeste, dar ignorarea lor poate fi nefastă. Apar, de regulă, între structuri ierarhice echivalente și cu activitate oarecum paralelă. Într-o direcție centrală, de pildă, un birou poate fi privilegiat (încadrare completă, funcții mai mari, recompense mai consistente, dotări mai bune, evidențieri mai dese), iar între două batalioane (companii, plutoane) de jandarmi sau între două secții de poliție pot apărea diferențieri nedorite care să antreneze disputa interorganizațională. În aceste situații, rolul eșaloanelor superioare este decisiv.

DUPĂ IERARHIE. Revenim la modelul dihotomic pentru a puncta două cazuri specifice structurilor militare.

Conflicte între șef și subordonat (organizație). Nu sunt conflicte grave, dar pot produce disfuncționalități semnificative în activitate (îndeplinirea misiunii). Comunicarea verticală este deteriorată, chiar blocată, din partea superioară se constată folosirea abuzivă a ordinului, iar din partea inferiorului, un formalism exagerat și o neimplicare acută în rezolvarea problemelor cotidiene. Când partea adversă devine un grup sau întreaga organizație, lucrurile se complică imprevizibil. Activitatea generală este compromisă, sistemul organizațional nu mai răspunde la comenzi și intervenția eșalonului superior devine obligatorie.

Conflicte între omologi. Au ca surse diferența de pregătire profesională, existența de scopuri diferite și diferențele de comportament și caracter. Sunt conflicte minore, care nu afectează grav viața organizației, iar gestionarea lor este la îndemâna comandantului și chiar a restului grupului. Punțile de comunicare se refac greu în aceste cazuri, dar pot fi menținute într-o funcționalitate necesară.

DUPĂ GRAVITATE. Este un criteriu care introduce ca normă gradualitatea și este necesar atât pentru evaluarea conflictelor, cât și pentru prognozarea consecințelor aferente. Astfel, pot apărea:

Incidente. Conflicte punctuale, cu o cauză unică și de mică amploare. Apar, de regulă, în momentele de vârf ale îndeplinirii misiunilor, când stresul este maxim; nu sunt de durată, iar consecințele lor pot fi acoperite repede (anulate) de restul organizației sau de managerul ei. Antrenează un număr mic de membri, de regulă doi, și au ca sursă aspectele care țin de diferențiere. Pot fi interpretate și ca nefiind conflicte propriu-zise, dar frecvența lor și mai ales legarea lor de anumite persoane (grupuri) reprezintă semnale utile pentru comandant, în sensul prevenirii lor.

Neînțelegeri. Sunt conflicte lipsite, de asemenea, de amploare și au ca sursă comunicarea defectuoasă sau blocarea ei. Părțile angajate pornesc de la premise false, iar argumentarea nu are consistență. Antrenează disfuncționalități care pot fi lesne corectate prin transparență și bună comunicare. Nu necesită nici ele o strategie specială de gestionare și aplanare, iar consecințele nu depășesc un anumit nivel de gravitate. Uneori pot fi ignorate, considerându-se că fac parte din fluctuațiile normale ale vieții de organizație. Sunt frecvente în grupurile Ministerului de Interne, alcătuite ad-hoc pentru îndeplinirea unor misiuni speciale, pentru îndeplinirea unor misiuni punctuale și de scurtă durată (rezolvarea unei crime, a unei infrațiuni de frontieră etc.), când participanții la activitate provin din structuri diverse și au niveluri de abordare specifice. Rolul managerului (șefului de echipă) este salutar.

Tensiuni. De asemenea, conflicte fără anvergură și care uneori sunt latente. Se pot manifesta la nivelul întregii organizații și pot avea ca sursă, pe lângă cele menționate în cele două cazuri precedente, și diferențele de interese și scopuri. Apar și între organizații aparținătoare aceleiași structuri, când conducerea ierarhică neglijează coordonarea și favorizează apariția „grupului favorizat” (protejat). Sunt conflicte fie distructive (afectează bunul mers al activității), fie constructive (duc, printr-o corectă gestionare, la armonizarea organizației), dar și de raportare, cum vom arăta mai departe.

Crize. Conflicte deschise, de amploare, în general distructive. Declanșarea crizei poate avea și o cauză externă (exterioară organizației), după cum și consecințele se pot extinde în afara ei, afectându-i imaginea.

DUPĂ GEN. Astfel, pe această dimensiune, putem vorbi despre:

Conflicte de adaptare (de incompatibilitate). Vizează, de regulă, raportul dintre individ și grup (organizație) și ține seama de particularitățile individuale văzute din perspectiva aptitudinilor și calităților solicitate pentru îndeplinirea misiunii. Dincolo de criteriile de selecție psihologică și profesională care se au în vedere la angajare (numire) într-o structură a Ministerului de Interne sau Apărării și care sunt riguros

urmărite, mai sunt și unele care „scapă” manageriatului resurselor umane sau care apar pe parcurs. Diversitatea activităților acestor Ministerere poate scoate la iveală, în anumite cazuri, și probleme de adaptare la unii indivizi.

Conflicte de interes (divergență de scop). Sunt cele mai numeroase și de amploare diferite. Ele au mai fost abordate și din alte puncte de vedere și nu vom insista aici prea mult asupra lor. Interesele pot fi profesionale (între cei care doresc să-și perfecționeze mereu pregătirea și cei care preferă liniștea locului călduț și cunoscut), materiale (între cei care doresc evidențierea, promovarea, recompense și ceilalți) și străine de activitate. Acest din urmă caz este cel mai important, pentru că el are drept corolar încălcarea regulamentului, cu forma sa cea mai periculoasă – corupția.

Conflicte de nuanță etnică, religioasă și politică. Diferența religioasă, dincolo de conflictele publice față de care trebuie restabilită ordinea (cazul unor biserici reclamate atât de ortodocși, cât și de catolici sau protestanți), se poate manifesta și în cadru organizațional, acolo unde sunt și membri de altă religie, recunoscută de stat. De exemplu, un ofițer român de religie musulmană se poate simți frustrat în cadrul unor ceremonii militar-religioase sau chiar la ascultarea versurilor cunoscute din imnul național, în care se specifică: „Preoți cu crucea-n frunte! căci oastea e creștină”.

DUPĂ RAPORTARE (*conflicte de raport*). Vizează, în esență, conflictele de juxtapunere categorială și sunt tipic intraorganizaționale. Astfel, putem aprecia ca potențialități conflictuale:

- *între militari de același grad (funcție)*. În multe situații, sunt conflicte constructive, antrenând o stare de concurență, benefică grupului.

- *între militari și civili*.

- *între sexe*.

- *între vârste*. Conflictualitate tipică, bine cunoscută, în care, pe lângă diferența enunțată, apar și diferențele de pregătire profesională (opозиția pregătire teoretică – experiență), de mentalitate, de inițiativă, de pragmatism, de afirmare. Este asociată raportului dintre vechi și nou, de cele mai multe ori și în general duce la finalități benefice (conflicte constructive), mai ales dacă este bine gestionată.

PSEUDOCONFLICTELE

Literatura de specialitate le mai numește și *conflicte de manipulare*. Sunt generate de diferențe de interes și, mai ales, de diferențe de poziție între grupuri care au scopuri comune, în fond. Ele se instalează o dată cu apariția grupului dominant, care, din motive de imagine și pentru a-și consolida influența, aruncă balastul disfuncționalităților și rezultatelor neperformante asupra altui grup, a cărui imagine suferă deja de o anumită precaritate. Acest tip poate apărea și la nivelul indivizilor, sau între individ și grup.

Medierea conflictelor

În ceea ce privește gestionarea conflictelor, trebuie spus, din capul locului, că ea are ca scop aplanarea și rezolvarea acestora. Astfel, dacă negocierea și compromisul sunt metode bune pentru gestionarea conflictelor de muncă (gen patronat – sindicate, șef – subaltern, lucrător – lucrător etc.) iar medierea trimite la o soluție obținută într-un timp relativ lung și fără siguranța stingerii conflictului, în cazul unor structuri organizaționale de tip militar, sunt oportune și următoarele:

- Concilierea. Este metoda cea mai permisivă, mai eficientă și care utilizează în cel mai mare grad valențele comunicării. Ea se bazează pe unitatea de interese a membrilor grupului militar și are ca scop refacerea coeziunii organizaționale, fără de care nu este posibilă îndeplinirea misiunii.

- Arbitrajul. Este o metodă de soluționare conflictuală mai abruptă, cu rezultate rapide și cu inflexiuni justițiare. El poate fi aplicat de către manager (comandant) sau restul organizației (structurii). În acest caz, aspectul regulamentar și legal este covârșitor. El pornește de la prioritatea misiunii militare și sfârșește cu repunerea în acord a membrilor structurii (a grupurilor). Dacă între indivizi și grupuri militare concilierea este, în general, eficientă, între grupuri și structuri stingerea conflictului se poate face numai prin arbitraj, instituit ierarhic.

- Aplicarea regulamentului. Este o metodă sui-generis, specifică organizației de tip militar. La ea se poate recurge numai dacă celelalte metode sunt ineficiente sau dacă conflictul intră sub incidență juridică. Cel care o aplică este, desigur, managerul (comandantul). În această situație, componenta comunicațională se rezumă la explicarea preceptelor și dispozițiilor regulamentare și legale.

În practică se apelează frecvent la utilizarea mediatorului sau părții a treia. Metoda este deosebit de eficientă atunci când cele două părți aflate în conflict nu mai sunt dispuse la o confruntare onestă, fiind prinse între presiunea organizației și neîncrederea reciprocă. O a treia persoană cu rol de mediator, va încerca să provoace o întâlnire între părți, favorizând comunicarea deschisă. În acest fel se reduce emotivitatea și se creează oportunități egale pentru ambele părți de a-și exprima sentimentele. Pentru a reuși în demersul său, mediatorul trebuie să inspire încredere, armonie și stabilitate. Numai astfel mediatorul oferă o șansă de împăcare a părților adverse și apoi crearea unor facilități pentru comunicarea constructivă.

Intervenția terților în soluționarea conflictelor

Cîtă vreme părțile reușesc să-și rezolve în mod direct, într-o manieră constructivă, diferendele nu este necesară intervenția altor actori. Când disputa ajunge într-un impas major (este de pildă extrem de pasională, încinsă, iar comunicarea este blocată), intervenția celei de-a treia părți rămâne deseori singura soluție.

Concluzii

În concluzie, putem spune că pașii de rezolvare a conflictului distructiv implică următoarele:

- Recunoașterea existenței conflictului
 - Identificarea fundamentelor comune ale părților în conflict (scopurile și interesele generale ale organizației)
 - Înțelegerea tuturor punctelor de vedere
 - Atacarea problemei și nu a membrilor implicați în conflict
- Trebuie evitate câteva capcane care pot înrăutăți conflictul:
- Să se evite forțarea membrilor echipei de a alege din opțiunile existente sau limitarea soluțiilor alternative
 - Să se evite rezolvarea conflictului cu orice preț
 - Să se evite tentația de a ignora conflictul

- Să se prevină tentația membrilor de a dezbate problemele echipei în afara acesteia, deoarece problemele trebuie soluționate în cadrul întâlnirilor sau structurilor organizaționale

Bibliografie

[1] PETELEAN Adrian, (2007), „*Managementul conflictelor*”, Editura Didactică și Pedagogică, București.

[2] REICHLER Luc – „*Arta prevenirii conflictelor. Teorie și practică*”, în *Comentariile atlantice BRASSEY*, nr. 7, 1996.

[3] VOICU Costică, Florin Sandu (coord.) – „*Management organizațional în domeniul ordinii publice*”, Editura Ministerului de Interne, București, 2001, vol. II.

[4] WHETTEN D.A., Cameron K.S., (2005), „*Developing management skills*”, Pearson Prentice Hall.

[5] ***, „Management, restructurare și reformă”, „Gestionarea situațiilor de criză”, „Educație și comunicare”, în “Buletinul Jandarmeriei Române”, nr. 2/2000.

PETROLUL, MIZA CONFLICTELOR DIN CAUCAZ. STUDIU DE CAZ: CECENIA

Marian VĂTAVU*
Claudiu Ionel PASĂRE**

Russia's geopolitical games are perhaps more difficult to discern in advance and in detail, but the Russian interests in the field are clear and, as such its moves are predictable. Recent events in Georgia require a careful analysis of the entire Caucasian area. Russia has to use its huge oil and gas resources – the only serious resources available to a European country - to achieve its political interests in the area and for geostrategic plans. Chechnya, for example, is interesting for a superpower like Russia mainly because of its riches and its geostrategic position.

The wars in Chechnya, besides obtaining resources, have sought to impose Russian authority and to give an example from the military, political and geostrategic point of view.

Petrolul devine un element din ce în ce mai important nu doar pe piețele bursiere ci și în economie și în politică. La sfârșitul războiului rece, atât Statele Unite cât și Rusia și-au redefinit politicile referitoare la petrol, la resurse în general. "Statele Unite, ca unica superputere mondială, trebuie să accepte responsabilitatea pentru prezervarea resurselor mondiale de energie" - explica, în februarie 2001, un raport al "Centrului pentru Studii Strategice și Internaționale" ("Center for Strategic and International Studies" - CSIS).¹ Documentul estima ca cererea de energie, în primele două decenii ale secolului XXI, ar putea crește cu 50%. Răspuns la acest fapt, Rusia a încercat de-a lungul timpului să își consolideze poziția mondială printr-o politică coerentă în domeniul gestiunii petrolului și a gazelor naturale. Maniera în care s-a făcut acest lucru, plecând de la zona Caucazului, face obiectul lucrării de față.

Mai concret, această lucrare își propune să analizeze politica Rusiei față de Cecenia în particular și față de zona din proximitatea Ceceniei în general. Ne interesează geopolitica zonei din perspectiva intereselor referitoare la resursele energetice.

1. Istoria spațiului caucazian ca zona a variilor interese geopolitice

Caucazul este o regiune între Marea Neagră și Marea Caspică, incluzând Munții Caucaz și câmpiile înconjurătoare. „Națiunile pe care le regăsim în zona caucaziană a zilelor noastre sunt: Georgia, Armenia și Azerbaidjan. Pe pantele nordice ale Munților Caucaz se află Federația Rusă cu subdiviziunile ei administrative: Ținutul Krasnodar, Ținutul Stavropol și republicile autonome: Adîgheia, Karaciai-Cerkessia, Kabardino-

* Absolvent al masteratului Politică și Economie europeană, în cadrul Școlii Naționale de Studii politice și administrative și este doctorand în cadrul Academiei Tehnice Militare

** Absolvent al cursurilor Colegiului Superior de Securitate Națională și este doctorand în cadrul Academiei Naționale de Informații

¹ A se vedea <http://www.csis.org/> citat de Ziua <http://www.ziua.ro/display.php?id=216915&data=2007-03-03>

Balkaria, Osetia de Nord, Ingușetia, Cecenia și Daghestan.

Trei entități politic-naționaliste din zonă revendică independența, dar nu sunt recunoscute de instituțiile internaționale: Abhazia, Nagorno-Karabah și Osetia de Sud. Caucazul este unul dintre cele mai diversificate locuri de pe Pământ din punct de vedere cultural și lingvistic”².

Caucazul (Caucazia) este din punct de vedere geografic parte din Asia, dar din punct de vedere cultural și istoric este considerat de multe ori ca parte a Europei. Partea sudică a Caucazului este cunoscută și sub numele de Transcaucazia.

În secolul al XIX-lea, „Marele joc“, (expresie devenită celebră prin romanul lui Rudyard Kipling, *Kim*³ desemna lupta de influență dintre marile puteri, asemănătoare în numeroase aspecte cu cea de astăzi. În acea vreme, miza era „Indiile“, bijuteria coroanei britanice râvnită de Rusia imperială⁴. Confruntarea a durat un secol și s-a încheiat în 1907, când Londra și Sankt Petersburg s-au înțeles asupra împărțirii zonelor de influență, așezând între ele un stat-tampon: Afganistanul⁵. Acordul se va menține până în 1991. „Metodele și ideile care ghidează acțiunea marilor puteri s-au schimbat, actorii nu mai sunt aceiași, dar obiectivul final rămâne valid: colonizarea, în diverse moduri, a Asiei Centrale în vederea neutralizării reciproce. Desigur, gazul și petrolul sunt râvnite ca atare, dar și ca instrumente de influență“, explică Muratbek Imanaliev, fost diplomat kirghiz (și odinioară sovietic), președinte al Institutului pentru Politici Publice de la Bișkek (Kîrgîzstan).

De la prăbușirea URSS, noile state văd în petrol un mijloc de a-și alimenta bugetul și de a-și întări independența față de Moscova. La sfârșitul anilor '80, societatea americană Chevron pusese deja ochii pe zăcămintul de la Tenghiz, unul din cele mai bogate din lume, situat în vestul Kazahstanului. În 1993, societatea reușise să obțină o participație de 50%. De cealaltă parte a Mării Caspice, președintele azer Gaidar Aliev semna, în 1994, împreună cu câteva firme petroliere străine, „contractul secolului“ pentru exploatarea câmpului Guneșli-Șirag-Azeri. Rusia este departe de a fi mulțumită: petrolul caspic îi scapă de sub control. Prin urmare, ea opune autorităților de la Baku absența unui statut juridic clar al Mării Caspice, despre care nu se știe dacă este mare sau lac. Moscova sperase că relațiile cu președintele Aliev urmau să fie mai ușoare decât cu predecesorul său, primul președinte al Azerbaidjanului independent, naționalistul anti-rus Albufaz Eltchibey, răsturnat printr-un puci în iunie 1993, cu câteva zile înainte de semnarea unor contracte importante cu societăți anglo-saxone. Fin cunoscător al mașinăriei sistemului sovietic, Gaidar Aliev, fost general KGB și fost membru al Politburo, a negociat în secret cu petroliștii ruși sperând să găsească o

² <http://ro.wikipedia.org/wiki/Caucaz>

³ <http://www.monde-diplomatique.ro/Din-Caucaz-în-Asia-Centrala-marele.html>

⁴ Teoria „heartland“ aparține britanicului Halford Mackinder. Părinte al geopoliticii contemporane, Mackinder imaginează planeta sub forma unui ansamblu în centrul căruia se află continentul eurasiatic, „heartland“. Dominația lumii se bazează pe supremația acestui „pivotal geografic al planetei“. Mackinder considera că Rusia, stăpân al „heartland“ prin poziția sa geografică, deținea superioritatea strategică în raport cu Marea Britanie, putere maritimă. apud ibidem

⁵ Peter Hopkirk, *The Great Game, On secret service in Central Asia*, Oxford University Press, New York, 1991. Un rezumat concis și clar, dintr-o perspectivă atât istorică, cât și actuală, Boris Eisenbaum, *Guerres en Asie centrale, Luttés d'influences, pétrole, islamisme et mafias, 1850-2004*, Grasset, Paris, 2005.

cale de înțelegere cu Moscova: Lukoil obține astfel 10% din consorțiul Guneșli-Şirag-Azeri. Estul și Vestul încep să-și smulgă unul altuia zăcămintele zonei.

În anii '90, pentru a-și justifica intrarea în bazinul caspic, Statele Unite au umflat estimările rezervelor de hidrocarburi aflate aici. Se vorbea atunci de 243 de miliarde de barili de petrol. Puțin mai puțin decât Arabia Saudită! Se consideră astăzi, într-un mod mai rațional, că rezervele se ridică la 50 de miliarde de barili de petrol și la 9,1 trilioane de metri cubi de gaz, adică între 4 și 5% din rezervele mondiale. Statele Unite nu au ezitat să recurgă însă la o asemenea cacealma, pentru că „doreau să construiască cu orice preț BTC (oleoductul Baku-Tbilisi-Ceyhan). Au făcut tot ce se putea... Trebuiau să prevină extinderea influenței rusești și să o împiedice să se exercite. Nu știu în ce măsură știau că exagerează“, afirmă Steve Levine, ziarist american care observă situația încă de la începutul anilor '90⁶.

Din 2002, jocul influențelor nu a încetat să se întetească. Purtați de „războiul împotriva terorismului“ dus în Afganistan, ca urmare a atentatelor de la 11 septembrie, militarii americani au pus piciorul în fosta Uniune Sovietică. Cu binecuvântarea unei Rusii slăbite. Washingtonul și-a instalat bazele în Kîrgîzstan și în Uzbekistan, promițând că pleacă de îndată ce cangrena islamistă va fi eradicată. „Bush s-a folosit de angajamentul militar masiv în Asia Centrală pentru a confirma victoria repurtată în Războiul Rece asupra Rusiei, pentru a limita influența Chinei și pentru a ține Iranul în frâu“, estimează fostul corespondent de război Lutz Kleveman⁷. Washingtonul joacă de asemenea un rol determinant în revoluțiile colorate din Georgia (2003), Ucraina (2004) și Kîrgîzstan (2005), tot atâtea înfrângeri pentru Moscova⁸. Disperați de răsturnările de putere în serie, unii autocrați din regiune au întors spatele Americii și s-au apropiat de Rusia sau de China. În fapt, jocul s-a complicat în ultimii ani, pe măsură ce Beijingul și-a făcut intrarea în afacerile Asiei Centrale și pe măsură ce Europa, după războiul gazului ruso-ucrainean din ianuarie 2006, și-a accelerat proiectele de captare a aurului gri caspic. Petrol, securitate, luptă pentru influență și bătălii ideologice: trebuie să joci pe toate fronturile pentru a putea rezista în „Marele joc“.

La început, Rusia avea un avantaj net. Ea controla în 1991 toate oleoductele ce permiteau noilor state caucaziene să-și transporte hidrocarburile. Aparatcicii deveniți președinți s-au străduit însă să nu-și așeze toate ouăle în coșul rusesc. De la prăbușirea URSS, au fost construite aproape o jumătate de duzină de oleoducte care nu traversează teritoriile marelui frate: Moscova își pierde astfel influența politică și economică.

Exemplul Turkmenistanului este emblematic pentru relația dintre Rusia și fostul său spațiu de influență: 40 din cele 50 de miliarde de metri cubi de gaz pe care Turkmenistanul i-a produs în 2006 au fost vânduți Rusiei. Din lipsă de opțiuni. Cu excepția unui mic oleoduct inaugurat în 1997 care îl leagă de Iran, Turkmenistanul nu dispune decât de SAC-4, al cărui traseu ajunge în Rusia. Un adevărat lanț. În 2003,

⁶ Steve Levine publică în octombrie 2007 o carte intitulată *The Oil and the Glory: The Pursuit of Empire and Fortune on the Caspian Sea*, Random House, New York, 2007.

⁷ „Oil and the New, Great Game“, *The Nation*, New York, 16 februarie 2004.

⁸ Vicken Cheterian, „Révolutions en trompe-l'oeil à l'Est“, *Le Monde diplomatique*, octombrie 2005.

președintele rus Vladimir Putin îl putea forța pe omologul său turkmen, Saparmurad Niazov (decedat la sfârșitul lui 2006) să semneze un contract pe o durată de 25 de ani pentru 80 de miliarde de metri cubi pe an vânduți la prețul derizoriu de 44 de dolari pe mia de metri cubi.

Încercând să revină asupra acestor condiții, autoritățile de la Achkhabad au întrerupt livrările. În iarna lui 2005, Moscova plătește 65 de dolari pe mia de metri cubi. Are nevoie de gazul turkmen, mai ales pentru a acoperi la prețuri convenabile nevoile populației ruse. În septembrie 2006, Gazprom merge și mai departe și acceptă să plătească 100 de dolari pe mia de metri cubi. Motivul: cinci luni mai devreme, în aprilie, defunctul dictator turkmen semnase cu președintele chinez Hu Jintao un document potrivit căruia Turkmenistanul se angaja ca, începând cu 2009, să furnizeze Chinei, timp de treizeci de ani, 30 de miliarde de metri cubi de gaz natural pe an și să construiască în acest scop un oleoduct cu o lungime de 2.000 de kilometri.

În calitate de președinte, Gurbanguly Berdymukhammedov a invitat Chevron-ul să ia parte la dezvoltarea sectorului energetic turkmen. Predecesorul său nu îndrăznise niciodată să adreseze o asemenea invitație unui societăți internaționale. De altfel, noul președinte nu a spus „nu“ nici demersurilor europene referitoare la coridorul transcaspian. Poate că amenințarea intrării în joc a occidentalilor va determina Gazprom să plătească încă și mai mult, știind că factura pe care societatea rusă o impune Europei se ridică la mai mult de 250 de dolari pe mia de metri cubi. Și totuși, Vladimir Putin a propus ca SAC-4 să fie restaurat și ca un nou gazoduct să lege cele două țări. „Rusia dorește să arate turkmenilor că este gata să facă multe pentru ei. Moscova speră să-i convingă astfel să nu mai trateze nici cu China, nici cu Occidentul, observă ziaristul rus Arkadi Dubnov. Lupta pe care Moscova trebuie să o ducă împotriva Turkmenistanului dovedește că Rusia este departe de a fi atotputernică în fostele republici sovietice, și că prioritățile domnului Putin și ale anturajului său sunt comandate de pragmatismul economic“, conchide acest expert al Comunității Statelor Independente (CSI).

Pe 12 mai, în cursul unei vizite de o săptămână în Asia Centrală, președintele Putin semnează un acord cu omologul sau turkmen și cu cel kazah în urma căruia SAC-4 este restaurat. În același timp se semnează și acordul pentru construirea unui nou oleoduct destinat să transporte gazul din Turkmenistan în Rusia. Gestul președintelui Putin este semnul unei disperări, căci în același timp la Cracovia, în Polonia, avea loc un summit unde mai multe țări din vecinătatea Rusiei discutau posibilitatea construirii unor oleoducte concurente Rusiei. Cum a reușit totuși Rusia să convingă Turkmenistanul să semneze acordul? Rusia pare să aibă încă argumente destul de solide și de lungă durată, ceea ce face din ea una dintre principalele puteri ale Asiei Centrale. Beijing și Bruxelles-ul au de ce să se îngrijoreze cu privire la viitorul aprovizionării lor cu gaz. Metoda are inconvenientul de a fi adesea brutală. Europeanii au resimțit criza gazului izbucnită în 2006 între Moscova și Kiev⁹. Spectrul unei rupturi în aprovizionare a bântuit vechiul continent care importă un sfert din gazul folosit din Rusia. Și totuși, ne liniștește Jérôme Guillet, autorul unui raport

⁹ Vicken Cheterian, „*«Revoluția portocalie» își pierde culoarea*“, Le Monde diplomatique - ediția română, septembrie 2006.

asupra războaielor gazului din 2006, aceste crize sunt „mai degrabă semnul unei lupte de culise între facțiunile din sânul Kremlinului sau din Ucraina și mai puțin o utilizare deliberată a «armei energetice»¹⁰.

Aflată pe primul loc în producția de gaz și pe locul doi în cea a petrolului, Rusia și-a recăpătat dezinvoltura financiară și are acum inițiative strategice. La 15 martie, Rusia, Bulgaria și Grecia semnează acordul privind construcția oleoductului Burgas-Alexandropolis (BAP). Un veritabil concurent al BTC și, mai mult, primul pe care statul rus îl controlează pe teritoriul european. De altfel, de câteva luni, petrolul curge în cei 1.760 de kilometri ai BTC, iar gazul circulă pe tronsonul Baku-Tbilisi-Erzurum (BTE). Artera vitală a influenței occidentale în fosta URSS este funcțională. Și produce primele efecte politice. Din acest an, Georgia pare mai puțin dependentă de gazul rus care, cu un an în urmă, era singurul pe care îl putea importa. Prin urmare, creșterile spectaculoase de preț ale gazului impuse de Rusia – în doi ani, prețul a crescut de la 55 de dolari la 230 de dolari pe mia de metri cubi – nu au afectat economia georgiană în măsura sperată de Moscova. Volumul furnizat pe BTE cu titlul de royalties și de Turcia, care și-a cedat la preț amiabil partea de gaz ce îi revine din oleoduct, i-au permis Georgiei să compună un preț mediu acceptabil¹¹.

Și mai grav pentru Moscova: încercarea de a impune Azerbaidjanului o creștere de preț de același tip, în speranța că ea se va reflecta asupra livrărilor spre Tbilisi, a provocat furia președintelui Ilham Aliev. „Aceasta dovedește că BTC (și BTE) reprezintă cea mai mare victorie americană în politica internațională din ultimii cincisprezece ani. Este o reușită în materie de «containment» a Rusiei și de susținere a republicilor din Caucaz“, crede Steve Levine. Oleoductele oferă Statelor Unite și Europei posibilitatea de a iniția și alte proiecte pentru a-și diversifica sursele de aprovizionare și pentru a atrage sub influența lor noile state ale zonei

„Iranul este marele perdant al noului Mare joc. Nu numai că oleoductele îi ocolesc teritoriul, dar nimeni nu poate investi în Iran, constată Mohammed Reza-Djalili, specialist iranian în relațiile internaționale din Asia Centrală. Or, țara duce lipsă de investiții. Instalațiile sale datează din anii '70, ceea ce o obligă să importe 40% din benzina folosită; Iranul nu a fost capabil să exploreze partea sa de Caspică și își sub-exploatează enormul potențial în gaz“¹². Este de altfel paradoxal că „Marele joc“ exclude Teheranul, în vreme ce producătorii de hidrocarburi din Asia visează la o cale Sud: „Este calea cea mai economică și cea mai simplă din punct de vedere tehnic“, explică Arnaud Breuillac, director pentru Europa Centrală și Asia Continentală la societatea Total. „Ne aflăm într-o logică a diversificării traiectoriilor de export. În acest cadru, am ales ruta Sud, cu atât mai mult cu cât regiunea de

¹⁰ Jérôme Guillet, *Gazprom, partenaire prévisible: relire les crises énergétiques Russie-Ukraine et Russie-Belarus, Russie*. NEI.Visions nr. 18, martie 2007, IFRI. Pentru o viziune opusă, Christophe Alexandre Paillard, *Gazprom: mode d'emploi pour un suicide énergétique, Russie*. NEI.Visions nr. 17, martie 2007, IFRI.

¹¹ Cf. „La Géorgie tente de réduire sa dépendance énergétique vis-à-vis de la Russie“, Bulletin de l'industrie pétrolière, 8 februarie 2007.

¹² www.monde-diplomatique.ro/Din-Caucaz-în-Asia-Centrala-marele.html

consum cea mai apropiată de Marea Caspică este nordul Iranului.¹³

Iată de ce apropierea produsă de Organizația de cooperare de la Shanghai (OCS)¹⁴ reprezintă în acest context, potrivit lui Mohammed Reza-Djalili, „un colac de salvare pentru politica Iranului în Asia Centrală. Prin intermediul ei, Iranul poate avea relații cu Asia, în special cu China și poate deveni mai solid în relația sa cu Statele Unite“.

În ceea ce o privește, explică Thierry Kellner, specialist în China și Asia Centrală, China urmărește trei obiective în „Marele joc“: „Propria securitate, în special în provincia turcofonă Xinjiang, aflată la granița cu Asia Centrală; cooperarea cu vecinii săi pentru a împiedica emergența unei alte mari puteri în spațiul centrasiat; în sfârșit, aprovizionarea sa energetică“. Numeroasele achiziții de active petroliere pe care Beijingul le-a făcut de câțiva ani în Asia Centrală au inflamat spiritele. În decembrie 2005, China inaugura chiar un oleoduct ce leagă Atasu, în Kazahstan, de Alașanku, în Xinjiang. „Primul contract petrolier pe care Beijingul l-a semnat în Asia Centrală datează din 1997“, ne atrage atenția Thierry Keller. „China lucrează pe termen lung. A știut să-și construiască baze solide în Asia Centrală și acum culege rezultatele.“

Această frenezie a achizițiilor nu răspunde numai nevoii de hidrocarburi a unei țări cu o creștere de 10% pe an. Pentru Thierry Kellner, ea este și oglinda viziunii geopolitice a Chinei. „China nu vede lucrurile în termeni de piață, cu toate că cererea și oferta de petrol sunt astăzi mondializate. Pentru a-și asigura securitatea energetică, ea se dotează cu zăcăminte și oleoducte ce o aprovizionează direct, dar care o costă foarte scump. Și aceasta în vreme ce cererea și oferta se echilibrează la nivel mondial menținând nivelul prețurilor. Ar fi în interesul Beijingului să contribuie la acest echilibru mondial fără să se gândească numai la aprovizionarea sa directă.“

Pentru China, investiția în Asia Centrală constituie de asemenea un mod de a se amesteca în afacerile regiunii – pentru a contribui la securitatea acesteia, spun oficialii chinezi. Beijingul s-a angajat în OCS pentru a uni statele membre în jurul unor teme pe care le prețuiește, precum lupta împotriva terorismului sau cooperarea economică și energetică. Mai mult, organizația formează un bloc ce se poate solidariza puternic în cazul destabilizării zonei sau în cazul în care Statele Unite câștigă o influență amenințătoare pentru puterile instituite. Valul de „revoluții colorate“ pornit în 2003 în fostul spațiu sovietic a determinat organizația să ia mai clar poziție împotriva Washingtonului. În iulie 2005, de exemplu, cei șase membri au susținut Tașkentul care solicita închiderea bazei militare aeriene americane de la Karși-Kanabad, deschisă în cadrul operațiunilor din Afganistan. Nu mai există acum nici un GI pe teritoriul uzbek.

În realitate, „Marele joc“ este în favoarea republicilor din Asia Centrală și din Caucaz, care mizează pe concurența, atât politică, cât și economică, între marile puteri. Noile state câștigă oarecum în termeni de independență, în măsura în care pot spune „nu“ interlocutorilor străini. Cu alte cuvinte, ele sunt oarecum libere să-și

¹³ Ibidem.

¹⁴ OCS a fost creat în 1996 sub numele de „Grupul de la Shanghai“. Organizația reunește astăzi șase state membre (China, Kazahstan, Kîrgîzstan, Uzbekistan, Rusia, Tadjî-kistan) și patru observatori (India, Iran, Mongolia, Pakistan). Acest statut le-a fost refuzat Statelor Unite.

aleagă dependența. „Jucând pe asemenea interstiții, republicile merg pe căi din ce în ce mai divergente“, constată Muratbek Imanaliev. Astfel, în timp ce Kazahstanul își deschide economia, Uzbekistanul și-o închide; în vreme ce Georgia joacă totul pe cartea americană, Turkmenistanul manifestă o puternică neîncredere la adresa Washingtonului. Dincolo de diferențe, „Marele joc“ le permite însă să se simtă mai puțin constrânse să urmeze calea impusă de cei Mari. Dacă, spre exemplu, discursul democratic din Occident dăunează conducătorilor centrasiatice și caucazieni, aceștia îi pot întoarce spatele pentru că nici Beijingul, nici Moscova nu au pretenții în asemenea privințe...

La urma urmei, autoritățile de la Washington sau de la Bruxelles nu sunt nici ele foarte stricte în exigențele lor democratice. Imperativele strategice le determină adesea să coboare drepturile omului pe planul doi, decredibilizând astfel într-un mod dramatic valorile numite occidentale, în care puterile din regiune nu văd decât o armă ideologică. Din 2003, pentru a liniști criticile, conducătorii zonei au pus în discurs o modalitate proprie, „orientală“, de a construi democrația. În acest timp însă, corupția domnește în „Marele joc“: zăcămintele de petrol și de gaz, deși sunt avuții naționale, scapă controlului democratic al cetățenilor acestor țări.

2. Scurt istoric al Ceceniei

Cecenia (rusă Чеченская Республика; în cecenă: Нохчийн Республика sau Нохçийн Respublika) este o regiune a Federației Ruse cu statut de republică¹⁵.

Republica Cecenă Ichkeria (în cecenă: Нохчийн Республика Нохчийн-чох sau Нохçийн Respublika Нохçийн-çої, în rusă Чеченская Республика Ичкерия) este denumirea folosită de autoritățile cecene separatiste, care luptă pentru independența Ceceniei.

Se învecinează în cadrul Federației Ruse cu Ținutul Stavropol la nord-vest, cu Republica Dagestan la nord și est, cu Republicile Ingushetia și Osetia de Nord la vest, iar în afara Federației Ruse se învecinează cu Georgia la sud. Cecenia este localizată geografic în Munții Caucazului de Nord și politic în Districtul Federal Sudic al Rusiei¹⁶.

Denumirea prescurtată Cecenia (scrisă în diverse forme, dar redând aceeași fonetică) este folosită într-un șir de limbi europene, inclusiv româna, în timp ce altele limbi, inclusiv rusa și în mare măsură engleza folosesc denumirea prescurtată Chechnya (Чечня, sau alte forme redând aceeași fonetică). Ea provine de la numele satului Chechen-aul, prima localitate cecenă întâlnită de ruși. În limba cecenă, numele abreviat este Нохчийн-чох sau Нохçийн-çої.

Limba cecenă (Noxçiyin mott) aparține sub-familiei Nakh-Daghestane (cea mai mare limbă a acestei sub-familii) a familiei Nord-Cucaziene de limbi, o familie foarte veche de limbi, indigenă regiunii caucaziene, a cărei legături cu alte limbi nu pot fi clar urmărite de lingviști.

Aproximativ 84% din vocabularul de bază este cognat (comun) cu limba ingușă și în proporție mai mică dar încă destul de mare, cu minuscula (5000 de vorbitori)

¹⁵ ro.wikipedia.org/wiki/Cecenia

¹⁶ Ibidem

limbă batsbi sau tsova-tush din Georgia. Cecena, de asemenea, are aproximativ 30% în comun cu limba avară, 20% cu limba lizghină, cu limba lacă și limba darghină, alte principale limbi Nakh-Daghestane. Cecena are circa 5000 de cuvinte proprii, plus împrumuturi din arabă, persană, turcă, rusă, osetină. Împrumuturile din primele două se referă în special la termeni religioși, științifici și tehnici¹⁷.

„În termeni de tipologie lingvistică, limba cecenă este verb-finală, ergativă (referitor la cazuri), moderat sintetică, cu dependență marcată. Are un sistem complicat de consoane, inclusiv ejective, uvulare și fatingiale, un sistem larg de vocale, similar limbilor nordice (suedeza, daneza, finlandeza). Absorbția cuvintelor noi are loc nu individual, ci de-a întregul cu frazele în care se folosesc”¹⁸.

Până în 1923 a folosit alfabetul arab, între 1923 și 1937 - cel latin. În 1938 a fost publicat alfabetul chirilic. În 1992 o versiune parțial modificată a alfabetului latin a fost reintrodusă, dar din cauza nivelului precar al sistemului educațional numai populația mai educată a făcut trecerea.

Autoritățile cecene pro-ruse utilizează exclusiv alfabetul chirilic, ca și o mare parte din rezistența cecenă separatistă, deoarece majoritatea absolută a populației mai educate se află în prezent în diasporă: la Moscova, în Turcia, în unele țări europene (Anglia, Germania, Franța, Danemarca, Finlanda, Polonia, Lituania), cât și în măsură mai mică în unele țări din Golful Persic (Iordania, Qatar)¹⁹.

Limba cecenă este vorbită de peste un milion de oameni în Cecenia, în regiunile învecinate ale Caucazului de Nord, în alte regiuni ale Rusiei, în Turcia (posibil peste 100.000), în Georgia, Iordania (3-5 mii), Germania, multe țări europene, Siria, Kazahstan, Kyrgyzstan, Uzbekistan²⁰.

În timpul dezintegrării Uniunii Sovietice din 1991, intelectualitatea cecenă, propriu din Cecenia și din diaspora sovietică, a format un Congres Național al Poporului Cecen, condus de Djokhar Dudaev, fost general de aviație în armata Uniunii Sovietice.

Această formațiune politică a indus parlamentul republicii să proclame independența țării sub numele de Republica Cecenă Ichkeria. Între 1991-1992 un șir de comitete locale, formate din "bătrâni" și personalități de influență a delimitat linia de separare a Ceceniei de Ingushetia, care a devenit Republică de sine-stătătoare, dar spre deosebire de Cecenia, a ales să rămână în Federația Rusă.

„Deși de facto independentă între 1991-1994 și 1996-1999, până în 2006 această independență a Republicii Cecene Ichkeria nu a fost recunoscută de nici un stat. Este greu de decis cine a controlat în realitate teritoriul Ceceniei în timpul Primului Război Cecen (1994-1996) și în primul an al celui de-al Doilea Război Cecen (1999-prezent).”²¹

Din punct de vedere constituțional, Cecenia, ca republică autonomă în cadrul RSFSR, spre deosebire de cele 15 republici unionale, nu avea dreptul la secesiune față

¹⁷ Ibidem

¹⁸ wapedia.mobi/ro/Cecenia

¹⁹ Ibidem

²⁰ Ibidem

²¹ ro.wikipedia.org/wiki/Cecenia

de URSS, RSFSR și nu direct RASS Ceceno-Ingushă fiind membră a URSS²².

În 1992, parlamentul Federației Ruse a adoptat o nouă constituție, care prevedea uniformizarea părților sale componente (regiuni, ținuturi, republici autonome, regiuni autonome, districte autonome, plus orașele federale Moscova și Sankt-Petersburg) sub termenul de subiecte ale federației, și totodată prevedea semnarea unor tratate federale între autoritățile centrale și fiecare unitate autonomă.

Toate aceste unități cu excepția a două - Cecenia și Tatarstan - au acceptat termenii de autonomie propuși de autoritățile federale. În urma unor negocieri prelungite, Tatarstanul a acceptat un tratat mai special în 1993²³. Guvernul cecen, condus de Djokhar Dudaev, a refuzat orice tratative având ca finalitate altceva decât independență.

Deoarece în memoria politicienilor din acea perioadă legitimitatea guvernului Rusiei a lui Elțin, care a dat jos în 1991 guvernul URSS al lui Gorbaciov, era asociată (fără vreo greutate juridică) faimoasei sale declarații din august 1991 "fiecare la nivel local să ia atâta suveranitate cât poate", situația persistentă de nedeterminare în raport cu Cecenia era în măsură să inducă un nou val de suveranizare la nivelul componentelor autonome ale Federației Ruse, în special în Tatarstan, Bashkirtostan, Tuva, unde rușii sunt în minoritate.

Această posibilitate, deși juridic inexistentă, devenea reală în momentul în care Rusia susținea activ, politic și cu trupe, separarea Abhaziei și Osetiei de Sud de Georgia și a Transnistriei de Moldova²⁴.

Importanța economică a Ceceniei se datora conductelor de țitei și de gaze, care traversează republica, provenind din Baku (Azerbaijan) și îndreptându-se spre Rostov-pe-Don. Interesele companiilor petroliere străine în zonă de asemenea au intrat în conflict, deoarece guvernul Dudaev prefera companiile din grupul german, în timp ce Moscova prefera companiile din grupul britanic pentru a le preda industria de transport și prelucrare a combustibilului.

„În 1994 Moscova a angajat ca un număr de politicieni de origine cecenă stabiliți la Moscova să se „reîntoarcă” în patrie cu grupuri de oameni înarmați, pentru a prelua puterea în unele sate din nordul Ceceniei. Guvernul lui Dudaev, foarte slab înarmat la acea perioadă, și fără personal militar corespunzător a „reușit” în scurtă vreme să piarda aproape întreg nordul republicii până la capitala Groznyy rebelilor pro-ruși”²⁵.

În august 1994, trei tancuri ale forțelor anti-Dudaev au intrat nestingerite până în piața din centrul capitalei Groznyy, îndreptându-și demonstrativ ținuturile spre palatul prezidențial, dar fără a deschide focul. După ce o persoană în civil s-a apropiat de unul din ele și a aruncat înăuntru o grenadă, omorându-i pe cei trei soldați ruși aflați în interior, echipajele celorlalte două s-au retras în grabă.

Însă numărul foarte mic de susținători pe care le avea fiecare din aceste patru grupuri pro-ruse, conflictele dintre liderii lor (Ruslan Khasbulatov, Umar Avturkhanov, Doku Zavgayev, Yaragi Mamodaev), precum și lipsa totală a suportului

²² Ibidem

²³ Ibidem

²⁴ Ibidem

²⁵ Ibidem

din partea populației locale, nu le-a permis să preia controlul asupra capitalei²⁶. În micro-bătălia care a avut loc în septembrie 1994 la intrarea în Groznyy, trupele lui Dudaev, fără tehnică militară, au fost înfrânte de către cele ale coaliției Khasbulatov-Avturkhanov (reunite sub denumirea de Consiliul Provizoriu Cecen, care controlau raionul Nadterechnyi), capitala rămânând complet deschis. Totuși, rebelii pro-ruși s-au temut să intre în oraș pentru a nu provoca lupte de stradă cu populația locală ostilă lor²⁷.

Pentru a redresa această situație penibilă guvernul lui Elțin a transmis rebelilor unități regulate (inclusiv recruți) ai armatei ruse. Între timp Dudaev a reușit să adune resurse umane pentru contracararea noii ofensive, începute la sfârșitul lui noiembrie 1994, astfel încât forțele anti-Dudaev au pierdut 20 de tancuri, 350 de uciși, iar 120 de soldați ai armatei ruse, în special recruți au devenit prizonieri²⁸. Ultimatumul dat de Dudaev pe 7 decembrie 1994 (ne-dus la împlinire) pentru ca forțele anti-Dudaev să depună armele și să obțină amnistie, ori altfel cei 120 de prizonieri vor fi executați, a dus la un conflict armat între forțele cecene ale guvernului nerecunoscut a lui Dudaev și armata și trupele de interne ale Federației Ruse, care a decis să invadeze deschis Cecenia pe 11 decembrie 1994.

Primul Război Cecen

În decursul Primului Război Cecen (1994-1996) trupele ruse au cucerit Cecenia, provocând zeci de mii de morți populației civile și distrugeri materiale imense, pentru ca din iunie 1995 războiul să se transforme în unul de gherilă. În august 1996 rebelii separatiști anti-ruși au reușit recucerirea capitalei Groznyy și anihilarea unui număr mare de trupe ruse prinse în lupte. În mod oficial, primul război cecen s-a încheiat prin semnarea acordurilor de la Khavsa-Yurt la 31 august 1996. Ele stabileau că statutul Ceceniei urma să fie decis până la sfârșitul anului 2001, dar acordau Republicii Cecene Ichkeria independență de-facto până în acel moment²⁹.

La 12 mai 1997, la Moscova, președintele rus Boris Elțin și președintele cecen separatist din acea vreme Aslan Maskhadov au semnat un Tratat de Pace între Federația Rusă și Republica Cecenă Ichkeria, care după spusele lui Elțin avea "însemnătate istorică, menit să încheie 400 de ani de război".³⁰

Guvernul separatist, decimat în decursul primului război de cele mai influente și capabile autorități, inclusiv primul său președinte Djokhar Dudaev, nu a reușit să țină sub control situația de securitate. „Un șir de bande armate operau din Cecenia răpiri, răscumpărări, trafic ilegal de petrol. Una din acestea era condusă de fostul lider spiritual al musulmanilor din Cecenia în timpul puterii sovietice, Akhmad Kadyrov. O adevărată bătălie a avut loc pentru ca guvernul cecen să recapete controlul asupra celui de-al doilea oraș ca mărime, Gudermes, din mâinile acestor bande. În 1999, Kadyrov, care în primul război a luptat împotriva rușilor, a trecut cu forțele sale de partea lor, devenind liderul (pro-rus) al Ceceniei”³¹. În august 1999, folosindu-se de

²⁶ Ibidem

²⁷ Ibidem

²⁸ Ibidem

²⁹ Ibidem

³⁰ Ibidem

³¹ Ibidem

situația extrem de complicată pentru ruși din Dagestan, un grup cecen disident, condus de liderul militar Shamil Basayev și compus din 600 de luptători ceceni, daghestanezi și arabi, a întreprins o incursiune armată în zona Botlikh din Dagestan, preluând fără luptă toate satele.

Acest eveniment a dus la demiterea prim-ministrului rus Sergei Stepashin, înlocuirea sa cu Vladimir Putin și desemnarea ultimului ca succesor al lui Elțin la alegerile din primăvara 2000. În paralel cu operațiunea rusă de anihilare a celor 600 de rebeli din Dagestan, în septembrie 1999, 4 bombe pe bază de hexogen au fost plasate în blocuri din Buinaksk în Dagestan, Moscova și Volgodonsk în Rusia, și aceste locuințe au fost aruncate în aer, provocând sute de morți în totalitate civili. O a cincea bombă a fost depistată de locatari în timp ce era instalată, însă ancheta asupra celor doi colaboratori ai Serviciului Federal de Securitate Rus care au plasat bomba a fost încetată. Guvernul rus a dat vina imediat pe teroriști ceceni.

Trupe rusești au fost plasate de-a lungul frontierei Ceceniei. Invasia din Dagestan, combinate cu șocul provocat de aceste acte teroriste, au fost justificări suficiente în ochii opiniei publice pentru o acțiune militară rusească în Cecenia, deschizând astfel al Doilea Război Cecen (1999-prezent). În 1999-2000 trupele rusești au cucerit din nou Cecenia, provocând alte zeci de mii de morți și o criză umanitară de proporții. Începând din 2000 are loc un război continuu de gherilă.

Al doilea război cecen

„Incursiunea forțelor cecene în Daghestan a dus la plasarea trupelor rusești de-a lungul frontierei republicii. În septembrie 1999, aruncarea în aer a unor locuințe rusești a determinat în final armata rusescă să reîntre în Cecenia”³². Bombe pe bază de hexogen au fost plasate în blocuri din Buinaksk în Daghestan, Moscova și Volgodonsk în Rusia de sud. Guvernul rus a dat vina imediat pe teroriștii ceceni, dar nu a reușit să aducă nici o dovadă serioasă care să probeze afirmațiile făcute. S-a pretins în anumite medii că mai degrabă agenți ai FSB-ului, nu teroriștii ceceni, ar fi în spatele acestor atacuri. Până la urmă, invazia din Daghestan, combinate cu șocul provocat de aceste acte teroriste, au fost justificări suficiente în ochii opiniei publice pentru o acțiune rusească³³.

În prezent, separatiștii luptă în continuare pentru independența Ceceniei și au pus la cale mai multe atacuri teroriste chiar în Rusia, făcându-l pe Vladimir Putin să asocieze, după atacurile de la 11 septembrie 2001, conflictul cecen cu războiul împotriva terorismului³⁴.

Aceste atacuri au luat forma unor atacuri sinucigașe, atacuri asupra stațiilor de metrou sau luarea de ostatici. Cele mai cunoscute au fost luarea de ostatici de la teatru din 23 octombrie 2003 și luarea de ostatici de la școala din Beslan. După un deceniu de război, Cecenia este în cea mai mare parte sub controlul guvernului central din Moscova și a forțelor sale militare. Pe 13 octombrie 2005, clădiri din orașul Nalcik, considerate ca aparținând forțelor de securitate rusești, au fost atacate de un grup mare de bărbați înarmați. Atacatorii au fost bănuți ca fiind separatiști din Cecenia

³² ro.wikipedia.org/wiki/Istoria_Ceceniei

³³ Ibidem

³⁴ Ibidem

învecinată.

Luptele dintre ruși și ceceni au continuat, deși mai mult sub forma atacurilor teroriste, rezistența separatiștilor în Republica Cecenia fiind aproape desființată. Aproximativ 100.000 de ceceni și ruși au fost uciși în Cecenia ca urmare a celui de-al doilea război cecen.

Rușii și trupele cecene pro-ruse au fost acuzate de încălcarea drepturilor omului de către organizația americană Human Rights Watch dar și de grupul rusesc Memorial. Încercările de a forma un guvern pro-rus nu au fost un succes, așa cum demonstrează asasinarea lui Ahmad Kadîrov din mai 2004³⁵.

Grupurile separatiste cecene au devenit din ce în ce mai radicalizate și fragmentate, Șamil Basaev și sprijinitorii lui adoptând o poziție islamist-fundamentalistă cerând ajutorul organizațiilor arabe islamiste precum Al-Qaeda. O poziție diferită a avut Aslan Mashadov, lider cecen ucis de ruși în martie 2005, care a căutat o soluție negociată a conflictului.³⁶

Autoritățile separatiste

După asasinarea prin rachetă ghidată a președintelui Djokhar Dudaev în aprilie 1996 în apropiere de satul Gekhi-Chu, în timp ce vorbea la telefon cu un deputat apropiat personal al lui Elțin în parlamentul Rusiei, Duma de Stat, rolul de lider al separatiștilor a fost ocupat de vice-președintele Zelimkhan Yandarbiyev.³⁷ În februarie 1997, Yandarbiyev a pierdut alegerile în fața lui Aslan Maskhadov, fostul șef al statului major separatist cecen în timpul primului război. Yandarbiyev a fost ulterior omorât în februarie 2004 în Doha (Qatar) de agenți ai securității ruse.

„În martie 2005, Maskhadov a murit ucis de o grenadă în buncărul său din satul Tolstoy-Yurt, asaltat de trupele ruse, funcția fiind preluată de Abdul-Halim Sadulayev, fost șef separatist al curții supreme de justiție. În iunie 2006, Sadulayev a fost omorât de o grenadă rusă într-o casă din orașul Argun și a fost înlocuit de Dokka Umarov, fost vice-președinte separatist, iar anterior comandant al Frontului de Sud-Vest. El îndeplinește funcția de președinte și în prezent”³⁸.

Autoritatea separatistă este organizată în jurul Consiliului de Stat al Apărării, condus de președintele în exercițiu, care activează în Cecenia. El coordonează și dirijează planurile activităților de pe teren, având în subordine directă 10 comandanți de câmp și un număr de unități mai mici.

Cu excepția misiunilor militare majore, organizate nu mai des de 2-3 ori pe an, sau și mai rar, în spiritul unui război de gherilă, fiecare subunitate acționează autonom pe un perimetru delimitat, respectând planul general stabilit de Consiliu, dar fără a-l informa despre detaliile operațiunilor curente înainte ca acestea să fie îndeplinite. Decretele președintelui și deciziile Consiliului de Stat al Apărării (întrunit aproximativ o dată pe an) au fost în ultimii ani unica sursă "legală" a separatiștilor.

Deși participarea activă în formațiuni pro-ruse este considerată trădare și persoanele mai active sunt marcate pentru eliminare, un decret al președintelui Maskhadov aprobă colaborarea fățișă sau de formă din partea civililor ceceni în

³⁵ Ibidem

³⁶ Ibidem

³⁷ o.wikipedia.org/wiki/Cecenia

³⁸ Ibidem

structuri ale administrației pro-ruse, atunci când neparticiparea ar conduce la insecuritate pentru familia persoanei în cauză. Pe plan extern, separatiștii sunt conduși de ministrul lor de externe Akhmed Zakayev, care trăiește în prezent la Londra și beneficiază de azil politic în Marea Britanie din 2003, după ce tentativa Federației Ruse de a-l avea extrădat fusese respinsă din cauză că Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu permite extrădarea în cazuri când condamnarea la moarte este posibilă sau tortura este probabilă. Zakayev este un lider separatist moderat, ministru al culturii înainte de 1994 și întâmplător fostul comandant direct al actualului președinte Dokka Umarov în 1994-1996 și 1999-2000³⁹.

Asasinările lui Maskhadov și Sadulayev au fost rezultatul unor verificări de rutină a persoanelor considerate suspecte de a fi simpatizanți separatiști, fără a cunoaște că la locuințele acestora se aflau persoane de rang înalt în conducerea separatistă⁴⁰. Asasinarea lui Yandarbiyev a fost planificată, însă asasinii n-au reușit să-și mențină identitatea ascunsă, fiind arestați și provocând un grav incident diplomatic între Rusia și Qatar.

Asasinarea lui Dudayev a fost posibilă datorită participării în triangularea poziției telefonului mobil a unui satelit SIGINT a Agenției de Securitate Națională Americane, în pofida interdicției legale asupra asasinărilor.

Autoritățile pro-ruse

„În timpul primului război liderii ceceni pro-ruși își îndeplineau funcțiile de la Moscova, sau de la baza militară Khankala de lângă Groznyy, situația de securitate de pe teren nepermițând nimic mai bun. În timpul celui de-al doilea război, Ahmad Kadyrov, a ocupat funcția de președinte pro-rus al Ceceniei, prin decret al președintelui rus Vladimir Putin, apoi prin alegeri în octombrie 2003”⁴¹.

Pe 9 mai 2004, Kadyrov a fost ucis pe stadionul de fotbal din Groznyy de explozia unei mine amplasate sub tribuna VIP, detonată în timpul paradei militare de Ziua Victoriei URSS în cel de-al Doilea Război Mondial. Serghei Abramov, fost ministru de finanțe în guvernul pro-rus al Ceceniei a fost numit de către Putin președinte și prim-ministru interimar⁴². În august 2004, Alu Alkhanov, fostul ministru de interne în guvernul pro-rus al Ceceniei a câștigat noile alegeri prezidențiale, contestate și nerecunoscute declarativ de SUA și de Federația Internațională Helsinki pentru Drepturile Omului. În noiembrie 2005 Abramov a suferit într-un accident rutier în Moscova și în martie 2006 a declarat că se retrage din politica Ceceniei. Alkhanov își exercită funcția în prezent, iar fiul lui Ahmad Kadyrov, Ramzan, este prim-ministru interimar⁴³.

3. Importanța și locul Ceceniei în geopolitica spațiului caucazian

Odată cu creșterea cererii de hidrocarburi, neliniștea legată de siguranța aprovizionării cu petrol ar putea determina un salt fără precedent a prețurilor pe piața mondială. „Din ce în ce mai des vedem semne care ne arată că ascensiunea prețurilor

³⁹ Ibidem.

⁴⁰ Ibidem.

⁴¹ ro.wikipedia.org/wiki/Cecenia.

⁴² Ibidem.

⁴³ Ibidem.

la petrol nu este legată numai de cerere”, explica Rodrigo Rato, directorul general al Fondului Monetar Internațional (FMI). „Ne confruntăm cu constrângeri tot mai mari legate de creștere și aprovizionare, care ar putea antrena perturbații macroeconomice cum nu ne-a fost dat să mai vedem până astăzi”⁴⁴.

Afirmația lui Kudrin „avem ... nevoie de timp și de condiții tehnice pentru a pregăti această posibilitate”, a determinat reacția ministrului francez al Finanțelor - Thierrz Breton, care a subliniat că, în ciuda promisiunilor, Moscova nu a ratificat Carta Energiei, un text european care ar deschide calea unei puneri sub semnul întrebării a monopolului de care se bucură la ora actuală gigantul rus GAZPROM.

„Reprezentantul Washingtonului, John Snow, și-a exprimat dorința ca Rusia să fie primită cât mai rapid în Organizația Mondială a Comerțului (OMC). Trinomul energie-finanțe-putere a fost excelent exploatat de Rusia care în ultimul an și-a consolidat tot mai evident poziția față de țările din Grupul G8”⁴⁵.

Reuniunea din februarie 2006, organizată pentru prima dată de către Moscova, a oferit președintelui Vladimir Putin prilejul de a face public faptul că, forțele armate ruse au în dotare o rachetă imbatabilă. De fapt, recordurile înregistrate de prețurile petrolului în ultima vreme i-au permis Rusiei să-și achite aproape integral datoriile din perioada Uniunii Sovietice, să asigure o creștere a PIB-ului de aproape 7 %, și a veniturilor cetățenilor mai mare decât în China⁴⁶.

Moscova a demonstrat că are o nouă armă imbatabilă pentru moment: energia. O armă deocamdată fără antidot și greu de contracarat. Vestita infanterie călare cazahă, temutele divizii de blindate și chiar neîntrecutele rachete intercontinentale cu focoaie multiple sunt de domeniul trecutului în planurile strategilor de la Moscova.

Economia statelor Uniunii Europene se bazează pe electricitate și pe hidrocarburi. Rusia demonstrează că știe să speculeze eficient această dependență: rezervele de gaze naturale și petrol au devenit arma strategică în relația cu Uniunea Europeană.

Recent, diplomatul moscovit Serghei Lavrov, le-a spus, cu sarcasm, omologilor occidentali: „nu vrem să intrăm în nici o Cartă Energetică. Dacă e așa bună Carta voastră energetică, atunci disciplinați-i cu ea pe cei care vă întrerup aprovizionarea cu hidrocarburi - adică Ucraina și Belarus”⁴⁷. Falsificând adevărul prin omisiune, diplomatul rus a uitat să spună că Minsk-ul și Kiev-ul au închis parțial conductele la impulsul Moscovei, care joacă la două capete - fostele state sovietice care “o iau razna” către Uniunea Europeană se trezesc că le cresc, peste noapte, prețurile la hidrocarburi.

Moscova a schimbat tactica în momentul când a conștientizat că joaca de-a rachetele nucleare a devenit prea costisitoare. Uniunea Europeană ar trebui să fie umbrela de vreme rea pentru statele mici. Lucrurile nu stau însă deloc așa: cei mari din Uniunea Europeană își urmăresc propriile interese. Discret, cum se procedează de obicei în diplomatie, Rusia a dat de înțeles mai marilor europeni că o independență

⁴⁴ Rizea, M., *România și noile provocări ale începutului de mileniu*, Sesiunea de comunicări științifice. U.N.Ap., 2006.

⁴⁵ cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/sesiune_aprilie_2006.pdf.

⁴⁶ Ibidem.

⁴⁷ Ibidem.

acordată în KOSOVO, trezește nostalgii, dar și iritare în Transnistria. La Tiraspol, se joacă deja fotbal cu craniile soldaților români căzuți în al Doilea Război Mondial, iar reacțiile lumii civilizate întârzie încă⁴⁸.

„Este tot mai evidentă apropierea dintre Germania și Rusia. După ce i-a făcut cadou cancelarului Schröder o conductă de gaze prin Baltica, Putin l-a angajat pe același Schröder la GAZPROM”⁴⁹. Angela Merkel se simte la Moscova ca acasă. Miza prieteniei germano-ruse o constituie energia.

În sprijinul argumentării că prioritatea numărul unu pentru Europa este găsierea unei alternative energetice, este faptul că GAZPROM vinde unor țări gazul la prețul de 120 de dolari pentru mia de metri cubi, altora - la prețul de 220 dolari, de 180, de 260 sau de 300 de dolari.

Câteva precizări se impun. Identificarea unor trasee alternative de energie este vitală atât pentru economia europeană cât și pentru stabilitatea și configurația politică a regiunii. În acest sens sunt necesare însă câteva considerații adiacente, astfel:

- Rusia promovează o politică foarte activă în scopul adâncirii dependenței Statelor europene față de resursele sale de energie;

- Jocul geopolitic este folosit și ca mijloc de presiune politică. Conflictul dintre Ucraina și Rusia pe tema prețului gazelor naturale a determinat o criză majoră socială care a antagonizat societatea ucraineană și a reșezat forțele de pe scena politică. Rezultatul, prin victoria forțelor pro-ruse sunt un semnal dur dat democrațiilor vestice care ar fi trebuit să ducă o politică mult mai activă în această zonă. Ucraina riscă, în acest mod, să tergiverseze procesul de aderare la structurile euroatlantice, dar și să se întoarcă în zona gri a oligarhiilor pseudo-comuniste;

- în orice calcul geopolitic nu trebuie exclusă Turcia și pretențiile ei de aderare la Uniunea Europeană și care în considerarea unor trasee alternative nu mai dorește să fie țară de tranzit, ci să se poziționeze ca re-seller. Este oportun în acest context proiectarea unei alternative off-shore care să unească Georgia și România prin Marea Neagră. O asemenea alternativă, chiar dacă ar fi mult mai costisitoare, pe termen lung este mult mai avantajoasă și presupune și dezvoltarea unui parteneriat strategic româno-georgian⁵⁰.

Dincolo de declarațiile politice, se poate observa că Rusia are în Cecenia un interes specific și anume petrolul. Luptele din micul stat caucazian sunt cauzate de voința Rusiei de a-și afirma supremația în zonă. O scurtă privire asupra hărții rutelor de țiței și gaze dă dimensiunea importanței surselor de petrol și gaze pentru întregul mapamond.⁵¹ Cazul implicării Rusiei în Cecenia este doar un episod ce în spațiul geopoliticii mondiale actuale.

Mai mult Rusia este o federație, extinsă din Estul Europei pînă spre Japonia, de la Cercul Polar pînă la deșerturile Asiei Centrale. Autoritatea centrală este difuză în unele spații rusești, iar diverselor republici și regiuni autonome li se adaugă o populație cu un mare grad de eterogenitate etnică. Doar autoritatea deplină a puterii

⁴⁸ Ibidem.

⁴⁹ cssas.unap.ro/ro/pdf_carti/sesiune_aprilie_2006.pdf.

⁵⁰ Ibidem.

⁵¹ Rizea, M: Rizea, Eugenia, Petrol, Dezvoltare și (În)securitate, Editura SIPG, București, 2007, Cap. 10.

centrale ține unit acest conglomerat heteroclit. Defecțiunea unei republici (ca Cecenia) ar fi un stimulent pentru celelalte.

Bibliografie

[1] ANASTASIEI, Traian, *Considerații privind corelația „securitate - economie”*, în volumul Seminarului cu participare internațională al CSSAS „România - membru al Alianței Nord-Atlantice”, 3-4 iunie 2004, Ed. U.N.Ap., București, 2004.

[2] ASMUS, Ronald D., Konstantin Dimitrov, Joerg Forbrig (eds.), *O nouă strategie euro-atlantică pentru regiunea Mării Negre*, Institutul Român de Studii Internaționale „Nicolae Titulescu”, București, 2004.

[3] BRZEZINSKI, Zbigniew *Marea tablă de șah. Supremația americană și imperatiile sale geopolitice*: Ed. Univers Enciclopedic, București 2005.

[4] BUZAN, Barry, *Popoarele, statele și teama*. O agendă pentru studii de securitate internațională în epoca de după Războiul Rece, Ed. Cartier, Chișinău, 2000

[5] CHETERIAN, Vicken „«Revoluția portocalie» își pierde culoarea”, *Le Monde diplomatique* - ediția română, septembrie 2006.

[6] GUILLET, Jérôme *Gazprom, partenaire prévisible: relire les crises énergétiques Russie-Ukraine et Russie-Belarus, Russie*. NEI.Visions nr. 18, martie 2007, IFRI.

[7] HARTLAND-THUNBERG P. *National Economic Security: Interdependence and Vulnerability* în volumul Frans A. M. Alting von Geusau, Jacques Pelkmans (eds.), „National Economic Security”. Tilburg, John F. Kennedy Institute, 1982.

[8] HOPKIRK, Peter *The Great Game, On secret service în Central Asia*, Oxford University Press, New York, 1991.

[9] KRAUSE Keith și Michael C. WILLIAMS, *Critical Security*, Minneapolis: Borderlines, University of Minnesota Press, 1997 Giacomo L. *The Economic Content of Security în Journal of Public Policy*, vol. 8, nr. 2, 1989.

[10] RIZEA M., RIZEA, Eugenia, *Petrol, Dezvoltare și (În)securitate*, Editura SIPG, București, 2007.

[11] SULLIVAN P. O., *Geopolitics*, St. Martin's Press, New York, 1986.

[12] TOBĂ F., „*Decizia politică și securitatea națiunii*”, Ed. Licorna București 2003.

[13] TOMA A., *Globalizarea: provocări, riscuri și pericole*. Chișinău, 2005.

[14] VLADOIU, Ion, *Descifrarea conflictelor internationale*, Editura Antet 2006.

[15] WALTZ, Kenneth, *Teoria politicii internationale*, Editura Polirom 2006.

[16] WOLFERS A., *Discord and Collaboration: Essays on International Politics*, Baltimor (Md.) Jons Hopkins University Press, 1965.

[17] Révolutions en trompe-l’oeil à l’Est“, *Le Monde diplomatique*, octombrie 2005.

RĂZBOIUL ECONOMIC – O REALITATE A MEDIULUI INTERNAȚIONAL CONTEMPORAN

Dr. Constantin HLIHOR*
Sorin POPA**

Încheierea războiului rece nu a adus pacea mult așteptată și nici nu a făcut ca lumea să devină mai stabilă. În aceste condiții și având în vedere provocările noului secol, problemele războiului și păcii trebuie rămân în centrul atenției, atât a cercetătorilor, cât și a oamenilor politici. Totodată, existența unei lumi a interdependențelor, determină ca abordarea acestor probleme să se facă în strictă corelare cu procesele și fenomenele ce au loc pe plan internațional. Schimbările care au loc în societatea contemporană se produc astăzi cu o viteză și profunzime fără precedent în istorie. Referindu-se la acest aspect, apreciatul teoretician și analist al relațiilor internaționale A. D. Smith, preciza: „*Ni se reamintește mereu că globul pe care-l locuim devine tot mai mic și mai integrat. Pretutindeni (...) state și națiuni, anterior independente, sunt legate printr-o rețea de organizații și reglementări interstatale într-o adevărată comunitate internațională. În orice colț al lumii trecutul etnic este retrezit și vechi culturi sunt fragmentate și remodelate. Omenirea este conectată la rețeaua tehnologiilor automatizate și încercuită de o pădure de comunicații de masă. Pe scurt, lumea noastră a devenit un loc unic. Această comprimare a timpului și a spațiului a schimbat în mod fundamental modurile în care ființele umane se relaționează reciproc și cu rețelele lor sociale*”¹. Aceste schimbări vor putea oare pune capăt stării conflictuale în care trăiește omenirea la acest început de mileniu? Se va afla oare și sec. XXI, la fel ca predecesorul, sub puterea sceptorului zeului Marte?

O succintă analiză a mediului contemporan de securitate arată că cea mai lungă perioadă de pace din epoca modernă nu depășește 20 de ani, ceea ce ne îndreptățește să afirmăm că, astăzi conflictul este asociat cu civilizația în aceeași măsură în care civilizația este asociată cu confortul și bunăstarea.² Ideea că mai multă bunăstare înseamnă mai multă pace, idee centrată în antropologia occidentală, este dificil de susținut. Din 1945 pînă în 2000 lumea a cunoscut doar 26 de zile fără război. Între 1945-2005 s-au derulat 132 de războaie din care doar 7 s-au terminat prin încetarea ostilităților prin voința comună a celor două părți, 18 s-au încheiat cu împăcarea părților în urma negocierilor, 8 prin intervenția unor terți-actori ca mediatori.³ Analistul politic și cunoscut geopolitician Zbigniew Brzezinski, apreciază că în conflictele care au avut loc în secolul al XX-lea au murit nu mai puțin de 87.000.000

* **Colonel profesor universitar, Universitatea Națională de Apărare “Carol I**

** **Doctorand**

¹ Apud, Ilie BĂDESCU, *Tratat de geopolitică*, București, Editura Mica Valahie, 2004, p. 52.

² Didier Bigo, *L'international sans territoire. Guerre, conflicts, transnational et territoire*, (partie 1), în <http://www.conflits.org/document.php?id=234>.

³ Ionel Nicu Sava, *Studii de securitate*, București, 2004, p. 100.

milioane de oameni din care 33 000.000 tineri între 18 și 30 de ani⁴.

Pe de altă parte trebuie remarcat faptul că însăși esența fenomenului război s-a schimbat fundamental. Analizii care s-au ocupat de studierea conflictelor după încheierea războiului rece au ajuns la concluzia că majoritatea dintre aceste conflicte nu se mai poartă între actorii clasici ai relațiilor internaționale ci au un caracter de conflict intern. Se apreciază că pentru prima dată în istoria modernă a lumii este exclus să apară un război între marile puteri ale lumii⁵. Cercetând contextul și condițiile în care au apărut conflictele în secolul al XX-lea, Eduardo Posada a observat că în această perioadă 43 de conflicte s-au derulat în interiorul statelor⁶. Cele mai multe dintre aceste s-au desfășurat între 1960 și 1996 când au avut loc nu mai puțin de 60 de cazuri în care au fost victimizate minoritățile etnice.⁷ Rezultă din cele afirmate, că actualele conflicte nu se mai desfășoară între armatele inamice a două state, ci de cele mai multe ori între trupe guvernamentale ce reprezintă interese diferite în cadrul aceluiași stat. Dar nu este singura schimbare. Confruntarea s-a mutat de pe realitatea concretă a câmpului de luptă unde traditional se înfruntau militarii pe o realitate virtuală fie că este vorba de confruntarea din spațiul cibernetic fie că este vorba de una în domeniul reprezentărilor și al imaginilor⁸.

De la sfârșitul „războiului rece“ au fost lansate un număr considerabil de viziuni conceptuale privitoare la fizionomia viitoarelor conflicte. În contextul actual, cea mai frecvent menționată este teoria lui Huntington. La începutul anilor '90, acesta a afirmat că adversitatea ideologica dintre cele două superputeri va fi treptat înlocuită, din varii motive, de o „ciocnire a civilizațiilor“⁹. El a apreciat că „principalele conflicte în politica globală vor avea loc între națiuni și grupuri aparținând unor civilizații diferite“¹⁰.

Huntington a definit civilizațiile în primul rând ca entități culturale și a susținut că există un conflict inerent între acestea, ce a condus la confruntări violente în regiuni în care acestea se suprapun, se întrepătrund sau vin într-un contact geografic direct. Astfel, el a dat o explicație plauzibilă, în opinia sa și a altora, conflictelor armate

⁴ Apud, Jordan Nathaniel Kiper, *War and negative peace* în <http://66.249.93.104/search?q=cache:ljdogAVb194J:web.uccs.edu/lasdean/Kiper.pdf+Zbigniew+Brzezinski+century+of+megadeath%E2%80%99+&hl=ro>.

⁵ Taylor B. Seybolt, *Major armed conflicts* în <http://editors.sipri.se/pubs/yb00/ch1.html>.

⁶ Eduardo Posada, *Peace: What War are We talking About?* în http://www.ideaspaz.org/articulos/download/15peace_what_are_we_talking_about.

⁷ Wilma A. Dunaway, *Ethnic Conflict in the Modern World-System: The Dialectics of Counter-Hegemonic Resistance in an Age of Transition* în <http://66.249.93.104/search?q=cache:IzmODMwzwxMJ:jwsr.ucr.edu/archive/vol9/number1/pdf/jwsrv9n1.pdf+Questioning+Geopolitics:+Political+Projects+in+a+Changing+World-System+Greenwood+Publishing+Group,+Incorporated&hl=ro#4>.

⁸ A se vedea pe larg, Constantin Hlihor, Ecaterina Căpățînă, *Comunicare în conflictele internaționale. Secolul al XX-lea și începutul secolului XXI*, Editura Comunicare.ro, București, 2007, pp. 48-91.

⁹ Apud, Nicolae Uscoi, „Terorism și globalizare“, în *Revista Academiei Fortelor Terestre*, anul VII, nr. 3-4 (27-28), p. 18.

¹⁰ Ibidem.

din Balcani, Orientul Mijlociu, Casmir, Caucaz ș.a.¹¹. Modelul lui Huntington a fost contestat și criticat din motive diferite, în special datorită utilizării unor criterii mai mult decât discutabile pentru definirea „civilizației“, precum și pentru tendința de a vedea o ciocnire a civilizațiilor în anumite cazuri particulare în care aceasta nu se regăsește la originea conflictului¹². Cu toate acestea, observațiile lui Huntington nu sunt lipsite de logică și de temei în ceea ce este perceput a fi un conflict între civilizația Occidentală și „restul lumii”. El argumentează că Vestul utilizează instituțiile, puterea militară și resursele economice pentru a conduce lumea pe acele căi care asigură menținerea dominației occidentale, protejează interesele occidentale și promovează valorile politice și economice occidentale. Acest comportament provoacă răspunsuri din partea acelor societăți și state care refuză să accepte și să-și însușească valorile și credințele occidentale, așa cum ar fi democrația liberală sau drepturile omului.

Unul din aceste răspunsuri este terorismul internațional, fenomen care se prezintă astăzi ca o amenințare majoră și acut percepută ca urmare a asimilării unor tehnologii și metode care l-au făcut mult mai potent, mai dinamic, amorf și dificil de contracarat. În condițiile asimetriei covârșitoare în raportul de forțe, el a devenit instrumentul favorit al unor grupuri care nu dispun de alte mijloace de utilizare a puterii, fiind cel mai utilizat și atractiv mijloc de luptă pentru grupări radicale și fundamentaliste.¹³ Astfel, progresul tehnologic a asigurat grupurilor teroriste nu numai noi capacități, ci și o extindere considerabilă a țintelor și obiectivelor vizate. Paradoxal, deși reprezintă, în principal, o lume incapabilă să accepte calea post-modernă de viață, și valorile sociale promovate de globalizare, teroriștii beneficiază din plin de avantajele pe care acest proces le oferă. Avem în vedere posibilitățile de utilizare în scopuri ilegale și vădit ostile a sistemelor deschise de comunicații, libera mișcare a mijloacelor financiare și noile tehnologii care stau la baza procesului de globalizare¹⁴. Astfel, grupurile teroriste au dobândit o mobilitate fără precedent și capacitatea de a lovi pretutindeni în lume. Capacitatea de a întreprinde acțiuni violente a crescut considerabil datorită noilor arme și, în special, a accesului la explozivi foarte puternici și dispozitive de detonare sofisticate. Ceea ce îi satisface cel mai mult pe teroriști este posibilitatea de a fi în centrul atenției opiniei publice, de a-și realiza dorința, aproape patologică, de a fi în prim planul atenției mass-media.

Având în vedere evoluțiile din mediul internațional și raritatea resurselor primare dar și creșterea economică a unor state precum India și China noi credem că în secolul în care am pășit războiul va căpăta expresie și concretețe în plan economic. Prin urmare apare ca fiind firească întrebarea ce este războiul economic și care sunt elementele care îl definesc și îl particularizează în mediul internațional contemporan? Răspunsul la aceste întrebări nu este simplu dacă avem în vedere faptul că multi analiști și teoreticieni ai domeniului neagă existența unui răboi economic. Elie Cohen,

¹¹ A se vedea, Samuel P. Huntington, „*The Clash of Civilisations?*“, în *Foreign Affairs*, Summer, 1993.

¹² A se vedea Ilie Bădescu, *op. cit.*, pp. 288-291.

¹³ Frank J. Cilluffo, Daniel Rankin, „*Fighting terrorism*“, în *NATO Review*, Winter 2001/2002, p. 12.

¹⁴ Brian M. Jenkins, „*International Terrorism*“ în *The Use of Force*, editata de Robert J. Art și Kenneth N. Waltz, Rowan and Littlefield Publishers Inc., New York, editia a V-a, 1999, p. 76.

de exemplu, nu neagă existența unor ciocniri de interese, în domeniul comercial, între state sau alte tipuri de actori dar, în opinia sa, a le considera drept război economic ar « *conduce către o viziune eronată a lucrurilor* »¹⁵.

Este firesc ca reprezentările pe care oamenii, în general, și cei de știință în special, le au asupra fenomenelor și proceselor economice, politice sau militare să fie diferite. Nu putem să nu observăm ca în ultimii ani s-au produs schimbări esențiale în piața de bunuri și financiară, că regulile concurenței par a nu mai avea aceleși trăsături, că evoluțiile politico-militare din Caucaz, Asia Centrală sau din alte zone de criză și conflict au ca miză, în primul rând resursele economice¹⁶. Aceste fenomene sunt mai aproape de relații conflictuale decât cele de cooperare în așa fel încât putem spune că războiul economic nu mai este demult o exprimare metaforică¹⁷. Mitul unui pacifism economic care s-ar fi instalat după prăbușirea sistemului totalitar de sorginte comunistă pare a fi apus odată cu declanșarea gravei crize economic-financiare care zguduie astăzi lumea. Referindu-se la acest aspect Didier Lucas și Christian Harbulot, consideră că pacifismul economic s-a bazat pe o ficțiune care avea la bază credința că piața funcționează pe legi imabile și se reglează în mod natural iar pe de altă parte democrația va determina pe creatorii de bunuri materiale să participe la redistribuire a lor pe baze echitabile.¹⁸ Aceștia cred că însuși războiul economic nu are nimic din trăsăturile celui clasic. În primul rând câmpul de „bătălie” este invizibil pentru ignoranți. Atitudinile agresive, dinamicile predatoare, strategiile de destabilizare se produc pe ceea ce ceea ce autorii amintiți numesc *champs cognitifs et de l'information*¹⁹. La rândul său analistul american Sean Gregory, atrăgea atenția, încă de acum zece ani, că după încheierea războiului rece problemele securității nu mai sunt cu precădere de ordin militar ci economic.²⁰ Nu departe de aceste opinii sunt și analiștii militari ruși A.I. Pozharov și V.V. Grebenik care, într-un studiu publicat în revista armatei, *Gândirea Militară*, afirmă că războiul economic este rezultatul unor transformări de esență în conflictualitatea ce are loc în relațiile internaționale și acestea nu pot fi înțelese dacă nu se apelează la o nouă paradigmă de analiză care să

¹⁵ La guerre économique n'aura pas lieu, interviu cu Elie Cohen în <http://www2.cnrs.fr/presse/thema/204.htm>.

¹⁶ Paul Rogers, *Arc of Crisis, The global economic war*, în Sunday 17 August 2008, în <http://www.opendemocracy.net/>.

¹⁷ Judith Tandler de la Massachusetts Institute of Technology în studiul *The Economic Wars Between the States* afirmă că sensul de război economic în SUA și Brazilia este metaforic: “*In both countries, the metaphor of “war” is used to name these competitive attempts to recruit firms from outside—the economic wars between the states in the United States, and “the fiscal wars” (Guerras Fiscais) in Brazil.1 Based on the long U.S. experience with this competition, starting in the first quarter of the 20th century, an extensive literature on this subject has arisen—mostly critical—by specialists in public finance, local economic development, industrial location, regional science, and economic history*” în <http://www.oecd.org/dataoecd/44/17/2489851.pdf>.

¹⁸ Didier Lucas, Christian Harbulot, *La France a-t-elle une stratégie de puissance économique ?*, <http://www.ege.fr/download/IRISJanvier2005.pdf>.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Sean Gregory, *Economic Intelligence in the Post-Cold War Era: Issues for Reform*, în <http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/economic.htm>.

transceadă linia clasică.²¹

Într-o lume în care actorii non-statali exercită o putere crescândă, în timp ce statele nu mai dețin “monopolul violenței” iar vechile instrumente ale diplomației și de garantare a securității internaționale, de tipul ONU, de exemplu, sunt depășite de complexitatea amenințărilor, trebuie regândit fenomenul război și create noi mecanisme de menținere a echilibrului și de gestionare a crizelor care să țină cont de noile realități. În acest context trebuie ca întreprinderile/corporațiile să regândească din temelii grila de lectură a relațiilor internaționale²². Un studiu de specialitate arată că «*American business loses between \$20 billion and \$30 billion a year as the result of foreign and domestic spying. Spying may well be the growth industry of the 1990s*»²³. Iar un altul menționa: „*In the 17 months prior to April 1994, the CIA alerted policymakers about 72 times to specific cases where U.S. firms were being disadvantaged to win approximately \$30 billion in contracts*”²⁴. Aceste pierderi pentru economia SUA au fost generate de state, care tradițional nu sunt printre prieteni—China, Iran, Cuba etc— dar paradoxal, și de state aliate cum ar fi cazul Franței.²⁵ În consecință structurile de securitate din statele Unite au găsit forme și modalități adecvate de a se pune la adăpost de asemenea forme ale războiului economic.

Din această perspectivă nu surprinde afirmația făcută de Phillip Zelikow, profesor la Harvard University's John F. Kennedy School of Government, titular al cursului de politici publice și fost director pentru European Security Affairs în the National Security Council: “*The greatest concentration of analytical experts on international economic issues in the federal government resides not in any of the executive departments but in the CIA. It is even possible that the ranks of CIA analysis contain about as much economic expertise on international problems as can be found in all the executive departments of the government put together. Within the agency therefore the economic mission looms large: about one-third of its analytical talent concerns itself with economic issues of one kind or another*”²⁶.

Specialiștii francezi în domeniul războiului economic atrag și ei atenția asupra acestui fenomen. Pascal Junghans într-un articol publicat la sfârșitul anului 2006 în editia electronică a jurnalului *La Tribune* aprecia că de la sfârșitul anului 2005 și până în decembrie 2006 s-au produs 1578 de atacuri asupra a 888 întreprinderi franceze. Acesta constata că deosebite de anii trecuți furtul de documente secrete din întreprinderi pare să nu mai fie la modă acestea fiind înlocuite cu « atacuri » de ordin

²¹ A.I. Pozharov, V.V. Grebenik, *Theory of war economics: need for a new paradigm* în *Military Thought*, Jan-March, 2005, în http://findarticles.com/p/articles/mi_m0JAP/is_1_14/ai_n15400334/pg_7.

²² Charles C. Jr, MOSKOS, *Introducere* la colecția de studii coordonată de CALLAGHAN JEAN și RERNIC FRANZ, *Securitatea internațională și Forțele Armate*, Editura Tritonic, București, 2004, p. 13.

²³ Roderick P. Deighen, *Welcome to cold war II*, în http://findarticles.com/p/articles/mi_m4070/is_n82/ai_14171141/pg_7.

²⁴ Sean Gregory, *op., cit., în loc., cit.*

²⁵ The war of the economic intelligence services, în <http://www.intelligence.ru/english/public/n0003/t5.shtml>.

²⁶ Citat de Sean Gregory, *op., cit., în loc., cit.*

financiar²⁷. Nu mai surprinde, astăzi pe nimeni faptul că, în Franța, a apărut o culegere de studii care au făcut obiectul unei dezbateri științifice, intitulată *Franța în război economic* sub coordonarea locotenent colonelului Hervé Kirsch²⁸.

Disputa pentru energie este tot mai des văzută și analizată din perspectiva războiului economic. Astfel între Federația Rusă și Ucraina s-a purtat un război al gazelor care pare a fi neîncheiat ci doar un armistițiu²⁹, în delta Nigerului, după unii specialiști, se desfășoară un război între diferitele facțiuni politice și companii de exploatare a petrolului cum ar fi Chevron sau Shell³⁰. Sunt realități ale lumii internaționale contemporane ce ne obligă la regândirea întregului spectru al conflictelor care se desfășoară astăzi pe mapamond sub toate aspectele de la norma juridică a dreptului internațional pînă la aparatul conceptual cu care operează astăzi polemologia. Din această perspectivă ar exista unele dificultăți în impunerea în plan academic și chiar politic conceptului și strategiilor care să definească acest nou tip de conflict din viața internațională. În primul rînd din punct de vedere al dreptului internațional. Convenții și tratate internaționale au impus de-a lungul timpului un set de norme și reguli care definesc conflictul militar sub toate aspectele de la tipul de actor implicat—traditional statul—pînă la formele și mijloacele prin care se desfășoară războiul. Observăm că și în ceea ce privește conflictualitatea militară a suportat mutații în relațiile internaționale contemporane. Acum 0 sută de ani era de neconceput ca un război să înceapă fără să existe o declarație de război³¹. În câte din conflictele derulate în diferite zone ale lumii s-a mai respectat această normă/cutură?

În logica războiului clasic încheierea conflictului se făcea la masa tratatelor de pace prin care învingătorul și învinsul își defineau interesele și conveneau la instaurarea păcii³². Cum s-au încheiat războaiele din Balcani sau din Orientul Mijlociu? Din această perspectivă cei care consideră că nu putem vorbi de război economic deoarece în acest tip de conflict lipsește *statul* ca actor recunoscut în dreptul internațional ca fiind legitim să poarte război nu au dreptate.

Dar nu putem să negăm faptul că astăzi în această dispută între specialiști este foarte greu să definești războiul economic. Dealtfel constatăm că deși există o

²⁷ Pascal Junghans, *L'attaque financière principale menace contre entreprises*, în <http://www.spyworld-actu.com/>.

²⁸ Hervé Kirsch, *La France en guerre économique*, în <http://www.amazon.fr/France-guerre-%C3%A9conomique-Plaidoyer-strat%C3%A8ge/dp/2711769380>.

²⁹ Adrian Erilnger, *Russia-Ukraine 'Gas War III' Ends in a Truce, but What Next?* In <http://www.worldpoliticsreview.com/Article.aspx?id=1628>.

³⁰ Mike Pflanz, *Nigerian militants declare 'oil war' against pipelines in Niger Delta*, în <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/africaandindianocean/nigeria/2959607/Nigerian-militants-declare-oil-war-in-Niger-Delta-against-pipelines.html>.

³¹ Dumitru Mazilu, *Norms on organization and conducting war*, în „Euro-Atlantic Studies”, no 9, 2005; idem, *Interzicerea războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor internaționale. Atacul preventiv contravine principiilor și normelor fundamentale ale dreptului internațional*, în volumul *Dinamica relațiilor internaționale în epoca contemporană*, Editura Universul Juridic, București, 2006 p. 17.

³² Idem, *The Fundamental Norms and Principles of the Law of Peace*, în „Euro-Atlantic Studies”, no 8, 2005.

literatură impresionantă consacrată păcii și războiului³³ definițiile consacrate fenomenului război sunt diverse și complexe. Hobbes definea războiul ca o confruntare a tuturor împotriva tuturor iar Rousseau afirma că războaiele nu pot fi purtate decât de state nu și de indivizi. După încheierea războiului rece confruntarea militară nu mai este doar de apanajul statelor. Sunt implicați actori nonstatali iar cauzele sunt dintre cele mai diversificate inclusiv de natură economică. Acest lucru se va reflecta, cu siguranță, și în teoria războiului.

³³ A se vedea, Constantin Hlihor, Ecaterina Căpățînă, *op., cit.*, pp. 47-58,

INDEX DE AUTORI

- ANTONESCU, Olimpiodor, 42
ATANASIU, Mirela, 65
BADEA, Gheorghe, 200
BALABAN, Constantin-Gheorghe, 123
BLACIOTI, Ștefan, 181, 191
CÂRJAN, Anca-Andreea, 71
CONSTANTINESCU, Petre Ciprian, 149, 162
DIAMESCU, Marius, 175
DUMITRU, Marin, 211
DUȚU, Petre, 87
FETIC, Sorin, 113
FRUNZETI, Teodor, 30
GHIȚULEASA, Liviu Gabriel, 71
HLIHOR, Constantin, 302
IATAGAN, Mariana, 277
IORDAN, Adrian, 211
MELICA, Victor, 53
METEA, Ileana Gentilia, 103
MIHAI, Ștefan-Dinu, 227
MOLDOVAN, Nicușor, 77
NEAG, Mihai Marcel, 96, 103
NICA, Noris, 254
NICULESCU-CIOCAN, Mihăiță, 77
PASĂRE, Claudiu Ionel, 286
PENTILESCU, Ilie, 129
POPA, Sorin, 302
POPESCU, Ciprian, 140
SAVU, Gheorghe, 241
SOLAK, Janusz, 16
STANCIU, Ion-Aurel, 9
STOICA, Ana-Maria, 277
TEODORESCU, Alexandru, 267
VĂTAVU, Marian, 286
VOLOȘIN, Andriy, 53

EDITURA UNIVERSITĂȚII NAȚIONALE DE APĂRARE „CAROL I“

Tehnoredactor: Mirela ATANASIU

Bun de tipar: 18.11.2008

Hârtie: A3
Coli de tipar: 19,375

Format: A5
Coli editură: 9,6875

Lucrarea conține 310 de pagini
Tipografia Universității Naționale de Apărare „Carol I“

CENTRUL DE STUDII STRATEGICE DE APĂRARE ȘI SECURITATE

Șoseaua Pandurilor, nr. 68-72, sector 5, București
Telefon: (021) 319.56.49, Fax: (021) 319.55.93
E-mail: cssas@unap.ro, Adresă web: <http://cssas.unap.ro>

100/1524/08

C217/2008